

Nr 190

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1955/56, m. m.; given Stockholms slott den 29 april 1955.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Per Edvin Sköld

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland i statsrådet å Stockholms slott den 29 april 1955.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld, *frågan om komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1955/56 och vissa därmed sammanhängande spörsmål*. Föredraganden anför därvid följande.

I. Inledning

I två särskilda skrivelser den 24 mars 1955 har riksräkenskapsverket framlagt dels förslag till slutlig beräkning av statsverkets inkomster under budgetåret 1955/56 och dels redogörelse för approximativ beräkning rörande utfallet av driftbudgeten för budgetåret 1954/55.

I det följande redogöres först för utfallet av driftbudgeten för budgetåret 1954/55.

Härefter kommer jag att anmäla den slutliga beräkningen av avskrivningsbehovet för budgetåret 1955/56 beträffande nya kapitalinvesteringar.

I fråga om driftbudgeten för budgetåret 1955/56 redovisas till en början förändringarna av utgifterna i förhållande till förslaget i statsverkspropositionen. Härefter anmäles den nya beräkningen av inkomsterna för nästkommande budgetår. I anslutning härtill lämnas en redogörelse för det ekonomiska läget och den ekonomiska politiken. Vidare framlägges i samband därmed förslag rörande den uttagningsprocent för den statliga inkomstskatten som bör tillämpas under nästa budgetår.

Beträffande kapitalbudgeten framlägges definitivt förslag till investeringsplan för budgetåret 1955/56 jämte därtill fogade investeringsstater.

II. Utfallet av driftbudgeten för budgetåret 1954/55

I sin förenämnda skrivelse den 24 mars 1955 har *riksräkenskapsverket* beräknat, att i n k o m s t u t f a l l e t i förhållande till den för löpande budgetår fastställda riksstaten, i vilken inkomsterna upptagits till 8 598,6 miljoner kronor, kommer att visa en ökning med 318,52 miljoner kronor och således uppgå till 8 917,1 miljoner kronor.

Inkomsterna å de till specialbudgeterna hörande inkomstitlarna förutsättes komma att överstiga de i riksstaten ursprungligen beräknade med (netto) 70,03 miljoner kronor, vilket praktiskt taget helt motsvarar ett överskott å de till automobilskattemedlens specialbudget hörande inkomstitlarna. Härav utgör 50 miljoner kronor beräknade inkomster av den särskilda investeringsavgiften för motorfordon samt 15 respektive 5 miljoner kronor förutsedda merinkomster av fordons- respektive bensinskatten.

För de inkomstittlar, som direkt regleras mot budgetutjämningsfonden, redovisas i riksräkenskapsverkets beräkning en nettomerinkomst å 248,49 miljoner kronor. Inkomsterna å titeln för skatt å inkomst och förmögenhet m. m. beräknas komma att överstiga det i riksstaten upptagna beloppet med 100 miljoner kronor, medan övriga mot budgetutjämningsfonden reglerade inkomstittlar sammanlagt beräknas utvisa ett nettoöverskott på 148,49 miljoner kronor. Merinkomster redovisas sålunda för vissa bevillningar, bland vilka märkes omsättnings- och expeditionsstämplor m. m. med 12 miljoner kronor, tullmedel med 70 miljoner kronor samt införselavgift och accis å fettvaror m. m. med 4 miljoner kronor. Under titeln diverse inkomster upptages merinkomster till ett belopp av 6 miljoner kronor. Å andra sidan räknas med en minskning för titlarna tobaksskatt med 15 miljoner kronor, omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker med 10 miljoner kronor samt skatt å läskedrycker och statlig nöjesskatt med vardera 5 miljoner kronor. Statens kapitalfonder beräknas av riksräkenskapsverket utvisa en nettomerinkomst av sammanlagt 90 miljoner kronor i förhållande till riks-

statens beräkningar. Sålunda har för postverket, televerket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk och domänverket, under förutsättning av oförändrade löner och taxor, räknats med ökningar om respektive 10, 40, 9,1, 10 och 30 miljoner kronor. Inkomsterna från fonden för statens aktier åter har beräknats understiga de i riksstaten upptagna med 10 miljoner kronor.

Enligt vad riksräkenskapsverket vidare anför i sin skrivelse beräknas utgifterna å driftbudgeten i fråga om de mot budgetutjämningsfonden reglerade anslagen komma att utvisa en nettobesparing å i runt tal 85 miljoner kronor, varvid ämbetsverket bortsett från uppkommande besparingar å reservationsanslag. De belopp, som för de olika huvudtitlarnas vidkommande förväntas komma att tagas i anspråk från respektive överföras till budgetutjämningsfonden, anges i efterföljande sammanställning.

	Merutgifter Milj. kr.	Besparingar Milj. kr.
Egentliga statsutgifter:		
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	—	—
II. Justitiedepartementet	0,86	—
III. Utrikesdepartementet	—	1,94
IV. Försvarsdepartementet	14,63	—
V. Socialdepartementet	15,15	—
VI. Kommunikationsdepartementet	—	71,65
VII. Finansdepartementet	—	1,19
VIII. Ecklesiastikdepartementet	5,29	—
IX. Jordbruksdepartementet	—	20,95
X. Handelsdepartementet	—	4,99
XI. Inrikesdepartementet	4,57	—
XII. Civildepartementet	1,00	—
XIII. Oförutsedda utgifter	0,83	—
XIV. Riksdagen och dess verk m. m.	—	0,16
Säger	42,33	100,88
Utgifter för statens kapitalfonder:		
I. Luftfartsfonden	—	1,50
II. Riksgäldsfonden	—	25,00
IV. Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	—	—
Säger	—	26,50
Summa	42,33	127,38
Nettobesparing	85,05	

I fråga om utfallsberäkningen å utgiftssidan anför riksräkenskapsverket följande.

Såsom framgår av sammanställningen utgöras de största avvikelserna av dels beräknade nettoerutgifter å försvarsdepartementets och socialdepartementets huvudtitlar om respektive 14,63 miljoner kronor och 15,15 miljoner kronor, dels beräknade nettobesparingar å kommunikationsdepartemen-

tets och jordbruksdepartementets huvudtitlar om respektive 71,65 miljoner kronor och 20,95 miljoner kronor och dels beräknad besparing å anslaget till räntor å statsskulden om 25 miljoner kronor. Den för försvarsdepartementets huvudtitel redovisade nettomerutgiften sammanhänger främst med att arméns anslag till avlöningar till aktiv personal m. fl., till avlöningar m. m. till värnpliktiga och till familjebidrag beräknas komma att överskridas med respektive 2,68 miljoner kronor, 3,14 miljoner kronor och 7,86 miljoner kronor. Beträffande den nettomerutgift, som beräknas uppkomma å socialdepartementets huvudtitel, må framhållas, att anslagen till bidrag till erkända arbetslöshetskassor samt till indextillägg å folkpensioner beräknas uppvisa nettomerutgifter om respektive 5 miljoner kronor och 33,40 miljoner kronor, medan nettobesparingar beräknas uppkomma å anslagen till bostadsrabatter samt till bidrag till folkpensioner m. m. om respektive 5,85 miljoner kronor och 18,68 miljoner kronor. Till förklaring av den för kommunikationsdepartementets huvudtitel redovisade nettobesparingen må framhållas, att budgetutjämningsfonden förutsättes på grund av uppkommande merinkomster å de till automobilskattemedlens specialbudget hörande inkomsttitlarna komma att via anslaget till avsättning till statens automobilskattemedelsfond tillföras 71,27 miljoner kronor. Det enligt riksstaten och tilläggsstaten beräknade överskottet å automobilskattemedlens specialbudget, 3,65 miljoner kronor, beräknas sålunda vid realiserandet av budgeten komma att stiga till 74,92 miljoner kronor. Den nettobesparing, som beräknas för jordbruksdepartementets huvudtitel, sammanhänger främst med att å anslagen till producentbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk och till omkostnader för statlig inköps- och försäljningsverksamhet förutsätts uppkomma besparingar å 12,54 miljoner kronor respektive 7,66 miljoner kronor.

För handelsdepartementets huvudtitel redovisas en nettobesparing å 4,99 miljoner kronor, som i huvudsak beror på att å anslaget till omkostnader för statlig lagerhållning m. m. uppkommit en besparing å 5,16 miljoner kronor. Bland avvikelser, som i stort sett uppväga varandra, må nämnas dels å ecklesiastikdepartementets huvudtitel besparingar å anslagen till avlöningar vid allmänna läroverken och till bidrag till anordnande av skolmåltider om respektive 7,68 miljoner kronor och 8,97 miljoner kronor samt merutgifter å anslagen till bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor, till bidrag till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn samt till bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor om respektive 17,30 miljoner kronor, 2,44 miljoner kronor och 2,53 miljoner kronor och dels å civildepartementets huvudtitel merutgift å anslaget till bidrag till pensionsringskostnaderna för statens pensionsanstalt om 6,09 miljoner kronor samt besparing å anslaget till täckning av beräknade kostnader för ändrad lönegradsplacering m. m. om 5 miljoner kronor.

I fråga om utfallet av driftbudgetens utgiftssida i vad avser de mot budgetutjämningsfonden reglerade anslagen har riksräkenskapsverket slutligen framhållit, att budgetutjämningsfonden beräknas komma att tillföras besparingar å reservationsanslag å i runt tal 10 miljoner kronor. Då övriga mot budgetutjämningsfonden reglerade anslag enligt vad förut framhållits beräknas komma att utvisa en nettobesparing å 85,05 miljoner kronor, skulle budgetutjämningsfonden alltså genom utfallet av driftbudgetens utgiftssida tillföras 95,05 miljoner kronor.

Med ledning av de i det föregående redovisade beräkningarna över utfallet av driftbudgetens inkomster och utgifter samt med hänsyn till de ytterligare utgifter, för vilka medel anvisats eller äskats å tilläggsstat, har

riksräkenskapsverket beräknat överskottet å driftbudgeten att tillföras budgetutjämningsfonden för löpande budgetår till 269 miljoner kronor, vilket belopp av ämbetsverket avrundats till 250 miljoner kronor. Ämbetsverket har därvid utgått från det i riksstaten beräknade underskottet å 4,68 miljoner kronor. Härtill har lagts den till 70,16 miljoner kronor uppgående summan av de anslag, som anvisats eller äskats å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår. Om sistnämnda två belopp frändrages de beräknade merinkomsterna å inkomstitlar, 248,49 miljoner kronor, samt de beräknade besparingarna å anslag, 95,05 miljoner kronor, framkommer ett överskott att tillföras budgetutjämningsfonden å 269 (268,70) miljoner kronor. För att erhålla skillnaden mellan inkomsterna och de faktiska utbetalningarna å driftbudgetens anslag skall det angivna överskottet korrigeras med hänsyn till inträffande förändringar i behållningen av reservationer å driftbudgeten. Riksräkenskapsverkets beräkningar ger vid handen att under löpande budgetår kan motses en ökning å 55 miljoner kronor av de reserverade medlen. Fördelningen av denna summa framgår av följande sammanställning.

	Ökning (+) resp. Minskning (—) Milj. kr.
Reservationer som beräknas komma att överföras till budgetutjämningsfonden	— 10,00
Beräknad förändring i övrigt i beloppet av kvarstående behållningar å reservationsanslag:	
IV. Försvarsdepartementet	— 30,00
V. Socialdepartementet	— 10,00
VI. Kommunikationsdepartementet	+ 90,00
IX. Jordbruksdepartementet	+ 20,00
Övriga huvudtitlar	— 5,00
Summa	+ 55,00

Till det förut framräknade budgetöverskottet å cirka 269 miljoner kronor skall således läggas angivna reservationsökning å 55 miljoner kronor, varefter erhålles ett överskott å 324 miljoner kronor. Sistnämnda summa skulle motsvara det belopp, varmed de sammanlagda inkomsterna för innevarande budgetår kan beräknas komma att överstiga de totala utgifterna.

Resultatet av riksräkenskapsverkets beräkning av budgetutfallet kan också, om man utgår från de totala inkomsterna och utgifterna enligt riksstat och tilläggsstat, uttryckas på följande sätt. I riksstat och tilläggsstat har utgifterna upptagits till sammanlagt (8 603,26 + 70,16 =) 8 673,42 miljoner kronor. De faktiska utgifterna beräknas av riksräkenskapsverket understiga detta belopp med 80,02 miljoner kronor. Sistnämnda belopp motsvarar den frånsett indragningen av reservationer beräknade ökningen av beloppet av utestående reservationer, 65 miljoner kronor, med tillägg av besparingar å anslag å 15,02 miljoner kronor. Samtliga utgifter kan sålunda

beräknas till 8 593 miljoner kronor. Eftersom inkomsterna beräknas till 8 917 miljoner kronor, kan alltså det kassamässiga överskottet beräknas till 324 miljoner kronor.

Efter det att riksräkenskapsverket avgivit sin beräkning av budgetutfallet har Kungl. Maj:t i propositionen nr 191 framlagt förslag om höjning av statstjänstemännens löne- och pensionsförmåner. Vid bifall till förslaget kommer utgifterna å nu löpande driftbudget att öka med 82,5 miljoner kronor till cirka 8 676 miljoner kronor. Vad inkomsterna beträffar uppkommer till följd av löne- och pensionsförhöjningarna en minskning av överskotten från vissa av affärsverken. Enligt av riksräkenskapsverket numera lämnade uppgifter beräknas inkomsterna av postverket och televerket nedgå med 10 respektive 15 miljoner kronor. För statens järnvägar, statens vattenfallsverk och domänverket har riksräkenskapsverket däremot icke funnit anledning ändra tidigare beräkningar. Beträffande statens järnvägar avser sålunda det för innevarande budgetår upptagna inkomstöverskottet vinstmedel från budgetåret 1953/54. I fråga om vattenfalls- och domänverken beräknas utgiftsökningarna för budgetåret 1954/55 icke bli av sådan storleksordning att någon ändring av tidigare, med avrundade belopp upptagna överskott påkallas. Jämfört med riksräkenskapsverkets tidigare, i det föregående redovisade beräkning skulle statsinkomsterna för budgetåret 1954/55 följaktligen minska med 25 miljoner kronor till cirka 8 892 miljoner kronor. Budgetöverskottet kan sålunda beräknas till $(8\,892 - 8\,676 =) 216$ miljoner kronor.

III. Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1955/56

Avskrivningsanslagen i årets statsverksproposition var i viss omfattning upptagna med allenast beräknade belopp, beroende på att motsvarande investeringsanslag icke äskades definitivt. Jag hemställer nu att få anmäla de förändringar, som betingas av de definitiva anslagsäskandena samt av förslag om ytterligare investeringar utöver de i statsverkspropositionen beräknade.

Under statens allmänna fastighetsfond har i årets statsverksproposition preliminärt äskats medel om sammanlagt 5 022 000 kronor för vissa byggnadsarbeten vid fångvården under sex skilda anslagsrubriker. I propositionen nr 140 till årets riksdag har i syfte att åstadkomma en bättre överblick än hittills över investeringsverksamhetens omfattning vid fångvården föreslagits, att medelsbehovet för ifrågavarande investeringsändamål — bortsett från ombyggnadsarbeten vid äldre fångvårdsanstalter — skall sammanföras under ett gemensamt anslag, benämnt Vissa byggnadsarbeten för fångvården. I enlighet härmed har för budgetåret 1955/56 under nämnda rubrik äskats ett anslag å 4 565 000 kronor. Anslaget torde enligt gällande grunder böra avskrivas med 50 procent. Avskrivningsanslaget upptages alltså med 2 282 500 kronor. I anslutning till denna omläggning bör vid ut-

gången av innevarande budgetår förefintliga behållningar å de i gällande riksstat under huvudtiteln Avskrivningar av nya kapitalinvesteringar uppförda reservationsanslagen till om- och tillbyggnad av arbetslokaler vid fångvårdsanstalter m. m., till nybyggnad av arbetslokaler vid fångvårdsanstalter m. m., till nybyggnad av personalbostäder vid fångvårdsanstalter m. m. samt till utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall överförs till det nya anslaget. Något anslag till ombyggnadsarbeten vid äldre fångvårdsanstalter, vartill i statsverkspropositionen beräknades ett preliminärt belopp av 500 000 kronor, har icke upptagits för budgetåret 1955/56. Under statens allmänna fastighetsfond har vidare investeringsanslag äskats till vissa ombyggnadsarbeten vid tandläkarhögskolan i Malmö å 50 000 kronor, till om- och tillbyggnad av lärarhögskolan i Stockholm å 975 000 kronor, till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. å 28 482 000 kronor, till statens anstalt för fallandesjuka: om- och utbyggnadsarbeten å 60 000 kronor samt till utbyggande av akademiska sjukhuset i Uppsala å 375 000 kronor. Ifrågavarande anslag bör enligt gällande regler avskrivas med 50 procent. Investeringsanslagen till nybyggnad för medicinska fakulteten vid universitetet i Göteborg, till nybyggnader för Chalmers tekniska högskola, till byggnadsarbeten för försöksgård vid Röbbäcksdalen, till säkerhetsanstalter för sjöfarten samt till utbyggande av karolinska sjukhuset har definitivt äskats med de i statsverkspropositionen beräknade beloppen. Motsvarande avskrivningsanslag upptages alltså med de tidigare, preliminärt äskade beloppen.

Under fonden för låneunderstöd har äskats anslag till ytterligare lån till föreningen Röingegården u. p. a. för vissa byggnadsarbeten m. m. å 110 000 kronor. Då lånet avses skola vara ränte- och amorteringsfritt bör anslaget avskrivas i sin helhet.

Samtliga nu erforderliga jämkningar och tillägg i förhållande till statsverkspropositionens förslag till anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar framgår av följande översikt.

Ökning (+)
Minskning (—)
Kronor

Statens allmänna fastighetsfond:

Ombyggnadsarbeten vid äldre fångvårdsanstalter (prop. nr 140)	— 500 000
Om- och tillbyggnad av arbetslokaler vid fångvårdsanstalter m. m. (prop. nr 140)	— 206 000
Nybyggnad av arbetslokaler vid fångvårdsanstalter m. m. (prop. nr 140)	— 305 000
Nybyggnad av personalbostäder vid fångvårdsanstalter m. m. (prop. nr 140)	— 400 000
Utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall (prop. nr 140)	— 600 000
Nybyggnad av fångvårdsanstalter m. m. (prop. nr 140)	— 750 000
Vissa byggnadsarbeten för fångvården (prop. nr 140)	+ 2 282 500
Vissa ombyggnadsarbeten vid tandläkarhögskolan i Malmö (prop. nr 138)	+ 25 000

	Ökning (+) Minskning (—) Kronor
Om- och tillbyggnad av lärarhögskolan i Stockholm (prop. nr 119)	— 12 500
Vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. (prop. nr 123)	— 9 000
Statens anstalt för fallandesjuka: Om- och utbyggnadsarbeten (prop. nr 123)	+ 30 000
Utbyggande av akademiska sjukhuset i Uppsala (prop. nr 133)	— 175 000
<i>Fonden för låneunderstöd:</i>	
Ytterligare lån till föreningen Röingegården u. p. a. för vissa byggnadsarbeten m. m. (prop. nr 94)	+ 110 000
Summa	— 510 000

På riksdagen torde få ankomma att vidtaga de kompletteringar och justeringar av de under förevarande huvudtitel äskade anslagen, som i anledning av riksdagens beslut rörande investeringsanslag eller eljest kan påkallas.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1955/56 i härefter angivna fonder anvisa följande *reservationsanslag*, nämligen

Statens allmänna fastighetsfond:

	Kronor
Justitiedepartementet:	
Vissa byggnadsarbeten för fångvården	2 282 500
Ecklesiastikdepartementet:	
Nybyggnad för medicinska fakulteten vid universitetet i Göteborg	675 000
Vissa ombyggnadsarbeten vid tandläkarhögskolan i Malmö	25 000
Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola	175 000
Om- och tillbyggnad av lärarhögskolan i Stockholm ..	487 500
Jordbruksdepartementet:	
Byggnadsarbeten för försöksgård vid Röbbäcksdalen ..	146 500
Handelsdepartementet:	
Säkerhetsanstalter för sjöfarten	310 000
Inrikesdepartementet:	
Vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.	14 241 000
Statens anstalt för fallandesjuka: Om- och utbyggnadsarbeten	30 000
Utbyggande av karolinska sjukhuset	2 195 000
Utbyggande av akademiska sjukhuset i Uppsala...	187 500

Fonden för låneunderstöd:

Inrikesdepartementet:

Ytterligare lån till föreningen Röingegården u. p. a.
för vissa byggnadsarbeten m. m. 110 000

IV. Driftbudgeten för budgetåret 1955/56**Förändringar av utgifterna**

I det i statsverkspropositionen framlagda förslaget till riksstat för budgetåret 1955/56 upptogs utgifter å sammanlagt 9 106 miljoner kronor. Härav föll 8 193 miljoner kronor på egentliga statsutgifter och 913 miljoner kronor på utgifter för statens kapitalfonder.

I särskilda propositioner har Kungl. Maj:t framlagt förslag till ett flertal ändringar beträffande driftbudgetens utgiftssida.

I fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda anslags-
äskanden har riksdagen i åtskilliga fall redan fattat beslut. Anslagsgransk-
ningen har emellertid totalt icke medfört någon större förändring av siff-
rorna.

Andra huvudtiteln utvisar en ökning med 0,4 miljon kronor på anslagen till fångvården. — *Tredje huvudtiteln* företer en minskning med 0,4 miljon kronor, vilket belopp huvudsakligen hänför sig till anslaget till Förenta Nationerna. — Anslagssumman under *fjärde huvudtiteln* minskar i jämförelse med statsverkspropositionen med 1,1 miljoner kronor. Bland minskningarna må nämnas 0,5 miljon kronor å fortifikationsförvaltningens avlöningsanslag och 1,7 miljoner kronor å anslaget till avlöningar till aktiv personal vid marinen. Vidare utvisar anslagen till sjökarteverket en minskning med 0,8 miljon kronor. Sistnämnda anslagsminskning föränleds av det i proposition nr 124 framlagda förslaget om inrättande av ett sjöfartsverk. Å andra sidan ökar anslagen till avlöningar till aktiv personal med 0,7 miljon kronor för armén samt med 1 miljon kronor för flygvapnet. — För *femte huvudtiteln* beräknas en nettoökning med 4,6 miljoner kronor. Sålunda ökar anslaget till kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån med 5 miljoner kronor. Anslagen till statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. samt till särskilda barnbidrag till änkors och invaliders barn m. m. har uppräknats med respektive 0,5 och 0,4 miljon kronor. Å andra sidan föreligger en minskning med 1,3 miljoner kronor å anslaget till vissa tillägg å ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. — *Sjätte huvudtiteln* företer en nettoökning med 2,3 miljoner kronor, vilket i huvudsak sammanhänger å ena sidan med ett nytt anslag å 2,55 miljoner kronor till statlig upplysningsverksamhet vid 1955 års folkomröstning rörande frågan om högertrafik och å andra sidan med de minskningar om närmare

0,4 miljon kronor av anslagen till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och till vägförvaltningarna som innefattas i förslaget angående inrättande av ett sjöfartsverk. — Under *åttonde huvudtiteln* uppstår en nettoökning med 0,8 miljon kronor, vilken fördelar sig på ett flertal poster. Till ökad utbildning av läkare har upptagits ett anslag å 0,2 miljon kronor och för utbyggnad av tandläkarutbildningen har äskats medel till ett sammanlagt belopp av 0,4 miljon kronor. Anslagen till bidrag till vissa privatläroverk samt till lärarhögskolan i Stockholm: bidrag till Stockholms stad för nybyggnad av småskola m. m. ökar med vardera 0,3 miljon kronor. Det slutliga förslaget angående utbyggnaden av yrkesundervisningen innebär vissa förändringar i jämförelse med de i statsverkspropositionen preliminärt äskade anslagen. Sålunda har omräkningen av anslaget till bidrag till driften av centrala yrkesskolor medfört en ökning med 1,6 miljoner kronor, medan bidragen till driften av lokala yrkesskolor till följd av ändrade statsbidragsgrunder minskar med 2 miljoner kronor. — *Nionde huvudtiteln* utvisar en minskning med 49,1 miljoner kronor, främst beroende på att anslagen till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område och till statlig lagerhållning: omkostnader för statlig inköps- och försäljningsverksamhet minskar med respektive 31 och 18,5 miljoner kronor. — Anslagen under *tionde huvudtiteln* ökar med närmare 4,1 miljoner kronor. Till ett belopp av 1,2 miljoner kronor sammanhänger denna ökning med att, såsom tidigare nämnts, vissa kostnader överförts från fjärde och sjätte huvudtitlarna till följd av förslaget om inrättande av ett sjöfartsverk. Vidare har tillkommit ett anslag å 2,5 miljoner kronor för anskaffning av en ny statsisbrytare och ett anslag å 0,3 miljon kronor för undersökningar m. m. beträffande åtgärder till främjande av varutrafiken över Trondheimsområdet. — *Elfte huvudtiteln* ökar med närmare 2 miljoner kronor. Bland ökningarna märkes 0,2 miljon kronor å anslaget till utrustning av nya sinnessjukhus och 0,3 miljon kronor å avlöningsanslaget till häradsskrivarna. Vidare har tillkommit anslag för administration av 1955 års folkomröstning rörande frågan om högertrafik med 1 miljon kronor, för inrättande av vissa bakteriologiska laboratorier i Norrland med 0,3 miljon kronor, för utrustningskostnader vid statens anstalt för fallandesjuka med 0,2 miljon kronor, för ombyggnad och utrustning av Eugeniahemmet med 0,4 miljon kronor samt till bidrag till främjande av rekryteringen i vissa polisdistrikt med 0,4 miljon kronor. Minskningar föreligger bland annat beträffande bidrag till vissa byggnadsarbeten vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund m. m. med 0,7 miljon kronor samt med smärre belopp för ytterligare några anslag. — *Tolfte huvudtiteln* ökar med 165 miljoner kronor till följd av föreslagna höjningar av de statsanställdas löne- och pensionsförmåner. Ifrågakommande utgifter kommer i huvudsak att belasta vederbörande anslag under de olika huvudtitlarna. — För huvudtiteln *avskrivning av nya kapitalinvesteringar* beräknas ett minskat medelsbehov av 0,4 miljon kronor.

Den totala nettoökningen i förhållande till statsverkspropositionen uppgår till 128 miljoner kronor.

Ny beräkning av vissa inkomsttitlar

I statsverkspropositionen utvisade driftbudgetens inkomstsida en summa av 9 505,7 miljoner kronor, varav 8 905,8 miljoner kronor hänförde sig till egentliga statsinkomster och 599,9 miljoner kronor till inkomster av statens kapitalfonder.

Bland de under egentliga statsinkomster ingående skatterna beräknades i statsverkspropositionen inkomsttiteln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. ge 4 840 miljoner kronor. Inkomsttitlarna kupongskatt, skogsvårdsavgifter, arvslottsskatt, gåvoskatt och kvarlåtenskapsskatt, lotterivinstskatt samt omsättnings- och expeditionsstämplor m. m. upptogs till 6, 7,8, 70, 48 respektive 68 miljoner kronor. I automobilskattemedel beräknades inflyta 865 miljoner kronor. Tullar och acciser beräknades ge sammanlagt 2 586 miljoner kronor, varav i tullmedel 500 miljoner kronor, varuskatt 210 miljoner kronor, införselavgift och accis å fettvaror m. m. 54 miljoner kronor, skatt å kaffe 18 miljoner kronor, tobaksskatt 650 miljoner kronor, skatter å alkoholhaltiga drycker och läskedrycker sammanlagt 1 059 miljoner kronor, nöjesskatt 59 miljoner kronor samt skatt å elektrisk kraft 36 miljoner kronor. Uppbörden i statens verksamhet upptogs med 170 miljoner kronor. Under diverse inkomster inflytande medel beräknades till sammanlagt 242 miljoner kronor, varav 90 respektive 105 miljoner kronor i tips- och lotterimedel.

Inkomsterna från statens affärsverksfonder beräknades i statsverkspropositionen, under förutsättning av oförändrade löner och taxor, till sammanlagt 290 miljoner kronor, varav för postverket 20 miljoner kronor, televerket 85 miljoner kronor, statens järnvägar 10 miljoner kronor, statens vattenfallsverk 120 miljoner kronor och för domänverket 55 miljoner kronor.

I sin förut nämnda skrivelse den 24 mars 1955 har *riksräkenskapsverket* jämlikt gällande instruktion avlämnat förslag till förnyad beräkning av statsverkets inkomster under de större inkomsttitlarna för budgetåret 1955/56. Vid beräkningens verkställande har ämbetsverket liksom under tidigare år från vederbörande myndigheter införskaffat nya uppgifter rörande de större inkomsttitlarna ävensom beträffande vissa speciellt konjunkturkänsliga inkomsttitlar. Beträffande de olika inkomsttitlarna har riksräkenskapsverket i huvudsak anfört följande.

Skatt å inkomst och förmögenhet m. m. Beräkningen av denna titel står till följd av källskattesystemet i nära samband med de antaganden som göras beträffande utvecklingen av skatteunderlaget under hela den tid som beräkningen omfattar. I fråga om fysiska personer gäller detta särskilt den sammanlagda löneinkomsten, enär variationer i densamma giva direkt utslag i avseende på den inflytande preliminärskattens storlek. Bestämmelserna om ränta å kvarstående skatt medföra även, att samma förhållande i betydande utsträckning kan väntas gälla även i fråga om svenska aktiebolag. Under budgetåret 1953/54 kompletterades sålunda inbetalningarna av preliminärskatt under de ordinarie uppbördsterminerna med omfattande fyllnadsinbetalningar under våren 1954, sammanlagt uppgående till cirka 575 miljoner kronor, varav huvudparten från bolag. Härigenom har

den enligt taxeringen 1954 påförda kvarstående skatten för aktiebolagen nedbringats till cirka 90 miljoner kronor. Detta belopp överstiger endast med ett tiotal miljoner kronor den enligt samma taxering beräknade överskjutande skatten för bolag.

Svårigheterna att i förväg bedöma fysiska personers och företags inkomster är normalt den främsta orsaken till de ibland betydande differenser, som kunna uppstå mellan förhandsberäkningar av titelns nettoinkomst och det slutliga utfallet. Till denna osäkerhet bidrar emellertid även sättet för skatteuppbörden. Ingen helt fix relation kan förutsättas mellan inflytande skatteinkomster och den samtidiga utvecklingen av skatteunderlaget. Uppbörden av löntagarnas preliminärskatt är i viss utsträckning beroende av frivilliga höjningar av löneavdragen med hänsyn till extrainkomster m. m. Likaså är omfattningen av fyllnadsinbetalningarna helt beroende av de skattskyldigas egna överväganden. I vilken mån de skattskyldigas skatteförpliktelser komma att fullgöras genom erläggande av preliminärskatt, inklusive fyllnadsinbetalningar, under ett budgetår eller kvarstående skatt under det påföljande kan icke med större säkerhet bedömas. Ej minst med hänsyn härtill synes det lämpligt, att utfallet av skattetiteln för innevarande budgetår och beräkningen av titeln för nästkommande budgetår bedömas i ett sammanhang.

I sin senaste inkomstberäkning angav riksräkenskapsverket vissa förutsättningar för beräkningen av löneinkomsternas utveckling under år 1955, vilka allttjämt synas äga giltighet. Sålunda påpekades, att en viss glidning uppåt av lönenivån syntes ha inträffat under år 1954, varigenom denna vid ingången till år 1955 något översteg den för år 1954 genomsnittliga. En viss sysselsättningsökning liksom icke oväsentliga överflyttningar av arbetskraft från låglöneyrken till bättre betalda yrken och näringsgrenar syntes likaså ha bidragit till en stegring av den totala lönesumman under år 1954, vilken beräknades överstiga 1953 års lönesumma med 5 å 6 procent. Även för år 1955 ansågs, med hänsyn till antagandena beträffande den allmänna konjunkturutvecklingen, en viss sysselsättningsökning och löneglidning uppåt kunna förutsättas. Den ökning av lönesumman, som därutöver kunde komma att bli en följd av årets avtalsrörelse, lät sig givetvis icke överblickas. Det antogs emellertid, att denna skulle komma att leda till genomsnittligt större lönehöjningar än under de två närmast föregående åren och att lönesummans sammanlagda stegring år 1955 skulle bli större än under år 1954. I kalkylerna räknades med en stegring av den sammanlagda lönesumman från 1954 till 1955 med närmare 9 procent. Även om det slutliga resultatet av avtalsrörelsen ännu icke kan säkert bedömas, synes det enligt riksräkenskapsverkets mening rimligt att även nu räkna med en stegring av den angivna storleksordningen. I de fortsättningsvis redovisade beräkningarna har riksräkenskapsverket räknat med en stegring av inkomst av tjänst från 1954 till 1955 med cirka 9 procent och en viss ytterligare uppgång för våren 1956.

Beträffande fysiska personers inkomst av andra förvärvskällor än tjänst synes ingen anledning föreligga att i detta sammanhang utgå från annat antagande än som redovisades i inkomstberäkningen i december 1954 och som innebar en viss stegring under år 1955.

Vad beträffar aktiebolagen antogs vid decemberberäkningen en uppgång av den sammanlagda taxerade inkomsten av storleksordningen 12 procent för verksamhetsåret 1954 i jämförelse med år 1953. Riksräkenskapsverket har icke funnit anledning att nu justera detta antagande. För verksamhetsåret 1955 räknades med en ytterligare stegring. Härvid förutsattes, i avvaktan på beslut om företagsbeskattningens framtida utformning, att

vid 1956 års taxering skulle gälla samma regler för begränsning av rätten till fri avskrivning som vid 1955 års taxering. I proposition nr 100 har årets riksdag förelagts förslag till ändrade regler för företagsbeskattningen, vilka, om de antagas av riksdagen, få tillämpning på 1956 års taxering. Även den av riksdagen beslutade investeringsavgiften för år 1955 får betydelse för utfallet av 1956 års inkomsttaxering. Under hänsynstagande till nämnda förhållanden samt med utgångspunkt från en bedömning av de allmänekonomiska betingelserna under verksamhetsåret 1955 har riksräkenskapsverket funnit en uppgång av bolagens taxerade inkomster vid 1956 års taxering av storleksordningen 10 procent sannolik, vilket är något mera än vad som antogs i december.

Vid beräkningen av inkomstskattetiteln behållna inkomster för budgetåret 1955/56 får vidare hänsyn tagas till att investeringsavgiften för år 1955 torde komma att tillföra titeln inkomster av storleksordningen 75 miljoner kronor. Å andra sidan komma de i anslutning till förslaget om förenklat deklarations- och taxeringsförfarande föreslagna ändringarna i uppbördsförordningen att föranleda minskade preliminärskatteinkomster från och med år 1956. Härtill togs provisoriskt hänsyn i det framlagda riksstatsförslaget. Minskningen kan till den del den faller inom ramen för budgetåret 1955/56 nu uppskattas till närmare 100 miljoner kronor.

Beträffande beräkningarna kan vidare nämnas, att det liksom vid decemberberäkningen fortfarande räknas med en uttagsprocent av 110 för den statliga inkomstskatten för fysiska personer under såväl år 1955 som 1956 och med en genomsnittlig kommunal utdebitering för år 1956 av samma höjd som gällde för år 1954 (12,40).

I decemberberäkningen gjordes det antagandet, att bestämmelserna om ränta å kvarstående skatt skulle, liksom under de närmast föregående åren, föranleda aktiebolagen att i avsevärd utsträckning erlagga fyllnadsinbetalningar till den preliminärskatt, som i vanlig ordning erlagts under uppbördsåret. Riksräkenskapsverket har vid denna beräkning utgått från samma antagande. Bland utgifterna beräknas med ledning av nu föreliggande uppgifter utbetalningarna av kommunalskattemedel komma att ligga 35 miljoner kronor högre under båda budgetåren.

Beträffande de till sjuk- och moderskapsförsäkringen hänförliga transaktionerna har icke funnits underlag för några justeringar. Det bör emellertid understrykas, att utfallet av ifrågavarande inkomst- och utgiftsposter allt fortfarande är svårt att överblicka. Det synes vidare motiverat att erinra om osäkerheten i de gjorda antagandena om storleken av preliminärbetalningarna av garantiskatt och över huvud taget omfattningen av fyllnadsinbetalningarna.

Med starkt understrykande av de osäkerhetsmoment, som givetvis även vid denna tidpunkt föreligga vid beräkningen, uppskattar riksräkenskapsverket den behållna inkomsten på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. för budgetåret 1954/55 till 4 400 miljoner kronor och förordar, att samma titel i det slutliga riksstatsförslaget för budgetåret 1955/56 uppföres med 5 000 miljoner kronor.

Beträffande de eftersläpningar i utbetalningarna av kommunalskattemedel, som nämnda inkomstbelopp innefatta, finnes för budgetåret 1954/55 inget skäl till ändring av det i december 1954 angivna avrundade beloppet, 250 miljoner kronor. För budgetåret 1955/56 kan eftersläpningen uppskattas till cirka 400 miljoner kronor, mot 350 miljoner kronor enligt decemberberäkningen. Om dessa 400 miljoner kronor avsätts för reglering av senare kommunalskatteutbetalningar, böra de återföras med 125 miljoner kronor under budgetåret 1956/57, 200 miljoner kronor under budgetåret 1957/58 och 75 miljoner kronor under budgetåret 1958/59.

Kupongskatten har i statsverkspropositionen beräknats till 6 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket, som nu uppskattar uppbörden under löpande budgetår till 4,5 miljoner kronor, anser att en nedräkning med 1 miljon kronor bör ske för nästföljande budgetår. Ämbetsverket föreslår alltså, att titeln i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med 5 miljoner kronor.

Arvslottsskatt, gåvoskatt och kvarlåtenskapsskatt. I statsverkspropositionen är denna inkomsttitel upptagen till 70 miljoner kronor. Generalpoststyrelsen har i skrivelse den 7 mars 1955 förordat, att ifrågavarande inkomster i den definitiva riksstaten uppföras med oförändrat belopp. Riksräkenskapsverket, som för innevarande budgetår beräknar inkomsterna på titeln till likaledes 70 miljoner kronor, föreslår, att det i statsverkspropositionen upptagna beloppet för budgetåret 1955/56 får kvarstå oförändrat.

Lotterivinstskatten har i statsverkspropositionen beräknats till 48 miljoner kronor. Generalpoststyrelsen, som i november 1954 beräknade inkomsterna på denna titel till 47 miljoner kronor, har i sin ovan nämnda skrivelse efter förnyad beräkning anfört, att ifrågavarande inkomster för budgetåret 1955/56 synas böra beräknas till 48 miljoner kronor. För löpande budgetår uppskattar riksräkenskapsverket inkomsterna till 46 miljoner kronor. Ämbetsverket förordar, att titeln i det slutliga riksstatsförslaget upptages till oförändrat 48 miljoner kronor.

Omsättnings- och expeditionsstämplor m. m. Denna titel har i statsverkspropositionen uppförts med 68 miljoner kronor. Generalpoststyrelsen, som i november 1954 uppskattade inkomsterna till 65 miljoner kronor, anser efter förnyad beräkning, att uppbörden under titeln bör beräknas till högst 70 miljoner kronor. Styrelsen uppskattar visserligen inkomstutfallet för löpande budgetår till 74 miljoner kronor, men den anser att stämpelavgifterna för aktie- och obligationsemissioner samt lagfarter, vilka under löpande budgetår visat kraftig stegring, sannolikt icke komma att lämna lika hög avkastning under nästa budgetår. Riksräkenskapsverket anser en uppräknning av det i statsverkspropositionen upptagna beloppet med 2 miljoner kronor vara befogad och föreslår, att titeln i det slutliga riksstatsförslaget beräknas till 70 miljoner kronor.

Fordonsskatt. Denna inkomsttitel är i statsverkspropositionen upptagen till 280 miljoner kronor i enlighet med riksräkenskapsverkets förslag i december 1954. Inkomsterna på titeln under löpande budgetår beräknades samtidigt till 260 miljoner kronor. Enligt inhämtade uppgifter översteg den debiterade fordonsskatten vid den ordinarie uppbördsstämman i februari 1955 förra årets debiterade skatt med 28 procent. Detta innebär ett större fordonnsbestånd vid ingången av år 1955 än vad som tidigare antagits och skulle även innebära en ökning av inkomsterna på titeln med närmare 10 miljoner i jämförelse med decemberberäkningen. Till följd av bestämmelserna i kungörelsen om anstånd i vissa fall med erläggande av automobilskatt för år 1955 (SFS nr 778/1954) kommer emellertid ett belopp på mellan 7 och 8 miljoner kronor att inflyta först under budgetåret 1955/56. Trots det större fordonsbeståndet räknar riksräkenskapsverket därför titelns inkomster för löpande budgetår fortfarande till 260 miljoner kronor. Vid beräkning av titeln för nästföljande budgetår har riksräkenskapsverket förutsatt, att även för år 1956 skall komma att gälla likartade anståndsbestämmelser som under år 1955. Ämbetsverket har vidare i jämförelse med decemberberäkningen nu räknat med en något lägre tillväxt-

hastighet hos fordonsbeståndet under år 1955 som en följd av den särskilda investeringsavgiften. Med utgångspunkt härifrån föreslår riksräkenskapsverket, att ifrågavarande titel i det slutliga riksstatsförslaget upptages till 285 miljoner kronor eller 5 miljoner kronor mera än i statsverkspropositionen.

Bensinskatten beräknades av riksräkenskapsverket i december 1954 för nästföljande budgetår till 585 miljoner kronor, vilket belopp även upptagits i statsverkspropositionen. Med hänsyn till vad som ovan anförts om investeringsavgiftens sannolika effekt på fordonsbeståndets utveckling, torde i jämförelse med decemberberäkningen böra antagas en något långsammare ökning av drivmedelskonsumtionen. Då emellertid nu verkställda beräkningar av skatteinkomsterna för löpande budgetår tyda på en något högre uppbörd än vad som antogs i december 1954, eller 500 miljoner kronor, saknas enligt riksräkenskapsverkets mening skäl att ändra statsverkspropositionens belopp för nästföljande budgetår. Riksräkenskapsverket föreslår därför, att inkomsttiteln bensinskatt i det slutliga riksstatsförslaget beräknas till oförändrat 585 miljoner kronor.

Särskild investeringsavgift för motorfordon. Den av innevarande års riksdag beslutade särskilda investeringsavgiften för motorfordon för år 1955, vilken icke är upptagen i statsverkspropositionen, har ännu varit i kraft alltför kort tid för att ge mera säkra hållpunkter för en bedömning av hur stora inkomster, som avgiften kommer att tillföra statsverket. Riksräkenskapsverket har uppskattat inkomsterna under löpande budgetår till 50 miljoner kronor. Då enligt förordningen investeringsavgiften endast skall utgå under halva budgetåret, har riksräkenskapsverket för budgetåret 1955/56 beräknat titeln till likaså 50 miljoner kronor.

Tullmedel. Denna titel beräknades av riksräkenskapsverket i december 1954 till 500 miljoner kronor, vilket belopp även uppfördes i statsverkspropositionen. I skrivelse den 8 mars 1955 har generaltullstyrelsen, som i november 1954 upptagit tullmedlen till 450 miljoner kronor, anför, att styrelsen icke ansett sig ha tillräckligt skäl att för budgetåret 1955/56 beräkna nettouppbörden av tullmedel lägre än till det i riksstatsförslaget upptagna beloppet. Generaltullstyrelsen har dock härvid understrukt, att importen av transportmedel, som under år 1954 motsvarade en debiterad tullmedelsuppbörd av inmot 110 miljoner kronor, kan komma att i negativ riktning påverkas av den nyligen införda avgiften vid investering i motorfordon år 1955 och att en sålunda uppkommen mera avsevärd minskning av de relativt högt tullbeskattade transportmedlens andel i importen skulle kunna medföra en minskning av tullmedelsuppbörden. Enligt styrelsen ger emellertid den hittills under mycket begränsad tid vunna erfarenheten av verkningarna av nämnda särskilda investeringsavgift icke någon möjlighet till en säker bedömning av den kommande utvecklingen. Tullinkomsterna ha av riksräkenskapsverket beräknats till 490 miljoner kronor under innevarande budgetår, vilket är 10 miljoner kronor mera än vad som antogs i december 1954 och 70 miljoner kronor mera än vad som upptagits i riksstaten. Riksräkenskapsverket anser en mindre nedgång av de på motorfordon belöpande tullinkomsterna sannolik som en följd av den särskilda investeringsavgiften för motorfordon. Denna nedgång torde emellertid komma att mer än kompenseras av en uppgång av den övriga tulluppbörden. Riksräkenskapsverket har i nuvarande svarbedömda läge ansett sig sakna skäl att ändra det i statsverkspropositionen upptagna beloppet och föreslår därför, att titeln tullmedel under förutsättning av i huvudsak oförändrade tulltaxor uppföres med oförändrat 500 miljoner kronor i det slutliga riksstatsförslaget.

Varuskatt. I statsverkspropositionen har för denna inkomsttitel upptagits 210 miljoner kronor. Kontrollstyrelsens och generaltullstyrelsens förnyade beräkningar ge tillsammans ett belopp av 199 miljoner kronor. För innevarande budgetår beräknar riksräkenskapsverket, att titeln skall lämna en inkomst av cirka 200 miljoner kronor. Den nuvarande tendensen pekar beträffande samtliga under titeln redovisade skatteslag på en stabil eller stigande uppbörd. Med hänsyn härtill anser riksräkenskapsverket, att titeln varuskatt i det slutliga riksstatsförslaget bör uppföras med 210 miljoner kronor eller samma belopp som i statsverkspropositionen.

Införselavgift och accis å fettvaror m. m. Denna inkomsttitel har i statsverkspropositionen upptagits med 54 miljoner kronor, vilket belopp byggde på av jordbruksnämnden och kontrollstyrelsen verkställda beräkningar. Dessa myndigheter ha vid förnyade beräkningar bibehållit tidigare belopp. Uppskattningen av titelns inkomster är förenad med betydande svårigheter, främst till följd av att införselavgiften är beroende av den internationella fettråvaruprisnivåns utveckling. Enligt riksräkenskapsverkets mening synes titelns inkomster böra beräknas till samma belopp som i statsverkspropositionen eller 54 miljoner kronor.

Tobaksskatt. Riksräkenskapsverket beräknade i december 1954 denna titel till 650 miljoner kronor, vilket belopp uppförts i statsverkspropositionen. Tobaksmonopolet har vid förnyad beräkning den 9 mars 1955 föreslagit samma belopp, 640 miljoner kronor, som vid dess beräkning i oktober 1954. Riksräkenskapsverket, som uppskattar inkomstutfallet för löpande budgetår till 645 miljoner kronor, föreslår, att titeln tobaksskatt i det slutliga riksstatsförslaget upptages till 650 miljoner kronor eller i förhållande till statsverkspropositionen oförändrat belopp.

Rusdrycksmedel av partihandelsbolag och rusdrycksmedel av detaljhandelsbolag. Ifrågavarande titlar ha i statsverkspropositionen uppförts med 12 respektive 35 miljoner kronor. Kontrollstyrelsen har i skrivelse den 9 mars 1955 förordat, att dessa belopp bibehållas. Enligt riksräkenskapsverkets mening saknas anledning att i det slutliga riksstatsförslaget frångå statsverkspropositionens beräkning.

Omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker. Denna titel angavs i anslutning till kontrollstyrelsens beräkning av riksräkenskapsverket i december 1954 till 820 miljoner kronor, vilket belopp upptagits i statsverkspropositionen. Kontrollstyrelsen har vid förnyad beräkning den 9 mars 1955 bibehållit statsverkspropositionens belopp. För löpande budgetår uppskattar riksräkenskapsverket nu inkomstutfallet till 790 miljoner kronor mot 775 miljoner kronor vid decemberberäkningen. Ehuru det förutsedda inkomstutfallet för löpande budgetår kan tyda på att inkomsterna under nästföljande budgetår kunna komma att överstiga de i statsverkspropositionen beräknade, har riksräkenskapsverket, med hänvisning till osäkerheten i bedömningen av konsumtionsutvecklingen efter det nuvarande restriktionssystemets slopande under budgetåret, ändock icke ansett sig böra föreslå någon ändring av den tidigare beräknade inkomsten. Riksräkenskapsverket föreslår därför, att ifrågavarande inkomsttitel i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med 820 miljoner kronor.

Omsättnings- och utskänkningsskatt å vin. Inkomsterna under denna titel beräknades i december 1954 i anslutning till kontrollstyrelsens förslag av riksräkenskapsverket till 50 miljoner kronor, och samma belopp har upptagits i statsverkspropositionen. Kontrollstyrelsen har i sin förnyade beräk-

ning bibehållit detta belopp. Nedgången i förhållande till löpande budgetår, som beräknas inbringa 55 miljoner kronor, är en följd av förutsedda förskjutningar i konsumtionen efter motbokssystemets avskaffande. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med oförändrat 50 miljoner kronor.

Maltdrycksskatten uppfördes i statsverkspropositionen med 100 miljoner kronor, vilket belopp föreslagits av riksräkenskapsverket i anslutning till kontrollstyrelsens beräkning. Kontrollstyrelsen har i sin skrivelse den 9 mars 1955 bibehållit sin tidigare beräkning. Inkomstökningen i förhållande till löpande budgetår, då 85 miljoner kronor beräknas inflyta, har motiverats av den ökade konsumtion av starköl som antages inträda under det nya budgetåret. Riksräkenskapsverket finner icke skäl att föreslå förändring av det i statsverkspropositionen beräknade inkomstbeloppet, 100 miljoner kronor.

Skatt å läskedrycker har i statsverkspropositionen upptagits till 42 miljoner kronor. Kontrollstyrelsen, som i november 1954 beräknade titeln till 40 miljoner kronor, har efter förnyad beräkning föreslagit oförändrat belopp. Riksräkenskapsverket, som för löpande budgetår uppskattar inkomsterna till 40 miljoner kronor, föreslår, att titeln i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med oförändrat 42 miljoner kronor.

Statlig nöjesskatt. Denna inkomstitel har i statsverkspropositionen beräknats till 59 miljoner kronor. Uppbördens synes under det senaste budgetåret ha stagnerat och beräknas för innevarande budgetår komma att uppgå till 55 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket förordar därför, att det i statsverkspropositionen upptagna beloppet nedräknas med 2 miljoner kronor till 57 miljoner kronor.

Skatt å elektrisk kraft har i statsverkspropositionen uppförts med 36 miljoner kronor. Titeln beräknas under innevarande budgetår komma att inbringa 34 miljoner kronor. I enlighet med kontrollstyrelsens förnyade beräkning förordar riksräkenskapsverket, att titeln i det slutliga riksstatsförslaget beräknas till 37 miljoner kronor eller 1 miljon kronor mera än i statsverkspropositionen.

Inkomst av myntning och justering. Denna inkomstitel har i statsverkspropositionen i anslutning till riksräkenskapsverkets förslag upptagits till 35 miljoner kronor. Mynt- och justeringsverket, som i september 1954 uppskattade ifrågakommande inkomster till 32,5 miljoner kronor, har vid förnyad beräkning den 4 mars 1955 sänkt detta belopp till 30,2 miljoner kronor. Nedräkningen motiveras av minskad vinst på myntpräglingen av valörerna 2 kronor — 1 öre. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med oförändrat belopp, 35 miljoner kronor.

Fyr- och båkmedel samt lotspenningar äro i statsverkspropositionen upptagna till 10 respektive 9 miljoner kronor. Med hänsyn till att inkomstfallet för löpande budgetår synes bli högre än vad som tidigare förutsatts, är det enligt riksräkenskapsverkets uppfattning befogat med en uppräknings även för nästföljande budgetår. Riksräkenskapsverket föreslår därför, att titlarna fyr- och båkmedel och lotspenningar i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med 11 respektive 10 miljoner kronor.

Totalisatormedlen ha i statsverkspropositionen beräknats till 20 miljoner kronor. Inkomsterna på denna titel ha under flera år visat en kontinu-

erlig och snabb stegring. Med hänvisning till att inkomsterna under löpande budgetår, som i december 1954 uppskattades till 19 miljoner kronor, nu beräknas komma att stiga till 20 miljoner kronor anser riksräkenskapsverket en uppräknings motiverad för nästa budgetår. Ämbetsverket föreslår, att ifrågavarande inkomstitel i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med ett till 22 miljoner kronor förhöjt belopp.

Tipsmedel. I statsverkspropositionen ha inkomsterna på denna titel beräknats till 90 miljoner kronor. Titelns inkomster ha under senare år visat en kraftig stegring och de uppskattas för löpande budgetår till 80 miljoner kronor mot 71 miljoner kronor för budgetåret 1953/54. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i det slutliga riksstatsförslaget beräknas till oförändrat 90 miljoner kronor.

Lotterimedlen upptogs i statsverkspropositionen till 105 miljoner kronor. Svenska Penninglotteriet Aktiebolag, som i oktober 1954 uppskattade ifrågavarande inkomster till 92,5 miljoner kronor, har i skrivelse den 2 mars 1955 ansett sig böra höja sin tidigare beräkning till 94 miljoner kronor. För innevarande budgetår ha inkomsterna av riksräkenskapsverket antagits komma att stiga till 98 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår, att det i statsverkspropositionen för budgetåret 1955/56 beräknade beloppet, 105 miljoner kronor, får kvarstå oförändrat.

Övriga diverse inkomster. Denna inkomstitel har i statsverkspropositionen beräknats till 12 miljoner kronor. I proposition nr 28 till årets riksdag har framlagts förslag till disposition av kolclearingkassans överskottsmedel, vilket bland annat innebär att ett belopp på 18,2 miljoner kronor skall tillgodoföras inkomstiteln övriga diverse inkomster. Riksdagen har fattat beslut i enlighet härmed. Enligt vad riksräkenskapsverket inhämtat, torde beloppet komma att inlevereras under budgetåret 1955/56. Riksräkenskapsverket föreslår i anledning härav, att titeln övriga diverse inkomster i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med 30 miljoner kronor.

För inkomstiteln *postverket* föreslog riksräkenskapsverket i december 1954 i anslutning till generalpoststyrelsens beräkning ett belopp av 20 miljoner kronor, vilket även upptagits i statsverkspropositionen. I skrivelse den 4 mars 1955 har generalpoststyrelsen avgivit förnyad beräkning av inkomsterna på titeln i fråga. Den nya beräkningen visar i jämförelse med motsvarande kalkyl i november 1954 relativt små förskjutningar av postverkets inkomster och utgifter och resulterar i ett inkomstöverskott på cirka 21 miljoner kronor. Härvid är att märka, att generalpoststyrelsen vid båda beräkningstillfällena antagit, att lönerna till postverkets personal komma att utgå efter oförändrade grunder. Då inverkan på postverkets driftkostnader av resultatet av pågående förhandlingar angående de statsanställdas löner nu icke kan bedömas, har även riksräkenskapsverket utgått från nu gällande lönenivå vid beräklandet av överskotten från postverket liksom från övriga affärsdrivande verk. Riksräkenskapsverket har givetvis icke heller kunnat bedöma, huruvida resultatet av nämnda förhandlingar kan komma att påverka nuvarande av post- och televerket samt statens järnvägar tillämpade taxor. Från dessa utgångspunkter föreslår riksräkenskapsverket i anslutning till generalpoststyrelsens beräkning, att som inkomst av postverket preliminärt beräknas 21 miljoner kronor eller 1 miljon kronor mera än i riksstatsförslaget.

Televerket. Inkomsterna på denna titel ha i statsverkspropositionen upptagits till 85 miljoner kronor. Televerket beräknade i november överskottet till 82 miljoner kronor men föreslog samtidigt, att viss del av inträdesav-

gifterna för telefonabonnemang skulle betraktas såsom bidrag till anläggningskostnaderna samt att i anledning därav överskottet skulle nedräknas med 18 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket ansåg emellertid, att en sådan ändrad redovisningsprincip icke borde komma till stånd och beräknade överskottet till 85 miljoner kronor baserat på en beräkning av något högre intäkter, än vad telestyrelsen ansett sig kunna förutse. I skrivelse den 16 mars 1955 har telestyrelsen med hänsyn till utvecklingen av överskottet på rörelsen under innevarande budgetår ansett, att beloppet kan höjas till 90 miljoner kronor. Härvid har hänsyn tagits till den ökning av driftkostnaderna, som inträtt genom nya bestämmelser om ersättning för arbete på obehövlig tid, men i övrigt har beräkningen baserats på oförändrade löner och taxor. Beträffande den ovan nämnda ifrågasatta ändrade bokföringen av viss del av inträdesavgifterna för telefonabonnemang anför telestyrelsen, att den har för avsikt att återkomma till denna fråga i samband med styrelsens sedvanliga skrivelse rörande televerkets driftkostnadsstat för budgetåret 1955/56. I stället för redovisningsomläggningen skulle därvid föreslås en extra avsättning till värdepapperskonto med lämpligt belopp. Eftersom frågan om eventuella lönehöjningar till personalen ännu icke blivit avgjord och man därför icke heller kan bedöma, hur pass stort belopp som skulle kunna disponeras för sådan extra avsättning, kan styrelsen icke nu framlägga något definitivt förslag rörande storleken av en sådan avsättning. För att hålla möjligheten öppen till en sådan extra avsättning föreslår emellertid telestyrelsen, att överskottet — före avdrag för lönehöjningar — nu i varje fall icke sättes högre än det i statsverkspropositionen upptagna beloppet 85 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket förutsätter i likhet med telestyrelsen, att frågan om extra avsättning till värdepapperskonto prövas i samband med korrigeringsberäkningen av överskottsberäkningen med hänsyn till eventuella förändringar av lönenivån. I nuvarande läge beräknar riksräkenskapsverket preliminärt utifrån de förutsättningar, som ovan angivits vid beräkning av postverkets överskott, inkomsttiteln till 90 miljoner kronor eller 5 miljoner mera än i statsverkspropositionen.

Statens järnvägar. I statsverkspropositionen har denna inkomsttitel uppförts med 10 miljoner kronor. Järnvägsstyrelsen beräknade i december 1954, att balans skulle föreligga mellan driftöverskott och avskrivningsbehov vid bokslutet för budgetåret 1955/56 och föreslog, att för titeln endast skulle upptagas ett formellt belopp av 1 miljon kronor. I skrivelse den 18 mars 1955 har järnvägsstyrelsen meddelat, att sedan december 1954 ännu intet inträffat på löne- och taxeorrådet, som i vad gäller överskottet synes kunna motivera en ändring av det då lämnade förslaget. Riksräkenskapsverket beräknar för sin del icke heller att några vinstmedel för budgetåret 1955/56 komma att inlevereras under nämnda budgetår. Däremot skulle enligt decemberberäkningen ett överskott på 10 miljoner kronor för budgetåret 1954/55 komma att inlevereras under nästkommande budgetår. Riksräkenskapsverket föreslår därför med de ovan anförda reservationerna beträffande ändrade löner och taxor, att titeln preliminärt beräknas till ett i förhållande till statsverkspropositionen oförändrat belopp av 10 miljoner kronor.

Statens vattenfallsverk. I statsverkspropositionen har denna inkomsttitel i anslutning till riksräkenskapsverkets förslag uppförts med 120 miljoner kronor. Vattenfallsstyrelsen som i november 1954 beräknade överskottet till 110 miljoner kronor har i skrivelse den 7 mars 1955 meddelat, att styrelsen anser, att det i riksstatsförslaget upptagna beloppet för statens vattenfallsverks inlevererbara överskott kan bibehållas. I anslutning härtill beräknar riksräkenskapsverket preliminärt utifrån ovan angivna anslaganden beträf-

fande löner och taxor ifrågavarande inkomsttitel till samma belopp som i statsverkspropositionen eller 120 miljoner kronor.

Domänverket. Riksräkenskapsverket föreslog i december 1954 i anslutning till domänstyrelsens beräkning, att ifrågavarande inkomsttitel skulle uppföras med 55 miljoner kronor, vilket belopp också godtagits i statsverkspropositionen. Domänstyrelsen har i skrivelse den 9 mars 1955 erinrat om att det alltjämt möter svårigheter att bedöma utfallet av 1955 års rörelse. Styrelsen anser sig för närvarande icke ha anledning att jämka det av styrelsen tidigare angivna beloppet för överskottet under nästa år. Enligt riksräkenskapsverkets beräkningar komma inkomsterna på titeln för innevarande budgetår att uppgå till 75 miljoner kronor mot i december 1954 antagna 50 miljoner kronor. Med hänsyn bland annat till det väntade utfallet för innevarande budgetår föreslår riksräkenskapsverket, att inkomsttiteln i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med 70 miljoner kronor eller 15 miljoner mera än i statsverkspropositionen.

Riksräkenskapsverket har slutligen framhållit, att de nu verkställda beräkningarna liksom den tidigare inkomstberäkningen är grundade på förutsättningarna, att det allmänna utrikespolitiska läget förblir i stort sett det samma som för närvarande samt att den ekonomiska utvecklingen icke störes genom mera omfattande arbetskonflikter.

Såsom redan tidigare nämnts har Kungl. Maj:t, efter det att riksräkenskapsverket avgivit sin inkomstberäkning, underställt riksdagens godkännande ett förslag om höjning av statstjänstemännens löner och pensioner. Enligt av riksräkenskapsverket numera lämnade uppgifter beräknas inkomsterna från statens affärsdrivande verk i anledning av löne- och pensionsförändringarna minska med sammanlagt 50 miljoner kronor jämfört med de i det föregående redovisade uppskattningarna. För budgetåret 1955/56 upptages sålunda överskottet från postverket till 6 mot tidigare angivna 21 miljoner kronor, från televerket till 60 mot 90 miljoner kronor och från statens vattenfallsverk till 115 mot 120 miljoner kronor. Beträffande statens järnvägar och domänverket har riksräkenskapsverket icke ansett någon ändring av tidigare angivna överskott påkallad.

Jag vill slutligen nämna att televerket i en den 15 april 1955 dagtecknad skrivelse — på skäl som i det föregående redovisats i samband med redogörelsen för riksräkenskapsverkets beräkning av inkomsterna från televerket — hemställt om en extra avsättning till värdeminskningsskonto av 18 miljoner kronor.

Departementschefen

1. Den internationella ekonomiska utvecklingen. I konjunkturinstitutets rapport, Konjunkturläget våren 1955 (*bihang C*), analyseras den ekonomiska utvecklingen i utlandet. Av den redogörelse som där lämnas framgår att läget under år 1954 för Västeuropas del karakteriserades av ett allmänt konjunkturuppsving med stigande produktion, sjunkande arbetslöshet, relativt

stabila priser och ökad utrikeshandel med flertalet länderområden. Lägges härtil att de västeuropeiska ländernas guld- och dollarreserv stigit trots fortsatt dollarliberalisering, framstår fjolåret som sällsynt gynnsamt. Bakgrunden till detta uppsving i Västeuropa har varit expansionen i såväl den utländska som den inhemska efterfrågan. Med hänsyn till den livliga investeringsverksamheten och de ökade konsumtionsutgifterna — främst för varaktiga konsumtionsvaror — samt en betydande stegring i exporten av verkstadsprodukter, bland annat till de transoceana råvaruländerna, är det naturligt, att det främst varit kapitalvaruindustrin som svarat för produktionsökningen. De traditionella konsumtionsvaruindustrierna har däremot haft svårare att hävda sig, speciellt mot slutet av året. En svaghet i Västeuropas ekonomiska utveckling har handeln med Nordamerika utgjort. Den västeuropeiska konjunkturuppgången och den samtidiga avmattningen i Förenta staterna har nämligen lett till ett ökat överskott i Förenta staternas utrikeshandel. De ofördelaktiga verkningarna härav på de västeuropeiska ländernas valutareserver har dock neutraliserats, främst genom de stora amerikanska rustningsutgifterna i Europa.

I Förenta staterna har konjunkturutvecklingen sedan mitten av 1954 präglats av en påtaglig återhämtning efter den tidigare avmattningen, vilken främst var en följd av minskningen av rustningsutgifterna och nedgången i efterfrågan på varaktiga konsumtionsvaror. Sedan mitten av 1954 har emellertid efterfrågan på varaktiga konsumtionsvaror åter varit stigande, samtidigt som nedgången i rustningsutgifterna upphört. En återhämtning har också skett inom bilindustrin samt järn- och stålindustrin. Arbetslösheten i Förenta staterna är dock alltjämt betydande. Produktionen har visserligen ökat sedan mitten av 1954, men fortfarande saknas tillräckligt många gynnsamma faktorer på efterfrågesidan för att det skulle vara berättigat att förutspå en högkonjunktur med fullt kapacitetsutnyttjande.

En svaghet i det eljest gynnsamma ekonomiska läget i Västeuropa är den försämring av bytesrelationerna i utrikeshandeln, som uppkommit för vissa länder såsom Danmark och Storbritannien. Försämringen i relationerna mellan export- och importpriserna sammanhänger bland annat med råvaruprisernas utveckling. Under det kommande året synes på vissa varuområden en stigande prisnivå vara att vänta till följd av den stegrade efterfrågan på industriråvaror. Ett uttryck härför är de höjda järn- och stålpriserna. Å andra sidan verkar svaghetstendensen inom konsumtionsvaruindustrin och prisutvecklingen på kaffe, te och kakao i motsatt riktning. Förskjutningen i den genomsnittliga råvaruprisnivån torde därför inte bli alltför stor.

Den efterfrågeexpansion, som uppkommit i Västeuropa, har givit upphov till farhågor för en mer utpräglad överkonjunktur med ytterligare påfrestningar på bytesbalansen till följd av att en del av efterfrågeökningen vänder sig mot importen. Detta gäller särskilt i de länder där utvecklingen lett till fullt kapacitetsutnyttjande. I Storbritannien och de skandinaviska länderna har därför också balansstörningar inträffat tidigare än på andra håll och en skärpning av den ekonomiska politiken genomförts i olika etapper.

I andra västeuropeiska länder föreligger däremot ännu ett outnyttjat utrymme för fortsatt uppgång. Arbetskraftsreserver finns ännu i länder som Belgien, Italien och Västtyskland, även om upprustningen och det ekonomiska uppsvinget i Västtyskland kan vänlas medföra en viss press på landets resurser. De förskjutningar i konjunkturförhållandena, som uppkommit mellan olika länder, kan lätt ge upphov till rubbningar i betalningsläget, vilket i sin tur kan föranleda störningar i handelsutbytet. Speciellt gäller detta i länder med otillfredsställande valutareserv.

Beträffande utsikterna för den närmaste tiden framhålles sammanfattningsvis i konjunkturinstitutets rapport, att uppsvinget i Västeuropa torde komma att fortsätta ännu någon tid, men att man har anledning vänta en avsaktande takt i produktionsökningen, i den mån näringslivet närmar sig fullt kapacitetsutnyttjande i olika länder. I dämpande riktning verkar även den restriktivare ekonomiska politik som genomförts på flera håll samt en försvagning av faktorer som på efterfrågesidan spelat en aktiv roll för konjunkturuppgången. På utrikeshandelns område föreligger sålunda risker för störningar. Framför allt synes varken de transoceana sterlingländerna eller Latinamerika av valutaskäl komma att erbjuda samma möjlighet till exportökning för Västeuropa under 1955 som under 1954. Den enhetlighet i konjunktursvängningarna i de olika västeuropeiska länderna, som kännetecknat tiden efter Koreakrigets utbrott och speciellt 1954, väntas bli förbytt i en mer splittrad bild. Ett fortsatt snabbt uppsving i Västtyskland och en långsammare takt i uppsvinget i Storbritannien är närmast att vänta. Till följd av det tidigare uppsvinget kan vidare vissa pris- och lönerörelser komma att inträffa under året i flertalet västeuropeiska länder. Hittills inträffade prisstegringar framgår av följande sammanställning över konsumtionsprisernas procentuella förändring i olika länder från slutet av 1953 till början av 1955.

Belgien	+ 0,9	Norge	+ 3,8
Danmark	+ 3,4	Storbritannien	+ 4,1
Frankrike	+ 2,0	Västtyskland	+ 2,8
Italien	+ 3,6	Förenta staterna	— 0,5
Nederländerna	+ 8,0	Sverige	+ 0,8

2. Den ekonomiska utvecklingen inom landet. Innan jag i det följande övergår till de inhemska konjunkturutsikterna vill jag i korthet beröra utvecklingen under år 1954. Under fjolåret gick den ekonomiska utvecklingen i Sverige, framhålles i konjunkturrapporten, i tydligt expansiv riktning utan allvarligare jämviktsstörningar. Tendenser till balansrubbningar uppträdde endast på utrikeshandelns område. Sålunda uppkom ett mindre underskott i bytesbalansen. Däremot var priserna i stort sett stabila och lagerminskningen obetydlig. Såväl efterfrågan från utlandet som från hemmamarknaden växte kraftigt. De privata investeringarna ökade sålunda med tio procent och de offentliga investeringarna med sju procent. Både den privata och den offentliga konsumtionen steg med mellan fyra och fem procent. Den

inhemska efterfrågeökningen samt den med åtta procent ökade exporten motsvarades på tillgångssidan av en femprocentig uppgång i den totala produktionsvolymen samt en ökning av importen med tretton procent.

För belysande av konjunkturutvecklingen under 1954 och konjunkturläget vid årsskiftet 1954/55 presenteras i konjunkturinstitutets rapport vissa statistiska serier över den aktuella konjunkturutvecklingen. Nästan samtliga dessa konjunkturindikatorer pekade vid årsskiftet 1954/55 på en fortsatt obruten konjunkturuppgång.

I den nu framlagda reviderade nationalbudgeten för år 1955 (*bihang D*) analyseras *utsikterna för den ekonomiska utvecklingen inom landet under återstoden av året.*

Som utgångspunkt för beräkningarna i den nationalbudget för år 1955, som framlades i anslutning till statsverkspropositionen, gjordes i avvaktan på resultatet av de förestående avtalsförhandlingarna det antagandet, att det genomsnittliga löneläget vid 1954 års utgång skulle bestå under hela 1955. Sedan numera resultatet av årets avtalsrörelse i huvudsak kan överblickas, föreligger möjlighet att säkrare bedöma efterfrågeutvecklingen innevarande år.

I nationalbudgeten framhölls, att den stigande tendensen hos efterfrågan sannolikt skulle komma att vara det utmärkande draget i den ekonomiska utvecklingen i vårt land också för det kommande året. Detta äger alltjämt sin riktighet. Sålunda väntas de stegrade nominella inkomsterna medföra en betydande ökning av den privata konsumtionsefterfrågan. Investeringsviljan synes närmast ha ökat ytterligare jämfört med antagandena vid årsskiftet. Den samlade efterfrågan är därför större än tidigare beräknats. Men även på tillgångssidan föreligger ökningar. Uppgången i produktionen kan väntas fortsätta i nära nog samma takt under innevarande år som under 1954. Både exporten och importen befinner sig i snabb tillväxt. Förbättrade bytesförhållanden gentemot utlandet väntas ge ett i förhållande till tidigare beräkningar ökat utrymme för konsumtion och investeringar. Till följd av att efterfrågeexpansionen likväl sker i en snabbare takt än vad våra resurser tillåter, har dock uppkommit en betydande risk för rubbningar av den samhällsekonomiska balansen.

Den kraftigaste expansionen på efterfrågesidan uppvisar den *privata konsumtionen*. Denna bestäms av inkomstutvecklingen, beskattningen, sparandet och prisutvecklingen. Resultatet av de träffade avtalsuppgörelserna i förening med löneglidning, sysselsättningsökning och förskjutning mot höglönegrupper beräknas innebära en ökning av den totala lönesumman med 8—10 procent. Under förutsättning av en något mindre ökning av inkomsterna för andra grupper än löntagare skulle den totala inkomstsommen för fysiska personer komma att öka med drygt 2 500 miljoner kronor. Inberäknat en uppskattad uppgång i inkomstöverföringar, d. v. s. folkpensioner o. dyl., skulle fysiska personers köpkraft under 1955 bli cirka 2 800 miljoner kronor större än under föregående år. Med hänsyn till effekten av å ena sidan

marginalskatten och ökade preliminärskattebetalningar till följd av sjukförsäkringsavgiften samt å andra sidan statens utbetalningar till sjukförsäkringskassorna av förskott på sjukförsäkringsavgifterna och lägre kvarskattebetalningar än föregående år kan den angivna inkomstökningen väntas nedgå med 500 miljoner kronor till 2 300 miljoner kronor.

De två faktorer, som härutöver bestämmer i vilken utsträckning ökningen av de disponibla, nominella inkomsterna resulterar i en ökning av den reala privata konsumtionen, är sparandet och prisutvecklingen. Dessa är mer svårbestämbara. I båda fallen föreligger ett intimt samband med förskjutningarna i den samhällsekonomiska balansen. Beträffande det privata sparandet synes inte orimligt att räkna med en ökning mellan 1954 och 1955. Vid denna bedömning har beaktats effekten såväl av föreslagna åtgärder i syfte att stimulera det frivilliga sparandet som av den skärpta penningpolitiken. De vidtagna åtgärderna torde i och för sig skapa psykologiska förutsättningar för att åtminstone en oförändrad andel av de ökade inkomsterna skall sparas. Mot denna bakgrund torde man för 1955 kunna räkna inte endast med en oförändrad utan även en något högre sparkvot än under 1954. Ett antagande om att sparandet ökar mellan dessa år med 300 miljoner kronor framstår snarast som försiktigt.

Det reala värdet av inkomstökningen reduceras slutligen genom den förskjutning av konsumtionsprisnivån som beräknas uppkomma mellan 1954 och 1955. Med utgångspunkt från redan nu kända omständigheter antages den genomsnittliga prisnivån mellan 1954 och 1955 stiga med 2 procent till följd av avtalade prishöjningar på jordbrukets produkter samt kostnadsstegringar inom handel, transportverksamhet och vissa hemmamarknadsindustrier. Den angivna prisuppgången motsvarar en köpkraftsreduktion om cirka 500 miljoner kronor. I ökad real konsumtionsefterfrågan skulle följaktligen utifrån nu angivna förutsättningar återstå $(2\,300 - 300 - 500 =)$ 1 500 miljoner kronor. Detta motsvarar en ökning av den reala konsumtionen med knappt 6 procent.

I fråga om den *offentliga konsumtionen* har någon revidering av den tidigare kalkylen inte skett. Ökningen beräknas sålunda oförändrat till 4 procent eller 220 miljoner kronor.

På *investeringsområdet* väntas den skärpta kreditpolitiken, den höjda företagsbeskattningen ävensom restriktivare byggnadstillståndsgivning medföra, att ökningen av de totala privata investeringarna skall kunna hållas inom den ram som angavs i den hypotetiska nationalbudgeten. Ökningen jämfört med föregående år skulle alltså begränsas till 300 miljoner kronor eller omkring 4 procent. Vad industrin beträffar belyses den planerade investeringsverksamheten av en enkät som i mars utförts av kommerskollegium. Denna tyder närmast på att investeringsplanerna i vad avser industrins maskinanskaffningar justerats uppåt i jämförelse med hösten 1954, trots den skärpning av de investeringsdämpande åtgärderna som sedan dess vidtagits. Med hänsyn till de nyss angivna åtgärderna har det dock ansetts

motiverat att utgå från att de totala privata investeringarnas ökning inte blir större än vad som antogs i den tidigare kalkylen. — För de offentliga investeringarna räknas med samma ökning som i tidigare kalkyl, nämligen 200 miljoner kronor. Med hänsyn till att igångsättningen av tillståndsberoende kommunala byggnadsarbeten under sista kvartalet 1954 varit större än man tidigare beräknat, har det dock ansetts befogat att göra vissa uppjusteringar för de kommunala investeringarna. Å andra sidan kan man med ledning av nya uppskattningar av den statliga investeringsverksamheten, vilka företagits i mars detta år, räkna med en något mindre ökning på detta område än som tidigare antagits.

Om slutligen hänsyn tas till en beräknad volymmässig exportökning på 4 procent eller 360 miljoner kronor skulle *den samlade efterfrågeökningen* uppgå till 2 580 miljoner kronor.

Även på tillgångssidan föreligger dock ökningar i förhållande till de tidigare beräkningarna. Detta gäller främst *produktionen*. Mot en tidigare uppskattad ökning på 1 500 miljoner kronor eller $3\frac{1}{3}$ procent kan numera ökningen beräknas bli 2 000 miljoner kronor eller $4\frac{1}{2}$ procent. Den främsta anledningen till förändringen är att den ökade efterfrågan kan beräknas möjliggöra ytterligare produktivitetstegringar och sysselsättningsökningar. Speciellt gynnsamma kan produktionsförutsättningarna väntas bli om efterfrågan riktar sig mot områden med outnyttjade produktionsresurser. Beträffande de olika produktionsområdena präglas industrin av en fortsatt expansion inom flertalet branscher till följd av den ökade efterfrågan från såväl export- som hemmamarknaden. Mot tidigare $3\frac{1}{2}$ procent räknas därför nu med en ökning på $4\frac{1}{2}$ procent. Vidare medför de väntade ökningarna i produktionen och omsättningen av varor, att handeln och samfärdselns produktionsresultat kan uppskattas stiga inte oväsentligt mer än tidigare antagits. Detsamma gäller även för produktionsbidraget från konsumenttjänsterna. För övriga produktionsområden har endast smärre justeringar vidtagits.

Tillgångssidan påverkas också av en uppgång i importen. Denna beräknas nu stiga med 6 procent eller ungefär dubbelt så mycket som i den tidigare kalkylen.

Överväganden i samband med revideringen av nationalbudgeten har, som framgår av den tidigare redogörelsen, på *utrikeshandelns* område medfört uppjusteringar i fråga om både exporten och importen. Den ytterligare uppgången i exporten sammanhänger med den gynnsamma utvecklingen av exportutsikterna för främst järnmalm, maskiner och transportmedel. För importens del beror uppräknningen på att utgångspunkten varit en större efterfrågan inom landet än tidigare antagits. Till följd av att exportpriserna — främst på vissa skogsindustriprodukter — i år väntas visa en något större uppgång än vad fallet är med importpriserna kommer bytesförhållandena gentemot utlandet att förbättras med 2 procent eller med nära 200 miljoner kronor. Värdejämsamt innebär de nya beräkningarna, att exporten och importen jämfört med tidigare kalkyl höjts med 450 respektive 500 miljoner

Valutareserven
Miljoner kronor

	31/12 1952	31/3 1953	31/3 1954	30/6 1954	30/9 1954	31/12 1954	31/3 1955
1. Den centrala valutareserven:							
Guld och dollar <i>utom</i> EPU-överenskommelsen.....	+ 872	+ 1 147	+ 1 226	+ 1 389	+ 1 597	+ 1 760	+ 1 834
Guld och dollar <i>under</i> EPU-överenskommelsen	+ 391	+ 419	+ 375	+ 294	+ 334	+ 249	+ 111
EPU-valutor	+ 973	+ 970	+ 793	+ 761	+ 564	+ 422	+ 322
Övriga valutor	+ 68	+ 85	+ 62	+ 43	+ 74	+ 43	+ 26
Summa	+ 2 304	+ 2 621	+ 2 456	+ 2 487	+ 2 569	+ 2 474	+ 2 293
2. Affärsbankernas valutabehållning.....	— 20	+ 3	— 54	— 126	+ 18	+ 39	+ 137
Summa totalt	+ 2 284	+ 2 624	+ 2 402	+ 2 361	+ 2 587	+ 2 513	+ 2 430

kronor till 8 850 respektive 9 900 miljoner kronor. Om hänsyn också toges till övriga poster i betalningsbalansen skulle man för närvarande kunna motse en minskning av valutareserven på mellan 150 och 200 miljoner kronor mot tidigare beräknat 100 miljoner kronor.

Slutligen får beaktas eventuella förändringar i *lagerhållningen*. Denna borde »normalt» med hänsyn till bland annat den starka fortsatta ökningen av produktion och omsättning komma att öka under innevarande år. En hårdare kreditpolitik bör dock effektivt kunna motverka en ökning av de totala lagren och kanske i stället medföra en viss total lagerminskning. Med utgångspunkt härifrån har räknats med en minskning av de totala lagren med omkring 200 miljoner kronor.

Förskjutningarna på de olika områdena redovisas i tabellen över nationalbudgeten för år 1955.

Nationalbudget för år 1955

Miljoner kronor i 1954 års priser

	1954	1955	Förändring 1954—1955	
			Absolut	Procent
<i>Tillgång</i>				
Bruttonationalprodukt till marknadspris	45 360	47 360	+ 2 000	+ 4 1/2
Import	9 200	9 750	+ 550	+ 6
Lagerminskning	160	190	+ 30	
Summa tillgång	54 720	57 300	+ 2 580	
<i>Användning</i>				
Privat inhemsk bruttoinvestering	7 990	8 290	+ 300	+ 4
Offentlig inhemsk bruttoinvestering	5 930	6 130	+ 200	+ 3
Export av varor och tjänster	9 050	9 410	+ 360	+ 4
Privat konsumtion	26 360	27 860	+ 1 500	+ 6
Offentlig konsumtion	5 390	5 610	+ 220	+ 4
Summa användning	54 720	57 300	+ 2 580	

Som framgår av tabellen skulle man komma fram till en formell balans mellan tillgång och efterfrågan enligt gjorda, i flera avseenden osäkra beräkningar. Det må framhållas, att kalkylen innefattar ett hänsynstagande till de nyligen företagna ekonomiska åtgärderna. Av diskussionen i nationalbudgeten framgår, att man utan dessa åtgärder hade att räkna med risker för ett efterfrågeöverskott av storleksordningen en miljard kronor. Ett hänsynstagande till verkningarna av dessa åtgärder gör dock att — som nyss angivits — en formell balans mellan tillgång och efterfrågan erhålles.

Över huvud representerar den framlagda kalkylen en balans på en mycket hög nivå av sysselsättning och ett hårt utnyttjande av alla våra resurser. Det må understrykas, att en balans under dessa förutsättningar alltid innebär risker för rubbningar av olika slag.

3. Den ekonomiska politiken. Den föregående redogörelsen bör ha ådagalagt, att det för närvarande råder en stark spänning i den ekonomiska livet. Ett inflationsdrivande efterfrågeöverskott hotar att utveckla sig, om inte motåtgärder med kraft insättes. Denna situation är på intet sätt unik. En återblick visar, att den ekonomiska utvecklingen ända sedan kriget till övervägande delen präglats av stark expansion, varunder den totala efterfrågan i samhället tenderat att växa snabbare än vad de produktiva krafterna medgivit. Begränsade avmattningsperioder har visserligen förekommit, och branschvis eller lokalt har stundtals konjunkturen varit mera påtagligt vikande, men i det stora hela har högkonjunktur eller rentav överkonjunktur karakteriserat tiden under och efter kriget.

Den långvariga högkonjunkturen är ingen oberäknelig tillfällighet, utan ett typiskt drag i den fulla sysselsättningens ekonomi. I och med att strävandena i hela världen blivit inriktade på att skapa och vidmakthålla full sysselsättning, uppkommer så goda avsättningsmöjligheter och arbetstillfällen, att jordmånen blir gynnsam för inkomststegringar för både löntagare och företagare. I sin tur leder detta till att företagarnas planer inriktas på betydande produktionsutvidgningar och investeringar, samtidigt som konsumtionsefterfrågan får en benägenhet att oupphörligen stiga i snabb takt. Tillgången på varor och tjänster kan däremot i ett samhälle med full sysselsättning och i övrigt fullt utnyttjad produktionskapacitet inte öka mera än som svarar mot förutsättningarna att förbättra produktionsresultatet genom en höjning av den tekniska och personella effektiviteten. Även om produktionen och därmed de disponibla tillgångarna för konsumtion och investeringar växer mycket snabbt, vill därför gärna efterfrågan tilltaga ännu hastigare, med inflationistiska balansrubbningar och produktionsstörande snedvridningar beträffande prisnivån, arbetsmarknaden, betalningsbalansen och valutareserven etc. som följd. Den omständigheten att anspråken växer snabbare än resurserna är förklaringen till den känsla av brist som varit ett inslag i de senaste årens utveckling, trots det starkt stigande välstånd som utmärkt dessa år.

Tendenserna hos anspråken att öka i snabbare takt än resurserna har

under hela efterkrigstiden ställt statsmakterna inför uppgiften att hålla tillbaka efterfrågan. Den ekonomiska politiken har genomgående varit restriktiv, låt vara att vissa jämkningar och uppmjukningar i denna företagits, när förhållandena det påkallat. Meningsbrytningarna har varit starka i fråga om vilka medel som borde komma till användning vid en sådan återhållande politik, men beträffande behovet av restriktivitet har i princip enighet rått. Det har dock icke kunnat undvikas, att uppträdande avsättningssvårigheter för olika näringsgrenar och branscher tämligen omedelbart tagits till intäkt för krav på lindringar i de åtgärder som tillkommit i stabiliseringssyfte, fastän utvecklingen endast inneburit en för ekonomin i dess helhet hälsosam sänkning av temperaturen.

Pressen på regeringen att lätta på den restriktiva politiken var särskilt markerad från slutet av år 1952 och fram till våren 1954. Inom näringslivet bedömdes då den internationella konjunkturedgången innebära inledningen till en depressiv utveckling. En omläggning av den ekonomiska politiken efterlystes i anledning härav. Regeringen höll dock fast vid den återhållsamma linjen. Investeringsavgiften och bilaccisen avvecklades visserligen i slutet av år 1953, men i övrigt ansågs de expansiva krafterna överväga och erfordra en fortsatt politik i återhållsamhetens tecken. Jag framhöll sålunda vid anmälan av fjolårets finansplan, gentemot dem som då förordade ett övergivande av den hittills förda politiken, att bedömningen av det aktuella läget närmast tydde på att den omedelbara uppgiften var att sörja för att den totala efterfrågan i samhället inte översteg de tillgängliga resurserna. Det förelåg därför vid förra årsskiftet enligt min mening ett behov av att dämpa expansionen i ekonomin. Jag fann följaktligen alltså en åtstramning nödvändig.

Längre fram i fjol våras, då de förutvarande avmattningstendenserna utomlands började upphöra och avlösas av en stabiliserad, respektive uppåtriktad konjunktur, syntes det mig vara anledning att med större eftertryck än tidigare fästa uppmärksamheten på den tilltagande aktiviteten i näringslivet och de växande anspråken på varor och tjänster. I enlighet härmed inskräptes i propositionen nr 215 till förra årets riksdag angående komplettering av riksstatsförslaget för 1954/55 ytterligare den restriktiva linjen i statsmakternas ekonomiska politik. Utan att beredskapen mot en depression eftersattes, grundades sålunda både de förslag som förelades 1954 års riksdag och regeringens övriga åtgärder av ekonomisk innebörd under året genomgående på en konjunkturbedömning där de uppåtriktade krafterna i det ekonomiska livet tillmättes ett dominerande inflytande på kortare sikt.

Förutom de signaler, som sålunda gavs i förra årets kompletteringsproposition, gjordes under våren och försommaren 1954 flera tydliga deklARATIONER från regeringshåll, att läget motiverade en allmän återhållsamhet och att den ekonomiska politiken måste skärpas. Därefter har sedan föregående sommar och fram till nu åtgärder i denna riktning gradvis vidtagits, allt eftersom tendenserna till överkonjunktur tilltagit och trycket på resurserna ökat. Under loppet av hösten genomfördes en vidsträckt liberalisering av

dollarimporten i syfte att ernå en prissänkande och vinstnedpressande konkurrens på den svenska marknaden. Priskontrollnämnden inledde en rad prissänkningsaktioner. Från riksbankens sida underströks vid överläggningarna med bankerna det ökade behovet av försiktighet vid kreditgivningen. Det klargjordes från regeringens sida, att sträng restriktivitet komme att iakttagas vid den kommande prövningen av tullskyddet för det svenska näringslivet. I ett offentligt anförande tillät jag mig vidare, med anledning av de spekulationer om blivande vinstdispositioner, varom utvecklingen på aktiebörsen gav anvisning, att varna för de konsekvenser sådana yttringar i vinstkonjunkturen kunde få beträffande kravet på lönehöjningar vid de stundande avtalsförhandlingarna.

I höstas emitterades, såsom ett led i den aktiviserade stabiliseringspolitiken, ett stort statslån till förhöjd ränta. Härigenom uppsögs och bands betydande belopp av likvida medel, vilket innebar en motsvarande begränsning av underlaget för bankernas kreditgivning. För att möjliggöra en effektiv kreditåstramning ökades ränterörligheten. Den långa räntan fick glida uppåt, och vissa stegringar av inteckningslåneräntorna tilläts äga rum. På affärskrediternas områden släpptes räntorna helt fria, och avsevärda höjningar genomfördes.

Mot slutet av året tillkännagavs riktlinjerna för byggnadsregleringen under 1955. De innebar oförändrad ram för tillståndsgivningen, vilket i en ekonomi med stark tillväxt på de flesta övriga områden är liktydigt med en skärpt återhållsamhet för byggnads- och anläggningsverksamheten. Härutöver tillkom en kraftig beskärning av tillståndsgivningen för första halvåret 1955, i det att endast 25 procent av kvoterna skulle få utnyttjas för igångsättning under denna period. I vilken mån resten av kvoterna kunde frisläppas, förutsattes bli beroende av det ekonomiska lägets fortsatta utveckling. För bostadsbyggandets vidkommande fastställdes oförändrad ram för flerfamiljshus, samtidigt som det uppdrogs en fast ram för det statsbelånade egnahemsbyggandet, vilket icke varit underkastat några särskilda begränsningar under år 1954.

I statsverkspropositionen redovisades sedan, hur den skärpta ekonomiska politiken kom till uttryck i den statliga sektorn. Budgetförslaget för 1955/56 präglades av en rigorös prövning i fråga om både löpande utgifter och utgifter av investeringsnatur. Särskild stränghet hade iakttagits beträffande den senare kategorin utgifter. Affärsverkens investeringar och försvarsväsendets beställningsbemyndiganden hade nedskurits. Som ett led i den investeringsbegränsande politiken på det statliga området har förutsatts, att de stigande inkomsterna av automobilskattemedlen inte skulle föranleda en motsvarande ökning av vägbyggandet utan att de i stället finge fonderas. Resultatet av den hårda budgetpolitiken framträdde i en nedgång av det beräknade totala kassamässiga utgiftsoverskottet för budgetåret 1955/56 från ca 1 750 miljoner kronor till 550 miljoner kronor, d. v. s. med ca 1 200 miljoner kronor i förhållande till innevarande budgetår.

För att den skärpta restriktiviteten på det statliga budgetområdet skulle

kunna slå igenom så snart som möjligt, infördes strax före årsskiftet ett omedelbart beställningsstopp för statliga myndigheter. Tack vare detta har, som närmare redovisas i det följande, köp och beställningar till ett värde av över 500 miljoner kronor skjutits framåt i tiden. I hög grad avser denna tidsförskjutning beställningar som inte skulle ha föranlett utbetalningar under det nu löpande budgetåret. Minskningen av den kassamässiga belastningen för innevarande budgetår beräknas till 100—150 miljoner kronor, såsom framgår av den följande redogörelsen.

I detta sammanhang vill jag erinra om att jag i statsverkspropositionen gav uttryck åt kravet på återhållsamhet även i den kommunala verksamheten vid den allmänna skärpningen av den ekonomiska politiken. Restriktivitet från de penningvårdande myndigheternas sida rekommenderades i fråga om kommunernas anlitande av kreditmarknaden.

I nära anslutning till statsverkspropositionen infördes i början av detta år en investeringsavgift och en särskild avgift för anskaffning av motorfordon. Vidare framlades förslag till en effektiviserad företagsbeskattning, så att denna bättre än dittills kunde anpassas till stabiliseringspolitikens krav genom en åtstramning av framförallt avskrivnings- och värderingsreglerna. På kreditpolitikens område utfärdade riksbanken i januari efter överläggningar med kreditinstituten rekommendationer om ökad återhållsamhet vid utlåningen och förlängda åtaganden från affärsbankernas sida om frivilligt förhöjda kassareserver. I ett uttalande från svenska bankföreningen framhölls nödvändigheten av begränsningar icke blott beträffande näringslivets löpande utgifter utan även i fråga om de privata företagens investeringar. De privata kreditinstituten förklarade sig beredda till fortsatt samverkan med de penningvårdande myndigheterna i deras strävan att skapa förutsättningar för ökad återhållsamhet i det ekonomiska livet.

Av den återblick jag nu gjort på den ekonomiska politiken fram t. o. m. början av året har framgått, att regeringen — ofta i motsättning till yrkanden från andra håll — fullföljt en fast stabiliseringspolitik med en successiv förstärkning av de efterfrågebegränsande åtgärderna på olika punkter i ekonomin. Riktpunkten har varit att förhindra ett för starkt tryck på de tillgängliga resurserna. I takt med att tendenserna till övertryck tilltagit, har den konjunkturdämpande politiken aktiviserats. De insatta medlens styrka och inriktning har avvägs med hänsyn till vad som under den för ögonblicket överblickbara perioden bedömts erforderligt. Samtidigt har det klargjorts, att ytterligare medel skulle tillgripas, därest detta senare visade sig nödvändigt för att förhindra balansrubbningar.

När jag i finansplanen till årets statsverksproposition lämnade en utförlig redogörelse för vad som dittills åtgjorts i syfte att förstärka skyddet för den samhällsekonomiska balansen uttalade jag sålunda, att jag icke kunde bedöma, huruvida de stabiliseringsåtgärder som vidtagits var tillräckliga garantier mot uppkomsten av ett efterfrågeöverskott och tillräckliga för att vidmakthålla den inre och yttre jämvikten samt prisstabiliteten. Läget krävde enligt min uppfattning fortlöpande överväganden rörande den ekono-

miska politikens utformning. Jag framhöll särskilt, att om löneförhöjningarna gick utöver den mycket begränsade ram som förelåg, måste den ekonomiska politiken inriktas på att neutralisera den efterfrågestegring som de ökade inkomsterna skulle ge upphov till. Investeringsarna fick i så fall minskas och konsumtionsefterfrågan trängas tillbaka, så att de totala anspråken inte kom att överstiga den totala tillgången på varor och tjänster.

Det är alltså i full konsekvens med vad som i otvetydiga ordalag förutskickades i finansplanen — och kan inte ha kommit som en överraskning — att ytterligare åtstramningar nu måste aktualiseras, när den fortsatta utvecklingen i samband med löneuppgörelserna givit vid handen, att en inflationistisk spänning alltjämt råder i samhällsekonomin. Vid nationalbudgetarbetet har framkommit, att risker föreligger för ett efterfrågeöverskott av — lågt räknat — storleksordningen en miljard kronor, därest icke nya motåtgärder vidtages såsom komplement till den tidigare genomförda skärpningen av den ekonomiska politiken.

Skulle i detta läge ingenting göras från statsmakternas sida, kommer efterfrågeöverskottet att utjämnas genom inflationistiska prishöjningar, lagrade ovanpå de kostnadsmässigt betingade konsekvensprisstegringarna på grund av de ökade lönerna, och genom en förbrukning av valutareserven. En sådan utveckling är icke förenlig med de mål som uppställts för den ekonomiska politiken. Uppgiften för denna måste därför nu vara att på ett eller annat sätt neutralisera efterfrågeöverskottet. Då vid uppskattningen av efterfrågeöverskottet de disponibla resurserna antagits undergå en stark stegring tack vare en synnerligen kraftig uppgång av produktionen inom landet, torde det vara orealistiskt att hysa förhoppningen att överskottet skulle kunna bemästras medelst ytterligare förbättringar på tillgångssidan.

De balanserande åtgärderna måste därför koncentreras till efterfrågesidan. Man ställs här inför valet att reducera konsumtionshöjningen eller investeringsökningen. Under efterkrigstiden har statsmakterna skapat förutsättningar för en utveckling som lett till att investeringarna ökat i snabba takt än konsumtionen. Med tanke på de omfattande investeringsbehov på fundamentala områden, som avtecknar sig i framtidsperspektivet, framstår en fortsatt utveckling längs denna linje såsom i och för sig angelägen.

Den lättaste vägen att bereda betingelser för en fortsatt kraftig ökning av investeringarna är en spontan höjning av sparandet. Detta har också företett en gynnsam kurva i Sverige efter kriget och ligger för närvarande på en historiskt och internationellt sett hög nivå. En fortsatt uppgång är dock i hög grad eftersträvansvärd. Den väsentligaste förutsättningen här för torde vara ett fast penningvärde och samhällsekonomisk balans. Det är möjligt att vid sidan härav särskilda åtgöranden kan stimulera sparandet. I syfte att tillvarata sådana möjligheter har Kungl. Maj:t nyligen i propositionen nr 193 framlagt förslag om en premiering av det frivilliga sparandet. I sammanhanget vill jag nämna, att på mitt initiativ överläggningar för närvarande pågår angående en särskild sparkampanj i kreditin-

stitutens regi med sikte på att hos allmänheten ernå en allmän uppslutning kring tanken på ett regelbundet sparande.

Även om genom nu nämnda föranstaltningar och på grund av andra gynnsamma omständigheter sparandet skulle visa en påtaglig ökning, torde man inte kunna våga lita på att hela efterfrågeöverskottet för innevarande år skulle elimineras på denna väg. Det är måhända möjligt att sparandet på längre sikt kan visa en sådan utveckling, att trycket på våra resurser lättas och kravet på en restriktiv ekonomisk politik därigenom kan mildras, men den aktuella politiken på kort sikt kan inte bygga härpå. Jag har därför som ett led i planläggningen för den fortsatta ekonomiska politiken låtit utreda frågan om ett obligatoriskt sparande för andra halvåret 1955 och hela kalenderåret 1956. Utredningarna har ådagalagt, att ett obligatoriskt sparande enligt en progressivt stigande skala, innebärande 1 à 2 procents sparande ur lägre och medelstora inkomster, skulle ge till resultat en indragning av köpkraft med sammanlagt 1 300 miljoner kronor för den avsedda perioden.

Även om nettoeffekten skulle ha blivit mindre än detta belopp, står det utan tvekan klart, att åtgärden i fråga skulle ha inneburit ett ytterst väsentligt bidrag till stabiliseringssträvandena och medgivit den samhälls-ekonomiskt sett bästa balanseringen av de olika efterfrågebegränsande ingripanden som måste göras för att stabilisera utvecklingen. Inom ramen för den erforderliga dämpningen av den allmänna efterfrågan hade härvid ett avsevärt utrymme kunnat bevaras för en fortsatt snabb stegring av investeringarna och en behövlig utbyggnad av lagren på olika punkter av produktionskedjan.

En neutralisering av en väsentlig del av efterfrågeöverskottet genom konsumtionsbegränsande åtgärder av den art, jag här antytt, framstår som motiverad, då det aktuella överskottet främst riktar sig mot konsumtionen och härrör från de genomförda höjningarna av de personella inkomsterna. Det bör också hållas i minnet, att den gradvisa skärpningen av den ekonomiska politiken alltsedan i somras huvudsakligen träffat företagarsektorn och investeringsverksamheten. En sådan dämpning av aktiviteten i företagarkvällen är nödvändig i rådande konjunkturläge, men den bör inte drivas hur långt som helst. Direkta åtgärder mot en för hastig stegring av konsumtionen skulle därför vara ändamålsenliga i den situation som uppstått, när de starka spänningarna i ekonomin utkristalliserat sig i betydande inkomsthöjningar.

Önskvärd anslutning har emellertid inte kunnat erhållas till ett genomförande av tanken på ett obligatoriskt sparande. Under frågans remissbehandling har alternativa konsumtionsbegränsande åtgärder föreslagits. Bland annat har en allmän omsättningsskatt och ökade punktskatter förordats. Bortsett från de komplikationer sådana lösningar skulle medföra på prisområdet och beträffande den totala skattebördans fördelning mellan olika samhällsgrupper, har jag emellertid inte ansett mig kunna ta dessa förslag under övervägande, innan kommittén för den indirekta beskatt-

ningen avslutat sina undersökningar. Hithörande spörsmål reser alltför djupgående problem för att kunna prövas utan ingående och grundliga förarbeten. Enligt vad jag nu inhämtat, kommer kommittén för den indirekta beskattningen att i början av hösten inlämna sitt betänkande. Detta kommer därefter att göras till föremål för sedvanlig remissbehandling. I det sammanhanget finns det givetvis anledning till förnyad prövning av möjligheterna att finna former för direkt efterfrågebegränsande åtgärder över huvud taget på konsumtionens område i situationer då detta anses behövt.

I det läge, som sålunda för närvarande föreligger, får de betydande inkomsthöjningar för allmänheten, som blivit resultatet av jordbruksuppgörelsen, avtalsförhandlingarna och vinstkonjunkturen, och vilka närmare redovisas i nationalbudgeten, ta sig uttryck i en kraftig höjning av den privata konsumtionen, i den mån inkomsternas ansvällning inte kompenseras genom sparandets tillväxt. Konsumtionsuppgången får i stället uppvägas genom ett minskat utrymme för en ökning av investeringarna och en nedskärning av lagren. För att åstadkomma detta måste kreditåtstramningen skärpas och vinstbeskattningen höjas. På detta sätt kan den totala efterfrågan i samhället hållas inom de gränser som de produktiva resurserna anvisar och en inflationistisk prisbildning och valutauttömning undvikas.

Alternativet med kreditåtstramning och skärpt vinstbeskattning ger visserligen inte samma omedelbara verkan som de konsumtionsbegränsande åtgärderna. De senare sätter in på den punkt, där den största ökningen av anspråken på resurserna för dagen gör sig gällande. De aktuella åtgärderna i form av kreditåtstramning och utvidgad vinstbeskattning verkar däremot huvudsakligen indirekt på konsumtionen och i allmänhet på längre sikt. Häri kan ligga risker för icke önskvärda utvecklingstendenser på konsumtionsområdet under den närmaste tiden, vilka risker kunnat bemästras vid ett direkt ingripande. En allmän dämpning av expansionstendenserna i näringslivet bör å andra sidan i viss mån öva ett stabiliserande inflytande också på konsumtionsområdet. I övrigt torde vid det nu valda alternativet spänningarna i konsumtionsledet komma att mötas genom en minskning av lagren, en stegring av importen av konsumtionsvaror och en viss ökning av det frivilliga sparandet. Försämringen av handelsbalansen kommer emellertid att motverkas genom att den avsedda nedtoningen av expansionstendenserna i företagarsektorn bör leda till en mindre import av råvaror och halvfabrikat än vad som eljest skulle ha blivit fallet.

Realekonomiskt sett blir alltså innebörden av de efterfrågebegränsande åtgärdernas inriktning, att de senaste lönerörelsernas konsekvens med avseende på konsumtionsutvecklingen under året i huvudsak accepteras, medan tyngdpunkten i stabiliseringspolitiken förlägges till strävandena att åstadkomma en dämpning av vinstkonjunkturen och expansionstendenserna i företagarkvärlden. Genom detta lägges, såsom jag närmare utvecklade i finansplanen till årets statsverksproposition, grunden till en lugn utveckling på längre sikt och till återhållsamhet vid avtalsförhandlingarna för nästa år.

Statsmakternas ansträngningar i denna riktning torde i fortsättningen komma att stödjas av den åskådningsundervisning om de samhällsekonomiska komplikationerna av överdrivna inkomstförbättringar som det senaste händelseförloppet givit. Vid det här laget bör insikten ha vuxit sig stark, att en köpkrafts- och konsumtionsökning av årets omfattning i längden inte kan vara förenlig med ett jämnt och optimalt framåtskridande. Denna insikt, i förening med vetenskapen om statsmakternas beslutsamhet att fullfölja en hård och aktiv stabiliseringspolitik, utgör ett viktigt element vid bedömningen av utsikterna för den följande utvecklingen i vårt land.

Den fortsatta ekonomiska politik med tonvikt på åtstramning i företagarsektorn och med sikte på inkomstbildningen under den framförliggande tiden, som jag i enlighet med det anförda vill förorda, innebär ingen principiell nyhet. Det primära i all stabiliseringspolitik måste vara att så långt möjligt i förväg förhindra uppkomsten av en efterfrågeökning i konsumtionsledet. Hörnstenarna härvidlag måste vara kreditpolitik och finanspolitik.

Det väsentliga hos kreditpolitiken ligger i dess möjligheter att öva inflytande på omfattningen av företagets tillgång på likvida resurser för olika projekt. Det gäller med andra ord huvudsakligen att påverka underlaget för bankernas och övriga kreditinstituts utlåning. Räntan är härvidlag endast ett hjälpmedel. Bankofullmäktiges beslut den 18 april 1955 att höja diskontot med en procent och riksgäldsfullmäktiges samtidiga tillkännagivande angående emitteringen av ett långt statslån till fyra och en halv procents räntefot, jämte den därav föranledda allmänna uppjusteringen av räntenivån, skapar den erforderliga rörelsefriheten för den ökade skärpning av kreditpolitiken som ansetts nödvändigt i rådande läge. Åtgärderna i fråga är inget självändamål. Först i den mån de vidtagna åtgärderna resulterar i en sammanpressning av kreditvolymen, är syftet uppfyllt. Riksbankens uttalade avsikt att rigoröst kontrollera efterlevnaden av bankernas åtaganden att hålla ökade kassareserver får ses såsom ett uttryck för denna inställning. I anslutning härtill har bankofullmäktige anmält sig komma att hemställa hos Kungl. Maj:t, att den särskilda beredskapslagstiftningen i ämnet efter en övergångstid måtte träda i kraft därest de frivilligt åtagna kassareservförpliktelserna icke uppfylles. Jag kommer att vid ett senare tillfälle anmäla denna fråga.

Till den nu inledda ytterligare åtstramningen av kreditpolitiken vill jag foga följande reflexioner. En skärpning av kreditpolitiken har sedan flera år successivt företagits såsom ett led i den allmänna efterfrågebegränsningen. I den mån så befunnits tekniskt nödvändigt, har man härvid inte väjt för de åtföljande räntekonsekvenserna. Jag vill erinra om de räntehöjningar som genomfördes år 1950 och i höstas. Sedan i höstas har räntesystemet i fråga om bankernas affärskrediter utmärkts av rörlighet inom breda marginaler.

För min del har jag aldrig ifrågasatt behovet av ränterörlighet såsom tekniskt hjälpmedel vid en effektiv kreditåtstramning. Däremot har jag hyst,

och hyser alltså, den uppfattningen, att ränteinstrumentet inte fyller någon funktion såsom en isolerad åtgärd. De som kritiserat den förda ekonomiska politiken har velat betrakta räntan såsom ett universalmedel, vilken kan ersätta alla andra stabiliseringsåtgärder. En sådan syn på räntepolitiken kan jag ej ansluta mig till. Med hänsyn till räntans blinda och onyanserade verkningar skulle dess användning som den ekonomiska politikens enda vapen få icke önskvärda återverkningar på många områden, särskilt med hänsyn till att en räntehöjning skulle behöva drivas mycket långt för att få avsedd effekt, om den inte stödes av andra åtgärder. En annan sak är, när i dagens läge en räntehöjning kommer till stånd som en komplettering av en likviditetsbegränsande politik och såsom påbyggnad på en rad andra kraftigt verkande stabiliseringsåtgärder på olika punkter i ekonomin.

Med det senast anförda har jag velat understryka räntevapnets oförmånliga verkningar på viktiga områden och varna för en överbetoning av dess roll i den nu förda politiken.

För att kreditpolitiken skall ses i sitt rätta perspektiv, måste den sammanställas med förändringarna på det finanspolitiska planet. Här har sedan tidpunkten för statsverkspropositionens framläggande, som jag redan nämnt, införts en allmän investeringsavgift och en särskild avgift för motorfordon. Dessa åtgärder torde nu behöva utbyggas med en skärpt vinstbeskattning av bolag och ekonomiska föreningar. Jag kommer senare denna dag att anmäla frågan härom. Det ligger i linje med vad jag tidigare anfört om behovet av en ytterligare dämpning av expansionstendenserna i näringslivet, att i den nuvarande situationen en konjunkturpolitiskt betingad skärpning av företagsbeskattningen kommer till stånd såsom ett provisorium.

I och för sig skulle andra former av ökad vinstbeskattning än en höjning av skattesatsen för aktiebolag och ekonomiska föreningar kunna övervägas. Innan jag närmare ingår härpå, vill jag erinra om det förslag till ändrade regler för företagsbeskattningen som sedan en tid ligger på riksdagens bord. Detta förslag går ut på en viss åtstramning i avskrivnings- och värderingsreglerna samt ökade möjligheter till skattefria avsättningar till konjunkturinvesteringsfonder. Genomföres detta förslag, minskas företagens möjligheter att i högkonjunktur genom anstånd med beskattningen av den faktiska årsvinsten vinna likviditetsförstärkningar. De föreslagna reglerna är vidare till sin konstruktion sådana, att de tillskapar vissa förutsättningar för en av konjunkturläget belagd variation i utrymmet för vinstreglerande dispositioner eller med andra ord för ett system varigenom underlaget för skatteberäkningen kan i viss omfattning varieras.

Företagsbeskattningskommittén, vars betänkande ligger till grund för propositionen, framhöll, att det kunde befinnas erforderligt i vissa lägen med ytterligare åtstramningar. Kommittén pekade bland annat på att tillfälliga modifikationer i avskrivningsreglerna kunde göras samt på möjligheten att motverka lagerökningar genom ett tillfälligt avsteg från rätten att nedskriva sådana. Åtgärder av nu antytt slag, ensamma eller i kombination

med tillfälliga jämkningar av skattesatsen, kan utgöra grundvalen för ett system innefattande en av konjunkturväxlingarna betingad rörlig vinstbeskattning. Med ett sådant system låter sig väl förena det i företagsbeskattningspropositionen framlagda förslaget till investeringsfonder, vilket förslag bland annat bygger på viss insättningsskyldighet i riksbanken. I den mån företagen vid skärpta skatteregler vill i viss omfattning undgå de direkta verkningarna härav genom skattefria avsättningar till investeringsfond, innebär detta endast en ur samhällsekonomisk synpunkt önskvärd utveckling. Det skulle för övrigt även kunna övervägas att i stället för skärpta skatteregler i vissa lägen välja ett alternativt innebärande skyldighet att verkställa avsättning till investeringsfond.

Hela detta frågekomplex erfordrar emellertid närmare överväganden. Dessa bör även ta sikte på att mera konkret angiva konstruktionen av tänkbara system samt pröva möjligheterna att i lagstiftningsväg fastlägga principerna härför. Min avsikt är att snarast låta undersöka dessa spörsmål. Det synes mig önskvärt, att undersökningsresultatet — om så finnes motiverat — kan föreläggas riksdagen redan instundande höst. Det är möjligt att, när man då närmare kan bedöma olika alternativa lösningar, andra åtgärder på vinstbeskattningens område än den, som för dagen måste väljas, framstår som mera ändamålsenliga för den då överblickbara framtiden.

Jag vill tillägga, att frågan om konjunkturpolitiska åtgärder på vinstbeskattningens område — liksom övriga tänkbara stabiliseringspolitiska medel — självklart bör kunna komma under bedömande av den i finansplanen förutskickade kommittén för bearbetning av arbetsresultaten från 1951 års penningvärdeundersökning. Det måste emellertid förutses, att denna utredning kommer att ta avsevärd tid i anspråk. Den nyss angivna översynen kan därför inte anstå i avbidan på resultatet av den planerade kommitténs mera långsiktiga arbete.

Den omedelbara höjning av vinstbeskattningen på grundval av det nu gällande systemet på företagsbeskattningens område, som jag senare i dag kommer att förorda, och de tidigare genomförda investeringsavgifterna medför ökade inkomster i statsbudgeten. Bortsett från intäkterna av den särskilda investeringsavgiften för motorfordon, vilka redovisas å automobilskattemedelsfonden, uppskattas de tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomsterna å 1955/56 års budget belöpa sig till 275 miljoner kronor. Jag kommer i det följande att föreslå, att dessa inkomster steriliseras genom insättning å särskilt konto i riksbanken.

Genom tillkomsten av de nyssnämnda tillfälliga inkomsterna och genom att intäkterna i övrigt beräknas bli större än som antagits i statsverkspropositionen, kommer det totala utgiftsöverskottet å den samlade drift- och kapitalbudgeten för budgetåret 1955/56 att bli lägre än vad som kunde förutses vid årsskiftet, trots de utgiftstegringar som förorsakats av de höjda lönerna för statsanställda. Det totala utgiftsöverskottet beräknas nu till 270 miljoner kronor mot 1 460 miljoner kronor för innevarande budgetår. Utgiftsöverskottets nedgång i förhållande till det löpande året är en indikation på budgetpolitikens starka stabiliseringseffekt under nästa budgetår.

För en närmare bedömning av den realekonomiska innebörden av den statliga budgetpolitiken torde emellertid få hänvisas till nationalbudgeten. Av denna framgår, att den statliga konsumtionsvolymen mellan kalenderåren 1954 och 1955 väntas öka med omkring två procent och den statliga investeringsvolymen med cirka tre procent i förhållande till år 1954. I övrigt påverkar budgetpolitiken så gott som samtliga poster i nationalbudgeten i återhållande riktning. Med den restriktivitet som präglar nästa års budget, och som även får förutsättas bli riktpunkten för höstens arbete på budgeten för år 1956/57, bör statsfinansernas konjunkturdämpande inflytande bli ännu mer accentuerat under kalenderåret 1956. Jag vill i samband härmed nämna att i de riktlinjer för det kommande budgetarbetet, som nyligen under hand meddelats fackdepartementen, dessa ombetts att för investeringsanslag och liknande anslag uppgöra alternativa planer som medger antingen en oförändrad investeringsvolym eller en nedskärning med 10, respektive 20 procent. Lägets framtida gestaltning får bli avgörande för vilket av dessa alternativ som kommer att bli utgångspunkten för budgetarbetet.

I min redogörelse för de åtgärder, som under den senaste tiden aktualiserats inom den ekonomiska politiken, vill jag slutligen också nämna, att priskontrollens övervakningsuppgifter i den föreliggande situationen självklart får ökad vikt.

Med de skärpningar av den ekonomiska politiken jag här angivit bör statsmakterna och riksbanken få det erforderliga greppet över den fortsatta utvecklingen. Så långt läget för närvarande kan överblickas, torde de olika åtgärderna i efterfrågedämpande syfte vara tillräckliga för att hålla anspråken i samhället inom ramen för de disponibla resurserna och för att förhindra en inflationistisk prisglidning ovanpå de ofrånkomliga konsekvensprisstegringarna efter löneuppgörelserna. Detta förutsätter, att den hårda ekonomiska politiken målmedvetet fullföljes, även om på en del punkter i ekonomin vissa avmattningstendenser framträder. Sådana avmattningar bör mötas genom en smidig och vaksam arbetsförmedlingspolitik och inte genom en uppluckring av åtstramningsåtgärderna. Å andra sidan är det självfallet icke meningen att driva den återhållande politiken så långt att fara för depression och arbetslöshet uppstår. Full sysselsättning utgör alltså jämt den grundläggande målsättningen för regeringens politik.

I nationalbudgeten har uppskattningar gjorts beträffande effekten av den senaste etappen i konjunkturåttstramningen. Beräkningarna tyder på att man genom den hårdare kreditpolitiken, den särskilda stimuleringen av sparandet och den höjda företagsbeskattningen har utsikter att undanröja efterfrågeöverskottet och således trygga balansen mellan tillgång och efterfrågan i landet. Detta sker genom att investeringsökningen begränsas, genom att en viss minskning av lagren frampressas och genom att konsumtionen blir mindre på grund av ökat sparande. Trots dessa begränsningar kommer den ekonomiska aktiviteten att befinna sig på en synnerligen hög nivå och framstegstakten att vara stark över hela samhällsekonomin. Produktionsvolymen steg sålunda i fjol med drygt fem procent och förutses i år

komma att växa med nästan samma procenttal. Den privata konsumtionen antages stiga med sex procent och de privata investeringarna med fyra procent. Det bör också framhållas, att de senaste årens prisstabilitet i vårt land, trots de nu väntade konsekvensprisstegringarna, väl hävdar en jämförelse med förhållandena i utlandet, där under det gångna året flertalet länder, som framgår av det föregående, inregistrerat icke obetydligt större prishöjningar än Sverige.

Det bör emellertid klart sägas ifrån, att risker för balansrubbningar och prisrörelser alltid existerar i en ekonomi med full sysselsättning och fullt utnyttjad produktionskapacitet. Med hänsyn härtill påkallar situationen ständig uppmärksamhet och hög beredskap på den ekonomiska politikens alla områden, så att uppträdande störningstendenser snabbt kan motverkas, vare sig de innebär risker för inflation och överkonjunktur eller för depression och arbetslöshet. Allt efter lägets växlingar kan därför i fortsättningen uppmjukningar eller skärpningar av stabiliseringspolitiken bli nödvändiga. Detta innebär icke ryckighet utan rörlighet — en rörlighet som är en oundgänglig förutsättning för jämviktens och prisstabilitetens bibehållande under full sysselsättning.

4. **Budgetläget.** I riksstaten för *budgetåret 1954/55* har inkomsterna upptagits med 8 599 miljoner kronor och utgifterna med 8 603 miljoner kronor. Driftbudgeten var alltså enligt riksstaten praktiskt taget balanserad. Såsom jag konstaterade i finansplanen till årets statsverksproposition, hade emellertid den skärpning av högkonjunkturen, som inträdde under senare delen av år 1954, medfört förskjutningar i den statsfinansiella utvecklingen. Enligt beräkningarna vid årsskiftet skulle sålunda på driftbudgeten för det löpande budgetåret uppkomma ett formellt överskott av 170 miljoner kronor. Hänsyn hade därvid ej tagits till de utgiftsstegringar som kunde väntas till följd av löne- och pensionsregleringar för de statsanställda.

De budgetberäkningar som nu framlägges innebär ytterligare förändringar på inkomst- och utgiftssidorna gentemot uppskattningarna i statsverkspropositionen, resulterande i ett överskott på 136 miljoner kronor.

Enligt riksräkenskapsverkets nya beräkningar, vari hänsyn även tagits till nyssnämnda löneuppgörelser, skulle *i n k o m s t e r n a* bli närmare 90 miljoner kronor högre än vad som förutsattes i statsverkspropositionen, d. v. s. cirka 300 miljoner mer än vad riksstaten utvisar. Inkomsterna å driftbudgeten för 1954/55 upptages följaktligen med sammanlagt (8 599 + 293 =) 8 892 miljoner kronor. Den ytterligare inkomstökningen förklaras till drygt halva beloppet av tillkomsten av den särskilda investeringsavgiften för motorfordon. Intäkterna härav beräknas för 1954/55 till 50 miljoner kronor.

Vad *u t g i f t e r n a* beträffar har å tilläggsstat II sedan statsverkspropositionen framlades tillkommit anslag på driftbudgeten om sammanlagt 121 miljoner kronor. Merparten härav, 82,5 miljoner kronor, hänför sig till löne- och pensionsökningar för de statsanställda. Jag vill framhålla, att sist-

nämnda siffra icke innefattar de ökade lönekostnaderna vid affärsverken. Hänsyn härtill har tagits vid beräkningen av inkomsterna. I övrigt avser ökningarna huvudsakligen avskrivningar, framför allt av investeringar på bostadsområdet. I förhållande till riksstaten uppgår utgiftsstegringen till 153 miljoner kronor. Med utgångspunkt härifrån uppskattas utgifterna för 1954/55 till $(8\,603 + 153 =) 8\,756$ miljoner kronor.

Förändringarna på inkomst- och utgiftssidorna av driftbudgeten för löpande budgetår ger alltså till resultat ett formellt överskott av $(8\,892 - 8\,756 =) 136$ miljoner kronor jämfört med 170 miljoner kronor enligt beräkningarna i statsverkspropositionen. Detta överskott skall emellertid korrigeras med hänsyn dels till utvecklingen av behållningarna på reservationsanslagen och dels till den beräknade belastningen på övriga anslag. Enligt av riksräkenskapsverket gjorda undersökningar skulle för 1954/55 uppkomma en reservationsmedelsökning av 65 miljoner kronor och på övriga anslag besparingar om 15 miljoner kronor. Budgetöverskottet skulle alltså, så vitt nu kan överblickas, komma att uppgå till $(136 + 65 + 15 =) 216$ miljoner kronor. Motsvarande beräkningar i statsverkspropositionen ledde till balans mellan inkomster och utgifter. Jag räknade nämligen i finansplanen med att behållningarna på reservationsanslagen skulle minska med omkring 170 miljoner kronor. Till grund för denna siffra låg uppskattningar som verkstälts av vederbörande myndigheter under hösten 1954. Jag framhöll emellertid samtidigt, att en viss minskning av statsutgifterna vore att räkna med till följd av det i december införda beställningsstoppet.

Det är icke möjligt att närmare precisera hur stor del av den nu konstaterade differensen på $(170 + 65 =) 235$ miljoner kronor i uppskattningarna av reservationsmedelsförändringarna som beror på beställningsstoppet respektive förskjutningar i medelsförbrukningen av andra skäl. Gjorda överslagsberäkningar tyder emellertid på, att skillnaden till ett belopp av mellan 100 och 150 miljoner kronor förklaras av beställningsstoppet. Den återstående differensen torde i huvudsak sammanhånga med av andra skäl företagna jämkningar i anskaffningsplanerna ävensom vissa förskjutningar av betalningsperioderna. Jag vill i detta sammanhang även nämna, att fram till mitten av mars 1955 beställningar till ett värde av i runt tal 500 miljoner kronor skjutits framåt i tiden. Det bör observeras, att ifrågavarande siffra avser anskaffningar som icke endast hänför sig till driftbudgeten utan även till kapitalbudgeten och driftkostnadsstaterna för affärsverken. Vidare är det till icke oväsentliga delar fråga om beställningar som enligt de ursprungliga planerna skulle ha skett med stöd av beställningsbemyndiganden och som alltså icke skulle ha förorsakat utgifter förrän om ett eller annat år.

Jag vill i detta sammanhang vidare nämna, att 74 miljoner kronor av överskottet är att hänföra till en överbalansering av automobilskattemedlens specialbudget. Denna överbalansering sammanhänger främst med att inkomsterna av den särskilda investeringsavgiften för motorfordon i sin helhet tillföres automobilskattemedelsfonden för att sålunda på längre sikt komma vägväsendet till godo.

Jag skall slutligen något beröra frågan om eftersläpningarna i utbetalningarna av kommunalskattemedel. Dessa har av riksräkenskapsverket beräknats till 250 miljoner kronor för innevarande budgetår, medan verkets antaganden i mars 1954 rörande skatteunderlagets utveckling innebar en eftersläpning av storleksordningen 100 miljoner kronor. Jag vill även erinra om att utfallet av inkomstskatttiteln för 1953/54 visade sig innebära en eftersläpning med omkring 300 miljoner kronor. Några avsättningar till kommunregleringsfonden för ifrågavarande båda budgetår har varken föreslagits av riksräkenskapsverket eller förutsatts i vederbörande riksstatsförslag. Jag anser mig ej heller nu mot slutet av budgetåret böra framföra förslag härom. Däremot bör, såsom jag framhållit i finansplanen till årets statsverksproposition, från och med 1955/56 vissa av riksräkenskapsverket föreslagna åtgärder genomföras i syfte att åstadkomma en för den statsfinansiella utvecklingen mer rättvisande redovisning än som varit möjligt med den nuvarande ordningen.

Jag övergår härefter till att behandla det statsfinansiella läget för *budgetåret 1955/56*. I statsverkspropositionen upptogs inkomsterna å driftbudgeten till 9 506 miljoner kronor och utgifterna till 9 106 miljoner kronor, innehärande ett budgetöverskott av 400 miljoner kronor. Av förenämnda inkomstsumma beräknades emellertid ett belopp av 350 miljoner kronor utgöra kommunalskattemedel, som inflyter under budgetåret 1955/56, men som till följd av gällande system för avräkning mellan staten och kommunerna utbetalas först under budgetåren 1956/57—1958/59. Ur statsfinansiell synvinkel uppgick därför överskottet till ett väsentligt lägre belopp, nämligen 50 miljoner kronor.

Sedan kalenderårsskiftet har bilden av den statsfinansiella utvecklingen i hög grad skiftat beroende på förändringar i fråga om såväl inkomsterna som utgifterna. I förhållande till statsverkspropositionen redovisas sålunda på inkomstsidan en nettoökning med 403 miljoner kronor till 9 909 miljoner kronor och på utgiftssidan, inklusive avsättningen till kommunregleringsfonden, en nettoökning om 178 miljoner kronor till 9 634 miljoner kronor. Resultatet blir ett formellt överskott på driftbudgeten av 275 miljoner kronor jämfört med 50 miljoner kronor enligt statsverkspropositionen.

Vad *i n k o m s t e r n a* närmare beträffar vill jag till en början framhålla, att riksräkenskapsverkets förnyade beräkningar — inkluderande de förändringar som uppkommit till följd av de höjda lönerna och pensionerna för statsanställda — utvisar en nettoökning med 208 miljoner kronor jämfört med statsverkspropositionen. Sålunda har inkomstskatttiteln uppräknats med 160 miljoner kronor. Vidare beräknas investeringsavgiften för motorfordon tillföra statsverket 50 miljoner kronor för budgetåret 1955/56. Till följd av lönehöjningarna för de statsanställda har inkomsterna från post-, tele- och vattenfallsverken nedräknats med 44 miljoner kronor.

Såsom framgår av min tidigare redogörelse har jag för avsikt att senare denna dag hos Kungl. Maj:t hemställa om att förslag förelägges riksdagen

om en höjning av den statliga inkomstskatten för aktiebolag och ekonomiska föreningar. Höjningen, som i uppbördshänseende avses få verkan från och med hösten innevarande år, kan beräknas tillföra staten ytterligare inkomster under budgetåret 1955/56 av i runt tal 200 miljoner kronor. Med utgångspunkt härifrån föreslår jag, att inkomstskattetiteln uppräknas från av riksräkenskapsverket angivna 5 000 miljoner kronor till 5 200 miljoner kronor.

De beräkningar av inkomsterna och utgifterna m. m. på inkomstskattetiteln, som leder fram till beloppet 5 200 miljoner kronor, kan med ledning av riksräkenskapsverkets uppgifter sammanfattas på följande sätt. Som jämförelse har därvid medtagits såväl utfallet för budgetåret 1953/54 och beräkningarna för innevarande budgetår som de i finansplanen till årets statsverksproposition redovisade uppskattningarna. Beloppen anges i miljoner kronor.

	1953/54 Utfall	1954/55 Enl. stv. prop. 1955	Ny ber.	1955/56 Enl. stv. prop. 1955	Ny ber.
<i>Inkomster</i>					
Preliminärskatt inklusive fyllnadsbetalningar	6 965	7 620	7 630	1 8 255	8 425
Preliminärskatt avseende sjukförsäkringsavgifter	—	110	110	380	380
Preliminärskatt avseende garantiskatt	—	0	0	200	200
Kvarstående skatt	833	615	615	615	610
Fastighetsskatt	350	300	300	—	—
Avgifter och bidrag från större arbetsgivare:					
Yrkesskade- (olycksfalls-) försäkringen	—	40	40	35	35
Sjuk- och moderskapsförsäkringen	—	65	65	190	190
Tillkommande skatt	30	40	40	45	45
Restantier m. m.	147	160	160	160	160
Summa inkomster	8 525	8 950	8 960	9 880	10 045
<i>Utgifter</i>					
Kommunalskattemedel	3 743	3 850	3 885	3 730	3 765
Överskjutande skatt	431	590	590	600	600
Restitutioner	46	50	50	50	50
Avgifter och bidrag från större arbetsgivare:					
Yrkesskade- (olycksfalls-) försäkringen	—	40	40	35	35

¹ Inklusive beräknat bortfall av preliminärskatt om 75 mkr genom skatteförenklingen.

	1953/54 Utfall	1954/55 Enl. stv. prop. 1955	Ny ber.	1955/56 Enl. stv. prop. 1955	Ny ber.
Sjuk- och moderskapsförsäkringen	—	65	65	190	190
Förskott till sjukkassorna	—	225	225	395	395
Omföring av folkpensionsavgifter.....	222	—	—	—	—
Övriga omföringar	33	35	35	40	40
Summa utgifter	4 475	4 855	4 890	5 040	5 075
Inkomster utöver utgifter	3 850	4 095	4 070	4 840	4 970
Återföring från fonden för reglering av utbetalningarna av kommunalskattemedel	450	300	300	—	—
Höjd statsskatt för bolag och ekonomiska föreningar	—	—	—	—	200
Nettoinkomst på titeln	4 300	4 395	4 370	4 840	5 170
Avrundat		4 400	4 400		5 200

Bortsett från den berörda höjningen av statsskatten för bolag och ekonomiska föreningar visar en jämförelse med motsvarande beräkning i statsverkspropositionen endast smärre förändringar. Preliminärskatteuppbörden för 1955/56, inklusive fyllnadsbetalningar, antages nu bli 170 miljoner kronor högre. Detta sammanhänger å ena sidan med tillkomsten av investeringsavgiften för år 1955, beräknad till 75 miljoner kronor, och vidare med en mindre uppjustering av inkomstantagandena beträffande bolag och löntagare. Å andra sidan kan förenklingen av deklarations- och taxeringsförfarandet numera beräknas leda till ett bortfall av preliminärskatt om närmare 100 miljoner kronor. Bland utgifterna uppskattas med ledning av nu föreliggande uppgifter utbetalningarna av kommunalskattemedel komma att bli 35 miljoner kronor större. Totalresultatet av nu föreliggande uppgifter blir en nettointäkt på inkomstskatttiteln av 5 170 miljoner kronor, vilket belopp torde avrundas uppåt till 5 200 miljoner kronor.

Vad beträffar de eftersläpningar i utbetalningarna av kommunalskattemedel, som innefattas i nämnda inkomstsumma, har riksräkenskapsverket nu uppskattat dessa till 400 miljoner kronor, d. v. s. 50 miljoner kronor mer än som antagits tidigare. Jag vill erinra om att ifrågavarande belopp, såsom föreslagits i statsverkspropositionen, bör uppföras som en särskild avsättningspost på riksstatens utgiftssida och alltså icke såsom under tidigare år frånräknas inkomstskatttiteln.

I fråga om vissa andra inkomsttitlar kommer i det följande smärre jämkningar att föreslås. Jag återkommer senare härtill.

I enlighet med vad jag här anfört skulle inkomsterna, som förut nämnts, komma att uppgå till 9 909 miljoner kronor. Det bör framhållas, att detta inkomstbelopp kommer att uppnås endast under de samhällsekonomiska för-

utsättningar som antagits gälla under budgetåret. Jag vill i likhet med riksräkenskapsverket likaså understryka de osäkerhetsmoment i övrigt som givetvis även vid denna tidpunkt föreligger vid beräkningen.

Beträffande *utgifterna* å driftbudgeten, vilka i statsverkspropositionen upptagits till 9 106 miljoner kronor, underströk jag i finansplanen att ökade utgifter var att emotse bland annat som resultat av förestående löneuppgörelser med de statsanställda. Ett förslag till överenskommelse i denna fråga har numera framlagts för riksdagen. Innebörden härav är en ökad anslagsbelastning på driftbudgeten om 165 miljoner kronor. Detta belopp får dock ej tolkas som ett uttryck för de totala kostnaderna av årets löne- och pensionsregleringar. Nyssnämnda siffra innefattar nämligen icke kostnadsökningen för affärsverken, vilken kan uppskattas till i runt tal 110 miljoner kronor. Sammanlagt uppgår de ökade kostnaderna för tjänstemannalöner och pensioner till cirka 280 miljoner kronor. Därutöver kan förutses ytterligare utgiftsökningar genom bland annat höjda kollektivavtalslöner. I vad mån detta kommer att påkalla anslagsöverskridanden eller anslag på tilläggsstat kan för närvarande icke överblickas, då definitiva uppgörelser ännu icke träffats på ett flertal områden.

Nettoresultatet av övriga utgiftsförändringar på driftbudgeten innebär en minskning med 37 miljoner kronor, främst sammanhängande med ett lägre medelsbehov på jordbruksregleringens område än som tidigare antagits.

Av vad nu sagts framgår att driftbudgeten för budgetåret 1955/56 kan beräknas lämna ett överskott av (9 909 — 9 634 =) 275 miljoner kronor efter avsättning med 400 miljoner kronor till kommunregleringsfonden, vilket belopp motsvarar eftersläpningen i utbetalningarna till kommunerna av under 1955/56 preliminärt inflytande kommunalskattemedel.

Vid bedömningen av budgetutfallet bör även förändringarna i reservationsmedelsbehållningarna beaktas. I statsverkspropositionen beräknades dessa komma att minska med endast omkring 25 miljoner kronor. Någon ny undersökning har icke företagits sedan dess. Då emellertid beställningsstoppet, såsom jag tidigare nämnt, medfört en icke oväsentlig minskning av anslagsbelastningen för innevarande budgetår och då avsikten är att efter hand avveckla de nuvarande inskränkningarna, torde man kunna förutse en ökad reservationsmedelsförbrukning under nästa budgetår. Närmare hållpunkter för en revidering av den i finansplanen angivna siffran saknas dock, varför denna här upptages oförändrad. Under dessa förutsättningar skulle alltså på driftbudgeten uppkomma ett överskott av 250 miljoner kronor.

Utfallet av driftbudgeten för budgetåret 1955/56, sådant det under här angivna förhållanden skulle komma att gestalta sig i jämförelse med tidigare gjorda beräkningar, framgår av följande sammanställning.

Driftbudgeten

Miljoner kronor

Budgetår	In-koms-ter	Utgif-ter	Över- eller under-skott	Reserva-tionsme-delsför-ändringar	Över- eller un-derskott inkl. reservationsme-delsförändringar
1950/51	5 821	5 449	¹ + 372	(-175)	+ 372
1951/52	7 507	6 423	¹ + 1 084	(+138)	+ 1 084
1952/53	7 808	7 647	¹ + 161	(- 21)	+ 161
1953/54	8 535	8 130	¹ + 405	(+175)	+ 405
1954/55 enl. riksstaten	8 599	8 603	- 4	- 60	- 64
» stv. prop. 1955.....	8 805	8 635	+ 170	-170	0
ny beräkning	8 892	² 8 756	³ + 136	³ + 65	⁴ + 216
1955/56 enl. stv. prop. 1955.....	9 506	9 106	+ 400	- 25	+ 375
efter avsättning (350 mkr) till fonden för reglering av utbe- talningarna av kommunal- skattemedel			+ 50	- 25	+ 25
ny beräkning	9 909	9 234	+ 675	- 25	+ 650
efter avsättning (400 mkr) till fonden för reglering av utbe- talningarna av kommunal- skattemedel			+ 275	- 25	+ 250
efter avsättning (275 mkr) till särskilt konto i riksbanken av tillfälliga, konjunkturpo- litiskt betingade inkomster			-	- 25	- 25

¹ Reservationsmedelsförändringar inräknade.² Avser å riksstat och tilläggsstater upptagna anslag om 8 603 resp. 153 mkr.³ Exkl. indragna reservationsmedel.⁴ Inkl. besparingar å anslag om 15 mkr.

Jag vill understryka att något budgetöverskott ej skulle ha uppkommit, om icke vissa *tillfälliga, av stabiliseringspolitiska åtgärder betingade inkomster* förelegat. Resultatet skulle under sådana förhållanden i stället ha blivit en jämnt balanserad budget. Såsom tidigare nämnts beräknas nämligen den allmänna investeringsavgiften och den bebådade höjningen av bolagsskatten under nästa budgetår tillföra statsverket inkomster om 75 respektive 200 miljoner kronor, eller tillhoppa 275 miljoner kronor, d. v. s. samma belopp vartill budgetöverskottet antagits uppgå. Jag har härvid bland de tillfälliga inkomsterna icke medräknat den särskilda investeringsavgiften för motorfordon, vilken ju i sin helhet skall tillgodoföras automobilskattemedelsfonden. Jag återkommer till denna fråga i det följande.

De tillfälliga inkomsterna härleder sig, som nyss nämnts, från skattepoli-tiska åtgärder som vidtagits icke av statsfinansiella skäl utan för att dämpa efterfrågan och därmed även överkonjunkturen i näringslivet. Jag finner det motiverat, att de medel som på detta sätt beräknas bli indragna till statsverket tillsvidare steriliseras. Härigenom bortfaller den invändningen mot budgetöverskottet som konjunkturutjämnande medel, att överskott på driftbudgeten endast leder till ökade statsutgifter. Genom steriliseringen upp-nås även en förstärkning av de åtgärder som nyligen vidtagits i kreditåt-

stramande syfte. Jag förordar för den skull att ett belopp av 275 miljoner kronor avsättes till budgetutjämningsfonden för att där särredovisas samt att motsvarande belopp får av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken. Jag kommer i det följande att göra hemställan härom. Ifrågasvarande överföring bör med utgångspunkt från nämnda belopp jämnt fördelas över budgetåret. De medel som vid utgången av budgetåret 1955/56 kommer att innestå på det särskilda kontot bör, med beaktande av statsfinansiella och kreditmarknadsmässiga synpunkter, användas till att nedbringa riksgäldskontorets skulder, i första hand kontorets skuld till riksbanken. Det torde få ankomma på riksdagen att senare, efter förslag av Kungl. Maj:t, meddela närmare beslut om tidpunkten för medlens disposition.

Jag har i det föregående framhållit, att det beräknade överskottet på driftbudgeten är sammansatt av inkomster, som i sin helhet hänför sig till den allmänna investeringsavgiften och den höjda bolagsskatten. Bortses från dessa tillfälliga, av konjunkturpolitiska skäl motiverade inkomster, är budgeten balanserad. Jag vill i detta sammanhang å andra sidan nämna, att automobilskattemedlens specialbudget, vilken utgör en del av driftbudgeten, för nästa budgetår beräknas lämna ett *överskott* av inkomster utöver utgifter på 131 miljoner kronor. Bland inkomsterna har därvid inräknats den särskilda investeringsavgiften för motorfordon. Då ifrågasvarande inkomstöverskott enligt gällande grunder skall särredovisas i bokföringen och alltså kommer att reserveras för vägväsendets behov, skulle utifrån nu angivna förutsättningar den allmänna delen av driftbudgeten vara underbalanserad med samma belopp.

Det finns ingen anledning att av vad nu sagts draga några andra slutsatser i fråga om den framtida skattepolitiken än dem som skisserades i finansplanen. Jag har vid upprepade tillfällen tidigare haft anledning framhålla som min mening, att tillfälliga statsinkomster icke bör användas för finansiering av en allmän skattesänkning; i all synnerhet icke om de tillfälliga inkomsterna härleder sig från åtgärder som vidtagits för att dämpa efterfrågan. Med denna utgångspunkt anser jag att en skattereform med verkan redan under nästa budgetår icke kan komma i fråga. Å andra sidan bör de statsfinansiella förhållandena under budgetåren 1956/57 och 1957/58 — även sedan de tillfälliga inkomsterna bortfallit — alltjämt ge utrymme för en allmän skattesänkning med verkan från och med år 1957. Från samhälls-ekonomiska synpunkter är de ytterligare stabiliseringsåtgärder som nyligen vidtagits eller, beträffande höjningen av bolagsskatten, som i dag kommer att föreslås, ägnade att medverka till en lugn konjunkturutveckling med balans i ekonomin, vilket är förutsättningen för ett realiserande av skattesänkingsprogrammet.

Jag har med det anförda än en gång velat understryka min avsikt att i sinom tid hemställa ett förslag till en allmän skattesänkning med tyngdpunkten lagd på de mindre inkomsttagarna föreläggas nästa års riksdag. Särskilda sakkunniga har i detta syfte tillkallats för att verkställa erforderliga utredningar.

I fråga om *kapitalbudgeten* har, såsom framgår av följande tablå, efter statsverkspropositionens avlämnande icke inträffat några nämnvärda förändringar. Förbrukningen av äldre anslagsmedel har för nästa budgetår upptagits med samma belopp som i finansplanen, medan för innevarande budgetår räknats med en från 150 till 100 miljoner kronor minskad förbrukning till följd av beställningsstoppet.

Kapitalbudgeten

Miljoner kronor

Budgetår	Investe- rings- anslag	Avskriv- nings- medel och övriga likvida medel	Rörliga krediter	Föränd- ring av anslags- behåll- ningarna	Lånemedelsbehov	
					enl. riks- staten	inkl. rörl. kred. och be- räknad för- ändring av anslagsbe- hållningarna
1950/51.....	998	430	127	(— 522)	1 568	695
1951/52.....	1 408	632	374	(— 6)	1 776	1 150
1952/53.....	1 838	818	137	(— 57)	1 020	1 157
1953/54.....	1 947	914	20	(+ 103)	1 033	1 053
1954/55 enl. riksstaten.....	1 879	803	100	— 150	1 076	1 326
» stv.prop. 1955.....	1 990	803	100	— 150	1 187	1 437
ny beräkning.....	² 2 020	³ 859	100	— 100	1 161	1 361
1955/56 enl. stv.prop.....	1 778	1 000	—	— 150	778	928
ny beräkning.....	1 779	1 009	—	— 150	770	920

¹ Förbrukning av äldre anslagsmedel inräknad.

² Därav 141 mkr å tilläggsstater I och II.

³ Därav 56 mkr å tilläggsstat II.

Liksom skedde i finansplanen vill jag slutligen lämna en översikt av det totala utgiftsöverskottet på statsbudgeten. Såsom framgår av följande tablå beräknas detta för budgetåret 1955/56 till 270 miljoner kronor mot 1 460 miljoner kronor för innevarande budgetår, d. v. s. en nedgång med cirka 1 200 miljoner kronor. Samhällsekoniskt sett innebär detta att statsbudgeten för nästa budgetår kommer att få en betydande verkan som stabiliseringsfaktor. Egentligen utgör det kassamässiga utgiftsöverskottet även ett mått på det statliga upplåningsbehovet. Jag har emellertid i det föregående föreslagit, att ett belopp av 275 miljoner kronor, motsvarande tillfälliga, av stabiliseringspolitiska åtgärder betingade inkomster, skall steriliseras genom insättning på ett särskilt konto i riksbanken. Det statliga lånemedelsbehovet kommer följaktligen att uppgå till $(270 + 275 =) 545$ miljoner kronor, d. v. s. till ungefär samma belopp som angavs i statsverkspropositionen.

I anslutning till vad jag i det föregående nämnt torde å riksstatens inkomstsida för budgetåret 1955/56 under rubriken automobilskattemedel böra uppföras en ny titel såsom bevillning, benämnd Särskild investeringsavgift för motorfordon. Jag kommer i det följande att göra hemställan om att en motsvarande redovisning för innevarande budgetår skall tillämpas be-

Kassamässigt utgiftsöverskott

Miljoner kronor

	1954/55 enl. stv. prop. 1955	ny ber.	1955/56 enl. stv. prop. 1955	ny ber.
<i>Driftbudgeten:</i>				
Över- (—) eller underskott (+)	— 170	— 136	— 50	—
Reservationsmedelsförbrukning (+) eller ökning (—)	170	— 65	25	25
Återföring (+) eller avsättning (—) av kommunmedel	300	300	— 350	— 400
Avsättning (—) till särskilt konto i riks- banken av tillfälliga, konjunkturpoli- tiskt betingade inkomster	—	—	—	— 275
	300	99	— 375	— 650
<i>Kapitalbudgeten:</i>				
Investeringsbemyndiganden	1 187	1 161	778	770
Förbrukning av äldre anslag	150	100	150	150
Rörliga krediter	100	100	—	—
	1 437	1 361	928	920
Summa	1 737	1 460	553	270

träffande de inkomster av den särskilda investeringsavgiften som inflyter under 1954/55. I enlighet med förslag i proposition nr 180 bör vidare den i riksstaten för budgetåret 1955/56 uppförda bevillningen Införselavgift och accis å fettvaror m. m. uppräknas med 2 000 000 kronor till 56 000 000 kronor samt inkomsttiteln Övriga diverse kapitalfonder med 2 200 000 kronor till 10 500 000 kronor. Inkomsttiteln Inkomster vid karolinska sjukhuset torde böra upptagas med ett från 20 000 000 kronor till 21 000 000 kronor förhöjt belopp till följd av höjda bidrag från Stockholms stad och Stockholms läns landsting vid vård av patienter från staden och länet på garnisonssjukhuset i Stockholm. Vad därefter beträffar televerkets i det föregående berörda framställning rörande en extra avsättning till värdeminskningskonto på 18 000 000 kronor anser jag mig till viss del böra tillmötesgå densamma. Jag föreslår sålunda att överskottet för televerket upptages till 50 000 000 kronor, vilket möjliggör en extra avsättning om 10 000 000 kronor.

I enlighet med vad jag tidigare anfört bör vidare ett belopp av 400 miljoner kronor avsättas till fonden för reglering av utbetalningarna av kommunalskattemedel samt ett belopp av 275 miljoner kronor — motsvarande tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster — överföras till ett särskilt konto i riksbanken.

En sammanställning över de förändringar av inkomsterna och utgifterna å driftbudgeten för nästa budgetår, som i enlighet med vad i det föregående anförts föreligger i förhållande till beräkningarna i statsverkspropositionen, torde såsom *bilaga* få fogas till detta protokoll.

Jag torde härefter få framlägga förslag rörande grunderna för uttagande av preliminär skatt för inkomst under nästa budgetår. Beträffande procenttalet för nästkommande budgetårs *förra* hälft vill jag erinra om att detta procenttal — jämlikt stadgande i 12 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt — skall bestämmas till samma tal som gällt för innevarande budgetårs *senare* hälft d. v. s. till 110. Vad åter angår nästkommande budgetårs *senare* hälft, för vilken tid procenttalet icke är i förväg bundet, förordar jag, att för fysiska personer, oskifta dödsbon och familjestiftelser den statliga inkomstskatt, som skall ingå i den preliminära skatten för budgetåret 1955/56, likaledes uttages med 110 procent av grundbeloppet. Beträffande den slutliga inkomstskatten på grund av 1955 års taxering vill jag erinra om att denna skatt — jämlikt bestämmelserna i 12 § förordningen om statlig inkomstskatt — automatiskt utgår efter enahanda procenttal av grundbeloppen som gällt med avseende å motsvarande preliminära skatt för kalenderåret 1954.

Under återopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) besluta, att under budgetåret 1954/55 inflytande inkomster av den särskilda investeringsavgiften för motorfordon skall redovisas å en under rubriken Automobilskattemedel såsom beviljning uppförd titel, benämnd Särskild investeringsavgift för motorfordon;

b) medgiva, att i enlighet med de grunder som av mig i det föregående förordats ett belopp av 275 miljoner kronor må avsättas till budgetutjämningsfonden för att där särredovisas samt att motsvarande belopp må av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken;

c) besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldiga, som avses i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skall ingå i preliminär skatt för hela budgetåret 1955/56 med 110 procent av grundbeloppet; samt

d) upptaga inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1955/56 enligt den vid detta protokoll såsom *Bihang A* fogade specifikationen.

V. Kapitalbudgeten för budgetåret 1955/56

I avvaktan på särskild proposition i ämnet framlades i årets statsverksproposition en beräknad investeringsplan för budgetåret 1955/56 jämte därvid fogade investeringsstater. Definitivt förslag i ämnet bör nu underställas riksdagen.

Vid framläggandet av de nya siffrorna har beaktats de slutliga medelsäskandena i de fall, där anslagen i statsverkspropositionen endast beräknats,

samt därjämte de nya investeringsanslag som äskats i särskilda propositioner. En omräkning av hittills äskade resp. i förekommande fall av riksdagen anvisade investeringsanslag ger, såsom av följande sammanställning framgår, ett sammanlagt belopp för kapitalbudgetens investeringsanslag på 1 779 miljoner kronor. Vad rör investeringsstaternas inkomstsida har i de följande sammanställningarna beaktats de äskanden eller anvisningar under huvudtiteln för avskrivning av nya kapitalinvesteringar, vilka hänför sig till i statsverkspropositionen behåddade anslagsändamål, samt de avskrivningsanslag under samma huvudtitel, vilka hänför sig till senare under riksdagen framlagda förslag till nya kapitalinvesteringar. Härjämte har de i investeringsstaterna uppförda posterna Avskrivningsmedel inom fonderna och Övriga kapitalmedel underkastats översyn.

En sammanställning av de beslutade eller föreslagna investeringarna under olika kapitalfonder ger följande resultat.

I. Statens affärsverksfonder:			
A. Postverkets fond	11 895 000		
B. Televerkets fond	220 350 000		
C. Statens järnvägars fond	266 700 000		
D. Statens vattenfallsverks fond	306 500 000		
E. Domänverkets fond	2 018 200	807 463 200	
II. Luftfartsfonden		6 745 000	
III. Statens allmänna fastighetsfond		68 094 500	
IV. Försvarets fonder:			
A. Försvarets fastighetsfond	110 450 000		
B. Försvarets fabriksfond	7 800 000	118 250 000	
V. Statens utlåningsfonder		517 500 000	
VI. Fonden för låneunderstöd		222 237 400	
VII. Fonden för förslag till statsverket		1 920 000	
VIII. Diverse kapitalfonder:			
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond	35 050 000		
B. Jordfonden	2 000 000		
C. Statens reproduktionsanstalts fond	232 000	37 282 000	
Summa kronor		1 779 492 100	

De avskrivningsmedel och övriga likvida medel som står till förfogande för investeringarnas genomförande uppgår till följande belopp.

I. Statens affärsverksfonder:			
A. Postverkets fond	5 201 000		
B. Televerkets fond	179 200 000		
C. Statens järnvägars fond	173 200 000		
D. Statens vattenfallsverks fond	75 500 000		
E. Domänverkets fond	701 000	433 802 000	

II. Luftfartsfonden		1 016 000
III. Statens allmänna fastighetsfond		40 618 400
IV. Försvarets fonder:		
A. Försvarets fastighetsfond.....	87 230 000	
B. Försvarets fabriksfond.....	2 801 000	90 031 000
V. Statens utlåningsfonder		136 900 000
VI. Fonden för låneunderstöd		27 871 000
VII. Fonden för förlag till statsverket		1 000 000
VIII. Diverse kapitalfonder:		
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond..	18 757 500	
C. Statens reproduktionsanstalts fond.....	232 000	18 989 500
	Summa kronor	750 227 900

Med ledning av dessa uppgifter kan investeringsbemyndigandena beräknas till de belopp som framgår av följande

Förslag till investeringsplan för budgetåret 1955/56

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	6 694 000	
B. Televerkets fond	41 150 000	
C. Statens järnvägars fond	93 500 000	
D. Statens vattenfallsverks fond.....	231 000 000	
E. Domänverkets fond	1 317 200	373 661 200
II. Luftfartsfonden		5 729 000
III. Statens allmänna fastighetsfond		27 476 100
IV. Försvarets fonder:		
A. Försvarets fastighetsfond	23 220 000	
B. Försvarets fabriksfond.....	4 999 000	28 219 000
V. Statens utlåningsfonder		380 600 000
VI. Fonden för låneunderstöd		194 366 400
VII. Fonden för förlag till statsverket		920 000
VIII. Diverse kapitalfonder:		
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond	16 292 500	
B. Jordfonden	2 000 000	
C. Statens reproduktionsanstalts fond	—	18 292 500
	Säger	1 029 264 200

Avgår kapitalåterbetalning:

Oreglerade kapitalmedelsförluster.....	228 500 000	
Övrig kapitalåterbetalning	30 840 000	259 340 000
	Summa kronor	769 924 200

Stater innefattande specifika tion till de sålunda angivna bemyndigandena torde få bifogas statsrådsprotokollet i detta ärende såsom *Bihang B*.

Med åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, med beaktande av de ändringar, som må påkallas av riksdagens beslut angående avskrivnings- och investeringsanslag efter denna dag, fastställa investeringsplan för budgetåret 1955/56 jämte därtill fogade stater i enlighet med här framlagda förslag samt att i riksstaten för nämnda budgetår å kapitalbudgeten upptaga en mot investeringsplanen svarande inkomsttitel sålunda

Lånemedel kronor 769 924 200.

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sven Rydén

Bihang A**Specifikation av inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1955/56****A. Egentliga statsinkomster****I. Skatter:**

1. Skatt å inkomst, förmögenhet och rörelse:		
a) Skatt å inkomst och förmögenhet m. m., <i>bevillning</i> . . .	5 200 000 000	
b) Kupongskatt, <i>bevillning</i>	5 000 000	
c) Utskiftningsskatt och ersättningsskatt, <i>bevillning</i>	1 000 000	
d) Fondskatt, <i>bevillning</i>	1 000 000	
e) Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	7 800 000	
f) Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i>	750 000	
g) Arvslottsskatt, gåvoskatt och kvarlåtenskapsskatt, <i>bevillning</i>	70 000 000	
h) Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i> .	48 000 000	
i) Omsättnings- och expeditionsstämplor m. m., <i>bevillning</i>	70 000 000	5 403 550 000
2. Automobilskattemedel:		
a) Fordonsskatt, <i>bevillning</i>	285 000 000	
b) Bensinskatt, <i>bevillning</i>	585 000 000	
c) Särskild investeringsavgift för motorfordon, <i>bevillning</i>	50 000 000	920 000 000
3. Tullar och acciser:		
a) Tullmedel, <i>bevillning</i>	500 000 000	
b) Varuskatt, <i>bevillning</i>	210 000 000	
c) Införselavgift och accis å fettsvaror m. m., <i>bevillning</i>	56 000 000	
d) Skatt å kaffe, <i>bevillning</i>	18 000 000	
e) Tobaksskatt, <i>bevillning</i>	650 000 000	
f) Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevillning</i>	12 000 000	
g) Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevillning</i>	35 000 000	
h) Omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker, <i>bevillning</i>	820 000 000	
i) Omsättnings- och utskänkningsskatt å vin, <i>bevillning</i> . .	50 000 000	
j) Maltdrycksskatt, <i>bevillning</i> .	100 000 000	
k) Skatt å läskedrycker, <i>bevillning</i>	42 000 000	
l) Statlig nöjesskatt, <i>bevillning</i>	57 000 000	
m) Skatt å elektrisk kraft, <i>bevillning</i>	37 000 000	2 587 000 000
		8 910 550 000

II. Uppbörd i statens verksamhet:

1. Vattendomstolsavgifter	500 000
2. Inkomster vid fångvården	1 900 000
3. Inkomster vid sjökarteverket	400 000
4. Bidrag till riksförsäkringsanstalten och försäkringsrådet	4 800 000
5. Bidrag till pensionsstyrelsen	120 000
6. Inkomster vid statens skolor tillhörande barn- och ungdomsvården	425 000
7. Inkomster vid statens geotekniska institut ..	800 000
8. Förrättningsavgifter vid statens bilinspektion .	2 900 000
9. Inkomster vid väg- och vattenbyggnadsverket	1 300 000
10. Avgifter för registrering av motorfordon	5 000 000
11. Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	2 600 000
12. Bidrag till statens bränslekontrollerande verksamhet	37 000
13. Inkomster vid länsarkitektsorganisationen ...	1 750 000
14. Avgifter för kontroll å handeln med skattefri sprit m. m.	41 000
15. Inkomst av myntning och justering	35 000 000
16. Kontrollstämpelmedel	800 000
17. Bidrag till bank- och fondinspektionen	425 000
18. Bidrag till sparbanksinspektionen	260 000
19. Bidrag för tillsyn över sparbankerna	300 000
20. Inkomster vid tandläkarhögskolorna	40 000
21. Avgifter för granskning av biografbilder	220 000
22. Inkomster vid lantbruksnämnderna	2 000 000
23. Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	800 000
24. Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	1 500 000
25. Inkomster vid statens lantbrukskemiska kontrollanstalt	300 000
26. Inkomster vid lantmäteriväsendet	8 100 000
27. Inkomster vid rikets allmänna kartverk	1 300 000
28. Avgifter för statskontroll å krigsmaterieltillverkningen	28 000
29. Skeppsmättningsavgifter	400 000
30. Inkomster vid Sveriges geologiska undersökning	150 000
31. Inkomster vid statens provningsanstalt	2 100 000
32. Inkomster vid flygtekniska försöksanstalten .	3 100 000
33. Fyr- och båkmedel	11 000 000
34. Lotspenningar	10 000 000
35. Inkomster vid statens skeppsprovningsanstalt.	550 000
36. Patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter	7 000 000
37. Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	450 000
38. Bidrag till försäkringsinspektionen	750 000
39. Inkomster vid statens tvångsarbets- och alkoholistanstalter	365 000
40. Inkomster vid statens bakteriologiska laboratorium	2 000 000

41. Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	500 000	
42. Inkomster vid statens farmaceutiska laboratorium	375 000	
43. Inkomster vid statens sinnessjukhus	32 000 000	
44. Inkomster vid statens skol- och yrkeshem på Salbohed och i Vänersborg	90 000	
45. Inkomster vid statens anstalt för fallandesjuka	350 000	
46. Inkomster vid statens institut för folkhälsan	450 000	
47. Inkomster vid karolinska sjukhuset	21 000 000	
48. Inkomster vid serafimerlasarettet	7 000 000	173 276 000

III. Diverse inkomster:

1. Bötesmedel	15 000 000	
2. Totalisatormedel	22 000 000	
3. Tipsmedel	90 000 000	
4. Lotterimedel	105 000 000	
5. Övriga diverse inkomster	30 000 000	262 000 000
		9 345 826 000

B. Inkomster av statens kapitalfonder

I. Statens affärsverksfonder:

1. Postverket, bevilning	6 000 000	
2. Televerket	50 000 000	
3. Statens järnvägar	10 000 000	
4. Statens vattenfallsverk	115 000 000	
5. Domänverket	70 000 000	251 000 000

II. Riksbanksfonden	15 000 000
---------------------------	------------

III. Statens allmänna fastighetsfond:

1. Slottsbyggnadernas delfond	1 000	
2. Fångvårdsstyrelsens »	550 000	
3. Beskickningsfastigheternas »	685 000	
4. Byggnadsstyrelsens »	11 470 000	
5. Generaltullstyrelsens »	175 000	
6. Uppsala universitets »	295 000	
7. Lunds universitets »	425 000	
8. Lotsstyrelsens »	85 000	
9. Medicinalstyrelsens »	3 410 000	
10. Karolinska sjukhusets »	440 000	17 536 000

IV. Försvarets fonder:

1. Försvarets fastighetsfond	23 270 000	
2. Försvarets fabriksfond	2 550 000	25 820 000

V. Statens ullåningsfonder:

1. Värnpliktslånefonden	100	
2. Statens bostadslånefond	10 000	
3. Lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby	26 000	
4. Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	5 800 000	

5. Lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen	98 000	
6. Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden	850 000	
7. Lånefonden för bostadsbyggande	60 000 000	
8. Lånefonden för lantarbetarbostäder	500	
9. Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin	260 000	
10. Statens bosättningslånefond	2 000 000	
11. Vattenkraftslånefonden	220 000	
12. Luftfartslånefonden	180 000	
13. Tullverkets båtlånefond	1 500	
14. Statens lånefond för universitetsstudier	70 000	
15. Allmänna studielånefonden	115 000	
16. Statens lånefond för hästavelns befrämjande .	100	
17. Statens kaninavelslånefond	100	
18. Gödselvårdslånefonden	6 000	
19. Statens kalkbrukslånefond	2 000	
20. Jordbrukets lagerhusfond	385 000	
21. Statens mejerilånefond	2 000	
22. Jordbrukets maskinlånefond	925 000	
23. Spannmålskreditfonden	100	
24. Statens sekundärlånefond för jordbrukare ...	150 000	
25. Statens slakterilånefond	2 000	
26. Kraftledningslånefonden	86 000	
27. Elektrifieringslånefonden	100	
28. Lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift	100	
29. Egnahemslånefonden	6 500 000	
30. Arrendelånefonden	100	
31. Arbetarsmåbrukslånefonden	100	
32. Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringslånefond	1 000	
33. Kronotorparnas inventarielånefond	100	
34. Statens avdikningslånefond	1 490 000	
35. Täckdikningslånefonden	40 000	
36. Bevattningslånefonden	2 000	
37. Fiskerilånefonden	190 000	
38. Statens fiskredskapslånefond	100	
39. Virkesmättningslånefonden	100	
40. Skogsväglånefonden	1 000	
41. Statens skogslånefond	100	
42. Lånefonden för insamling av skogsfrö	100	
43. Hemslöjdslånefonden	60 000	
44. Industrilånefonden	46 000	
45. Statens hantverksslånefond	62 000	
46. Fonden för hantverks- och småindustrikredit	20 000	
47. Rederilånefonden	100	
48. Statens lånefond för den mindre skeppsfarten	305 000	
49. Statens sekundärlånefond för rederinäringen .	80 000	
50. Lotsverkets båtlånefond	155 000	
51. Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. .	425 000	80 567 400

VI. Fonden för låneunderstöd:

1. Bostadsstyrelsens delfond	21 200 000	
2. Statskontorets »	1 370 000	
3. Lantbruksstyrelsens »	8 000	
4. Riksbankens »	1 450 000	
5. Riksgäldskontorets »	4 000	24 032 000

VII. Fonden för statens aktier 60 000 000

VIII. Statens pensionsfonder:

1. Folkpensioneringsfonden	27 000 000	
2. Civila tjänstepensionsfonden	1 260 000	
3. Militära tjänstepensionsfonden	150 000	
4. Allmänna familjepensionsfonden	3 550 000	
5. Statens pensionsanstalts pensionsfond	7 400 000	
6. Pensionsfonden för vissa riksdagens verk	23 000	39 383 000

IX. Diverse kapitalfonder:

1. Fonden för kreditgivning till utlandet	39 200 000	
2. Övriga diverse kapitalfonder	10 500 000	49 700 000

563 088 400

Summa kronor 9 908 864 400

**Förslag till
investeringsstater för budgetåret 1955/56**

I. Statens affärsverksfonder

A. Postverkets fond

Avskrivningsmedel inom fon-	Summa investeringsanslag . .
den 5 200 000	11 895 000
Övriga kapitalmedel 1 000	
Investeringsbemyndigande. . 6 694 000	
11 895 000	11 895 000

B. Televerkets fond

Avskrivningsmedel	Summa investeringsanslag .
från riksstaten 2 700 000	220 350 000
inom fonden 173 000 000	
Övriga kapitalmedel 3 500 000	
Investeringsbemyndigande. 41 150 000	
220 350 000	220 350 000

C. Statens järnvägars fond

Avskrivningsmedel	Summa investeringsanslag .
från riksstaten 3 100 000	266 700 000
inom fonden 170 000 000	
Övriga kapitalmedel 100 000	
Investeringsbemyndigande. 93 500 000	
266 700 000	266 700 000

D. Statens vattenfallsverks fond

Avskrivningsmedel	Summa investeringsanslag .
från riksstaten 3 000 000	306 500 000
inom fonden 72 400 000	
Övriga kapitalmedel 100 000	
Investeringsbemyndigande. 231 000 000	
306 500 000	306 500 000

E. Domänverkets fond

Avskrivningsmedel	Summa investeringsanslag . . .
inom fonden 700 000	2 018 200
Övriga kapitalmedel 1 000	
Investeringsbemyndigande. . 1 317 200	
2 018 200	2 018 200

II. Luftfartsfonden

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag ...	6 745 000
från riksstaten	145 000		
inom fonden	870 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande..	5 729 000		
	<u>6 745 000</u>		<u>6 745 000</u>

III. Statens allmänna fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag ..	68 094 500
från riksstaten	32 300 400		
inom fonden	8 317 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande..	27 476 100		
	<u>68 094 500</u>		<u>68 094 500</u>

IV. Försvarets fonder**A. Försvarets fastighetsfond**

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	110 450 000
från riksstaten	76 200 000		
inom fonden	11 029 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande..	23 220 000		
	<u>110 450 000</u>		<u>110 450 000</u>

B. Försvarets fabriksfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag ...	7 800 000
inom fonden	2 800 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande..	4 999 000		
	<u>7 800 000</u>		<u>7 800 000</u>

V. Statens utlåningsfonder**Utrikesförvaltningens lånefond**

Investeringsbemyndigande..	200 000	Investeringsanslag	200 000
----------------------------	---------	--------------------------	---------

Värnpliktslånefonden

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	100 000
från riksstaten	100 000		

Lånefonden för bostadsbyggande

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	490 000 000
från riksstaten	122 500 000		
Investeringsbemyndigande.	367 500 000		
	<u>490 000 000</u>		<u>490 000 000</u>

Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin

Investeringsbemyndigande.	1 000 000	Investeringsanslag	1 000 000
---------------------------	-----------	--------------------------	-----------

Statens bosättningslånefond

Investeringsbemyndigande.	3 000 000	Investeringsanslag	3 000 000
---------------------------	-----------	--------------------------	-----------

Statens lånefond för universitetsstudier

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	5 000 000
från riksstaten	5 000 000		

Allmänna studielånefonden

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	8 500 000
från riksstaten	8 500 000		

Jordbrukets maskinlånefond

Investeringsbemyndigande.	1 000 000	Investeringsanslag	1 000 000
---------------------------	-----------	--------------------------	-----------

Statens avdikningslånefond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	2 500 000
från riksstaten	500 000		
Investeringsbemyndigande.	2 000 000		
	<u>2 500 000</u>		<u>2 500 000</u>

Fiskerilånefonden

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	1 200 000
från riksstaten	300 000		
Investeringsbemyndigande.	900 000		
	<u>1 200 000</u>		<u>1 200 000</u>

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten

Investeringsbemyndigande.	2 000 000	Investeringsanslag	2 000 000
---------------------------	-----------	--------------------------	-----------

Lotsverkets båtlånefond

Investeringsbemyndigande.	500 000	Investeringsanslag	500 000
---------------------------	---------	--------------------------	---------

Fonden för lån till företagareföreningar m. fl.

Investeringsbemyndigande.	2 500 000	Investeringsanslag	2 500 000
---------------------------	-----------	--------------------------	-----------

Summa investeringsbemyndiganden för statens utlåningsfonder	380 600 000
---	-------------

VI. Fonden för låneunderstöd

Avskrivningsmedel från riksstaten	7 384 000	Summa investeringsanslag .	222 237 400
Övriga kapitalmedel	20 487 000		
Investeringsbemyndigande.	194 366 400		
	<u>222 287 400</u>		<u>222 287 400</u>

VII. Fonden för förlag till statsverket

Övriga kapitalmedel	1 000 000	Summa investeringsanslag ...	1 920 000
Investeringsbemyndigande..	920 000		
	<u>1 920 000</u>		<u>1 920 000</u>

VIII. Diverse kapitalfonder**A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrädsfond**

Avskrivningsmedel från riksstaten	3 657 500	Summa investeringsanslag ..	35 050 000
inom fonden	15 000 000		
Övriga kapitalmedel	100 000		
Investeringsbemyndigande..	16 292 500		
	<u>35 050 000</u>		<u>35 050 000</u>

B. Jordfonden

Investeringsbemyndigande..	2 000 000	Investeringsanslag	2 000 000
----------------------------	-----------	--------------------------	-----------

C. Statens reproduktionsanstalts fond

Avskrivningsmedel inom fonden	231 000	Investeringsanslag	232 000
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande ..	—		
	<u>232 000</u>		<u>232 000</u>

Säger beträffande samtliga investeringsstater för:

Avskrivningsmedel från riksstaten	265 386 900	Summa investeringsanslag	1 779 492 100
inom fonden	459 547 000		
Övriga kapitalmedel	25 294 000		
Investeringsbemyndigande	1 029 264 200		
	<u>1 779 492 100</u>		<u>1 779 492 100</u>

KONJUNKTURLÄGET
VÅREN 1955

Förord

Med hänsyn till att arbetet med denna rapport ägt rum samtidigt med den inom finansdepartementet pågående revideringen av nationalbudgeten för år 1955 har, för att undvika dubbelarbete, tyngdpunkten i institutets rapport förlagts till analysen av den internationella ekonomiska utvecklingen i rapportens första avdelning. Efter ett inledande avsnitt om konjunkturläget i Förenta staterna behandlas där världshandeln och de internationella betalningarna samt konjunkturuppsvinget i Västeuropa. Med hänsyn till den roll som den västeuropeiska marknaden spelar för Sveriges export ägnas konjunkturörelserna i Västeuropa under senare år en förhållandevis ingående analys. Den internationella avdelningen avslutas med en specialöversikt över kapitalvaruindustrierna i Västeuropa, eftersom dessa spelat en central roll i de senaste årens konjunkturutveckling. Detta avsnitt omfattar också en diskussion av de aktuella utvecklingstendenserna inom den svenska kapitalvaruindustrin.

Utöver den diskussion av den svenska utvecklingen som ingår i avdelning I följer i avdelning II en mera utförlig analys av denna med utgångspunkt från institutets reviderade beräkningar över försörjningsbalansen 1950—1954.

I rapportens tredje avdelning ges en sammanfattande översikt över det aktuella konjunkturläget och framtidsutsikterna. Därvid behandlas såväl det internationella som det inhemska uppsvingets balansproblem.

Vid utarbetandet av avsnitten om läget inom den svenska verkstadsindustrin samt textil- och beklädnadsindustrin har institutet bl. a. kunnat bygga på resultaten av de konjunkturbarometrar, som numera regelbundet utföres för dessa branscher. Framställningen i avsnittet om den svenska järn- och stålindustrin bygger delvis på uppgifter vilka för institutets räkning sammanställts av fil. dr Erik Ruist (Jernkontoret). I övrigt har institutet i sedvanlig omfattning haft tillgång till statistiskt material sammanställt inom olika statliga myndigheter.

Rapporten har utarbetats under ledning av docent Ingvar Ohlsson, vilken även författat avsnittet om konjunkturuppsvinget i Västeuropa samt avdelning III. I övrigt svarar följande av institutets tjänstemän för de olika avsnitten i avdelning I och II: fil. lic. Krister Wickman (konjunkturläget i Förenta staterna, kreditmarknaden samt, under medverkan av fil. kand. Ursula Wallberg, den internationella prisutvecklingen), fil. kand. Margareta Blohm (världshandeln och de internationella betalningarna), fil. kand. Lennart Fastbom (kapitalvaruindustrin i Västeuropa), fil. kand. Olof Lindahl (inledning till avdelning II, inhemska bruttoutgifter, inkomster och spa-

rande), fil. stud. Bengt Pettersson (utrikeshandeln), pol. mag. Thora Nilsson (produktion och lager). Sammanställning och komplettering av nationalräkenskapstabellerna i bilaga S har utförts av fil. kand. Bo Thomé.

Avd. I. Den internationella ekonomiska utvecklingen

I: 1. Konjunkturläget i Förenta staterna

Den konjunkturavmattning som inträdde i Förenta staterna under 1953, fick sitt mest påtagliga uttryck i en nedgång av industriproduktionen. Denna sjönk från juni 1953 till mars 1954 med 10 procent (enligt säsongrensade indextal). Den återhämtning som sedan dess har ägt rum avspeglar sig i en stegring av industriproduktionen som i januari 1955 hade inhämtat inemot 2/3 av den tidigare minskningen. Nedskärningen av industriproduktionen föregicks av en minskning i efterfrågan — från privata konsumenter, företag och det offentliga — som medförde en övergång från lageruppbyggnad till lageravveckling. Nedgången i efterfrågan på industrins slutprodukter för konsumtions- och investeringsändamål och för export uppskattas för perioden juni 1953—mars 1954 till 3 1/2 procent. Minskningen i industrins totala försäljningar var större eller ca 7 procent under samma tid, vilket delvis återspeglar lagerförändringar i handeln men också beror på att den senare uppskattningen avser försäljningar även av halvfabrikat. Det är alltså denna

Tabell I: 1. Industriproduktionen i Förenta staterna 1953—1955

Säsongutjämnad uppskattning, förändringar i procent

	Juni 1953/ mars 1954	Mars 1954/ juli 1954	Juli 1954/ januari 1955
Total industriproduktion	— 9,6	± 0	+ 6,5
Därav: <i>Varaktiga varor, totalt</i>	—12,3	—0,7	+ 8,2
Järn och metaller	—24,8	± 0	+23,3
Halvfabrikat av järn och metaller	—13,7	+1,7	+ 2,5
Maskiner	—14,3	+2,2	+ 2,8
Transportmedel	— 8,0	—1,7	+12,9
Instrument	— 8,3	—5,6	+ 2,9
Ler-, glas- och trävaror	— 0,8	—8,1	+16,8
Övrigt	—11,9	+0,8	+ 1,7
<i>Icke varaktiga varor, totalt</i>	— 5,8	± 0	+ 5,3
Textil- och konfektion	—12,4	—1,0	+ 5,1
Gummi- och lädervaror	— 8,8	—3,9	+24,2
Papper och tryck	— 1,6	+1,6	+ 2,4
Kemikalier	— 4,1	+1,4	+ 5,7
Livsmedel	± 0	—0,9	+ 1,0
<i>Mineraler</i>	— 5,9	±0	+ 5,4

Källa: Federal Reserve Bulletin.

försäljningsminskning på 7 procent som skall jämföras med den 10-procentiga produktionsnedskärningen när det gäller att bedöma vilken betydelse förändringarna i industrins egen lagerhållning haft för produktionsutvecklingen. Denna utveckling skall något närmare beröras för varaktiga respektive icke-varaktiga varor. Vilka varugrupper som avses med denna indelning framgår närmare av tabell 1.

Industrins produktion av *varaktiga varor* hade uppvisat en snabb stegring efter halvårsskiftet 1952 sedan stålstrejken bilagts. Denna hade startat samtidigt som en ny expansion hade tagit vid efter konjunkturdämpningen 1951/52, och den lagernedgång som ägde rum under strejken, utgjorde en ytterligare stimulans till ökad produktion. Från november 1952 var produktionen större än leveranserna och industrins lager ökade därför både absolut och i relation till försäljningsvärdena (se tabell 2). Takten i ökningen av industrins leveranser saktade emellertid av i början av 1953 och i maj samma år inträffade ett stort fall i värdet av inkommande order. Minskningen av orderingången till industrin synes i första hand sammanhånga med revisionen av rustningsprogrammet och värdet av order som placerades under detta program uppgick under 1953 till endast en tredjedel av värdet under 1952. Men också order från privata köpare minskade, bl. a. till följd av kortare leveranstider. Efter halvårsskiftet började också värdet av industrins leveranser sjunka: från juni till december var minskningen 12 procent. Den

Tabell I: 2. Lagren inom industrin och detaljhandeln i Förenta staterna 1951—1954

Säsongrensade serier

	1951	1952	1953		1954			
			juni	dec.	mars	juni	sept.	dec.
Bokfört lagervärde, miljarder dollar								
Industrin, totalt	42,9	44,2	46,2	46,7	45,8	44,5	43,7	43,8
Varaktiga varor	22,7	24,4	26,0	26,8	25,9	24,7	24,1	24,5
Icke varaktiga varor	20,2	19,8	20,1	19,9	19,9	19,8	19,5	19,4
Detaljhandeln, totalt	21,2	21,6	22,3	22,6	22,6	22,6	22,4	22,2
Varaktiga varor	9,7	9,9	10,5	10,6	10,5	10,4	10,2	10,2
Icke varaktiga varor	11,5	11,7	11,8	12,0	12,1	12,2	12,2	12,0
Lagervärde enligt ovan i förhållande till försäljningen								
Industrin, totalt	1,99	1,79	1,78	1,94	1,90	1,84	1,85	1,76
Varaktiga varor	2,25	1,95	1,98	2,32	2,27	2,17	2,21	2,03
Icke varaktiga varor	1,76	1,63	1,58	1,59	1,57	1,54	1,54	1,50
Detaljhandeln, totalt	1,63	1,50	1,55	1,63	1,62	1,57	1,58	1,46
Varaktiga varor	2,29	2,03	2,05	2,27	2,16	2,07	2,13	1,89
Icke varaktiga varor	1,31	1,23	1,27	1,30	1,34	1,30	1,29	1,22

Källa: Survey of Current Business.

härav föranledda nedskärningen av produktionen var först inte större än nedgången i leveranserna och industrins lager fortsatte därför att växa ända fram till början av 1954.

Utvecklingen inom detaljhandelsledet var likartad. Från tredje kvartalet 1952 till och med tredje kvartalet 1953 var detaljhandelns inköp från industrin av varaktiga varor större än den samtida försäljningen med åtföljande lagerökning. När omsättningen i februari 1953 började sjunka, reducerade visserligen handeln sina inköp men först under sista kvartalet kom dessa ned under de löpande försäljningarna och den följande lageravvecklingen var av begränsad omfattning.

Minskningen i efterfrågan på varaktiga varor tycks alltså först ha inträtt från de privata konsumenternas sida eftersom detaljhandelns omsättning och samtidigt dess inköp från industrin började sjunka redan i februari 1953 medan nedgången i industrins totala leveranser inte började förrän vid halvårsskiftet, vilket innebär att efterfrågan från andra köpare än detaljhandeln måste ha fortsatt att något stiga. Detta bestyrkes också av att de faktiska rustningsutgifterna inte nådde sin kulmen förrän i juni 1953 och detsamma gäller näringslivets investeringar.

Från och med mars 1954 inträdde en stabilisering av industrins både produktion och leveranser av varaktiga varor men med produktionen på en lägre nivå, varför industrins lager successivt minskade. I augusti började orderingången förbättras och i september inträffade en markant stegring (+ 17 procent). Den ökning av industrins produktion som i samband härmed startade, hade till och med januari 1955 uppgått till något över 8 procent att jämföras med nedgången från juni 1953 till mars 1954 på 12 procent. Produktionen började stiga först i stålverken, som mötte ökad efterfrågan sedan lagren hos förbrukarna reducerats. Efterfrågan härrörde både från den expanderande byggnadsindustrin och från producenterna av varaktiga konsumtionsvaror, speciellt bilindustrin som vid denna tidpunkt hade behov att bygga upp lagren inför produktionsomläggningen i september—oktober i samband med de nya årsmodellerna. Från och med november har bilproduktionen befunnit sig i en mycket snabb expansion och i januari uppgick månadsproduktionen till 700 000 personbilar, motsvarande en årsproduktion av över 8 miljoner bilar att jämföras med 5,5 miljoner 1954 och 6,7 miljoner rekordåret 1950. Produktionen har varit större än den samtida försäljningen till konsumenterna och lagren, både inom industrin men speciellt inom handeln, har därmed stigit. Bilhandlarnas lager hade emellertid sjuukit under hela 1954 och särskilt under produktionsstoppet i oktober. Vid årsskiftet uppgick lagren till ungefär samma nivå som under andra kvartalet 1953, d. v. s. innan den lagerökning som ägde rum under avmattningens inledande skede, hade börjat.

Att detaljhandelns försäljning av bilar steg under hösten 1954 har nämnts och en mindre ökning ägde rum också i försäljningen av andra varaktiga konsumtionsvaror. Från augusti till december steg omsättningen totalt med 12 procent (säsongutjämnad uppskattning), och under årets två sista må-

nader började också en viss uppbyggnad av lagren. Denna utveckling är så gott som helt betingad av den ökade bilhandeln. Bilförsäljningens andel av den totala försäljningsökningen uppgår sålunda till nära 9/10 och lagerökningen är till mer än 9/10 koncentrerad till bilhandeln.

Utvecklingen av produktion och försäljning av *icke varaktiga varor* var lugnare än för varaktiga varor. De variationer som för de varaktiga varornas del orsakats av stålstrejken 1952, hade inte någon motsvarighet för icke varaktiga varor. Industrins produktion och leveranser steg ungefär parallellt under 1952 och fram till april 1953 och lagerförändringarna var obetydliga. Minskade leveranser medförde i maj och juni en viss lagerökning och under hösten 1953 skars produktionen ned speciellt inom textil- och beklädnadsindustrin men också inom gummi- och läderindustrierna. Konsumenternas efterfrågan, som mellan juni och september 1953 sjunkit med inemot 1 procent, stabiliserades redan mot slutet av året och började stiga i mars 1954. Detta fick inte någon omedelbar effekt på industrins produktion, utan lageravvecklingen fortsatte. Först i augusti 1954 började produktionen öka men låg fortfarande under leveranserna ända fram till det senaste årsskiftet — ett reaktionsschema som f. ö. motsvarar utvecklingen under avmattningen 1948/49.

En sammanfattning av variationerna i industriproduktionen under olika perioder mellan juni 1953 och januari 1955 ger tabell 1. Både under nedgången och uppgången har de varaktiga varorna dominerat och redan den grova indelningen i tabellen av de olika produktionsgrenarna visar speciellt bilproduktionens betydelse för uppsvinget under hösten 1954. En överslagskalkyl ger vid handen, att mer än hälften av den totala produktionsökningen på 6,5 procent mellan juli 1954 och januari 1955 direkt och indirekt kan hänföras till bilproduktionen. Men det är inte bara detta förhållande att produktionsökningen i stor utsträckning är koncentrerad till en viss bransch som är ett viktigt inslag i bedömningen av expansionen. Samtidigt har en förskjutning i säsongen inträffat genom att produktionen av de nya bilmodellerna startat två månader tidigare än vanligt och eftersom säsongutjämnningen i beräkningen av produktionsindex utgår från den vanliga säsongfördelningen, överskattar produktionsindex den faktiska produktionsökningen. En del av den registrerade produktionsökningen är sålunda också rent statistiskt »lånad» från de efterföljande kvartalen. En orsak att forcera produktionen är också riskerna för de arbetskonflikter som ganska allmänt väntas senare i år.

Den ovan skisserade utvecklingen av industriproduktionen liksom en bedömning av utsikterna under den närmaste framtiden bör ses mot bakgrunden av variationerna i efterfrågan. Fördelningen av efterfrågan på sedvanliga huvudgrupper återges i tabell 3 över bruttonationalproduktens förändringar. Såsom framgår av tabellen har *rustningsutgifterna* fortsatt att sjunka ända sedan andra kvartalet 1953. Fram till sista kvartalet i fjol motsvarade minskningen ett bortfall av efterfrågan på 14 miljarder dollar i årstal. Minskningen i det offentligas totala efterfrågan på varor och tjänster är

Tabell I: 3. Förenta staternas bruttonationalprodukt och dess användning 1951—1954

Gross national product and its use in the United States, 1951—1954

Miljarder dollar, löpande priser — 1 000 Millions of dollar, current prices

	1951	1952	1953	1954	1953				1954			
					I	II	III	IV	I	II	III	IV
Bruttonationalprodukt — <i>Gross national product</i>	328,2	346,1	364,9	357,2	361,8	369,9	367,2	360,5	355,8	356,0	355,5	362,0
Privat bruttoinvestering — <i>Gross private domestic investment</i>	56,9	50,7	51,4	46,1	51,9	55,9	52,4	45,5	44,5	45,6	45,3	49,5
därav: — <i>of which:</i>												
Företagens investeringar (exkl. lager) — <i>Business investments (excl. inventories)</i>	25,6	26,5	28,4	26,7	27,8	28,5	28,9	28,6	27,5	27,2	27,0	26,6
Bostadsbyggande (tätorter) — <i>New nonfarm residential construction</i>	11,0	11,1	11,9	13,3	11,7	12,2	12,1	11,7	11,7	12,8	14,0	14,8
Lagerförändring — <i>Change in business inventories</i> ..	10,4	3,6	1,5	—3,7	2,8	5,4	2,0	—4,2	—4,2	—3,8	—4,8	—1,3
Privat konsumtion — <i>Private consumption expenditures</i>	208,3	218,4	230,1	234,0	228,6	230,8	231,2	229,7	230,5	233,1	234,8	237,7
därav: — <i>of which:</i>												
Varaktiga varor — <i>Durable goods</i>	27,1	26,8	29,7	28,9	30,4	30,3	30,3	28,0	28,0	28,8	28,9	29,9
Icke varaktiga varor — <i>Nondurable goods</i>	111,1	116,0	118,9	120,5	118,8	119,6	118,6	118,7	118,8	120,0	121,1	122,1
Tjänster — <i>Services</i>	70,1	75,6	81,4	84,6	79,4	80,9	82,3	83,0	83,6	84,3	84,8	85,7
Nettokapitalexport — <i>Net foreign investments</i>	0,2	—0,2	—1,9	—0,4	—1,8	—3,3	—1,8	—0,6	—1,1	—1,0	—0,2	+0,8
Offentliga utgifter för varor och tjänster — <i>Government purchases of goods and services</i>	62,8	77,2	85,2	77,5	83,0	86,6	85,4	86,0	81,9	78,3	75,6	74,1
därav: — <i>of which:</i>												
Säkerhetsprogrammet — <i>National security</i>	37,3	48,5	52,0	43,6	51,0	54,3	52,3	50,6	46,9	44,7	42,1	40,5

Anm. Kvartalssiffrorna säsongutjämnade och uppmultiplicerade till att motsvara årstal. — *Quarterly figures seasonally adjusted at annual rates.*

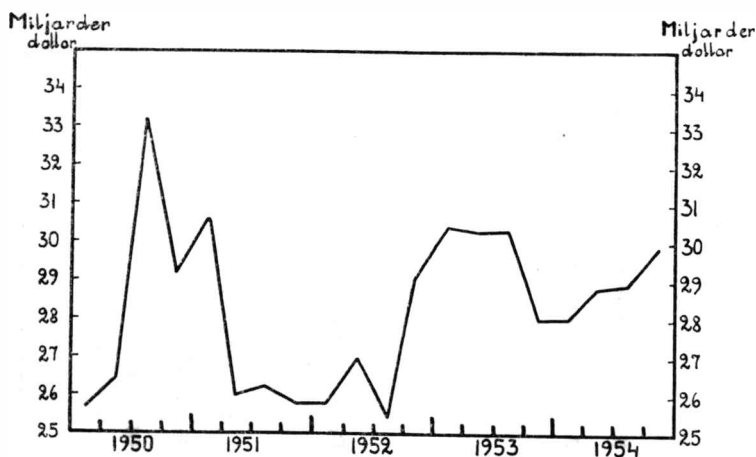
Källa: Survey of Current Business.

mindre eller 12,5 miljarder under samma tid. Den kompenserade ökningen härrör huvudsakligen från delstaterna och kommunerna. Minskningstakten var något lägre under andra halvåret i fjol och de federala utgifterna både för militära ändamål och andra torde kvarstå ungefär på den nu rådande nivån under 1955. Med hänsyn till delstaterna och kommunerna kan därför en mindre ökning i den totala offentliga efterfrågan väntas under året.

Konsumenternas efterfrågan har under hela avmattningsperioden varit ett stabiliserande element. Den minskning i konsumenternas totala utgifter som ägde rum mellan tredje och fjärde kvartalet 1953, var ganska begränsad (0,6 procent) och under 1954 har efterfrågan successivt stigit och låg mot slutet av året inemot 3 procent över tredje kvartalet 1953. Denna utveckling innebär en retardation i ökningstakten — volymmässigt uppgick ökningen mellan 1953 och 1954 av den privata konsumtionen till mindre än 1/2 procent att jämföras med 3 och 4 procent under de två föregående åren. Variationerna i konsumenternas totala inköp är naturligt nog beroende av variationerna i den mest konjunkturkänsliga delposten, de varaktiga konsumtionsvarorna. En ganska jämn utveckling uppvisar nämligen — såsom framgår av tabell 3 — både de icke varaktiga varorna och tjänsterna. Den nedgång i konsumtionen av icke varaktiga varor av inemot 1 procent som ägde rum under andra halvåret 1953, gällde också typiskt nog i första hand textil- och beklädnadsvaror. De stegrade utgifterna för tjänster återspeglar främst en ökning av bostadsposten och beror i ungefär lika delar på ökat bostadsnyttjande och höjda hyror. Nedgången i efterfrågan på varaktiga varor däremot uppgick till 8 procent mellan september och december 1953 varpå följde en stegring under 1954 med 7 procent. Dessa variationer är en fortsättning av de cykliska svängningarna i konsumenternas efterfrågan

Diagram I:1. Inköp av varaktiga konsumtionsvaror i Förenta staterna 1950—1954

Säsongutjämnade kvartalsuppgifter på årsnivå

Källa: Survey of Current Business.

som inträdde efter köphaussen under Koreakrigets första skede och som illustreras i diagram 1. Den första — och högsta — toppen nåddes under tredje kvartalet 1950 varefter inköpen minskade först ganska långsamt och sedan — under andra kvartalet 1951 — mycket snabbt. Under första kvartalet 1952 började de återigen stiga för att i början av 1953 nå en ny kulmen fastän på lägre nivå än 1950. Jacket i kurvan under hösten 1952 sammanhänger med stålstrejken. Efter nedgången under 1953 börjar återhämtningen andra kvartalet i fjol men ännu mot slutet av året var inköpen mindre än första kvartalet 1953.

Stegringen i konsumenternas efterfrågan har skett i ungefär samma takt under första som andra halvåret 1954, d. v. s. med mellan 1 1/2 och 2 procent per halvår. Detta är avsevärt mindre än den ökning som ägde rum under andra halvåret 1952 efter uppbromsningen av Koreakonjunkturen 1951/52 och också mindre än den stegring som inträffade under motsvarande period efter avmattningen 1948/49. Huruvida denna begränsade stegrings-takt kommer att bestå, beror huvudsakligen på utvecklingen av de personliga inkomsterna. Efterfrågeökningen under 1954 har nämligen varit procentuellt större än ökningen i de disponibla inkomsterna, varför sparkvoten successivt sjunkit och nu är nere i 7,1 procent av inkomsten, vilket — med undantag för andra kvartalet 1952 — är det lägsta värdet efter Korea-haussen. Sysselsättningsökningen i förening med en mindre höjning av timförtjänsterna höjde den totala lönesumman med 1 procent under andra halvåret 1954. Krav på löneökningar har visserligen framställts men de förefaller avse inte så mycket höjningar av själva lönesatserna som mera garantier mot inkomstbortfall. Härtill kommer att några skattesänkningar inte aviserats för 1955 i motsats till 1954. Bedömt utifrån nuläget är därför en mer betydande ökning av den rådande stegringstakten i konsumenternas efterfrågan inte särskilt sannolik.

Byggnadsverksamhetens omfattning har varit stigande ända sedan tredje kvartalet 1953. Huvudparten av stegringen härrör från det ökade bostadsbyggandet och att döma av antalet påbörjade byggen kommer den höga aktiviteten att kvarstå i varje fall under det närmaste halvåret. Eftersom bostadsbyggandet expanderar snabbare än hushållsbildningen och en — låt vara mindre och övergående — reduktion av bostadsbyggandet inträffade under andra halvåret 1953, har tveksamhet yppats huruvida byggnadskonjunkturen skall bestå på längre sikt. Även om byggnadsverksamheten f. n. ligger på en hög nivå med en produktion vid årsslutet motsvarande ca 1,5 miljoner lägenheter per år, är den dock i jämförelse med förhållandena under 20-talets högkonjunktur inte av någon exceptionellt stor omfattning om den sättes i relation till bruttonationalprodukten. Vid slutet av 1954 utgjorde bostadsbyggandet nämligen 4,1 procent av bruttonationalprodukten mot 7,1 procent under perioden 1925—29. Bland de faktorer som burit upp bostadsefterfrågan brukar framhållas de stigande inkomsterna med åtföljande krav på högre standard, utflyttningen till förorter och den höga nativiteten. Bostadsbyggandet har också gynnats av förbättrade kreditvillkor un-

der 1954. Uppmjukningen av penningpolitiken (räntesänkningar och sänkta kassareservkrav) samt förmånligare lånevillkor vid de statsgaranterade bostadslånen (längre amorteringstider och höjda lånegränser) gav sålunda en impuls till ökat byggande. Betydelsen av de statliga kreditgarantierna har ökat starkt: 1953 finansierades 40 procent av bostadsbyggandet med av staten garanterade lån och mot slutet av 1954 hade andelen stigit till 60 procent. En mindre stegring av byggnadskostnaderna har ägt rum under andra halvåret 1954,¹ men skillnaden från prisutvecklingen i övrigt är för liten för att vara signifikativ. Att *ökningstakten* i bostadsbyggandet skulle bestå förefaller dock osannolikt med hänsyn dels till att de förbättrade kreditvillkoren så småningom förlorar sin expansiva effekt och dels till att uppgången i antalet påbörjade lägenheter mellan april och december 1954 varit så stor som 34 procent (enligt säsongrensad uppskattning). Helt allmänt kan dessutom sägas att när produktionen av nya lägenheter är dubbelt så hög som hushållsbildningen bör efterfrågan naturligen vara mer konjunkturkänslig än när den som under tidigare år baserades på ett direkt demografiskt tryck.

Företagens investeringar var fallande under 1954 och låg vid slutet av året 8 procent under nivån vid avmattningens början. Minskningarna har varit störst inom den egentliga industrin och för järnvägarna, medan övrig samfärdsel och »public utilities» endast visade obetydliga förändringar. Investeringarna inom handeln slutligen steg något. Tendensen till minskade totala investeringar består att döma av enkäter rörande företagens investeringsplaner för första kvartalet 1955, även om vissa förskjutningar mellan olika produktionsgrenar inträtt. Nedgången i stål- och metallverkens investeringar har sålunda avsakat, medan bilindustrin som mötte avmattningen i efterfrågan på bilar med en investeringsökning under 1954 på ca 30 procent, och därmed bidrog att dämpa nedgången i industrins totala investeringar, för första kvartalet i år redovisar minskade utgifter för investeringsändamål.

Planerna för andra kvartalet tyder på en mindre uppgång i de totala investeringsutgifterna. Ökningen faller helt på grupperna »public utilities» (gas- och elektricitetsverk m. m.) och handeln, vilket sammanhänger med expansionen av bostadsbyggandet och förskjutningen till förortsbebyggelse. Minskningen i industrins investeringar fortsätter däremot.

Lageravvecklingen som under andra halvåret 1953 motsvarade ett bortfall i efterfrågan på 9,6 miljarder dollar, pågick i ungefär oförändrad takt under de tre första kvartalen 1954 men avtog starkt under sista kvartalet (se tabell 3). Som berörts tidigare synes lagerminskningen i industrin och handeln under årets sista månader ha upphört, och av en del varor — främst bilar, stål och metaller — ägde en viss lageruppbbyggnad rum. Bedömes lagrens storlek efter deras relation till försäljningssummorna, var de inom industrin alltså större än 1952 och första delen av 1953 vad beträffar var-

¹ Stegringen varierar i olika indextal men ligger mellan 1 och 2 procent (medan partiprisindex för icke jordbruksprodukter steg med 0,6 procent).

aktiga varor, medan de för icke varaktiga varor var relativt mindre än under perioden 1951—1953. Det senare gäller också för detaljhandeln.

Svårigheterna att göra en prognos för lagervariationerna är speciellt stora. Detta beror inte bara på att lagren är ytterst konjunkturkänsliga utan också på den viktiga men svårkonstaterbara skillnaden mellan avsedda och icke-avsedda lagerförändringar. En del faktorer som kan antas påverka företagens strävan att förändra sin lagerhållning kan dock framhållas. De varor som i detta sammanhang är viktigast är de varaktiga varorna. Det har då redan nämnts att en i den amerikanska diskussionen av hithörande problem ofta anförd indikator, nämligen lagervärdets relation till försäljningsvärdet, inte tyder på att någon större frivillig lagerökning vore sannolik. Vad vidare angår industrins orderingång var denna under de senaste rapportmånaderna, december 1954 och januari 1955, större än leveranserna men skillnaden var mindre än under återhämtningens inledande skede (september och oktober). Om dessutom hänsyn tages till att industrins efterfrågan för investeringsändamål alltjämt är i sjunkande, till att en minskning i konsumenternas efterfrågan på bilar allmänt väntas senare i år och till att rustningsutgifterna i varje fall ej kommer att stiga, har man angett en del skäl för att den *avsiktliga* lagerökningen torde komma att bli av ganska begränsad omfattning. Däremot kan naturligtvis den *faktiska* lagerökningen bli större även om den ovan angivna bedömningen av efterfrågan vore riktig, nämligen i det fall att företagen räknade med en större efterfrågeökning och planerade produktionen därefter.

En sammanfattning av det kortsiktiga konjunkturperspektivet för Förenta staterna tyder därför på att expansionstakten i den amerikanska ekonomin knappast kommer att fortsätta att öka utan snarare bromsas upp. De två områden som utgjort det främsta underlaget för uppsvinget, nämligen bostadsbyggandet och bilproduktionen, kan inte väntas utöva samma expansiva inflytande under resten av året och några nya starkt expansiva faktorer har inte framträtt. Å andra sidan upphör visserligen nedgången i det offentliga efterfrågan liksom också — sannolikt — lageravvecklingen. En minskning i nedgångstakten på dessa områden förelåg emellertid redan under andra halvåret i fjol och innebar därmed under denna period en ökning i efterfrågan i jämförelse med första halvåret 1954 på 3,8 miljarder dollar (årstal). Den efterfrågeökning som under 1955 kan ske på dessa områden, torde knappast bli av en större storleksordning. Beträffande konsumenternas efterfrågan har slutligen ovan anförts skäl, bl. a. att en fortsatt sänkning av sparkvoten inte kan väntas under 1955, som — under förutsättning att några större inkomstökningar inte inträffar — gör en ökad stegringstakt för den privata konsumtionen osannolik.

I den offentliga diskussionen om det ekonomiska läget i Förenta staterna framföres från regeringssidan farhågor för att expansionen sker i för snabb takt för att kunna bestå. Vid sidan av bostadsbyggandet är det framför allt haussen på aktiemarknaden som gett upphov till sådana farhågor. Under loppet av 1954 steg aktiekurserna i genomsnitt med närmare

40 procent. Utdelningarna har samtidigt stigit — ehuru någon motsvarande ökning av vinsterna inte ägt rum — och den effektiva aktieavkastningen uppgick vid årsslutet till 4,2 procent mot 5,3 procent vid årets början. Också obligationsräntorna har sjunkit under året till följd av den uppmjukade penningpolitiken, men inte i samma grad (från 3,3 till 3,1 procent). De risker som anses följa av kursstegringen, är inte så mycket dess direkta inflatoriska effekter utan snarare fruktar man att ett kursfall skall inträda eftersom vinst- och produktionsutvecklingen inte i och för sig motiverar den nuvarande höjden på kurserna. De finansiella följderna av ett kursfall skulle visserligen inte bli av 1929 års typ men det eventuella kursfallet befaras psykologiskt kunna verka alltför starkt i depressiv riktning. För att i någon mån begränsa aktieefterfrågan har därför kraven på kontantbetalning skärpts i början av detta år.

Den produktionsökning som ägde rum efter augusti 1954, har medfört en stegring av sysselsättningen men arbetslösheten har trots detta förblivit betydande och uppgick i januari och februari till nära $3\frac{1}{2}$ miljoner man motsvarande 5,3 procent av totala arbetskraften, d. v. s. samma nivå som vid samma tid i fjol. Produktionsökningen har alltså inte varit tillräckligt stor för att vid den stegrade produktiviteten absorbera arbetskraften. Produktivitetshöjningens betydelse framgår bl. a. av att industrins produktion under sista kvartalet 1954 var lika hög som under sista kvartalet 1953 men sysselsättningen var drygt 4 procent lägre. Om ökningen av den amerikanska bruttonationalprodukten vid full sysselsättning med hänsyn till produktivitetshöjning och ökningen i de arbetsföra åldrarna uppskattas till 4,5 procent per år, skulle skillnaden mellan den faktiska produktionen och den potentiella »full-sysselsättningsproduktionen» uppgå till 30 miljarder dollar under sista kvartalet i fjol om expansionen inte hade brutits i mitten av 1953. Bedömt utifrån de tendenser som förelåg vid början av 1955 och den budget som framlagts kommer full sysselsättning inte att uppnås heller under detta år. Innebörden av den bindning för den ekonomiska politiken i Förenta staterna som budgetbalanseringen medför, är — förenklat uttryckt — att de privata investeringarna måste stiga till den nivå som motsvarar det privata sparande som framkommer vid den inkomst som motsvarar full sysselsättning. Sannolikheten av en så snabb expansion av investeringarna har emellertid satts i fråga. De problem som detta förhållande på längre sikt kan aktualisera, skall dock inte diskuteras i detta sammanhang.

I: 2. Konjunkturuppsvinget i Västeuropa

A. Allmän överblick

Det allmänna konjunkturuppsvinget i Västeuropa¹ fortsatte under hela år 1954. Det kan avläsas i stigande industriproduktion och utrikeshandel samt i minskad arbetslöshet. Det har i olika länder även avspeglats i kraftigt stigande aktiekurser och ökad investeringsbenägenhet inom det privata näringslivet. Uppsvinget har i flertalet länder försiggått utan några allvarligare prisstegringar. Denna relativa prisstabilitet kan delvis förklaras med att den ökande efterfrågan på varor och tjänster kunnat mötas med ökad produktion som till en del möjliggjorts av tidigare outnyttjad produktionskapacitet. Såsom påpekats i tidigare konjunkturrapporter, utgör den ringa inverkan som avmattningen i USA 1953/1954 haft på de västeuropeiska ländernas ekonomiska utveckling ett nytt anmärkningsvärt inslag i de två senaste årens konjunkturutveckling. Den amerikanska ekonomiska hjälpen som möjliggjort en fortsatt uppbyggnad av Västeuropas guld- och dollarreserver och sålunda bidragit till att förhindra valutasvårigheter i de olika länderna, är ett av skälen till detta. Ett andra skäl kan sökas i utvecklingen av råvarupriserna. Avmattningen i USA inträffade vid en tidpunkt, då råvarupriserna varit fallande under en längre tid och råvarulagren i anslutning härtil sjunkit i Västeuropa. Efterfrågan från de västeuropeiska länderna bidrog därför till att förhindra prisfall på råvarumarknaderna. Man skulle kanske därför i stället beskriva utvecklingen på så sätt, att avmattningen i USA bidragit till att större råvaruprisstegringar uteblivit under det västeuropeiska konjunkturuppsvinget 1953—1954.

Mot slutet av år 1954 var det påtagligt att konjunkturuppsvinget i vissa västeuropeiska länder nått ett läge med tendenser till ökad press på den inhemska prisnivån. I och med att kapacitetsgränser nås för anläggningar och arbetskraft, följer en tendens till minskning av takten i produktionsökningen. Om samtidigt efterfrågan fortsätter att öka, innebär ett sådant läge icke bara en press på priserna. Utrikeshandeln tenderar också att ge utslag mot försämrad bytesbalans. Lönekrav som ofta i genomsnitt är större än produktivitetsstegringen hör också till bilden. Även om man icke får överdriva innebörden av de symptom på en sådan överkonjunktur som mot slutet av år 1954 visade sig i vissa västeuropeiska länder, har de varit tillräckligt starka för att föranleda regeringarna i de berörda länderna att vidtaga ekonomiskt politiska åtgärder som syftat till en dämpning av takten i konjunkturuppgången. Det gäller Storbritannien och även de skan-

¹ Begreppet »Västeuropa» kommer att skifta något i de olika statistiska material som framläggs i detta kapitel. I statistik som sammanställts inom OEEC i Paris täcker Västeuropa endast OEEC-länderna. I ekonomisk statistik från EOE i Genève ingår även Finland, Jugoslavien och Spanien. De för svensk export viktigaste länderna — Storbritannien, Västtyskland, Norge, Nederländerna, Danmark, Frankrike, Belgien och Italien — ingår alltid i begreppet Västeuropa, och dessa länder specialredovisas i en del av de statistiska sammanställningarna i detta avsnitt.

dinaviska länderna. Ännu finns emellertid inga klara statistiska belägg för resultaten av löneuppgörelserna för 1955 på arbetsmarknaden i olika länder och icke heller för verkningarna av kursförändringen i den ekonomiska politiken.

Däremot är det nu möjligt att i något perspektiv överblicka innebörden av de konjunktursvängningar som inleddes med prishaussen efter Koreakrigets utbrott och som bildar bakgrunden till senaste års konjunkturuppsving. Med en grov generalisering kan man tala om en stagnation eller — om man så vill — en andhämtningspaus i den ekonomiska utvecklingen i Västeuropa år 1952 efter den spekulativt betonade högkonjunkturen 1950/1951 och före uppsvinget 1953—1954. Ett sådant generellt omdöme måste dock som alltid ge en mycket förenklad bild av verkligheten. Där bakom döljer sig olikheter i konjunktursvängningarnas styrka och tidslokalisering för olika länder och för olika branscher. Konjunktursvängningarna i olika branscher har berörts i tidigare rapporter från institutet. Här skall de bli föremål för en kort, sammanfattande återblick men därvid inpassas i den allmänna ekonomiska utvecklingen i Västeuropa sådan den kan beskrivas i utvecklingen av total efterfrågan för export, investering och konsumtion.

Utbrottet av kriget i Korea i juni 1950 ledde till att efterfrågan på varor steg. Det gällde främst varor för vilka priserna väntades stiga eller på vilka tillgången väntades bli knapp, bl. a. med hänsyn till upprustningen i olika länder. Det synes mera ha varit spekulationer i prisuppgången och i väntad varubrist med åtföljande lagringspsykos än rustningsutgifterna i sig själva som styrde Koreainflationen med de rekordartat höga råvaruprisnoteringarna som karakteristiskt drag. Den strategiska lagringen i USA av krigsviktiga råvaror spelade givetvis en viktig roll. Haussen på råvarumarknaderna gynnade de råvaruexporterande länderna som fick se sin valutareserv öka snabbt. Redan i februari 1951 nådde emellertid råvarupriserna en topp. Bortsett från den nya haussen på kaffe, te och kakao i slutet av 1953, som berodde på speciella faktorer på tillgångs- och efterfrågesidan just för dessa varor, kan den allmänna tendensen på råvarumarknaderna därefter sägas ha varit nedåtgående ända fram emot årsskiftet 1953/54.

Mot slutet av år 1951 började bilden av en ny pundkris få konturer. När råvarupriserna gick ner och lagerökningen i avnåmarländerna upphörde sjönk valutaintäkterna för de råvaruexporterande länderna i det »yttre sterlingområdet». Deras import fortsatte emellertid att stiga, vilket ledde till underskott i deras bytesbalans, bl. a. med länderna i den europeiska betalningsunionen (EPU). Storbritanniens bytesbalans försämrades också starkt från 1950 till 1951. Resultatet blev en stark försämring av sterlingområdets ställning i EPU och i dess guld- och dollarreserver. Från halvårsskiftet 1951 till slutet av juni 1952 sjönk Storbritanniens (sterlingsområdets) guld- och dollarreserv med 2 205 miljoner dollar till 1 662 miljoner. Inför de sjunkande valutareserverna införde sterlingländerna kring årsskiftet 1951/52 strängare importkontroll för att komma till rätta med sitt internationella be-

talningsläge. Även Frankrike skärpte importkontrollen 1952. Dessa importrestriktioner är en viktig anledning till att de västeuropeiska ländernas export sjönk från 1951 till 1952 och därmed även en viktig förklaring till 1952 års stagnation i de västeuropeiska länderna.

Under 1951 hade även ett visst »köpmotstånd» mot konsumtionsvaror utbildats i de västeuropeiska länderna. Stigande konsumtionsvarupriser och en viss eftersläpning i löntagarnas inkomster kan antagas ha hört till orsakerna för detta. Tidigare uppköp under år 1950 inför prisstegringstendenserna kan även de ha spelat en viss roll för stagnationen i konsumtionsvaruefterfrågan. Minskade konsumtionsvaruköp och överdimensionerade lager medförde en sjunkande produktion för konsumtionsvaruindustrierna från mitten av år 1951 till mitten av år 1952. Mest utpräglad var denna utveckling för textilindustrin, där starkt ökade lager verkade pressande. En liknande utveckling ägde också rum inom skogsindustrierna. På hösten 1951 nådde massapriserna sin toppnivå, och i början av 1952 följde ett kraftigt bakslag i den högkonjunktur för skogsprodukter som år 1951 gynnat de skandinaviska länderna. Detta var delvis en följd av svängningar i importörernas lagerpolitik, men även den ovan omnämnda skärpningen i importkontrollen i Storbritannien och Frankrike spelade en väsentlig roll.

Stagnationen i Västeuropas ekonomi år 1952 kan sålunda på efterfrågesidan föras tillbaka på vikande konsumtion, export och kanske främst en omsvängning i lagerförändringarna. Den drabbade först och främst konsumtionsvaruindustrin och vissa exportindustrier. Däremot rådde till en början fortsatta goda konjunkturer för kapitalvaruindustrierna, där bl. a. ökande rustningsutgifter fortfarande gav en stimulans. Någon större nedgång i bruttonationalprodukten ägde icke rum i olika länder från 1951 till 1952, men stagnationen vållade en viss oro för framtiden. Den framstod som ett allvarligt problem för Västeuropa ännu vid ingången av år 1953.

Så småningom torde råvaruprisfallet, den stagnerande konsumtionsvaruproduktionen, den vikande exportkonjunkturen samt en restriktivare ekonomisk politik under hela eller delar av perioden 1950—1952 ha påverkat de privata investeringarna, främst inom industrin, i dämpande riktning. Detta ledde till en avmattnings inom verkstadsindustrin i en del västeuropeiska länder 1952/1953. Västtysklands definitiva återinträde på världsmarknaden bidrog även till att verkstadsindustrin i andra västeuropeiska länder råkade in i en svagare konjunktur.

Det konjunkturuppsving, som började år 1953 bars upp av en ökad export, bl. a. till USA och främst till de transoceana råvaruproducerande länder, där importkontrollen åter lättats. Ökad privat konsumtion, upphörandet av depressiva verkningar från lagerområdet, högt bostadsbyggande samt begynnande konjunkturstimulans via den ekonomiska politiken hör också till de faktorer som förorsakade en vändning uppåt av konjunkturen år 1953. En fortsatt förbättring av Västeuropas bytesförhållande och amerikansk ekonomiskt bistånd bidrog i flera länder till att förbättra valutaläget och möjliggjorde ökad liberalisering av utrikeshandeln.

Mot slutet av 1953 spred sig konjunkturuppgången även till verkstadsindustrin. Ökade utgifter för bilar och hushållsmaskiner, ökat bostadsbyggande, ökad export och så småningom stigande privata investeringar, som torde ha stimulerats ytterligare när verkningarna av konjunkturavmattningarna i USA uteblev, medförde ökad orderingång till verkstadsindustrin.

Den avmattning som inträffade inom järn- och stålindustrin 1953/1954, hindrade i allmänhet icke en uppgång i den totala industriproduktionen och en expansion av näringslivet i olika länder. Den får ses mot bakgrunden dels av den tidigare avmattningen i verkstadsindustrin, dels vissa spekulationer i samband med att Montanunionen öppnade gemensam marknad för järn och stål.

Under 1954 fick även järn- och stålindustrin del av de bättre konjunkturerna. År 1954 avtecknar sig därför som ett år med allmänt uppsving på de flesta områden av de västeuropeiska ländernas näringsliv. Den stigande världshandeln har även medfört gynnsammare sjöfartskonjunktur.

Den framställning som nu givits har icke närmare berört styrkan i de »konjunktursvängningar» som förekommit under perioden 1950—1954. Frånsett vissa näringsgrenar, såsom textilindustrin, har det i stort sett endast varit fråga om olika takt i produktionsökningen. Även om man sålunda icke för perioden 1950—1954 kan tala om allmänna konjunktursvängningar i Västeuropa av mellankrigstidens typ och styrka, ger dock utvecklingen under perioden en provkarta på ekonomiska faktorer, som kan ge upphov till åtminstone tillfälliga svängningar i de västeuropeiska ländernas ekonomiska utveckling.

I en översiktlig framställning av det slag som givits ovan för hela Väst-europa, riskerar lätt olikheter i utvecklingen mellan de individuella länderna, att i generaliseringens tecken utjämnas till mer intuitivt formade »genomsnitt». Vissa länder har dock drabbats mindre än andra av konjunktursvängningarna. Det gäller främst Västtyskland. Andra länder har varit mera utsatta för de ekonomiska växlingarna, främst då Storbritannien. Frankrike och Belgien har i viss mån haft en särpräglad utveckling.

Även om exemplifieringen från olika länder i fortsättningen skall göras fylligare än i denna allmänna återblick, är det först i sista avsnittet om nu-läget som den generella framställningsmetoden med hela Västeuropa i blickfånget skall frångås till förmån för några skisser över det ekonomiska läget i speciella länder, där oron för en »överkonjunktur» varit mest påtaglig. Dessförinnan skall konjunkturuppsvinget i Västeuropa granskas något mera ingående. Den fortsatta framställningen skall först ägnas åt produktionsutvecklingen och därefter åt en mer detaljerad granskning av konjunkturuppsvingets orsaker än som givits ovan.

B. Uppsvingets styrka och länderfördelning

Trots det avbrott i produktionsutvecklingen år 1952 som berörts i föregående avsnitt, har den västeuropeiska produktionen stigit starkt från 1950 till 1954. Den statistik över bruttonationalproduktens utveckling som sam-

manställs inom OEEC i Paris, visar — med reservation för materialets bristfällighet — att den samlade bruttonationalprodukten för OEEC-länderna (mätt i 1951 års priser) år 1954 låg närmare 20 procent högre än år 1950 efter följande utveckling under perioden (index 1950 = 100):

1950	1951	1952	1953	1954
100	106	108	113	118

Under samma period steg den samlade industriproduktionen med ca 25 procent, medan den samlade jordbruksproduktionen skördeåret 1953/54 beräknas ha legat ca 20 procent över produktionen skördeåret 1949/50.

Vill man söka beskriva konjunkturuppsvingets styrka med produktionsstatistiska data, är det framför allt siffror över industriproduktionen som kan tjäna som utgångspunkt. Det är i allmänhet dessa som tas som viktigaste indicium på den ekonomiska utvecklingen i Västeuropa. För andra näringsgrenar saknas detaljerad produktionsstatistik, i varje fall på månads- eller kvartalsbas. I tabellerna 4 och 5 presenteras den västeuropeiska industriproduktionens utveckling med fördelning på länder respektive på näringsgrenar. Med hänsyn till den vikt som olika länder har i generalindex i tabell 4, avspeglar denna i stor utsträckning industriproduktionens utveckling i de tre största länderna: Storbritannien, Västtyskland och Frankrike. Dessa svarar tillsammans för drygt 70 procent av vikterna i industriproduktionsindex för Västeuropa.

Såsom framgår av tabell 4, har utvecklingen varit ganska olikartad i olika länder både vad beträffar produktionens ökningstakt och den förut omnämnda stagnationens tidslokalisering. Nedan skall göras ett försök att beskriva dessa olikheter. Någon mer djupgående orsaksanalys kan icke ges i detta sammanhang. Det skulle föra alltför långt. Mot bakgrunden av den beskrivning som tidigare givits av utvecklingen i Västeuropa, med den successiva avmattningen inom olika industrigrenar, är det givet, att sammansättningen av industrin i olika länder spelat en väsentlig roll för utvecklingens takt och stagnationens tidslokalisering.

I det följande diskuteras produktionsutvecklingen med de siffror ur tabell 4 som återger den procentuella produktionsökningen för varje kvartal gentemot samma kvartal föregående år. Eftersom det inte finns några genomgående serier med kontinuerliga, säsongkorrigerade kvartalssiffror, synes det lämpligast att begagna dessa relativa ökningstal för att söka åskådliggöra industriproduktionens utvecklingstakt, även om detta icke möjliggör något pålitligt omdöme om stagnationens och uppsvingets exakta tidslokalisering.

Industriproduktionen i *Västtyskland* har expanderat starkt under hela perioden 1950—1954. Andra kvartalet 1952 visar med sina 4 procent periodens lägsta ökningstal för den västtyska industriproduktionen ett kvartal i förhållande till samma kvartal föregående år. Den expansiva industriproduktionen i Västtyskland, med ökningstal på 9 och 12 procent för utvecklingen 1952—1953 respektive 1953—1954, får ses mot bakgrunden av att

Tabell I: 4. Generalindex för industriproduktionen i olika länder 1950—1954

General index of industrial production in different countries, 1950—1954

Index: 1950 = 100

	OEEC-länder										Förenta staterna
	Samt- liga	Belgien	Dan- mark	Frank- rike	Väst- tysk- land	Italien	Neder- län- derna	Norge	Sverige	Stor- britan- nien	
1951	110	115	102	111	120	113	104	107	105	104	107
1952	111	112	98	114	128	116	106	108	103	101	111
1953	116	112	102	112	139	127	117	115	104	106	120
1954	126	120	108	119	155	139	127	122	108	113	112
Förändring från motsvarande period föregående år (%) — <i>Changes from the corresponding quarter one year before.</i>											
1952 1 kv.	+ 4	— 1	—7	+10	+ 5	± 0	— 4	+6	±0	+2	— 1
2 kv.	— 1	— 6	—5	+ 3	+ 4	± 0	— 3	—5	—1	—7	— 3
3 kv.	— 1	— 5	—3	+ 3	+ 9	+ 1	+ 4	—3	—4	—8	+ 4
4 kv.	+ 3	— 1	+1	+ 2	+10	+ 6	+ 7	+5	±0	—1	+11
1953 1 kv.	+ 1	— 4	+2	— 4	+ 7	+ 5	+ 9	+3	—1	±0	+11
2 kv.	+ 5	+ 1	+2	— 2	+10	+ 7	+14	+6	+1	+6	+14
3 kv.	+ 7	+ 4	+4	— 6	+10	+12	+12	+8	—1	+9	+10
4 kv.	+ 7	± 0	+4	± 0	+ 8	+13	+10	+6	+5	+9	— 3
1954 1 kv.	+ 8	+ 6	+5	+ 3	+11	+12	+ 7	+7	+5	+7	— 7
2 kv.	+ 9	+ 6	+8	+ 8	+12	+10	+ 9	+5	+5	+7	— 8
3 kv.	+ 9	+ 7	+5	+14	+12	+10	+ 8	+6	+6	+7	— 9
4 kv.	+ 8	+10	+8	+14	+13	+ 5	+ 8	+6	+3	+5	— 1
1955 januari	+10	..	+7	+12	+17	..	..	+4	+5	+5	+ 5

Källa: OEEC Statistical Bulletins, General Statistics.

Tabell I: 5. Industriproduktionen inom olika näringsgrenar i OEEC-länderna 1950—1954

	Index: 1950 = 100				Förändring från motsvarande kvartal föregående år (%)							
	1951	1952	1953	1954	1953				1954			
					I kv.	II kv.	III kv.	IV kv.	I kv.	II kv.	III kv.	IV kv.
Generalindex	110	111	116	126	+1	+ 5	+ 7	+ 7	+ 8	+ 9	+ 9	+8
därav:												
Gruvindustri	108	113	113	116	+2	+ 2	- 4	+ 1	+ 2	+ 1	+ 5	+3
Järn- och metallverk .	116	123	119	..	-2	- 4	- 4	+ 2	+ 4	+ 9	+15	..
Verkstäder	113	120	121	..	±0	± 0	+ 1	+ 3	+ 7	+10	+11	..
Livsmedelsindustri ...	102	104	112	..	+4	+ 7	+ 8	+13	+ 4	+ 4	+ 3	..
Kemisk-teknisk industri	117	113	130	..	+4	+17	+21	+19	+16	+16	+15	..
Textilindustri	104	93	102	..	+3	+16	+14	+ 6	+ 7	+ 5	+ 3	..

Källa: OEEC Statistical Bulletins, General Statistics.

återhämtningen efter kriget började senare i Västtyskland än i andra västeuropeiska länder (se diagram 2). Något liknande gäller *Italien*, där en accelererad ökningstakt i industriproduktionen i förhållande till föregående år började fr. o. m. fjärde kvartalet 1952 efter tre kvartals stagnation i ökningstalen. Den snabba produktionsutvecklingen i Västtyskland och Italien belyses av att industriproduktionen år 1954 låg 55 respektive 39 procent högre än år 1950. Även i *Nederländerna* har industriproduktionen stigit relativt starkt under perioden 1950—1954 (27 procent), och även där kom stagnationen i industriproduktionen relativt tidigt.

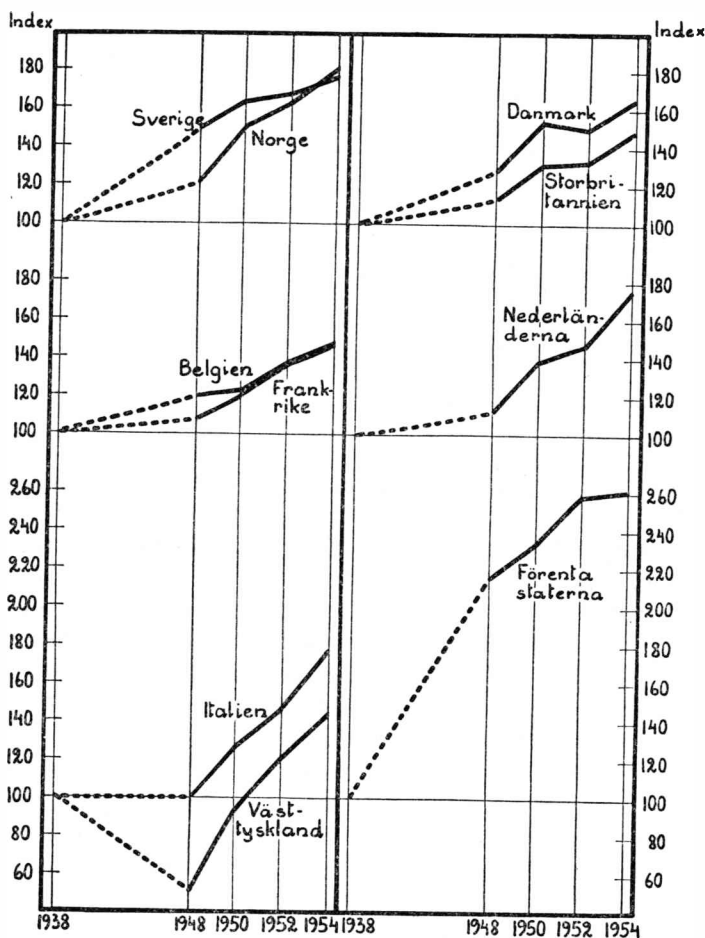
I *Storbritannien* och de *skandinaviska* länderna har industriproduktionen haft en relativt likartad utveckling. Den hade redan tidigare återhämtat sig efter kriget, och ökningen från 1950 till 1954 ligger för dessa länder på en mer blygsam nivå än för de tidigare berörda tre länderna (se diagram 2). I Danmark och Sverige stannade den preliminärt vid 8 procent. I *Storbritannien*, Danmark och Norge började industriproduktionen synbarligen stiga tidigare än i Sverige, där 1953 års produktionsvolym för industrin endast med en procent översteg 1952 års nivå.

Ännu senare började industriproduktionen stiga på allvar i *Frankrike* och *Belgien*. Detta återspeglar främst »stockningskrisen» i järn-, stål- och gruvindustrin.

Tabell 5 visar den västeuropeiska produktionens utveckling fördelad på olika näringsgrenar. Den visar några av de olika faser i utvecklingen som beskrivits i den allmänna överblicken över konjunkturutvecklingen i Väst-europa. Under 1953 var det framför allt konsumtionsvaruindustrierna och den kemiska industrin som expanderade medan kapitalvaruindustrierna befann sig i en svagare utvecklingsfas. År 1954 tyder ökningstalen på att ökningstakten för konsumtionsvaruindustrins produktion successivt försvagats, medan kapitalvaruindustriernas produktion successivt ökat och mot slutet av året visat tecken på ett mycket kraftigt uppsving.

Diagram I: 2. Produktionsutvecklingen i olika länder 1938—1954

Index: 1938 = 100

Källa: OEEC Statistical Bulletins, General Statistics.

Textilindustrin i Västeuropa synes i början av år 1955 vara inne i en ny avmattning. Orsaken synes vara ökad konkurrens på världsmarknaden från de asiatiska länderna och svängningar i lagerpolitiken.

Den kemiska industrins produktion visade under 1954 inga svaghetstecken utan fortsatte den år 1953 påbörjade expansionen. Den beräknas 1954 ha nått närmare 50 procent över 1950 års nivå. Det kan vara av intresse att något utförligare beröra den kraftiga utvecklingen av denna heterogena industrigren.

Den kemiska industrins produktion har både under perioden 1948—1950 och 1950—1954 växt betydligt snabbare i Västeuropa än i Förenta staterna. Å andra sidan hade denna industri i Förenta staterna år 1948 mer än för-

Tabell I: 6. Produktionsutvecklingen inom OEEC-ländernas kemiska industri 1950—1953

	Ungefärlig procentuell förändring 1950—1953 i de viktigare producent- länderna
<i>Produktionen har minskat eller ökat mindre än totalproduktionen i i den kemiska industrin av:</i>	
Tvåltvättmedel	..
Soda	+ 5
Färgningsmedel	+10
Färger, färgnissor etc.	..
Kalciumkarbid	+15
Naftalin	+15
Svavelsyra	+20
Ättiksyra	+20
<i>Produktionen har ökat ungefär lika mycket som totalproduktionen i den kemiska industrin av:</i>	
Bensol	+25
Kaustik soda	+25
Träspnit	+30
<i>Produktionen har ökat mer än totalproduktionen i den kemiska industrin av:</i>	
Ammoniak	+35
Fenol	+40
Klor	+40
Medicinska och farmaceutiska produkter	..
Industriprängämnen	..
Aceton	..
Syntetiska tvättmedel	..
Plastiska material	..

Källa: Siffrorna i tabellen sammanställda ur The Chemical Industry in Europe (OEEC, 1954)

dubblat sin produktionsvolym i jämförelse med 1938 mot i stort sett oförändrad produktion i OEEC-länderna. Parallellt med ökningen i Västeuropas produktion av kemiska produkter har skett en ökning av exporten.¹

¹ Följande sammanställning ger en uppdelning av OEEC-ländernas export av kemiska produkter 1953 uppdelad på 10 undergrupper (Källa: The Chemical Industry in Europe, OEEC, 1954):

Vissa oorganiska produkter	18 %
Vissa organiska produkter	14 %
Gödningsämnen	16 %
Medicinska och farmaceutiska produkter	13 %
Parfhymer, rengöringsmedel, oljeextrakter etc.	8 %
Färgningsmedel	6 %
Färger, färgnissor etc.	5 %
Mineralisk tjära, oarbetade kolprodukter etc.	2 %
Sprängämnen	2 %
Diverse kemiska produkter (plastprodukter, insektsmedel, desinfektionsmedel etc.)	16 %

Den kemiska industrin ingår i generalindex för OEEC-ländernas industriproduktion med en vikt på ca 10 procent. Den kan knappast betraktas som en enhetlig industri utan snarare som ett komplex av olika mindre industrigrupper. Tabell 6 ger en översikt över produktionsutvecklingen för olika varor 1950—1953 i jämförelse med genomsnittet för den kemiska industrin. De områden där produktionen av kemiska produkter ökat mest, gäller sådana varor som användes för framställning av syntetiska textilämnen, av plaster och av medicin samt för rustningsindustri. Sålunda användes exempelvis aceton vid beredning av syntetiska textilier och klor i plastindustrin.

Vid sidan av industriproduktionen kan även siffror över arbetslösheten ge en viss uppfattning om styrkan i konjunkturuppsvinget 1952—1954. I tabell 7 har sammanfattats vissa indextal över arbetslösheten i olika länder. Även om de icke är jämförbara de olika länderna emellan, torde de dock ge en viss ledning vid bedömandet av utvecklingen i respektive länder. Av tabellen framgår, att arbetslösheten i de skandinaviska länderna och Storbritannien genomsnittligt var mycket låg år 1954. I Västtyskland har det skett en successiv minskning av arbetslösheten, även om det fortfarande synes föreligga vissa arbetskraftsreserver. I Italien med dess strukturella arbetslöshetsproblem har produktionsökningen icke följts av någon minskning av arbetslösheten, sådan den registreras i den i tabellen återgivna sifferserien. Inte heller i Frankrike synes någon nedgång i arbetslösheten ha ägt rum. I Nederländerna är däremot nedgången i arbetslösheten från 1952 till 1954 mycket påtaglig.

Ovanstående framställning över industriproduktionen (och arbetslösheten) torde motivera en indelning av de västeuropeiska länderna i vissa karaktéristiska grupper. I en första grupp har uppsvinget varit kraftigt. Det

Tabell I: 7. Arbetslösheten i olika västeuropeiska länder

	Antalet arbetslösa 1950		Index: 1950=100			
	1 000-tal	%	1951	1952	1953	1954
Belgien ¹	170	8,3	90	102	108	98
Danmark ²	29	..	111	148	110	92
Frankrike ²	153	..	79	86	118	120
Italien ⁴	1 615	..	107	115	121	121
Nederländerna ⁴	58	..	118	181	145	104
Norge ⁴	9	0,9	123	129	160	..
Storbritannien ⁴	332	1,6	80	111	107	91
Sverige ²	22	2,2	82	112	118	112
Västtyskland ⁴	1 585	10,3	90	87	79	76

Källa: OEEC Statistical Bulletins, General Statistics.

¹ Arbetslöshetsförsäkringsstatistik.

² Arbetslöshet inom fackförbunden.

³ Antalet arbetssökande.

⁴ Registrerade arbetslösa.

har inneburit en återhämtning av tidigare eftersläpning i industriproduktionen sedan förkrigstiden, och arbetslösheten har icke nedbringats till den nivå som råder i vissa andra länder. Gruppen består av (de ur andra synpunkter så olika länderna) Italien och Västtyskland. I en andra grupp länder återfinns Storbritannien och de skandinaviska länderna. Där hade industriproduktionen redan tidigare stigit i förhållande till förkrigstiden. Under perioden 1950—1954 var stegringen av dessa länders industriproduktion måttlig, samtidigt som arbetslösheten legat relativt lågt. Det är också i dessa länder man först har känt oro inför den fortsatta ekonomiska utvecklingen med hänsyn till de inflationsrisker som denna inneburit. Frankrike, Belgien och Nederländerna har intagit en mellanställning mellan dessa båda grupper av sinsemellan relativt olikartad karaktär.

C. Uppsvingets komponenter på efterfrågesidan

Vill man belysa nuläget i Västeuropa ur samhällsekonomisk synpunkt, kan det vara av intresse att något närmare än som här skett beskriva de faktorer på efterfrågesidan som har spelat sin roll i konjunkturuppsvinget 1952—1954. En sådan framställning kan dra nytta av det statistiska material som sammanställs och publiceras regelbundet av ECE i Genève och OEEC i Paris. Det skulle emellertid behövas en betydligt rikhaltigare kvartalsstatistik för olika områden, helst säsongrensad, om man skulle genomföra en mer detaljerad konjunkturanalys för Västeuropa. Utgångspunkt för följande diskussion av efterfrågekomponenterna har sökts i försörjningsbalansen för de olika länderna, även om detta är en i många avseenden osäker statistisk utgångspunkt. I tur och ordning behandlas exporten, den privata konsumtionen, lagerförändringarna, rustningsutgifterna samt investeringarna i bostäder och inom industrin.

Exportökningen har varit ett karakteristiskt drag i de olika ländernas konjunkturuppsving. Med hänsyn till de västeuropeiska ländernas stora utrikeshandel, där exporten till stor del består av industriprodukter, är det naturligt, att ett intimt samband råder mellan export och industriproduktion. I den mån uppsvinget till relativt stor del bygger på ökning i exporten av industriprodukter, bör förändringarna i exporten varit starkare än förändringarna i produktionen. Existensen av ett påtagligt samband mellan export och produktion i Västeuropa framgår av tabell 8, där en sammanställning har gjorts av produktionens och exportens volymförändringar år från år för viktiga västeuropeiska länder.¹ Utslagen i exporten är betydligt starkare än i produktionen.

¹ Även kvartalstal över exportvolymens förändringar ger belägg för en samvariation mellan produktions- och exportförändringar. I stort sett har uppgången och nedgången i förhållande till samma kvartal föregående år varit korrelerade för export och produktion, även om det funnits flera avvikelser, som bl. a. kan bero på lagerförskjutningar. Sålunda kunde den ökade exporten av svenska skogsprodukter 1953 i förhållande till 1952 till en icke oväsentlig del ske från lager som lagts upp under 1952.

Tabell I: 8. Förändringar i produktions- och exportvolym i OEEC-länderna 1950—1954

Procentuell avvikelse i förhållande till föregående år

	1951		1952		1953		1954	
	Produk-tion	Ex-port	Produk-tion	Ex-port	Produk-tion	Ex-port	Produk-tion	Ex-port
Samtliga OEEC-länder	10	14	1	— 4	5	10	9	11
därav:								
Belgien	15	21	—3	— 7	±0	10	7	10
Danmark	2	13	—4	— 4	4	10	6	9
Frankrike	11	18	3	—12	—2	6	6	14
Västtyskland	20	43	7	8	9	17	12	24
Italien	13	14	3	—10	9	6	9	..
Nederländerna	4	19	2	5	10	14	9	..
Norge	7	11	1	— 8	6	3	6	14
Sverige	5	4	—2	—11	1	9	4	8
Storbritannien	4	1	—3	— 6	5	3	7	6
Förenata staterna	7	28	4	2	8	5	—7	..

Källa: OEEC Statistical Bulletins, General Statistics.

Även om det sålunda synes föreligga ett påtagligt samband mellan produktion och export för de västeuropeiska länderna sedda som en enhet, förekommer vissa olikheter länderna emellan. För Storbritannien, för att ta ett viktigt exempel, har sålunda icke exporten genomgående stigit mer eller lika mycket som produktionen. Detta torde sammanhånga med att uppsvinget i Storbritannien till en icke oväsentlig del har berott på ökad efterfrågan från hemmamarknaden på den inhemska industrins produkter.

Västeuropas export till olika länderområden behandlas i ett följande avsnitt (se s. 46—49). Som ett komplement redovisas här i tabell 9 förändringarna halvårsvis för exporten från vissa västeuropeiska länder till tre olika länderområden: Västeuropa, dollarområdet och övriga länder. I övriggruppen spelar sterlingområdet och Latinamerika en väsentlig roll. Siffrorna i tabell 9 är beräknade i löpande priser. Någon volymberäkning av exporten till olika länderområden har icke kunnat göras. Exportprisfallet under perioden 1952—1954 har i många fall varit betydande. Det innebär, att värdesiffrorna i tabell 9 underskattar utvecklingen — speciellt 1951—1953 — om de tas som indicium på exportvolymens förändringar.

Första kolumnen i tabell 9 visar sammansättningen av exporten till de tre länderområdena som ett årsgenomsnitt för perioden 1952—1954 i miljoner dollar. Storbritanniens och Frankrikes export går till större del till de transoceana länderna än övriga västeuropeiska länders, för vilka den inter-europeiska handeln spelar den väsentligaste rollen.

Värdet av exporten till dollarområdet steg, såsom framgår av tabell 9, under år 1953 i förhållande till 1952 allmänt i de olika västeuropeiska länderna för att åter falla till år 1954. Konjunkturutvecklingen i USA har så-

Tabell I: 9. Exportvärdets förändringar för vissa västeuropeiska länders handel med olika länder-områden halvårsvis 1952—1954 i förhållande till samma halvår föregående år

Miljoner dollar i löpande priser och procenttal

V = Västeuropa; D = Dollarländerna; Ö = Övriga; S = Summa

		Ge- nom- snitt 1952— 1954, års- värde	1952 ¹				1953				1954			
			1:a halvåret, ökning		2:a halvåret, ökning		1:a halvåret, ökning		2:a halvåret, ökning		1:a halvåret, ökning		2:a halvåret, ökning	
			värde	%	värde	%	värde	%	värde	%	värde	%	värde	%
Storbritan- nien	V	2 260	+ 24	+ 2	+ 27	+ 3	+ 20	+ 2	+ 88	+ 8	+ 82	+ 7	+ 37	+ 3
	D	978	¹ - 39	¹ -10	+ 33	¹ + 9	+102	+24	+ 37	+ 8	- 49	- 9	- 32	- 6
	Ö	3 995	+314	+16	-443	-19	-381	-17	+215	+12	+215	+12	± 0	± 0
	S	7 233	+299	+ 9	-383	-10	-259	- 7	+340	+10	+248	+ 7	+ 5	± 0
Västtyskland	V	3 027	+301	+29	+181	+14	+ 30	+ 2	+ 95	+ 7	+199	+15	+304	+20
	D	486	¹ - 2	¹ - 2	+ 13	¹ +10	+ 55	+32	+ 32	+14	+ 24	+10	+ 57	+22
	Ö	1 043	+ 71	+18	- 1	± 0	+ 10	+ 3	+139	+32	+164	+38	+ 85	+15
	S	4 556	+370	+24	+193	+10	+ 95	+ 5	+266	+13	+387	+19	+446	+19
Frankrike	V	1 520	..	..	..	..	+ 70	+11	- 4	- 1	+ 97	+13	+182	+25
	D	264	..	..	..	..	+ 41	+35	+ 17	+14	- 35	-22	+ 5	+ 3
	Ö	2 136	..	..	..	..	-136	-12	- 27	- 3	+ 60	+ 6	+ 98	+10
	S	3 914	..	..	..	..	- 25	- 1	- 14	- 1	+122	+ 6	+285	+15
Italien	V	816	- 38	- 9	-115	-24	- 16	- 4	+ 61	+17	+ 70	+19	+ 48	+11
	D	199	¹ + 7	¹ +12	+ 20	¹ +30	+ 10	+12	± 0	± 0	- 3	- 3	- 1	- 1
	Ö	465	- 30	-11	- 98	-30	- 13	- 6	+ 48	+25	+ 20	+ 9	+ 11	+ 5
	S	1 480	- 61	- 8	-193	-22	- 19	- 3	+109	+16	+ 87	+13	+ 58	+ 7
Nederlän- derna	V	1 426	+103	+17	- 51	- 7	- 60	- 8	+ 42	+ 6	+ 64	+10	+134	+19
	D	218	¹ + 11	¹ +18	+ 16	¹ +25	+ 25	+29	+ 28	+29	+ 4	+ 3	- 7	- 6
	Ö	541	+ 65	+29	+ 12	+ 5	- 41	-15	+ 21	+ 8	+ 53	+23	+ 11	+ 4
	S	2 185	+179	+20	- 23	- 2	- 76	- 7	+ 91	+ 9	+121	+12	+138	+12
Belgien	V	1 509	+ 34	+ 4	-120	-14	-135	-16	- 20	- 3	± 0	± 0	+ 59	+ 8
	D	297	¹ - 34	¹ -25	+ 4	¹ + 3	+ 42	+31	+ 2	+ 2	- 40	-23	+ 3	+ 2
	Ö	517	+ 18	+ 5	-103	-28	-101	-31	+ 23	+10	+ 40	+18	- 17	- 6
	S	2 323	+ 18	+ 1	-219	-16	-194	-15	+ 5	± 0	± 0	± 0	+ 45	+ 4
Danmark	V	703	+ 1	± 0	- 4	- 1	+ 18	+ 5	± 0	± 0	- 10	- 3	+ 23	+ 6
	D	58	¹ + 3	¹ +36	+ 6	¹ +52	+ 8	+44	+ 6	+27	+ 12	+47	+ 11	+35
	Ö	129	+ 8	+16	- 1	- 3	- 5	- 9	+ 17	+31	+ 28	+53	+ 2	+ 4
	S	890	+ 12	+ 1	+ 1	± 0	+ 21	+ 5	+ 23	+ 5	+ 80	+ 7	+ 36	+ 8
Norge	V	363	+ 23	+12	- 51	-22	- 36	-18	- 7	- 4	+ 18	+11	+ 34	+20
	D	66	¹ - 3	¹ - 9	+ 2	¹ +12	+ 3	+10	+ 4	+12	- 3	- 7	- 5	-14
	Ö	123	+ 5	+ 6	- 30	-33	- 23	-34	+ 2	+ 3	+ 22	+48	+ 8	+13
	S	552	+ 25	+ 9	- 79	-23	- 56	-18	- 1	- 1	+ 87	+15	+ 37	+14
Sverige	V	1 087	+ 47	+10	-131	-19	- 62	-12	+ 27	+ 5	+ 58	+12	+ 61	+11
	D	133	¹ - 15	¹ -25	+ 7	¹ +17	+ 11	+17	+ 13	+21	- 11	-15	- 14	-18
	Ö	322	+ 19	+ 9	-143	-49	- 98	-44	+ 23	+16	+ 18	+14	- 1	± 0
	S	1 542	+ 51	+ 7	-267	-26	-149	-18	+ 63	+ 8	+ 65	+10	+ 46	+ 6

Källa: Europakommissionen. — ¹ Endast Kanada och Förenta staterna. — ² Siffrorna för 1952 i förhållande till 1951 stöder sig på en icke fullt komplett länderfördelning, varför resultaten för detta år är behäftade med större fel än de för 1952 och 1953.

lunda med ett halvårs eftersläpning gett tydliga utslag i de västeuropeiska ländernas export. Handeln med dollarområdet är dock av relativt underordnad betydelse för den västeuropeiska utrikeshandeln (så länge guld- och dollarreserverna ger tillräcklig valutamässig rörelsefrihet). Nederländernas speciellt stora exportökning till dollarområdet från 1952 till 1953 berodde bl. a. på ökad efterfrågan på järn och stål i USA. Den västtyska exporten, som är under expansion, har även under 1954 fortsatt att öka till dollarområdet.

Både Storbritannien och Västtyskland har successivt kunnat öka värdet av sin export till de västeuropeiska länderna under hela perioden 1951—1954, medan alla övriga länder i Västeuropa fick vidkännas en markerad nedgång i exportvärdet till andra västeuropeiska länder de två halvåren kring årsskiftet 1952/1953 och i vissa fall även andra halvåret 1953. Detta sammanhänger med de förut berörda importrestriktionerna i Storbritannien och Frankrike, som båda är viktiga avsättningsländer för övriga Västeuropa. Det beror även till en icke oväsentlig del på sänkta exportpriser. Därefter skedde i vissa länder en stark ökning av handeln mellan de västeuropeiska länderna andra halvåret 1953 och denna har sedan fortsatt att öka. Den fortsatta liberaliseringen av handeln inom Västeuropa torde ha spelat en väsentlig roll i denna utveckling. Från början av 1953 till slutet av 1954 har nedanstående västeuropeiska länder inom OEEC liberaliserat sin import från andra medlemsstater på följande sätt (mätt i procent av 1948 års utrikeshandel; för Västtyskland 1949):

	från	till
Beneluxländerna	75	87 $\frac{1}{2}$
Frankrike	0	164 $\frac{1}{2}$
Storbritannien	44	83
Sverige	86	91
Västtyskland	81	90

Värdet av exporten till andra transoceana länder än dollarländerna² sjönk eller stabiliserades under en period som begränsas av första halvåret 1952 och första halvåret 1953. Icke förrän andra halvåret 1953, och då närmast det fjärde kvartalet, skedde en stark värdemässig uppgång i exporten till transoceana länder. Dessa hade då liberaliserat sin import. En viss stagnation i exporten till transoceana länder (exkl. dollarländer) kunde förmärkas sista kvartalet 1954. Utsikterna inför år 1955 ter sig på dessa avsättningsområden ganska ovissa, med hänsyn till valutasvårigheter bl. a. i Australien och en del sydamerikanska länder.

Tabell 9 visar sålunda allmänt sett, att ökningen i exporten från de västeuropeiska länderna var speciellt markerad andra halvåret 1953 och första halvåret 1954 i förhållande till motsvarande halvår föregående år och att den bör ha spelat en väsentlig roll för konjunkturuppsvinget. Någon mar-

¹ Frankrike införde samtidigt med liberaliseringen vissa importavgifter.

² Tabellens »övriga länder», vari dock även ingår Östeuropa.

Tabell I: 10. Förändringen i den privata konsumtionens volym i vissa västeuropeiska länder 1950—1954

Förändring i procent från föregående år

	1951	1952	1953	1954
Danmark	-2	-1	5	5
Italien	4	7	6	..
Nederländerna	-2	3	3	(6?)
Norge	0	4	3	3
Storbritannien	-1	-1	4	(4)
Sverige	-1	3	3	5
Västtyskland	8	8	10	(9)

Källor: Danmark: Økonomisk Årsoversigt, Marts 1955, Italien, Nederländerna, Storbritannien och Västtyskland: OEEC Statistical Bulletins, General Statistics, Norge: Økonomisk utsyn over året 1954 och Sverige: Konjunkturinstitutets försörjningsbalans.

kerad tidsförskjutning mellan exportökningen till transoceana länder och till Västeuropa kan inte fastställas genom det material som här framlagts. Dock synes exportökningen andra halvåret 1953 av värdesiffrorna att döma vara allmännare och kraftigare till »övrige länder» än till västeuropeiska länder.

Den privata konsumtionen i Västeuropa har stigit väsentligt 1952—1954. Det framgår av tabell 10, som visar den procentuella förändringen i den privata konsumtionsvolymen 1950—1954 i vissa västeuropeiska länder år från år. En viss likhet förefinnes med de här tidigare presenterade ekonomiska serier som uppdelats på olika västeuropeiska länder. Sålunda har konsumtionsutvecklingen i Tyskland och Italien under perioden 1950—1954 varit starkt expansiv i jämförelse med utvecklingen i andra länder. Efter avmattningen 1951 i konsumtionsvaruefterfrågan i övriga länder steg denna åter i en del mindre västeuropeiska länder från 1951 till 1952, medan den fortfarande visade nedgångstendenser i Storbritannien. Inte förrän år 1953 kan man säga att en allmän ökning av den privata konsumtionen åter kom till stånd. Bakom ökningen ligger en ökning i konsumenternas disponibla inkomster.

En ny fas i konsumtionsutvecklingen, som ger nya konjunkturaspekter åt de västeuropeiska ländernas ekonomiska utveckling, synes ha inletts under perioden 1952—1954 i och med bilismens expansion, televisionens framträngande och den tilltagande mekaniseringen av hushållsarbetet. Variationen i inköp av varaktiga konsumtionsvaror (inkl. personbilar) kan komma att spela en viktig roll i konjunkturutvecklingen även i Västeuropa, liksom den sedan länge utgjort ett viktigt konjunkturinslag i Förenta staternas ekonomi. Ökningen i inköpen av varaktiga konsumtionsvaror har också utgjort och kan för verkstadsindustrin i de olika länderna i framtiden komma att utgöra en bas för vidgad produktion och export. I den mån konsumtionen

Tabell I: 11. Produktion och export av personbilar och motorcyklar i fyra västeuropeiska länder 1950—1954

1 000-tal

	1950	1951	1952	1953	1954
<i>Personbilar</i>					
Frankrike Produktion	257	314	370	368	437
Export	89	93	83	81	102
Västtyskland Produktion	216	267	301	369	518
Export	67	92	100	141	244
Italien Produktion	100	118	114	143	181
Export	18	23	19	27	37
Storbritannien Produktion	522	476	448	595	769
Export	398	369	310	302	366
<i>Motorcyklar och scooters</i>					
Frankrike Produktion	120	185	232	265	307
Export	6	8	14	13	14
Västtyskland Produktion	258	325	427	429	389
Export	16	27	43	59	79
Italien Produktion	..	285	318	369	..
Export	15	31	43	53	45
Storbritannien Produktion	171	172	158	154	180
Export	74	92	70	63	70

Källa: Europakommissionen.

på detta sätt genomgår en strukturell förskjutning mot varaktiga varor och avbetalningsköpen samtidigt ökar i relativ betydelse, kan detta ha en betydande konjunkturstimulerande effekt, samtidigt som konsumtionen på längre sikt blir mera konjunkturkänslig.

Styrkan i bilköpens utveckling kan belysas med uppgifter i ECE:s senaste ekonomiska årsrapport. Försäljningen av nya personbilar i de västeuropeiska länderna steg enligt dessa med ca 15 procent i antal såväl från 1950 till 1951 som från 1951 till 1952. Nästa år var ökningen drygt 30 procent och nästan samma ökning registreras för de tre första kvartalen 1954 gentemot försäljningarna samma period 1953. Denna utveckling återspeglas även i bilproduktionens utveckling, sådan den framgår av tabell 11, som gäller de fyra största bilexporterande länderna i Västeuropa. Den största bilexportören bland de västeuropeiska länderna är alltså Storbritannien. Från 1951 till 1954 har successivt skett en markerad relativ förskjutning av försäljningen av personbilar i Storbritannien från export till hemmamarknad. Exporten av personbilar från Västtyskland har ökat med närmare 150 procent från 1952 till 1954.

Såsom antydde i den allmänna överblicken över konjunkturutvecklingen i Västeuropa 1950—1954, spelade sannolikt *lagren* en väsentlig roll i stagnationen 1952. Nedan ges tal för att belysa den totala lagerförändringen år från år i OEEC-länderna sammantagna (med all reservation för materia-

lets bräcklighet¹⁾, där siffrorna avser miljarder dollars i 1951 års priser och ges (A) inklusive och (B) exklusive lagerförändringarna i Västtyskland:

	1950	1951	1952	1953
A	1,6	5,0	1,4	1,3
B	1,2	3,6	0,3	0,3

Både 1952 och 1953 förekom en lagerökning, som till största delen kan hänföras till Västtyskland. För hela Västeuropa sedd som en enhet var dock lagerutvecklingen »neutral» från 1952 till 1953 i det hänseendet, att lagren varken tog ökade eller minskade resurser i anspråk. Lagerutvecklingen 1952—1953 står i detta hänseende i kontrast till utvecklingen 1950—1951 och 1951—1952. De ökade respektive minskade anspråk lagren ställde på resurserna av varor under dessa två perioder, svarade mot drygt 2 procent av bruttonationalprodukten för berörda länder. Det gör 4 å 5 procent av bruttonationalprodukten i förändring mellan de två sistnämnda periodernas utveckling.

Det har möjligen skett en viss uppbyggnad av konsumtionsvarulagren i Västeuropa under 1953 samtidigt med en lagernedgång för bl. a. järn och stål och kanske en viss uppbyggnad av produktionsvarulagren år 1954. Det är dock icke möjligt att närmare fixera riktningen, sammansättningen och styrkan av lagersvängningarna i nuvarande konjunkturuppsving. Någon större roll synes i varje fall icke lagerspekulationer till sina sammanlagda verkningar ha spelat. Icke ens tillförlitlig statistik över lagersvängningarnas storlek skulle emellertid ge möjlighet till en klar bedömning av deras roll, så länge man icke vet om de konstaterade lagerförändringarna är frivilliga eller ofrivilliga från lagerhållarnas sida.

Den ökade världspolitiska spänningen i samband med Koreakriget, medförde stora ökningar i *rustningsutgifterna* mellan 1950 och 1951 och kanske framför allt mellan 1951 och 1952. Till 1953 sjönk ökningstakten i rustningarna väsentligt, och de torde ha förblivit relativt oförändrade i storlek 1954. Nedan ges några siffror för försvarsutgifternas procentuella ökning i 1951 års priser för fyra Atlantpaktsländer:²

	1951	1952	1953
Danmark	50	12	18
Nederländerna	6	13	8
Norge	35	31	17
Storbritannien	20	23	4

¹ Tyvärr är lagerstatistiken mycket ofullständig för de västeuropeiska länderna. Detta är en av de största bristerna i den ekonomiska statistiken, bedömd med hänsyn till dess användbarhet för konjunkturanalys.

² För Danmark har använts siffror i Økonomisk årsoversigt, Marts 1955; då inga fastprisberäkningar funnits tillgängliga har prisindextal för hela den offentliga konsumtionen använts för att prisomräkna de militära utgifterna. För övriga länder har använts uppgifter i OEEC:s General Statistics.

De ökade rustningarna verkade sålunda efterfrågeökande under stagnationsåret 1952 och torde ha bidragit till kapitalvaruindustriernas goda läge under förra delen av 1952. I samband med rustningsutgifternas betydelse för verkstadsindustrins konjunktur bör även omnämnas de sista två årens »off-shore purchases» av västeuropeiska verkstadsprodukter med amerikanska medel.

Byggnadsverksamheten har varit livlig under hela perioden 1952—1954. Genom att det funnits en otillfredsställd efterfrågan på bostäder i olika länder, har bostadsbyggandet kunnat försiggå så långt tillgängliga resurser gett utrymme och i den mån finansieringsmöjligheter förefunnits. Byggnadsverksamheten har i allmänhet varit mer eller mindre statligt reglerad och därför i många fall varit ett av medlen för den ekonomiska politik som syftat till konjunkturutjämning. Bostadsbyggandet steg kraftigt i olika länder från 1952 till 1953, medan ökningstakten synes ha minskat till 1954. Belysande är utvecklingen i Storbritannien och Västtyskland, för vilka länder följande indexserier över bostadsbyggandets volym kan redovisas (1952 = 100):

	1952	1953	1954
Storbritannien	100	127	129
Västtyskland	100	127	144

En viss indikation om bostadsbyggandets storlek i olika länder ger uppgifter om antalet färdigställda bostäder, sådana de redovisas i tabell 12, även om dessa uppgifter icke ger jämförbara siffror för bostadsbyggandet år från år.

Tillgänglig statistik pekar på en mycket markerad vändning i »*investeringsviljan*» inom den privata industrin i Västeuropa mot slutet av år 1953. Ansökningar om byggnadstillstånd för industrin har sedan slutet av 1953 stigit mycket kraftigt i länder för vilka sådan statistik finns tillgänglig. Det gäller exempelvis Storbritannien, där också en viss ökning av investering-

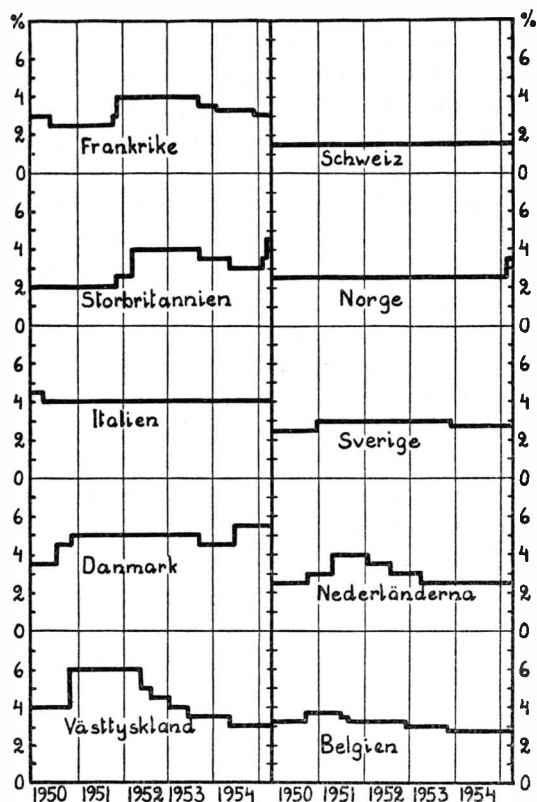
Tabell I: 12. Antalet färdigställda bostäder i olika länder

1 000-tal

	1950	1951	1952	1953	1954
Belgien	47	37	37	46	..
Danmark	20	22	19	21	23
Frankrike	71	77	84	115	170
Västtyskland	291	373	411	487	505
Italien		159	161	182	..
Nederländerna	55	65	57	63	71
Norge	22	21	33	35	35
Sverige	45	41	46	53	58
Storbritannien	207	202	246	322	351

Källa: Europakommissionen.

Diagram I: 3. Diskontot i olika västeuropeiska länder 1950—mars 1955

Källa: OEEC Statistical Bulletins, General Statistics.

arna inom det privata näringslivet kom till stånd 1954. Även i Västtyskland synes investeringsverksamheten inom industrin ha ökat något mera från 1953 till 1954 än från 1952 till 1953, men i detta land har liksom på så många andra områden utvecklingstakten varit snabb ända sedan 1950.

De privata investeringarna inom industrin torde icke ha spelat en lika aktiv roll som annan efterfrågan i förändringen mot uppsving i början av 1953 men har senare blivit ytterligare en konjunkturstimulerande faktor på efterfrågesidan. Det i stort sett allmänna råvaruprisfallet från 1951 fram till slutet av 1953 bör ha verkat dämpande på investeringslusten, liksom även stagnationen i export- och konsumtionsvaruindustrier under 1952. Så länge man icke säkert visste hur djup avmattningen i USA skulle bli och vilken inverkan den skulle ha på världens ekonomi i övrigt, bör även detta ha varit en faktor som dämpat investeringslusten inom det privata näringslivet i Västeuropa. När man bedömer investeringsutvecklingen i det privata näringslivet, bör även den ekonomiska politiken i olika länder nämnas. I början av 1950-talet blev i allmänhet den ekonomiska politiken mer restrikt-

tiv. Detta får ses mot bakgrunden av en önskan dels att motverka inflationen 1950—1951, dels att motverka valutakrisen 1951—1952 genom en dämpning av konjunkturen inom berörda länder. Diagram 3 återger som ett exempel diskontoförändringar i olika länder under perioden 1950—1954. Flertalet länder höjde diskontot någon eller några gånger under perioden 1950—1952. Därefter följde en konjunkturstimulerande politik med räntesänkningar under perioden fram till mitten av 1954.

Även andra ekonomisk-politiska medel har använts i konjunkturutjämnande syfte i olika länder under denna period. Bland dessa kan nämnas investeringsavgifter, variationer i avskrivningsbestämmelser och förändringar i den direkta beskattningen. Oron över en otillräcklig efterfrågan i samband med 1952 års stagnation ledde till en mer konjunkturstimulerande ekonomisk politik som fortsatte in på år 1954. Sålunda frisläpptes avbetalningsköpen av konsumtionsvaror helt i Storbritannien mot mitten av år 1954. I den ekonomiska politikens arsenal har även ingått vissa direkta regleringar. Under uppsvingperioden 1952—1954 har, som tidigare nämnts, skett en liberalisering av utrikeshandeln efter de importrestriktioner som infördes 1952. Under 1954 har även dollarhandeln dragits in i liberaliseringssträvandena, bl. a. i Västtyskland, Nederländerna och Sverige. Dessutom har det skett en viss avveckling av andra regleringar. Som exempel kan nämnas, att i Storbritannien de sista ransoneringarna på konsumtionsområdet upphävdes under 1954. Ett annat exempel är egnahemsbyggandet i Sverige, som undantogs från byggnadsregleringen i början av 1954. Det är givetvis icke möjligt att precisera de verkningar som lättnaderna i den ekonomiska politiken har haft under perioden 1952—1954. Den är dock en av de faktorer som stimulerat inhemsk efterfrågan i de västeuropeiska länderna.

D. Nuläget

Den bild av den ekonomiska utvecklingen i de västeuropeiska länderna som givits ovan, visar ett ganska allmänt ekonomiskt uppsving under perioden 1953—1954. Export, privat konsumtion och bostadsbyggande synes alla ha spelat en viktig roll i uppsvingets första fas, medan de privata investeringarna, främst inom industrin, och möjligen konsumtionen av varaktiga konsumtionsvaror spelade en relativt sett större roll på ett senare stadium. Det mest anmärkningsvärda i uppsvinget har måhända varit, att det kunnat försiggå under en avmattning i USA. Man får dock icke i detta sammanhang helt förbise den försämring i handelsbalansen med USA som ägde rum i flera västeuropeiska länder år 1954.

I stort sett har sålunda ett med hänsyn till komponenterna ganska »normalt» konjunkturuppsving varit under utbildning i Västeuropa. I de länder där man tidigare icke hade tillgång till större reserver av outnyttjade produktionsresurser, har emellertid utvecklingen, såsom förut inledningsvis nämnts, nått ett stadium som föranlett vederbörande regeringar att skärpa den ekonomiska politiken. Detta gäller de länder som under hela efterkrigs-

tiden haft mycket låg arbetslöshet och redan tidigt stigande industriproduktion, nämligen Storbritannien och de skandinaviska länderna. Även i Västtyskland har man emellertid känt en viss oro över utvecklingen. Storbritannien och Västtyskland är givetvis av speciellt intresse, därför att de spelar sådan väsentlig roll för de västeuropeiska ländernas ekonomi. I Storbritannien, där man är lyhörd för valutakriser, är det svaghetstecken på valuta- sidan som främst givit upphov till »varningssignaler» i form av skärpt ekonomisk politik. I Västtyskland med dess dyrköpta erfarenheter av prisstegringar ger prisstegringstendenser redan av mycket måttlig omfattning upphov till viss oro. Men även Norge och Danmark erbjuder ett ur svensk synpunkt intressant åskådningsmaterial, icke bara därför att svensk utrikeshandel där har relativt viktiga marknader, utan även därför att dessa länders ekonomiska läge ger ett typexempel på de risker som de olika länderna löper i en konjunkturutveckling av nuvarande typ.

Storbritannien. En blick på årsstatistiken över den ekonomiska utvecklingen i Storbritannien 1953—1954 ger ingen klarhet i de problemställningar som legat bakom den engelska regeringens skärpta ekonomiska politik i början av år 1955. Industriproduktionen fortsatte att stiga 1954 och nådde genomsnittligt för året 7 procent över 1953 års nivå. Antalet arbetslösa låg enligt statistiken över arbetslöshetsförsäkringen i genomsnitt på 1,5 procent 1954 mot 1,8 procent 1953. Exporten, importen, investeringarna och konsumtionen steg i volym med 6, 2, 5, respektive 4 procent 1953—1954. Handelsbalansen förbättrades samtidigt. Sterlingområdets guld- och dollarreserver steg med närmare 90 miljoner pund, från 899 till 986 miljoner vid slutet av respektive år. Så långt uppvisar engelsk ekonomi ett gott bokslut för år 1954. Det är främst på prissidan som årsgenomsnittet visar resultat som antyder de nuvarande problemen. Sett i genomsnitt för år 1954 låg levnadskostnader och partipriser 4 respektive 3 procent över 1953 års nivå, medan bytesförhållandet försämrades med två procent. Denna försämring i bytesförhållandet är samtidigt en försämring av betalningsläget mot utlandet. Storbritanniens problem av i dag är också eller — kanske man hellre bör säga — kan bli ett betalningsproblem mot utlandet, och det är mot bakgrunden av detta problem man i Storbritannien diskuterar andra faktorer i den ekonomiska utvecklingen. Betalningsbalansen har blivit »värderingsnormen».

Storbritanniens betalningsbalans och pundet började visa svaghetstendenser mot slutet av år 1954. Detta förhållande berörs i ett senare avsnitt över världshandeln (se s. 53 f.). I stort sett återspeglas kärnan av problemet i tabell 13. Där framgår, att Storbritanniens handelsbalans visade tydliga tecken till försämring mot slutet av år 1954 och att denna försämring främst gäller i handeln med dollarländerna.¹ Därtill kommer att »terms of trade» i januari var 6 procent sämre än ett år tidigare. Guld- och dollarreserverna för sterlingområdet, som nådde en topp i slutet av juni 1954 med 1 078 miljoner pund, sjönk till 958 miljoner i slutet av februari 1955. Man måste dock

¹ I detta sammanhang bör påpekas, att den engelska dockstrejken hösten 1954 försvårar slutsatser ur jämförelser där siffror över sista kvartalets utrikeshandel ingår.

Tabell I: 13. Storbritanniens handel oktober—januari 1953—1954

Miljoner £, månadsgenomsnitt

	Okt. 1953—jan. 1954.			Okt. 1954—jan. 1955		
	Import	Export	Saldo	Import	Export	Saldo
Sterlingområdet	127	116	—11	127	113	—14
Övriga områden	150	122	—28	173	124	—49
Dollar	50	33	—17	63	34	—30
OEEC etc.	65	65	± 0	73	66	— 7
Andra	35	24	—11	37	24	—12
Summa	277	238	—39	300	237	—63

Källa: Board of Trade Journal, 26 febr. 1955.

vara ytterst försiktig med att dra slutsatser om förändringen i dessa reserver. De avspeglar icke bara förändringar i handeln utan även kapitalrörelser av olika slag. Även vid bedömning av terms of trade bör försiktighet iakttagas. I den mån den speglar ökning i fraktsatserna, som ingår i import- men ej i exportpriserna, blir resultatet i ett land som Storbritannien med stor handelsflotta en kompenserande förbättring av fraktnettot i bytesbalansen.

I den utsträckning försvagningen av dollarreserven beror på en försämring i bytesbalansen, avspeglar den bl. a. ett kombinerat resultatet av avmattningen i USA och uppsvinget i Storbritannien. Det är resultatet av en förskjutning i konjunkturläget mellan dessa två (och kanske andra) länder kombinerat med stigande råvarupriser relativt färdigvarupriser. Huruvida det nuvarande ekonomiska läget i USA kommer att förskjuta relationen i för Storbritannien gynnsam riktning, är ännu för tidigt att yttra sig om.

Den ekonomiska politiken i Storbritannien har inriktat sig på att dämpa den inhemska efterfrågan. Bakgrunden till detta är följande bild av nuläget. Hög inhemsk efterfrågan och stigande industriproduktion medför behov av ökad import. En icke oväsentlig kolimport från USA till Storbritannien har sålunda förekommit på senaste tiden och väntas fortsätta under det kommande året. Inte heller järn- och stålproduktionen beräknas 1955 kunna fylla de inhemska behoven på detta område. Ökad efterfrågan på varaktiga konsumtionsvaror och ökad investeringsverksamhet inom industrin anses dra resurser från verkstadsexporten, som annars skulle kunna bilda basen för ett förbättrat betalningsläge. Särskilt de brittiska privata investeringarna har tenderat att öka mycket kraftigt under 1954, att döma av ansökningarna om byggnadstillstånd från industrin. Därtill kommer att produktionsutvecklingen, så vitt kan utläsas ur den säsongrensade serien över industriproduktionen, tenderade att avta i styrka mot slutet av år 1954. En avsaktad ökningstakt i industriproduktionen är sannolik för den närmaste framtiden med hänsyn till att arbetslösheten bringats ned till låga tal. Även

detta hämmar exportexpansionen. Vad slutligen löner och priser beträffar, har senaste årets höjningar medfört oro för konkurrensmöjligheterna på världsmarknaden, där Västtyskland och, på textilområdet, de asiatiska länderna befinner sig i stark expansion.

Inför dollarreservernas nedgång har även de s. k. »shunting operations» ingett betänkligheter. Dessa beskrivs på annat håll (s. 54) och innebär närmast en risk för att vissa möjliga dollarinkomster går sterlingområdet förbi. En kursdifferens på 3 procent mellan officiell sterling och sådana transferabla pund anses nödvändig för att göra »shunting operations» lönande. Under slutet av 1954 hade de transferabla punden en sådan underkurs.

Regeringen i Storbritannien försökte först komma till rätta med det problem vars stora drag nu skisserats, genom att i januari i år höja diskontot med en halv procent till 3 1/2 procent. Detta betraktades allmänt som en varningssignal som »påbjöd» långsammare takt i expansionen. Dess verkningar synes dock ha varit relativt begränsade. Den fortsatta utvecklingen ledde också till starkare varningssignaler från den engelska regeringens sida den 24 februari. Då 1) höjdes diskontot till 4 1/2 procent, 2) bestämdes stödoperationer för det transferabla pundet och 3) infördes restriktioner i avbetalningsköp av varaktiga konsumtionsvaror.

Höjningen av diskontot till den högsta nivån sedan början av 30-talet synes vara den viktigaste av de åtgärder den brittiska regeringen vidtagit. En relativt differentierad målsättning torde ligga bakom höjningen. Om man nämner effekterna att locka utländskt kapital till Storbritannien, att dämpa eventuella lagerökningstendenser inom näringslivet och att få till stånd en ändring av den allmänna inställningen inom näringslivet i konjunkturdämpande riktning, torde några av de viktigaste målen för åtgärden ha nämnts. Det är dock ännu för tidigt att fälla något omdöme om de realekonomiska verkningarna av räntehöjningen.

Kostnaderna för stödoperationer på marknaderna för transferabla pund genom inköp av sådana pund belastar guld- och dollarreserven. Nettoresultatet för guld- och dollarreserven kan knappast överblickas. I varje fall ledde den brittiska regeringens åtgärder till att noteringarna för transferabla pund raskt steg till en nivå, där »shunting operations» ej längre torde vara lönande.

Sommaren 1954 borttogs de restriktioner på köp av varaktiga konsumtionsvaror som infördes i februari 1952. De nya restriktionerna är icke hårda. De innebär femton procents kontant betalning och maximum två års avbetalningstid. Som jämförelse kan nämnas, att de år 1954 borttagna, tidigare restriktionerna innebar 33 1/3 procent kontantbetalning och ett och ett halvt år som högsta avbetalningstid. Att den nu vidtagna åtgärden riktar mot ett expansivt område, framgår tydligt av tillgänglig produktionsstatistik. Det är dock knappast troligt, att de kan ha någon större effekt på köpen av varaktiga varor.

Det synes icke ha varit någon »katastrofsituation» som dikterat den brittiska regeringens skärpta ekonomiska politik. Vad som snarast är märk-

ligt är den snabbhet med vilken regeringen, vis av erfarenhet sedan tidigare valutakriser, vid första tecken till försvagning av pundet vidtagit motåtgärder. Man har snarast fått en praktisk illustration till ordspråket »bättre stämma i bäcken än i ån». Vare sig de nu företagna åtgärderna får avsedd verkan eller icke är målsättningen för den brittiska regeringens åtgärder viktiga ur andra länders synpunkt. Den pekar mot ökade brittiska exportansträngningar och försök att minska importen.

Norge. Bruttoinvesteringarna i Norge har legat högt i förhållande till bruttonationalprodukten under hela efterkrigstiden. Denna realkapitalbildning, till icke oväsentlig del i handelsfartyg, har delvis finansierats genom tillskott av kapital från utlandet. Det åskådliggöres av följande serie över *underskottet* i den norska bytesbalansen (exkl. gåvor och ekonomisk hjälp) i miljoner norska kronor och i procent av bruttonationalprodukten:

	1948	1949	1950	1951	1952	1953
Milj. kr.	804	1 245	867	— 181	76	1 039
%	5,7	8,3	5,2	— 0,9	0,3	4,5

Detta underskott har dels motsvarats av ekonomisk hjälp och gåvor utifrån, dels finansierats med lån i utlandet. Storleken av de förra (netto) framgår av följande serie (i miljoner kronor):

1948	1949	1950	1951	1952	1953
234	660	1 062	387	104	109

År 1954 har den ökade ekonomiska aktiviteten inom Norge medfört en press såväl på löne- och prisnivån som på betalningsbalansen. Norge har sålunda liksom Storbritannien haft typiska symptom på en överkonjunktur. Även i Norge har den ekonomiska politiken skärpts i början av år 1955 för att man genom en dämpning av efterfrågetrycket inom landet skall förhindra att utvecklingen leder fram till allvarigare likviditetssvårigheter för norsk utrikeshandel.

I tabell 14 sammanfattas vissa poster i den norska betalnings- och kapitalbalansen för åren 1952—1954. Dessutom redovisas de siffror som ingår i den norska regeringens nationalbudget för år 1955. Underskottet på bytesbalansen (post 5) låg år 1954 något över 1953 års redan mycket höga nivå. Målsättningen för år 1955 är att bringa ned underskottet i bytesbalansen med närmare 500 miljoner norska kronor.

Underskottet på bytesbalansen finansierades 1953 och 1954, till en del genom belåning i utlandet av norska handelsfartyg, och denna belåning väntas fortsätta 1955. Dessutom har Norge kunnat draga på sin kvot i EPU samt upptaga lån i återuppyggnadsbanken och på andra håll i utlandet. Nedgången i valutabehållningen blev relativt blygsam såväl 1953 som 1954 (ca 70 respektive ca 120 miljoner norska kronor). Beloppet för 1955 års valutaförtäring på 350 miljoner kronor beräknas kunna minskas genom lån i utlandet och dragning på kreditkvoten i EPU.

Den målsättning som återspeglas i den norska nationalbudgeten, kräver

Tabell I: 14. Norges bytesbalans 1952 - 1955

Miljoner norska kronor

	1952	1953	1954 preliminär beräkning	1955 national- budget
1. Export av varor och tjänster	8 967	8 181	8 900	9 560
a) Därav handelsflottans bruttointäkter...	4 105	3 650	3 760	4 150
2. Import av varor och tjänster	8 985	9 161	10 000	10 110
b) Därav handelsflottans driftsutgifter	2 003	1 928	2 010	2 200
3. Ekonomisk hjälp	+ 85	+ 79	+ 60	+ 9
4. Nettot av räntor och andra gåvor m. m. ..	- 39	- 29	- 31	- 80
5. Saldo	+ 28	- 930	- 1 071	- 621
6. Lån (netto) på fartyg	- 113	+ 224	+ 450	+ 420
7. Dragning på kvoten i EPU	49	453	247	—
8. Diverse kapitalposter (netto)	+ 243	+ 185	+ 254	- 149
9. Ökning (+), minskning (—) i nettovaluta- behållning	+ 207	- 68	+ 120	- 350

Källa: Nasjonalbudsjettet 1955.

1 Den definitiva siffran blev —215.

en ekonomisk politik som dämpar efterfrågan på importvaror. Den 14 februari 1955 framlade regeringen Gerhardsen sitt ekonomisk-politiska program för förverkligande av den målsättning som tidigare hade presenterats i den norska nationalbudgeten. Flera olika medel skall komma till användning. Diskontot förändrades i Norge för första gången sedan 1946 genom en höjning med en procent till 3 1/2. En tioprocentig investeringsavgift på viss byggnads- och anläggningsverksamhet, på kontraktering av fartyg över 2 500 bruttoton samt på motorfordon och traktorer, en kraftig ökning av motorfordonsskatten och en nedskärning av den reglerade importen ingår även i den skärpta ekonomiska politiken. Programmet innehåller därutöver en mängd andra åtgärder, bl. a. för att penning- och kreditpolitiken under 1955 skall kunna lösa sin huvuduppgift: att förhindra en fortsatt expansion av lånefinansierad investering och import.

På kort sikt gällde det för den norska regeringen att omedelbart hejda prisstegringen, så att priserna icke nådde till »indextaket» 146 den 15 mars, i vilket fall en automatisk lönestegring skulle inträda. Redan 1954, då en stor del av priskontrollen upphävdes, steg löner och priser så att de låg ca 5 respektive ca 4 procent i genomsnitt över 1953 års nivå. Med hänsyn till de betalningsproblem som Norge har gentemot utlandet, är det av vikt att konkurrenskraften för exporten icke försvagas genom en fortsatt löne-pris-spiral.

Den realekonomiska utveckling inom landet, som förutsattes i den norska nationalbudgeten för år 1955, kan åskådliggöras i följande siffror (i procentuell ökning från föregående år) över volymförändringar:

	1954	1955
Bruttoinvesteringar (exkl. lagerförändring) . . .	7	— 2
Privat konsumtion	3	2
Civil offentlig konsumtion	3	3
Militära utgifter	11	— 6

Dessa procenttal visar den stramare hushållning med varor och tjänster som Norge står inför år 1955 och där tonvikten är lagd på återhållsamhet i investeringar och försvarsutgifter.

Danmark. Stigande underskott i bytesbalansen och krympande valuta-reserver föranledde den danska regeringen att redan i september 1954 vidtaga åtgärder för att dämpa hemmakonjunkturen. Någon avgörande förbättring inträffade emellertid icke under resten av året, och i mars månad 1955 följde nästa skärpning av den ekonomiska politiken. Utvecklingen av användningssidans olika poster i den danska försörjningsbalansen framgår av följande procenttal, som avser förändringar (i 1949 års priser) från föregående år:

	1952	1953	1954
Privat bruttoinvestering	+ 2	+ 3	+ 4
Offentlig bruttoinvestering	— 1	+ 10	+ 4
Privat konsumtion	— 1	+ 5	+ 5
Offentlig konsumtion	+ 5	+ 6	+ 3
Export av varor och tjänster	— 2	+ 9	+ 10
Bostadsbyggande	+ 4	+ 18	+ 7

Man lägger främst märke till bostadsbyggandets ökning 1952—1953, den starkt stigande konsumtionsvolymen och den minskade takten i de offentliga utgifternas ökning från 1953 till 1954.

Tabell 15 innehåller statistiska data som avser att visa innebörden av den danska ekonomins svårigheter just nu. Valutareserven sjönk successivt under 1954 och blev i augusti negativ. Någon likviditetskris i betalningarna mot utlandet var och är det dock icke fråga om för den danska ekonomin. Dollarreserven och den outnyttjade kreditkvoten i EPU ger internationell rörelsefrihet. Bakom denna utveckling av valutareserven ligger en försämring av den danska bytesbalansen, till följd av starkt ökad import. Handelsbalansens underskott steg från 774 miljoner danska kronor 1953 till 1 475 miljoner 1954 och faller huvudsakligen på de tre sista kvartalen av de båda jämförelseåren. Den importvolymökning på 20 procent, som ägt rum från 1953 till 1954, har gällt råvaror för både jordbruk och industri. Importen av råvaror till jordbruket steg sålunda med 550 miljoner kronor från 1953 till 1954 (mätt i 1953 års priser). För industrins och byggnadsverksamhetens råvaror är motsvarande tal 400 miljoner.

Diskontot i Danmark höjdes i juni 1954 från 4 1/2 till 5 1/2 procent. I september framlade den danska regeringen ett program med skärpt ekonomisk politik. Efter behandlingen i den danska riksdagen höjdes den indirekta skatten på sprit och tobak samt järnvägstaxorna. Dessa höjningar skulle

Tabell I: 15. Statistik över det aktuella ekonomiska läget i Danmark

	Indu- stri- produk- tion (1949 = 100)	Arbets- löshet %	Import- över- skott Milj. kr.	Ut- ländsk valuta ¹ Milj. kr.	Parti- priser (1935 = 100)	Detalj- priser (Juli 1914 = 100)	Effek- tiv ränta ² %	Aktie- index (1935 = 100)	Bytes- förh. note- ringar (1935 = 100)
1952 genomsnitt	108	12,5	66,4	144,2	364	376	5,75	115	76
1953 "	112	9,2	65,0	322,9	341	376	5,72	118	80
1954 "	118	8,0	122,9	29,9	341	380	5,81	127	77
<i>1954</i>									
Januari	108	16,7	98,5	319,4	337	376	5,41	121	79
Februari	115	18,4	77,2	311,9	340		5,41	124	78
Mars	119	8,8	62,2	274,2	339		5,38	124	76
April	121	5,8	163,2	195,0	341	378	5,35	127	76
Maj	124	3,3	94,0	141,8	342		5,44	130	75
Juni	126	3,1	174,0	23,2	342		5,79	131	76
Juli	82	4,3	209,1	4,7	342	379	6,00	130	78
Augusti	122	3,5	95,0	— 85,8	342		6,02	130	78
September	129	3,7	116,5	—164,4	340		6,05	130	78
Oktober	125	4,5	188,1	—256,6	339	382	6,24	129	81
November	126	7,3	76,6	—231,9	345		6,33	126	77
December	117	16,9	120,3	—172,2	346		6,29	127	77
<i>1955</i>									
Januari	114	16,3	28,9	—158,5	348	388	6,30	130	73
Februari	121	17,1	157,3	—252,6	346		6,32	132	72

¹ Danmarks nationalbank, nettosiffror.² Statslån, 4 procent, löptid 1944—1994.

ej få påverka det prisindex som reglerade lönerna. Vissa ytterligare inskränkningar i försvarsutgifterna utöver de som beslutats tidigare under året samt vissa ändringar i lagbestämmelserna för stödet till byggnadsverksamheten ingick i den genomförda skärpningen av den ekonomiska politiken. Sammanlagt skulle budgetöverskottet öka med 65 miljoner danska kronor 1954/55 och med 250 miljoner budgetåret 1955/56, vilket för budgetåret 1954/55 var mindre än som avsågs i det av regeringen ursprungligen framlagda programmet. Avbetalningsköp skulle motverkas genom fixering av en stadgad kontantinsats på 25 procent — vid köp av bilar, motorcyklar och mopeder på 40 procent.

I början av år 1955 stod det klart, att det danska betalningsproblemet mot utlandet alltjämt var långt från sin lösning. Importen var fortfarande hög. Med hänsyn till den sämre skörden 1954 fordrade ett upprätthållande av animalieproduktionen en väsentligt högre foderimport skördeåret 1954/55 än skördeåret 1953/54. Noteringarna över danska export- och importpriser visar dessutom en icke oväsentlig förskjutning av relationen mellan export-

och importnoteringar till dansk nackdel från oktober 1954 till februari 1955.

I mars vidtogs nya åtgärder för att dämpa konjunkturen inom landet och på så sätt komma till rätta med betalningsproblem och prisstegringstendenser. De föreslagna åtgärderna gick ut på en begränsning av konsumtionsutgifter och statliga utgifter men icke någon ytterligare begränsning av investeringarna. De nya konsumtionsskatter som infördes gäller en mängd olika konsumtionsvaror, såsom beklädnad (utom skor), leksaker, juvelerarartiklar, ur, grammfoner samt radio- och TV-apparater. Den nya skatten bestämdes till 10 procent för ytterkläder, 25 procent för mattor och 15 procent för övriga varor. Med andra höjda indirekta skatter och tullar beräknas dessa konsumtionsskatter under de två år de skall utgå, ge ett belopp av 400—450 miljoner danska kronor årligen. Däremot står statsutgifter för kompensation till löntagare genom utdelning av sparobligationer till inkomstagare med mer än 4 000 kronor i inkomst samt av kontantbidrag till dem med lägre inkomst än 4 000 kronor. Sparobligationerna, som ej får omsättas och som inlöses 1962—1971, utdelas till belopp som beror på varje persons inkomst.

I april företogs nya åtgärder, denna gång på bostadsområdet. Hyrorna i gamla hus skall höjas och statliga krediter till bostadsbyggandet sänkas.

Danmark har sålunda ett konjunkturläge som i mångt och mycket påminner om det norska och det brittiska. En inhemsk konjunktur har medfört press på priser och löner samt ogynnsam vändning i betalningsbalansen. I vissa avseenden är det danska problemet särpräglad. Landet är i större utsträckning än flertalet andra västeuropeiska länder ett jordbruksland med ringa tillgång på råvaror. Det medför ett starkt behov av råvaruimport och ett starkt beroende av export av jordbruksprodukter, för vilka inhemska regleringar i olika avnämamländer ger osäkra avsättningsförhållanden. I viss mån kan det danska problemet därför kanske sägas kombinera ett aktuellt konjunkturproblem med ett mer långsiktigt strukturellt betonat problem.

Västtyskland. De olika komponenterna i den västtyska expansionen framgår av tabell 16. På efterfrågesidan har en stark ökning av konsumtion och export bidragit till uppsvinget. Konsumtionsökningen faller främst på dyrare livsmedel och varaktiga konsumtionsvaror, medan textil- och skokonsumtionen har varit närmast oförändrad.

Takten i den västtyska exportens ökning i förhållande till föregående år försvagades något mot slutet av år 1954. Samtidigt tenderade importökningen att växa. De under första delen av år 1954 ökade överskotten i den västtyska utrikeshandeln förbyttes mot slutet av året i minskande överskott. Dessa får även ses mot bakgrunden av den vändning som under 1954 skedde i det västtyska bytesförhållandet gentemot utlandet från en svag förbättring under början av året till en svag försämring mot slutet av detsamma. Tendensen till minskade överskott i utrikeshandeln framgår av efterföljande månadsgenomsnitt för exportöverskottet (exklusive införsel på basis av utlandshjälp) i miljoner DM:

1953				1954				1955
1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	jan.-febr.
71	252	248	355	318	226	284	173	82

Den västtyska valutareserven har fortsatt att öka kraftigt, eller med 2,7 miljarder mark från slutet av 1953 till slutet av 1954, då den sammanlagda centrala valutareserven var i runt tal 11 miljarder.

Tabell I: 16. Den tyska försörjningsbalansen 1953—1954

Indextal: motsvarande kvartal föregående år = 100
Baskvartalets priser

	1953				1954			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Bruttonationalprodukt	104,5	107,5	107	106,5	105,5	107	108,5	109,5
Import	108	128,5	118,5	111	125	124	125,5	125,5
Totalt	105	109	108	107	108	109	110,5	111,5
Privat konsumtion	110,5	109,5	110	110	110	108,0	108	107,5
Offentlig konsumtion	114	118	102	95,5	94	106	106,5	110,5
Bruttoinvesteringar	107	111,5	110,5	114	103,5	110,5	113,5	115,5
Lagerförändring	50	30	55	-20	65	38	90	..
Export	110	115	112,5	120	136	122	122	117,5
Totalt	105	109	108	107	108	109	110,5	111,5

Källa: Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung. Alla tabellens siffror är preliminära.

Om konjunkturstimulansen från bytesbalansens överskott tenderade att minska under 1954, tilltog i stället den privata investeringsökningen från mitten av året. Den allmänna optimismen inom det västtyska näringslivet, som också återspeglas i de stigande aktiekurserna, torde bl. a. kunna föras tillbaka på stigande vinster och spekulationer i en kommande upprustning. Ökningen i den totala investeringsverksamheten var emellertid hög redan från 1952 till 1953. Mellan 1953 och 1954 torde dock en viss förskjutning ha skett från byggnads- och anläggningsverksamhet mot maskiner och utrustning. En tidigare stark ökning i byggnads- och anläggningsverksamheten på det offentliga och på transportväsendets område från 1952 till 1953 synes icke ha fortsatt under 1954, att döma av följande indextal för byggnads- och anläggningsarbeten i 1950 års priser (1952 = 100):¹

	1952	1953	1954
Bostadsbyggande	100	127	144
Industribyggnader	100	111	115
Offentligt och transportväsen.....	100	115	115
Total byggnadsverksamhet	100	119	127

¹ Källa: Wochenbericht, Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung.

För övrigt bör nämnas, att den nedgång som registreras i tabell 16 för den offentliga konsumtionen kring årsskiftet 1953/1954, hänger samman med en tillfällig nedgång i ockupationskostnaderna. Lagerbildningen synes icke, åtminstone av siffror ex post att döma, ha spelat någon aktiv roll i konjunkturuppsvinget i Västtyskland. En måttlig lagerökning — för övrigt i avsiktande takt under den studerade perioden — torde vara en normal företeelse för ett näringsliv i stark expansion såsom det västtyska.

Kring årsskiftet 1954/55 synes i stort sett de nu antydda tendenserna ha fortsatt. Orderingången för kapitalvaruindustrin stiger, medan konsumtionsvaruindustrin snarast visat svaghetstendenser. För industrin i dess helhet var orderingången under början av året alltså högre än produktion och leveranser. Även export- och importökningen har fortsatt, fortfarande med lägre exportöverskott i utrikeshandeln än ett år tidigare. Arbetslösheten uppgick i januari 1955 till 1 790 tusen personer mot 1 990 tusen ett år tidigare. Den säsongmässiga avmattningen under vintermånaderna inom det västtyska näringslivet och då främst byggnadsverksamheten bedöms i allmänhet vara något svagare än normalt. Säsonguppgången i byggnadsverksamheten under våren har däremot försenats av otjänlig väderlek.

Även i Västtyskland har uppsvinget vållat viss oro för en överkonjunktur. På vissa punkter har brist uppstått på yrkesutbildad arbetskraft. På vissa varor har prisstegringar förekommit. Prisstegringstendenserna är dock mycket måttliga, och det torde få tillskrivas tidigare tyska erfarenheter av prisstegringar, att det ekonomiska läget i Västtyskland gett anledning till oro för en icke önskvärd överkonjunktur. Västtysklands valuta-reserv är stor och andra västeuropeiska länders valutaproblem saknas helt i dagens ekonomiska läge i Västtyskland. Snarast torde man i Västtyskland vara inne på tanken på att med ökad liberalisering av importen söka låta valuta-reserven i stället för priserna ta stöten av en eventuellt fortsatt växande inhemsk efterfrågan. Om ett balanserat uppsving skall kunna fortsätta i Västeuropa, torde en ytterligare stegrad efterfrågan med åtföljande importökning i Västtyskland vara önskvärd i syfte att sprida den västtyska likviditeten i betalningsmedel gentemot utlandet till länder med betalningsproblem. Några tecken till stagnation speciellt i det västtyska uppsvinget synes för närvarande knappast vara för handen. Verkningarna i form av en starkare efterfrågeökning som följd av en tysk upprustning, om vars storlek och innebörd meningarna i Västtyskland är delade, synes dock vara en fråga på något längre sikt.

*

Nuläget i de västeuropeiska länderna har flera intressanta aspekter, vilka skall tagas upp i den allmänna sammanfattningen i avdelning III av rapporten. En av aspekterna är problemet om balansen mellan olika länder i ett konjunkturuppsving av nuvarande typ, d. v. s. samma problem som fanns under den första efterkrigstiden. Likviditeten mot utlandet blir ett första rangens problem, och detta ställer utrikeshandel och priser i centrum när det gäller samhällsekonomin utveckling på kort sikt. Därför ges i följande av-

snitt en särskild analys av världshandeln och de internationella betalningarna och i nästa avsnitt en sammanfattning av prisutvecklingen. Rapportens internationella avdelning avslutas med en analys av den västeuropeiska kapitalvaruindustrin, som just nu dominerar konjunkturuppsvinget.

I: 3. Världshandeln och de internationella betalningarna

A. Handeln

De senaste årens internationella ekonomiska utveckling har för handelns del inneburit en avsevärd expansion. Den totala världshandeln (exkl. Öst-blockets) ökade från 1950 till 1953 med sammanlagt 17 procent, såsom framgår av följande indextal över världsexportens volym:

1950	1951	1952	1953
100	111	109	117

Ökningen av världshandeln har av allt att döma fortsatt även 1954. Under de tre första kvartalen beräknas dess volym ha varit ungefär 7 procent större än under samma tid 1953.

Under åren 1950--1953 ökade Förenta staternas exportvolym betydligt mer än genomsnittet för världshandeln, nämligen med 36 procent, medan ökningen för resten av världen stannade vid 13 procent. Samtidigt steg Förenta staternas importvolym med närmare 8 procent. Expansionen i världshandeln under 1954 skedde däremot trots en sammankrympning av Förenta staternas utrikeshandel. Den amerikanska varuimporten var under 1954 volymmässigt omkring 8 procent mindre än under 1953. Varuexportens volym minskade samtidigt med ca 3 procent om man inkluderar militära hjälpleveranser. Den kommersiella varuexportens värde ökade i stället mellan de berörda perioderna med ett par procent.

Till stor del förklaras denna utveckling i Förenta staternas utrikeshandel av konjunkturavmattningen inom landet. Importminskningen är en naturlig följd av nedgången i den inhemska aktiviteten. Den har också varit starkast för vissa råvaror som används i de industrier som särskilt drabbats av avmattningen. På exportsidan är det mera osäkert om och i vilken utsträckning utvecklingen inom landet har bidragit till ökningen i den kommersiella exporten. Det är i och för sig naturligt om resurser som friställts genom konjunkturavmattningen i stället använts för exportproduktion, som inneburit ökad konkurrens från Förenta staterna på världsmarknaderna. Samtidigt har emellertid efterfrågan från de europeiska länderna varit stark i samband med deras goda konjunkturläge och i flera länder har restriktionerna mot dollarimporten lättats under 1954.

Den totala världshandelns ökning från 1953 till 1954 föll till stor del på de västeuropeiska länderna, vilkas sammanlagda exportvolym steg med något sådant som 11—12 procent från 1953 till 1954. Exportökningen för de

Tabell I: 17. Förenta staternas handel med olika länderområden 1952—1954

Miljoner dollar, löpande priser

	1952	1953	1954	Förändring i procent	
				1952—1953	1953—1954
Import, fob					
Västeuropa	1 997	2 272	2 043	+14	—10
Latinamerikanska republiker	3 457	3 420	3 288	— 1	— 4
Yttre sterlingområdet	1 388	1 104	1 016	—20	— 8
Andra till Västeuropa anknutna valutaområden	403	400	452	— 1	+13
Resten av världen	3 500	3 583	3 427	+ 2	— 4
Total import	10 745	10 779	10 226	± 0	— 5
Export, fob ¹					
Västeuropa	3 303	2 814	3 303	—15	+17
Latinamerikanska republiker	3 343	2 916	3 186	—13	+ 9
Yttre sterlingområdet	1 127	844	899	—25	+ 7
Andra till Västeuropa anknutna valutaområden	334	295	294	—12	± 0
Resten av världen	4 320	4 607	4 363	+ 7	— 5
Total export	12 427	11 476	12 045	— 8	+ 5

Källa: Europakommissionen.

¹ Exkl. s. k. »special category goods».

olika västeuropeiska länderna har behandlats närmare i avsnitt I: 2 (s. 26—29). Här skall endast konstateras, att den för Västeuropa taget som en enhet omfattade alla viktigare varuområden men var störst beträffande fordon och kemikalier.

Förenta staternas och Västeuropas handel med olika länderområden 1952—1954 belyses närmare i tabellerna 17 och 18. Siffrorna gäller där värden i löpande priser, varvid man bör hålla i minnet, att den internationella pristendensen i stort sett var fallande under denna period, särskilt mellan 1952 och 1953. Det framgår av tabell 17, att den största minskningen i Förenta staternas import 1954 gällde importen från Västeuropa, som var 10 procent mindre under 1954 än under 1953. Att Västeuropas totala export ändå ökade väsentligt mellan dessa år beror dels på ökad export till de transoceana råvaruländerna, dels på att de västeuropeiska ländernas handel med varandra expanderade. Dessutom skedde en betydande utvidgning av handeln med Östeuropa. De östeuropeiska länderna har nämligen sedan hösten 1953 kraftigt ökat sin handel med övriga länder, efter att under en följd av år ha koncentrerat sig på att utvidga handeln inom östblocket. Importen från Västeuropa var under 1954 omkring en fjärdedel större än under 1953. Särskilt stor var ökningen under första halvåret. Den synes fram-

Tabell I: 18. Nitton västeuropeiska länders handel med olika länderområden 1952—1954

Miljoner dollar, löpande priser

	1952	1953	1954	Förändring i procent	
				1952—1953	1953—1954
Import, cif					
Förenta staterna	4 192	3 200	3 570	-24	+12
Latinamerikanska republiker ..	1 987	2 206	2 440	+11	+11
Yttre sterlingområdet	6 079	6 286	6 430	+ 3	+ 2
Andra anknutna valutaområden	2 241	2 153	2 320	- 4	+ 8
Övriga transoceana områden ..	3 135	2 857	2 780	- 9	- 3
Östeuropa	990	908	1 020	- 8	+12
Summa	18 624	17 610	18 560	- 5	+ 5
Export, fob					
Förenta staterna	1 875	2 173	1 900	+16	-13
Latinamerikanska republiker ..	1 794	1 625	1 940	- 9	+19
Yttre sterlingområdet	4 325	4 368	4 760	+ 1	+ 9
Andra anknutna valutaområden	2 439	2 212	2 350	- 9	+ 6
Övriga transoceana områden ..	1 948	2 162	2 140	+11	- 1
Östeuropa	738	789	970	+ 7	+23
Summa	13 119	13 329	14 060	+ 2	+ 5
Västeuropa	14 652	14 772	16 440	+ 1	+11

Källa: Europakommissionen.

för allt ha gällt livsmedel och råvaror för de lätta industrierna, vilket kan sättas i samband med den mera konsumtionsvänliga politik som fördes i de östeuropeiska länderna under 1954. Exporten till Västeuropa ökade också (med 12 procent), och bestod liksom tidigare mest av livsmedel och råvaror. De förr viktigaste exportvarorna från Östeuropa, spannmål och kol, fortsatte dock att minska i betydelse, medan i stället exporten av andra stapelvaror såsom timmer och mineraloljor ökade kraftigt.

Ur tabellerna 17 och 18 framgår också indirekt, att handelsbalanserna för de transoceana råvaruländerna (d. v. s. främst yttre sterlingområdet och Latinamerika) sammanlagt försämrades från 1953 till 1954. Västeuropas import från dessa länder ökade visserligen, men inte alls i samma grad som exporten dit. Förenta staternas import från dessa länder minskade — vilket f. ö. var en fortsättning på tendenserna från 1953 — och samtidigt ökade exporten dit. Försämringen i handelsbalansen från 1953 till 1954 gällde särskilt yttre sterlingområdet, som bl. a. hade en betydligt mindre exportökning till Västeuropa än de övriga råvaruländerna. Försämringens omfattning och fördelning illustreras närmare i tabell 19, som visar yttre sterlingområdets handel under de tre första kvartalen 1953 respektive 1954.

Yttre sterlingområdets import och export har under åren efter Koreakri-

Tabell I: 19. Yttre sterlingområdets handel 1953—1954

Miljoner pund, löpande priser

		Import	Export	Handels- balansens saldo
Handel med				
Storbritannien	1—3 kv. 1953	923	926	+ 3
	1—3 kv. 1954	1 014	928	— 86
Dollarområdet	1—3 kv. 1953	375	323	— 52
	1—3 kv. 1954	350	301	— 49
Övriga länder utom sterlingområdet ..	1—3 kv. 1953	807	802	— 5
	1—3 kv. 1954	871	778	— 93
Totalt	1—3 kv. 1953	2 105	2 051	— 54
	1—3 kv. 1954	2 235	2 007	—228

Källa: Board of Trade Journal.

gets utbrott visat karakteristiska svängningar med starka variationer i handelsbalansens saldo. De under Koreaboomen kraftigt stegrade exportinkomsterna föranledde, såsom nämnts i föregående avsnitt, en ökning av importen, som fortsatte även sedan exportkonjunkturen brutits och som medförde en allvarlig avtappning av valutaserverna. Under 1952 införde därför flera länder hårda importrestriktioner, och importen minskade kraftigt. Då exportinkomsterna samtidigt åter ökade steg valutatilgångarna och under 1953 släpptes en stor del av importrestriktionerna. Detta medförde en ny importstegring och en ny försämring av valutaställningen under 1954. Svängningarna har varit särskilt tydliga för Australien, det enskilda land inom området, som har den största utrikeshandeln. Här har också den senaste tidens valutautströmning vållat allvarlig oro. Under de åtta månaderna juli 1954—februari 1955 hade Australien ett importöverskott på 40 miljoner australiska pund, medan handeln samma månader året före gav ett exportöverskott på 135 miljoner pund.¹ Skärpta importrestriktioner infördes i oktober men synes inte ha givit några större utslag ännu i handeln för februari månad. Från 1 april i år skärptes importkontrollen ytterligare, vilket bl. a. innebar, att importkvoterna för »mindre viktiga varor» skars ned till ca 40 procent av 1950—1951 års importnivå. Verkan av de nya restriktionerna beräknas dock inte komma att göra sig gällande förrän under andra halvåret.

Latinamerikas utrikeshandel har under de senaste åren följt ett mönster liknande yttre sterlingområdets med förbättring av handelsbalansen under 1950—1951 och 1953 och med försämring under förra delen av 1952 och senare delen av 1954. I Argentina gav veteexportens kraftiga nedgång 1952

¹ I Australiens handelsstatistik räknas både exporten och importen fob.

upphov till skärpta importrestriktioner, som medförde en kraftig minskning i importen 1953. Denna nedgång drabbade både Förenta staterna och de flesta västeuropeiska länderna. Importen från Västtyskland utgjorde ett undantag — den steg från 1952 till 1953, bl. a. på grund av liberala exportkrediter från tysk sida. Särskilt var det den tyska exporten av maskiner och transportmedel som ökade. Med friare import även från andra länder 1954 blev Argentinas betalningsläge åter ansträngt mot slutet av året. Detsamma gäller Brasilien, där svängningarna i utrikeshandeln under de båda senaste åren framför allt hängt samman med kaffeprisets fluktuationer.

B. Betalningarna

Den internationella handeln är viktigast av de transaktioner som ger upphov till betalningar länderna emellan, varför dess storlek och inriktning starkt påverkar och påverkas av den internationella betalnings- och likviditetssituationen. Under efterkrigstiden har denna dominerats av det världsomfattande dollarproblemet. Som en utgångspunkt för behandlingen av de internationella betalningarna återges därför i tabell 20 *Förenta staternas* betalningsbalans för de senaste åren. Det framgår där, att överskottet i den amerikanska bytesbalansen, som sjönk med över 3 miljarder dollar från 1951 till 1953, åter steg med drygt 1 miljard från 1953 till 1954. De direkta militära hjälpleveranserna är då inte inräknade i exporten, eftersom de inte kräver betalning och alltså inte påverkar det mottagande landets dollarställning. Ökningen av exportöverskottet beror både på ökning av exporten och minskning av importen. Den kommersiella exporten av varor och tjänster steg från 1953 till 1954 med ca 630 miljoner dollar eller nära 4 procent, medan importen sjönk med 610 miljoner dollar (nära 4 procent). De militära utgifterna utomlands var under 1954 av ungefär samma storleksordning som 1953, medan utgifterna för privata tjänster, bl. a. turismen, steg något från 1953 till 1954.

Förenta staternas exportöverskott uppvägdes även under 1954 (liksom under åren 1950—1953) dels av privata kapitalrörelser, dels av ekonomisk hjälp. Den ekonomiska hjälpen uppgick dock till betydligt mindre belopp än under tidigare år (jfr tabell 20). Samtidigt försiggår en kraftig förskjutning av hjälpen från att gälla Västeuropa till att i allt större utsträckning gå till andra länder, framför allt i Fjärran Östern. Även om den totala amerikanska hjälpen fortsätter i oförminskad omfattning under 1955, kommer sålunda Västeuropas dollartillskott från detta håll med all sannolikhet att sjunka ytterligare.

Den privata amerikanska kapitalexporten var ovanligt stor 1954, och Förenta staternas sammanlagda betalningstransaktioner resulterade i en fortsatt ökning totalt sett av andra länders guld- och dollarreserver. Ökningen var dock mindre än under 1953. Liksom då var den i hög grad koncentrerad till de västeuropeiska länderna, medan förändringarna i guld- och dollarreserverna var lämligen små för övriga områden (jfr tabell 20).

Tabell I: 20. Förenta staternas betalningsbalans

Miljarder dollar

	1950	1951	1952	1953	1954
Export: Totalt	14,4	20,3	20,7	21,3	20,8
därav: Militära hjälpleveranser	0,5	1,5	2,6	4,3	3,1
Kommersiell export	13,9	18,8	18,1	17,0	17,6
Import: Totalt	12,1	15,1	15,7	16,4	15,8
därav: Militära utgifter	0,6	1,3	2,0	2,5	2,5
Kommersiell import	11,5	13,8	13,7	13,9	13,3
Bytesbalansens saldo (exkl. militärhjälp) ..	+1,8	+3,7	+2,4	+0,6	+1,8
Kapitalrörelser, netto	-1,7	-1,3	-1,5	-0,6	-1,8
Fel och uteslutningar	±0,0	+0,4	+0,5	+0,2	±0,0
Bytes- o. kapitalbalansens saldo	+0,1	+2,9	+1,4	+0,1	+0,1
Ekonomisk hjälp	-3,7	-3,3	-2,5	-2,2	-1,6
Ökning (+) el. minskn. (—) i andra länders guld- och dollarreserver genom transaktioner med Förenta staterna	+3,6	+0,3	+1,1	+2,1	+1,5
därav: Västeuropa	+2,0	-0,3	+0,5	+1,9	+1,3
Västeuropas besittningar	+0,1	±0,0	+0,1	±0,0	-0,1
Kanada	+0,6	±0,0	+0,3	-0,2	+0,1
Latinamerikanska republiker	+0,4	±0,0	+0,1	+0,2	+0,1
Övriga länder	+0,5	+0,6	+0,1	+0,1	+0,1
Sterlingområdet	+1,0	-0,5	-0,2	+0,4	-0,1

Källa: Survey of Current Business, juli 1954 o. mars 1955.

För några västeuropeiska länder redovisas i tabell 21 guld- och dollarbehållningen samt EPU-ställningen¹ vid olika tidpunkter under de senaste åren.

Storbritanniens guld- och dollarreserver steg från betalningskrisen på våren 1952 fram till juni 1954 med 1 300 miljoner dollar eller ca 80 procent, men sjönk sedan fram till slutet av februari 1955 med 336 miljoner dollar (11 procent). Denna nedgång har huvudsakligen betingats av återbetalningar på lån o. d., men en viss oro har uppstått för att avtappningen skall fortsätta av mera »naturliga» orsaker. Under de senaste månaderna har nämligen bytesbalansen utvecklats avsevärt mera ogynnsamt än tidigare. Storbritanniens importöverskott ökade från första till andra halvåret 1954 med 55 miljoner pund eller 20 procent (mot en nedgång på nära 30 procent från första till andra halvåret 1953). Under de fyra månaderna oktober 1954—januari 1955 var, såsom nämnts i ett tidigare avsnitt, import-

¹ De siffror över EPU-ställningen som återges i tabell 21 avser den avräkningsmässiga krediten till eller från EPU sedan hänsyn tagits till olika justeringar, bl. a. de amorteringar som skett i anslutning till förlängningen av EPU från 1 juli 1954. De visar alltså EPU-ställningens betydelse som valutatillgång för de olika länderna. I tabell 22 redovisas däremot de kumulativa över- eller underskott som uppstått under EPU:s verksamhetstid som ett omedelbart resultat av de löpande betalningstransaktionerna mellan EPU-länderna.

Tabell I: 21. Vissa västeuropeiska länders guld- och dollarbehållning samt EPU-ställning vid olika tidpunkter

Miljoner dollar

	31/12 1951	31/12 1952	31/12 1953	30/6 1954	31/12 1954
Storbritannien					
Guld och dollar	2 335	1 846	2 518	3 017	2 762
EPU-ställning	-465	-614	-555	-490	-335
Västtyskland					
Guld	28	140	326	418	626
Dollar	403	548	895	1 082	1 368
EPU-ställning	—	+253	+424	+586	+489
Frankrike					
Guld	548	573	575	575	575
Dollar	218	283	372	388	659
EPU-ställning	-113	-312	-312	-312	-243
Italien					
Guld	333	346	346	346	346
Dollar	266	274	435	425	549
EPU-ställning	+134	+103	- 67	-119	-110
Belgien					
Guld	635	704	776	765	778
Dollar	68	62	76	63	46
EPU-ställning	+304	+249	+229	+215	+174
Nederländerna					
Guld	316	544	737	777	796
Dollar	127	182	217	245	231
EPU-ställning	- 66	+181	+221	+207	+168
Österrike					
Dollar	56	90	190	237	271
EPU-ställning	—	+ 10	+ 51	+ 68	+ 52
Sverige					
Guld	152	184	219	219	265
Dollar	66	84	110	116	133
EPU-ställning	+ 84	+128	+133	+109	+ 48
Norge					
Guld	50	50	52	47	44
Dollar	76	88	91	104	79
EPU-ställning	- 2	- 9	- 71	- 89	- 94
Danmark					
Guld	31	31	31	31	31
Dollar	38	61	87	82	62
EPU-ställning	- 46	- 29	- 58	- 87	-101

Anm. Dollarbehållningen enligt uppgifter från amerikanska banker, utom i fråga om Storbritannien, där siffrorna avser officiella uppgifter.

Källa: International Financial Statistics.

1 31/12 1954.

överskottet 63 miljoner pund per månad, jämfört med 39 miljoner ett år tidigare. En väsentlig del av försämringen hänger samman med prisförskjutningar i utrikeshandeln. Storbritanniens terms of trade, d. v. s. förhållandet mellan export- och importpriserna, försämrades från januari 1954 till januari 1955 med 6 procent, huvudsakligen på grund av stigande importpriser. Ökningen i importöverskottet har mest gällt dollarområdet och i viss mån EPU-länderna, men däremot inte sterlingområdet. Eftersom ett importöverskott från dollarområdet medför betalning till 100 procent i guld eller dollar och från EPU-länderna till 50 procent, innebär en sådan fördelning av importöverskottet särskilt stora påfrestningar på guld- och dollarreserverna.

Storbritanniens reserv av guld och dollar påverkas inte bara av landets egen betalningsbalans utan även i hög grad av det övriga sterlingområdets, eftersom Storbritannien fungerar som bankir även åt dessa länder. Som framgick av tabell 19 gällde dock försämringen i yttre sterlingområdets handelsbalans, åtminstone under de tre första kvartalen i fjol, huvudsakligen handeln med Storbritannien, medan ställningen gentemot dollarområdet var ungefär oförändrad. På grundval av nu tillgänglig statistik finns det därför inte anledning att förmoda, att yttre sterlingområdets transaktioner har påverkat Storbritanniens guld- och dollarreserv i särskilt hög grad. Däremot har områdets tillgodohavanden i London givetvis sjunkit på grund av den senaste tidens utveckling. Exempelvis gick Australiens behållning under andra halvåret 1954 ned med i runt tal 100 miljoner australiska pund, eller med omkring en femtedel.

Storbritanniens försämrade betalningsställning återspeglades mot slutet av fjolåret och början av detta år även i en försvagning av pundnoteringarna på de fria marknaderna. Viktigast av dessa är »transferable account sterling». Pundtillgodohavanden på »transferable account» kan numera innehas av så gott som alla länder utanför dollarområdet och sterlingområdet och kan användas fritt mellan dessa länder för både löpande transaktioner och kapitaltransaktioner. Dollarnoteringen för sådana pund har fluktuerat en del under fjolåret och låg mot slutet av året omkring 3 procent under den officiella dollarkursen i London. Detta öppnade möjligheter för s. k. »commodity shunting», vilket innebär att en affärsman köper transferable eller »cheap» sterling mot dollar och för dessa inköper sterlingvaror, som han sedan kan sälja på en dollarmarknad till normala priser och därigenom göra sig en vinst på hela transaktionen. Hur tillgången på »cheap sterling» uppkommer är ovisst, men dessa affärer har oroat de brittiska myndigheterna och bland annat föranlett dem att uppträda på marknaderna som köpare av transferable sterling för att stödja kursen. Sedan denna åtgärd igångsattes i slutet av februari steg också kursen avsevärt, så att skillnaden från den officiella kursen i mitten på mars bara var omkring 1 procent. En så liten differens anses göra att affärer av ovannämnda slag inte lönar sig och att alltså inte en del av dollarhandeln på detta sätt undandras sterlingområdet.

För de flesta andra *västeuropeiska länderna* förbättrades guld- och dollarställningen i stort sett under år 1954. I och med att vissa debitorländer i EPU (förutom Storbritannien t. ex. Frankrike och Italien) i samband med unionsavtalets förlängning från 1 juli 1954 betalade av en del av sina gamla EPU-skulder med guld eller dollar under andra halvåret, skedde dock en motsvarande försämring i deras guld- och dollarinnehav och en förbättring i deras EPU-ställning. Andra sidan av dessa transaktioner var ökning av guld- och dollarreserverna och minskning av EPU-fordringarna för kreditorländerna, däribland Sverige (jfr tabell 21). Utvecklingen av EPU-ländernas löpande betalningar gentemot varandra kan därför bättre studeras i tabell 22. Den visar bland annat Västtysklands alltjämt stigande överskott och Frankrikes stora underskott, ehuru detta under de sista månaderna har minskat något. I båda dessa länder har handelsbalansen för 1954 varit gynnsam, vilket för Västtysklands del är en fortsättning på tendensen sedan några år tillbaka, men för Frankrike är en ny erfarenhet. Att döma av den franska handelsstatistiken för de två första månaderna i år hade också då importen minskat och exporten ökat gentemot samma tid förra året. Förbättringen var dock ej så stor beträffande handeln med de västeuropeiska länderna utan gällde främst balansen med yttre sterlingområdet. En sådan förbättring är ett eftersträvat mål, eftersom stora underskott i handeln med sterlingområdet under de senaste åren har inneburit en svår belastning på de franska valutatillgångarna. Tack vare ett rikligt dollar-tillflöde genom amerikansk hjälp har dock den totala valutareserven kunnat öka under det senaste året, men detta tillflöde av dollar kan för 1955 beräknas bli högst avsevärt nedskuret.

Även för Italien var betalningsbalansen år 1954 ovanligt gynnsam. Balansen i hårdvaluta gav t. o. m. ett överskott (även exkl. den amerikanska hjälpen) tack vare nedgång i dollarimporten och relativt omfattande arbitrage-transaktioner. Den liberalisering av dollarimporten som skett kan dock komma att betyda en ny påfrestning på dollarbalansen. Detsamma gäller även en del andra länder som liberaliserat sin dollarimport under 1954, exempelvis Nederländerna. Där steg sålunda redan under 1954 importen från Förenta staterna till nära 400 miljoner dollar från ca 250 miljoner dollar år 1953. För 1955 beräknas en ytterligare ökning. För första gången på många år sjönk också exporten till Förenta staterna från 192 miljoner dollar år 1953 till ca 165 miljoner dollar 1954. Den totala nederländska valutareserven steg visserligen för hela år 1954 räknat, men ökningen låg mest på första halvåret och under fjärde kvartalet skedde en kraftig nedgång.

I Norge och Danmark försämrades valutaställningen under 1954 både i fråga om dollar och övriga valutor. Läget har allvarligt skärpts under de senaste månaderna och kraftiga motåtgärder har satts in från myndigheters sida. För dessa har redogjorts utförligt i föregående avsnitt (s. 38—42).

Vid behandlingen av de *latinamerikanska* ländernas betalningsställning är det lämpligt att särskilja de smärre länder, som på grund av sammansättningen av sin export eller av andra skäl kommit att tillhöra dollarområdet.

Tabell I: 22. EPU-ländernas kumulativa nettoöverskott (+) resp. nettounderskott (—) vid olika tidpunkter

Miljoner dollar

	Efter avräkningen för					
	dec. 1952	juni 1953	dec. 1953	juni 1954	dec. 1954	febr. 1955
Österrike	—109	—101	— 30	+ 5	— 19	— 45
Belgien	+751	+713	+709	+658	+701	+728
Danmark	— 26	— 39	— 70	—132	—173	—183
Frankrike	—621	—825	—921	—973	—973	—950
Västtyskland	+367	+563	+802	+1 081	+1 240	+1 290
Grekland	—229	—251	—257	—291	—324	—328
Island	— 13	— 17	— 19	— 22	— 23	— 23
Italien	+102	— 58	—158	—268	—348	—394
Nederländerna	+267	+346	+335	+304	+358	+400
Norge	— 76	—119	—165	—179	—233	—244
Portugal	+ 65	+ 64	+ 53	+ 45	+ 24	+ 17
Sverige	+206	+181	+210	+144	+ 95	+ 67
Schweiz	+183	+254	+308	+326	+402	+391
Storbritannien	—650	—501	—551	—394	—414	—396
Turkiet	—216	—209	—247	—303	—312	—328

Där har betalningsutvecklingen ej vållat några allvarliga problem, vilket däremot vid flera tillfällen under efterkrigstiden har varit fallet med de övriga länderna, av vilka de viktigaste är Argentina och Brasilien. Dollarländerna har i allmänhet haft underskott i betalningarna gentemot Förenta staterna och dessa underskott har finansierats med dollarinkomster från resten av världen. För icke-dollarländerna har förhållandet mest varit det motsatta: avsevärda dollarutgifter gentemot resten av världen har måst kompenseras av överskott mot Förenta staterna. En viktig orsak till den betalningskris som träffade dessa länder 1951/1952 var just frånvaron av ett sådant överskott under senare delen av 1951 och förra delen av 1952. Områdets reserver av guld och valutor sjönk därför kraftigt under denna period, trots att större delen av betalningsunderskottet täcktes av kortfristiga krediter av olika slag, särskilt till Brasilien. På grund av att dessa länders betalningar i allmänhet regleras i bilaterala avtal med olika länder har de ofta haft möjligheter att få sådana korta krediter genom att utnyttja swingfonder o. d.

Nedgången i valutareserverna för Latinamerika år 1952 var särskilt markerad i fråga om pund sterling som praktiskt taget helt tog slut. Kraftiga skärpningar i importrestriktionerna under 1953 — jämte en viss nedgång i det genomgående negativa saldot på tjänstebalansen — ledde emellertid till att behållningen åter steg, både i fråga om pund och andra valutor. Under 1954 tilläts importen åter att stiga avsevärt. Detta illustreras delvis av uppgifterna i tabell 17 och 18, som visar en ökning från 1953 till 1954 på bortåt

10 procent för Förenta staternas och 19 procent för Västeuropas export till Latinamerika. Nya betalningssvårigheter uppstod därigenom i flera länder mot slutet av 1954 och början av 1955. I Brasilien föll de olika valutakurserna kraftigt;¹ i mitten på mars var noteringen på den fria marknaden, som mest används för kapitaltransaktioner, 80 cruzeiros per dollar, medan den officiella pariteten är 18,82. På auktionsmarknaderna hade samtidigt t. ex. noteringen för lyximport sjunkit till nästan 400 cruzeiros per dollar. I slutet på mars förra året var den omkring 130. Kaffeprisets fall har varit en viktig orsak till valutakrisen. Detsamma gäller Columbia, som fått införa nya drastiska importrestriktioner. För Argentina medförde år 1954, trots stignande import en ökning av valutareserverna, som dock under sista kvartalet förbyttes i en minskning.

Japans betalningssituation förbättrades totalt sett under 1954. Importen från sterlingområdet hade ökat under 1953 på grund av den höga efterfrågan inom landet och på grund av en förskjutning från dollar- till sterlingområdet för att lätta dollarbristen. Då samtidigt exporten till sterlingområdet sjönk, främst på grund av importrestriktioner mot japanska textilier, uppkom en sterlingbrist som nådde sin kulmen i början på 1954. Genom importrestriktioner och exportfrämjande åtgärder har dock denna brist åter kunnat hävas, och dollarproblemet har i stället på nytt blivit aktuellt. Det har sin grund i Japans stora beroende av amerikanska militärutgifter och ekonomisk hjälp. Den minskning som inträtt i sådana inkomster kan svårigen ersättas med intäkter av reguljär export till Förenta staterna för finansiering av dollarimporten. Denna är av stor betydelse för Japan, bl. a. på grund av att många varor som förr kunde importeras från Kina nu måste tas från dollarområdet.

Sammanfattande kan alltså sägas, att de internationella betalningarna under 1954 medförde en ytterligare förstärkning av Västeuropas valutatilgångar, delvis på bekostnad av de transoceana råvaruländernas tillgodohavanden, delvis genom det fortsatta dollartillskottet från amerikanska »extraordinära» utgifter. Båda dessa faktorer kan beräknas komma att minska i betydelse, i den mån råvaruländerna blivit tvungna att införa eller förstärka importhämmande åtgärder för att hejda valutautflödet, och eftersom den amerikanska hjälpen till stor del kommer att förskjutas från Västeuropa till andra länder. Det är därför inte omöjligt att de västeuropeiska länderna kan komma att ställas inför vissa betalningsproblem i en tämligen nära framtid.

¹ Ett komplicerat system av valutaauktioner för olika kategorier av export- och importvaror infördes i Brasilien år 1953. För de mest gynnade exportvarorna blev den effektiva cruiserikursen omkring dubbelt så hög som den officiella, och för de mest umbärliga importvarorna bortåt tio gånger den officiella.

I: 4. Den internationella prisutvecklingen

Fram till 1953 stod råvaruprisutvecklingen under starkt inflytande av Koreakonjunkturen och dess efterverkningar. I stora drag var prisutvecklingen likartad för de flesta råvaror även om vissa tidsförskjutningar förekom mellan olika varugrupper och variationsvidden inte var helt densamma. Koreahaussen var i hög grad en spekulativ lagerkonjunktur. Den löpande förbrukningen av råvaror förefaller nämligen inte, genomsnittligt sett, ha fallit ur takt med den löpande produktionen. Den akuta bristsituationen och de våldsamt stegrade priserna kan därför föras tillbaka på stegrad lagerefterfrågan, inte minst för militära ändamål. För att under sådana förhållanden tillgodose den civila förbrukningen infördes en rad internationella regleringar av råvarutilldelningen som sedermera efter Koreahaussens sammanbrott successivt kunnat avvecklas under 1952—1953.

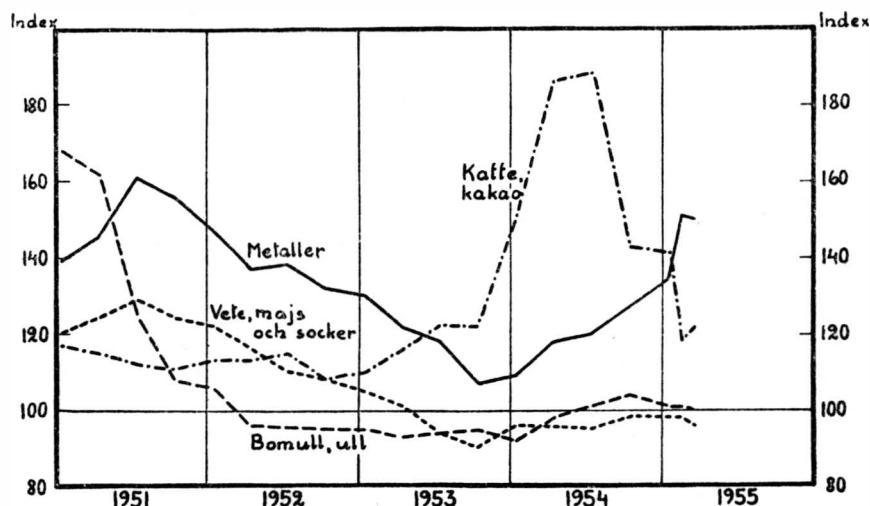
Diagram 4 visar när vändpunkterna inföll för olika varugrupper. Bakslaget träffade först textilråvarorna medan metallpriserna började falla både senare och i långsammare takt, vilket sammanhänger med de konjunkturvariationer inom textil- respektive kapitalvaruindustrierna, som skildrats i ett tidigare kapitel. Utvecklingen påverkades också av omläggningar i regeringarnas, framför allt Förenta staternas, lagringspolitik; de uppställda målen för den strategiska lagringen jämkades under 1951 nedåt och lagringsköpen upphörde att vara en prisuppdrivande faktor. Efter hand stegrades också produktionen på många områden och verkade pristryckande, vilket framför allt gäller flera jordbruksprodukter, kol, järn och stål. Under 1952 och 1953 fortsatte priset ganska allmänt men efter hand i långsammare takt. Prisutvecklingen gav sålunda under dessa år bilden av en tilltagande normalisering.

Prisutvecklingen på råvarumarknaderna under senare delen av 1953 och under 1954 kännetecknas av den balans som hållits mellan dämpningen i efterfrågan från Förenta staterna (och Kanada) och uppsvinget i de västeuropeiska industriländerna. Ett annat betydelsefullt inslag i prisutvecklingen har varit de starkt skiljaktiga tendenserna för olika varugrupper.

Det har ibland betecknats som ett paradoxalt inslag i den ekonomiska utvecklingen under 1953/54, att råvarupriserna i stort sett var stabila trots avmattningen i den amerikanska konjunkturen. Flera faktorer har bidragit till denna utveckling. Den primära effekten av den amerikanska konjunkturedgången i form av minskad import från de råvaruproducerande länderna var för det första ganska begränsad och uppgick under januari—september 1954 jämfört med samma månader 1953 till inte mer än 4 procent eller 140 miljoner dollar. Denna minskning mer än kompensades av ökningen i Västeuropas import från samma länder på något över 5 procent eller 425 miljoner dollar. Stabiliteten i priserna förklaras för en del råvaror, speciellt bomull och vete, av amerikanska stödåtgärder. För vissa metaller, bl. a. bly och zink, har utvidgningen av den amerikanska regering-

Diagram 1:4. Prisutvecklingen för vissa råvarugrupper jan. 1951—mars 1955

Index: juni 1950 = 100

ens program för strategisk lagring under våren 1954 varit av betydelse. Den lagerminskning som under intryck av sjunkande priser och avspänningen i Fjärran Östern ägt rum i de västeuropeiska länderna under första halvåret 1953, minskade dessutom utrymmet för fortsatt lageravveckling i spekulativt syfte inför den amerikanska konjunkturavmattningen på hösten samma år.

Den begränsade omfattningen av konjunkturedgången i Förenta staterna och det starka uppsvinget i Västeuropa gör att det snarare är frånvaron av en allmän prisstegring än det uteblivna prisfallet som behöver en särskild förklaring och som medförde att produktionsökningen i Västeuropa kunde äga rum utan någon försämring i Västeuropas »terms of trade». Utifrån denna synpunkt kan avmattningen i Förenta staterna sägas ha skapat utrymme för en ökad råvaruexport till Västeuropa utan prisstegring. Ovissheten om den amerikanska konjunkturutvecklingen verkade samtidigt återhållande på strävan till lageruppbyggnad. Med hänsyn till att industriproduktionen i de västeuropeiska länderna mellan första halvåret 1953 och 1954 steg med i genomsnitt 8 procent framstår den samtida ökningen i råvaruimporten till samma länder på 4 procent som ganska begränsad. Eftersom det inte förefaller sannolikt att råvarulagren sjunkit, kan den relativt låga råvaruimporten bero på att produktionsökningen framför allt gäller varor med låg importkvot. De största ökningarna har, såsom tidigare skildrats, ägt rum inom verkstads- och kemiska industrierna, medan expansionen varit långsammare inom textilindustrin, vars produkter är förhållandevis mer importkrävande.¹

¹ Jfr den ekonomiska europakommissionens rapport *Economic Survey of Europe in 1954*, sid. 88 f.

Hur olikartad prisutvecklingen under 1954 varit för olika råvarugrupper framgår mycket tydligt av digram 4 och tabell 23. Den största prisstegringen och också det största priset har inträffat för kaffe och kakao och sammanhänger främst med förändringar på utbudssidan såsom felslagna skördar i de viktigaste produktionsområdena. För övriga livsmedel har priserna varit i stort sett fallande eller stabila, medan tillgången successivt förbättrats under 1953 och 1954. För Västeuropas del uppgick t. ex. ökningen av jordbruksproduktionen mellan skördeåren 1952/53 och 1953/54 till 6 procent. Textilråvarorna har hållit sig på ungefär oförändrad nivå sedan priset efter Koreakonjunktens vändpunkt 1951 hade upphört. Bomullsprisernas stabilitet är i hög grad beroende på att de stora amerikanska överskottslagren inte tillåts utöva någon pristryckande effekt. Ullpriserna däremot sjönk hösten 1954; förbrukningen av råull var betydligt lägre under 1954 än under 1953 och medan lagren hos förbrukarna steg 1953, sjönk de eller var oförändrade under 1954. I början av innevarande år har det dock skett en återhämtning av ullpriserna.

Det allmänna konjunkturuppsvinget har tydligast återverkat på metallerna. Samtliga metaller uppvisar stigande priser under större delen av 1954.

Tabell I: 23. Utvecklingen av vissa råvarupriser januari 1952—mars 1955

Index: Noteringen den 15 juni 1950 = 100

	1952	1953				1954				1955		
	15/1	15/1	15/4	15/7	15/10	15/1	15/4	15/7	15/10	14/1	15/2	15/3
Bomull, New York, loco	125	96	98	100	97	99	102	103	102	101	102	100
» Sao Paulo, loco												
Nr 5	159	128	109	104	120	122	146	145	196	212	199	196
Bomull, Alexandria,												
Ashmouni	86	47	44	46	48	48	52	51	54	53	53	52
Ull 64's	88	100	104	—	99	90	92	—	87	—	79	80
» 58's	91	97	97	—	103	97	99	—	97	85	90	91
Ulltops, 64's, Bradford ..	86	98	104	100	98	91	91	93	81	77	79	80
Jute, Calcutta, loco.....	165	68	50	75	70	83	88	68	—	101	116	108
Kautschuk, London, loco	172	104	87	83	72	72	76	89	102	121	130	112
Hudar, New York	—	75	87	87	81	75	76	69	57	59	64	62
Koppar, London	122	163	163	153	133	135	149	148	162	180	213	211
Tenn, London	160	159	119	97	101	109	126	127	122	114	118	118
Bly, New York	181	117	104	113	113	113	117	117	125	125	125	125
Zink, New York	159—											
	166	76	66	66	62	62	66	72	67	69	72	72
Tackjärn, engelskt, fob Cont	277—	185—	177—	177—	162—							
	285	200	185	185	177	154	150	142	142	142	142	142
Vete, Chicago	124	111	105	93	93	101	102	100	104	111	107	104
Majs, Chicago	131	115	111	106	102	106	107	111	109	108	106	101
Socket, New York	110	85	87	87	77	79	82	74	78	—	76	78
Kaffe, New York, loco ..	113	111	116	121	120	145	182	180	141	137	110	119
Kakao, New York, loco..	113	106	115	128	135	176	207	232	153	163	158	135

Exceptionellt stor har prisstegringen varit på koppar, vilket emellertid — i likhet med kaffeprisstegringen under 1953/54 — beror på störningar på produktionssidan. De ytterligare prisstegringar på metallerna, som förekom i början av 1955, hade samband med Formosakrisen och utvecklingen blev också senare lugnare, alltjämt med undantag för koppar. Ökningen av de västeuropeiska ländernas import av metaller var under första halvåret 1954 obetydlig men synes ha stegrats under andra halvåret. Däremot hade den amerikanska konjunkturförbättringen ännu vid slutet av året inte återspeglat sig i ökad råvaruimport. Den internationella högkonjunkturen inom kapitalvaruindustrin har i början av innevarande år medfört väsentliga prisstegringar också på järn och stål. Inflytandet från den amerikanska återhämtningen kommer på denna marknad tillsynes främst i höjda priser på stålskrot till följd av nedgången i den tidigare under 1954 stora amerikanska skrotexporten.

Vad slutligen angår massa- och trävarupriserna, hade det prisfall på massa, som inträdde efter vändpunkten i slutet av 1951, upphört under början av 1953, för att följas av en tämligen jämn återhämtning från sommaren samma år. Vid slutet av 1954 hade prisstegringen uppgått till omkring 15 procent. För trävarornas del var variationerna mindre och inträffade senare än för massan. Från andra halvåret 1953 har trävarupriserna sålunda varit ungefär konstanta men med en viss dragning uppåt mot slutet av fjolåret.

Det aktuella läget på råvarumarknaderna kännetecknas sålunda av olikartade tendenser för olika varor och tecken till någon allmän råvaruprisstegring föreligger icke. Mot stabila eller sjunkande priser på agrara råvaror står de stigande priserna på metaller. Den efterfrågan som svarar mot den löpande förbrukningen av råvaror för kapitalvaruproduktionen torde allmänt taget inte behöva verka prisuppdrivande utan prisutvecklingen blir beroende av eventuella förändringar i lagerhållningen. Någon minskning i lagren synes emellertid inte ha ägt rum under 1954 och den i flera länder förda restriktiva penningpolitiken bör också verka återhållande på försök till lageruppyggnad under 1955. Av väsentlig betydelse blir i detta sammanhang konjunkturutvecklingen i Förenta staterna. Den bedömning av de amerikanska konjunkturutsikterna som redovisats i ett tidigare avsnitt, tyder snarast på att impulserna till ytterligare prisstegringar är begränsade.

Den ovan skisserade utvecklingen beröres nedan mera detaljerat för vissa av de viktigare råvarorna.

Den produktions- och efterfrågeökning för *järn- och stål*, som behandlas närmare i en senare del av denna rapport, har föranlett en prisuppgång för dessa varor. Prisåttstramningen, som blev kännbar redan under andra kvartalet 1954, framskred till en början ytterst långsamt för att under årets sista månad bli starkare. Under de första månaderna 1955 blev prisstegringstendenserna mera påtagliga i och med att produktionen inom järn- och stålindustrin inte endast i Västeuropa utan även i Förenta staterna närmade sig fullt kapacitetsutnyttjande. Trots att den västeuropeiska exportkartellen i flera omgångar höjt sina priser tenderar de uttagna stålpriserna

f. n. att överstiga de fastställda priserna och har från sommaren 1954 stigit med inemot 20 procent. Under 1953 och de första månaderna 1954 däremot underskreds den fastställda nivån. I Förenta staterna bör det strama prisläget ses mot bakgrunden av den rekordmässiga produktionen i bilindustrin under årets första månader. Bilproduktionen torde inte på något längre sikt kvarstå på den nuvarande höga nivån och en produktionsminskning förutses senast under andra halvåret. Den härigenom minskade efterfrågan på stål kan emellertid under sommarmånaderna väntas bli kompenserad genom den ökade byggnadsverksamheten. Den känsligaste indikatorn på de aktuella tendenserna på järn- och stålmarknaden utgöres av prisnoteringarna för järn-skrot. Stegringen i den amerikanska noteringen uppgår till ca 15 procent från mitten av december till mitten av mars.

Bland *övriga metaller* intar *koppar* en särställning. Priserna för denna metall kvarstod även efter Koreakonjunktorens vändning på en hög nivå under 1952 och 1953. Andra halvåret 1954 inträdde en ny kontinuerlig stegring för Londonnoteringarna på koppar. Samtidigt hölls prisnivån i Förenta staterna oförändrad trots att en av de viktigaste orsakerna till prisuppgången i London var strejker i de amerikanska koppargruvorna i Chile hösten 1954. I januari 1955 kom ännu en prishöjning på Londonmarknaden till följd av strejker i de nordrhodesiska gruvorna. Vid månadsskiftet januari—februari slutligen drevs priserna ytterligare upp genom tillspetsningen i Formosafrågan. Toppnoteringar på koppar uppnåddes i mitten av februari, varefter en mindre nedgång ägt rum sedan en avspänning i den politiska situationen gjort sig gällande och strejken i Nordrhodesia successivt avvecklats. Prisläget kan emellertid väntas förbli stramt i synnerhet med tanke på att den avvecklade nordrhodesiska strejken först nu börjar påverka leveranserna och att farhågor för en ny konflikt i Chile uppkommit. Även New York-priset har under 1955 uppjusterats i ett par omgångar med sammanlagt 16 procent. Denna höjning är dock mindre än i London och prisklyftan mellan New York- och London-noteringarna har därigenom ytterligare vidgats och bristen på koppar i Förenta staterna accentuerats. Detta har föranlett olika åtgärder, som syftar till att öka koppartillgången i Förenta staterna. Exempelvis har kopparlagring för strategiska ändamål begränsats för att minska den omedelbara bristen på denna metall, och exportbegränsning av kopparskrot införts. På längre sikt planeras en utbyggnad av världens kopparproduktion som inte obetydligt kommer att öka tillgången på denna metall.

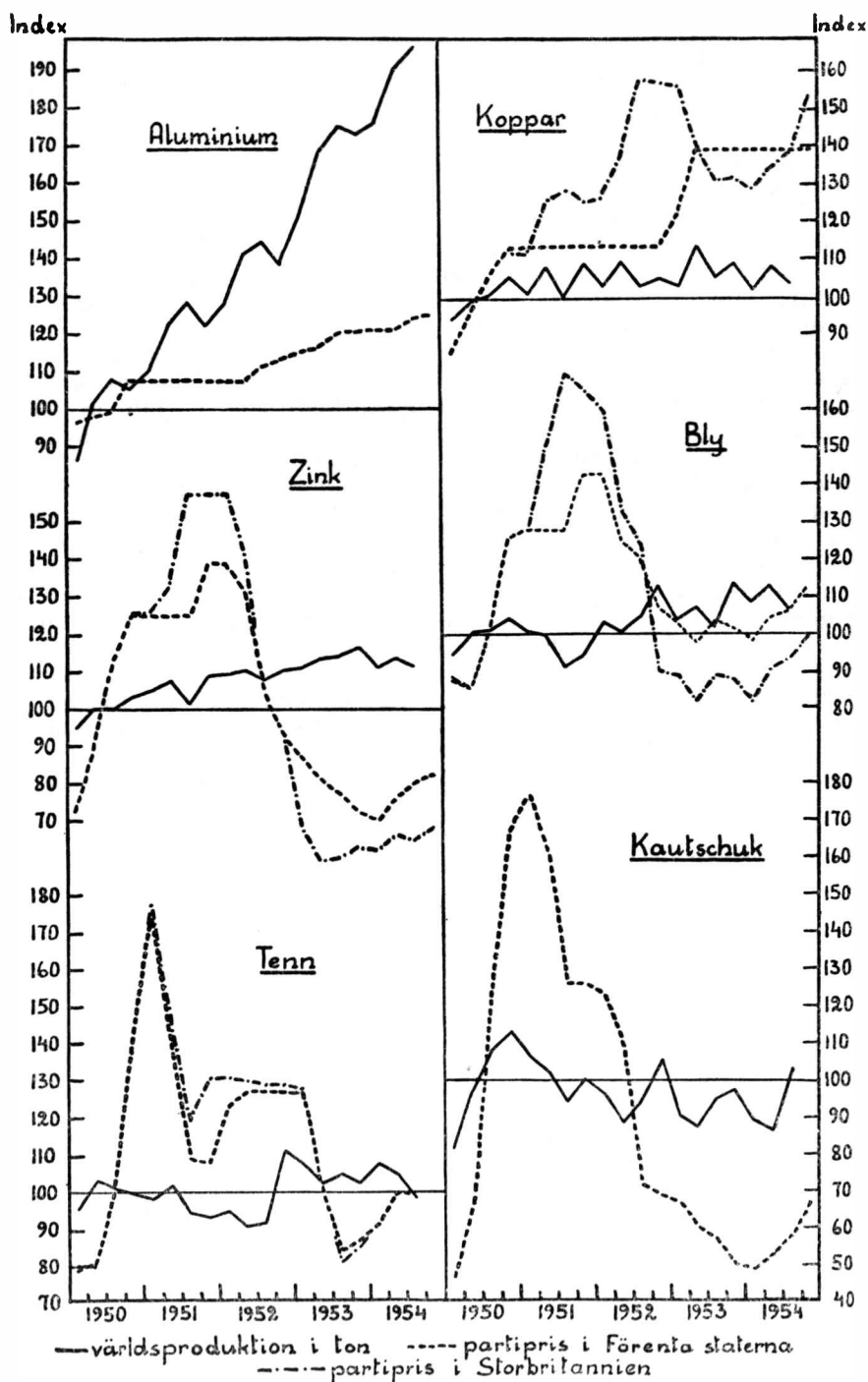
Eftersom en avsevärd del av världens tennproduktion kommer från Fjärran Östern, har utvecklingen av *tennpriserna* varit starkt bunden till den politiska utvecklingen i denna världsdel. Utöver den starka nedgången efter Koreakrisen kan även de olika faserna i Indokinakonflikten avläsas i tennnoteringarna. Under 1955 har en tendens till stramare priser gjort sig gällande fr. o. m. Formosakrisens tillspetsning. Även efter det att en viss avspänning inträtt i Fjärran Östern, ligger prisnivån något högre än vid årsskiftet 1954/55. Den är dock fortfarande låg jämfört med under tidigare hausseperioder. Detta kan delvis sättas i samband med det rikliga utbudet i väntan på det internationella tennavtalets ratificering.

Prisutvecklingen för *zink* och *bly* har efter det starka prisfallet som följde efter Koreainflationen, varit betydligt lugnare än för de ovannämnda metallerna. En jämnt framskridande prisstegring kan konstateras för bly från andra kvartalet 1953 och för zink från årsskiftet 1953/54. Prisuppgången från dessa tidpunkter till mars 1955 uppgår till ca 20 procent för bly och 15 procent för zink.

*Naturgummi*priset, som tredubblades från mitten av 1950 till början av

Diagram I: 5. Produktion och priser för vissa råvaror 1950–1954

Index: 1950 = 100

Källa: Monthly Bulletin of Statistics.

1951, sjönk till hösten 1952 till en lägre nivå än den som gällde före Koreakrisen. Efter en mindre, spekulativ prisuppgång vid slutet av det senare året fortsatte priserna att sjunka till mitten av 1954. Under andra halvåret detta år och de två första månaderna 1955 steg priserna åter — London-noteringarna på kautschuk med ca 50 procent — för att därefter sjunka med drygt 15 procent. Bakgrunden till de våldsamma prisfluktuationerna utgöres delvis av den osäkerhet som har sin grund i konkurrensförhållandena mellan syntetiskt gummi och naturgummi, men även av den politiska spänningen i Fjärran Östern där de viktigaste producentländerna för naturgummi ligger. Prisuppgången 1954 anses sålunda till stor del bero på att priserna på syntetiskt gummi väntades stiga i samband med de amerikanska syntetgummifabrikernas övergång i privat ägo. Syntetgummipriserna blev emellertid oförändrade samtidigt som en viss överflyttning av efterfrågan från naturgummi till syntetisk kautschuk gjorde sig märkbar, vilket alltså skulle förklara det senaste priset.

Textilråvarornas priser ligger, efter den kraftiga inflationsutvecklingen i samband med Koreakrisen, på en något lägre nivå än första halvåret 1950. En relativt stabil prisnivå för *bomull* upprätthålles med hjälp av statliga stödåtgärder i Förenta staterna. Dessa åtgärder syftar till att förebygga del prisfall som de stora amerikanska överskottslagren på bomull annars skulle medföra. En ovanligt god skörd under den gångna säsongen gjorde att dessa lager vid början av 1955 var större än vid samma tid i fjol, trots en minskning av den odlade arealen. En ytterligare reduktion av arealen planeras till 1955. I motsats till förhållandena i Förenta staterna uppvisar skördresultaten i Brasilien en mindre nedgång jämfört med förra säsongen. Förbrukningen av *ull* i de viktigaste konsumentländerna beräknas ha minskat med ca 10 procent från 1953 till 1954 samtidigt som prisnivån sjönk med omkring 15 procent. Ullproduktionen under innevarande produktionsår tycks bli av ungefär samma omfattning som under föregående säsong. Prisrörelserna under sista månaderna 1954 och början av 1955 uppvisar dock en viss osäkerhet med omväxlande fasta och vikande tendenser.

Livsmedelsdryckerna står under 1954—1955 för de mest dramatiska prisfluktuationerna på råvarumarknaderna. *Kaffepriset* förblev så gott som oförändrat under den allmänna prisuppgången under Koreainflationen. Den fellsagna skörden 1953 tillsammans med den höjda konsumtionen utlöste en viss lagerspekulation och snabbt stigande priser under 1954. Det med 60 procent höjda priset utlöste emellertid efter hand köpmotstånd bland konsumenterna, inte minst i Förenta staterna och vid mitten av 1954 sänkte Brasilien sin valutakurs för kaffe. Denna åtgärd tillsammans med en sänkning av minimipriset på kaffe medförde ett prisfall på ca 20 procent. Prissänkningen visade sig dock på litet längre sikt vara otillräcklig och vid början av 1955 företogs en ytterligare sänkning med ca 15 procent. Här efter har kaffenoteringen i New York varit fastare. Trots detta råder oro bland kaffeodlarna och olika prisstabiliserande åtgärder övervägs i de syd- och mellanamerikanska producentländerna. Prisutvecklingen för *kakao* sedan 1950 följer i stort sett samma linjer som ovan skisserats för kaffe. Prisstegringen under 1953 och första halvåret 1954 pågick för kakao något långsammare och över en längre tidsperiod än för kaffe och uppgick till inte mindre än 100 procent. Ett kraftigt prisfall inträffade även för kakao vid mitten av 1954, varefter följde en period med fluktuerande priser. Efter ytterligare en stark prisnedgång i februari—mars 1955 låg kakao priset vid månadsskiftet mars/april på ungefär samma nivå som under sommaren 1953. Även *tepriset* uppvisar under februari—mars 1955 en kraftig nedgång, men tycks sedan ha stabiliserat sig. Prisnedgången för te kan delvis för-

klaras med konsumenternas köpmotstånd vid en alltför hög prisnivå, delvis med det goda skördeutfallet under den gångna säsongen.

Världshandeln med *vete* uppvisar under första hälften av det pågående produktionsåret en betydande uppgång. Den ökade handeln bör ses mot bakgrunden av den dåliga skörden både i Västeuropa och Kanada samt översvämningsskadorna i Indien. Trots stegrad export kvarstår besvärliga överskottsproblem, i synnerhet för Förenta staternas del, i vilket land lagerökningen även under innevarande produktionsår fortsätter. I Kanada är detta problem inte längre lika svårbemästrat, dels på grund av det dåliga skördeutfallet, dels tack vare exportökningen. För de fyra största veteexportörerna — Förenta staterna, Kanada, Australien och Argentina — tycks totalt en viss minskning av överskotten under 1955 kunna väntas. Dessa lager är dock alltför stora att eventuella ändringar av prispolitiken inom ramen för det internationella veteavtalet väntas bli den kritiska frågan vid den vetekonferens som i sommar skall ta ställning till om och i vilka former veteavtalet skall förlängas.

Skildringen av råvaruprisernas utveckling har i den tidigare framställningen utgått från prisnoteringar. Dessa skiljer sig emellertid från de faktiskt betalade genomsnittsprisen både genom att förändringar registreras i noteringarna innan de ännu påverkat den faktiska prisnivån, och genom att de kvantiteter som omsätts vid de noterade priserna ofta är marginella. Den stegring i metallpriserna som framkommer i noteringarna i diagram 2, synes dock ganska väl motsvara de faktiska prishöjningarna att döma av priserna på i Storbritannien importerade metaller som mellan första och sista kvartalet 1954 stigit med 18 procent.

Genom att prisförändringarna varit olika för olika varor har de råvaruproducerande länderna påverkats i varierande grad. Australien och Nya Zeeland har haft sjunkande exportinkomster till följd av sänkta ullpriser. Också andra sterlingråvaror såsom kautschuk, te och kakao har fallit under det senaste halvåret men ligger alltför på en nivå som är högre än genomsnittet för förra året. Medan Brasilien, Colombia, Uruguay och Argentina såsom exportörer av kaffe, kött, spannmål och ull mött sjunkande priser, har utvecklingen gynnat metallproducerande länder såsom Bolivia, Chile och Peru, och vissa västeuropeiska besittningar. För de västeuropeiska länderna åter har utvecklingen medfört en viss försämring i bytesförhållandena under 1954 (se tabell 24) som är en följd inte bara av råvaruprisernas förändringar utan också av de under större delen av 1954 sjunkande priserna på manufakturade varor.

Den interna prisutvecklingen i de västeuropeiska länderna under 1954 kännetecknades av i stort sett stabila *partipriser*. De tidigare berörda prisstegringarna på råvaror återspeglas också i partiprisindex. Däremot var priserna både på icke-varaktiga konsumtionsvaror och på kapitalvaror samt varaktiga konsumtionsvaror svagt fallande under året. Först mot slutet av året började produktionsökningen nå gränserna för fullt kapacitetsutnyttjande inom kapitalvaruproduktionen. Ett visst tryck uppåt på priserna för dessa färdigvaror kommer också från höjda priser på metaller, trävaror och stål. Den lönestegring som förekom mellan 1953 och 1954 och som i de

Tabell I: 24. Prisutvecklingen i vissa länder december 1953—februari 1955

Förändringar i procent

	Importpriser		Exportpriser		Partipriser		Konsumtionspriser	
	dec. 53— juni 54	juni 54— nov. 54	dec. 53— juni 54	juni 54— nov. 54	dec. 53— juni 54	juni 54— febr. 55	dec. 53— juni 54	juni 54— febr. 55
Belgien	±0	—2,8	—4,2	+ 2,2	±0	⁶ +1,9	+1,8	—0,9
Danmark	¹ —2,5	² +0	¹ —3,6	² + 5,7	+2,6	+0,9	⁷ +1,7	⁸ +1,7
Frankrike	¹ +1,8	² —2,4	¹ —1,4	² — 2,8	+0,8	—2,9	+1,2	+0,9
Italien	+5,1	² —1,9	—5,6	² — 2,0	+0,1	⁶ +1,7	+3,1	⁸ +0,5
Nederländerna	+5,5	—5,2	+3,1	± 0	+2,2	⁶ —0,7	+6,3	⁸ +1,7
Norge	+0,8	—6,1	—9,2	+ 9,2	+2,3	—1,5	+3,1	+0,7
Storbritannien	+1,0	⁴ +5,0	±0	⁴ + 1,0	+2,0	+1,7	+1,6	+2,4
Västtyskland	±0	⁶ ±0	—2,5	⁶ — 0,8	±0	+1,7	+0,9	⁸ +1,9
Förenta staterna ...	+4,7	⁶ —1,0	±0	⁶ — 0,5	—0,1	+0,4	+0,2	⁸ —0,7
Sverige	¹ +2,8	² —0,7	¹ —0,3	² ± 0	+0,7	+1,3	+1,6	—0,8

Anm. »Import» och »exportpriser» avser handelsstatistikens enhetsvärden.

¹ 4 kvart. 1953—2 kvart. 1954. — ² 2 kvart.—4 kvart. 1954.

³ Juni—okt. 1954. — ⁴ Juni 1954—febr. 1955.

⁵ Juni—dec. 1954. — ⁶ Juni 1954—jan. 1955.

⁷ Jan.—juli 1954. — ⁸ Juli 1954—jan. 1955.

Källor: Monthly Bulletin of Statistics, Monthly Digest of Statistics, Statistiske Efterretninger, International Financial Statistics, Survey of Current Business, OEEC Statistical Bulletins, General Statistics och konjunkturinstitutets beräkningar.

viktigare industriländerna varierade mellan 2 och 5 procent, förefaller i genomsnitt inte ha överstigit produktivitetsökningen. Hållpunkter saknas ännu att bedöma löneökningarnas storlek och effekt under 1955, men starkare lönerörelser än under 1954 är i gång i bl. a. England och Frankrike.

Konsumtionspriserna slutligen steg ganska allmänt under 1954 och mer än som motsvarar ökningarna av partipriserna. Huvudparten av denna stegring kan hänföras till stegrade livsmedelspriser som delvis beror på höjda importpriser (kaffe, kako) och delvis — såsom i England och Norge — på avveckling av ransoneringar och subventioner. En annan viktig orsak till höjda levnadskostnader är stegringen i bostadsposten genom höjda hyror i de äldre lägenheterna, som successivt är under genomförande i de flesta länder. Snabbast skedde detta under fjolåret i Holland, där hyresstegringen uppgick till 20 procent i genomsnitt. Däremot var priserna på industriella konsumtionsvaror i stort sett stabila eller något fallande. Mot slutet av året synes dessa priser ha blivit något fastare dock med undantag för textil- och lädervaror för vilka produktionskapaciteten ännu inte är fullt utnyttjad.

I: 5. Kapitalvaruindustrin i Västeuropa**A. Verkstadsindustrin**

Den västeuropeiska verkstadsproduktionen har totalt sett stigit oavbrutet under hela efterkrigstiden. I alla viktigare producentländer utom Västtyskland och Italien var produktionen redan 1948 inte oväsentligt högre än omedelbart före kriget (se tabell 25). Den fortsatta expansionen har varit särskilt markerad i Västtyskland, där produktionen dock först 1951 passerade 1938 års nivå. Ännu fram till 1954 synes den västtyska verkstadsproduktionen i relation till 1938 ha stigit mindre än genomsnittligt för övriga västeuropeiska länder.

Av den västeuropeiska produktionen av verkstadsprodukter avsattes 1951 (enligt en beräkning av europakommissionen) i runt tal 80 procent på de västeuropeiska marknaderna — varav 10—15 procent gick i inbördes handelsutbyte de västeuropeiska länderna emellan. Närmare 20 procent exporterades till utomeuropeiska marknader eller till Östeuropa. I jämförelse med förkrigstiden innebär detta, att det västeuropeiska handelsutbytet, liksom även exporten till länder utanför Västeuropa, ökat avsevärt mera än produktionen.

Storbritannien, som är Västeuropas största producent av verkstadspro-

Tabell I: 25. Förändringar i verkstadsindustrins produktionsvolym inom vissa västeuropeiska länder 1938—1954

Procent

	1938—48	1938—51	1938—54 ¹	1951—54 ¹
Österrike	— 2	—122	+137	+ 7
Belgien	+26	+ 35	+ 31	— 3
Danmark	+45	+ 88	+106	+ 9
Frankrike	+20	+ 49	+ 62	+ 8
Västtyskland	—60	+ 19	+ 59	+34
Italien	— 8	+ 28	+ 65	+29
Nederländerna	+22	+ 71	+122	+30
Sverige	+65	+ 95	² +100	² + 2
Schweiz	+39	+ 39	..	..
Storbritannien	+51	+ 87	+109	+12
Övriga länder ³	—53	— 33	— 16	+25
Totalt	+ 2	+ 48	+ 73	+17

Källa: Europakommissionen, utom vad beträffar Sverige (jfr not 2 s. 78).

¹ Uppgifterna för 1954 hänför sig till de tre första kvartalen.

² Siffran för produktionsutvecklingen 1953—1954 bygger på uppgifter rörande sysselsättningsutvecklingen och en uppskattning av stoleksordningen av produktivitetsutvecklingen.

³ Finland, Västberlin, Grekland, Irland och Norge.

Tabell I: 26. Vissa länders andel i den totala västeuropeiska verkstadsproduktionen 1938—1954

Procent

	1938	1948	1951	1953	1954 ¹
Österrike	1,2	1,2	1,8	1,6	1,6
Belgien	2,8	3,5	2,6	2,3	2,2
Danmark	1,4	2,0	1,8	1,6	1,7
Frankrike	15,9	18,9	16,1	15,5	14,9
Västtyskland	29,0	11,4	23,4	25,4	26,7
Italien	5,6	5,1	4,9	5,6	5,4
Nederländerna	2,7	3,2	3,1	3,5	3,4
Sverige	4,0	6,5	5,3	4,8	4,6
Schweiz	2,0	2,8	1,9	..	..
Storbritannien	28,4	42,2	36,0	34,7	34,3
Övriga länder	7,0	3,2	3,1	² 5,0	² 5,2
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Källa: Europakommissionen, utom vad beträffar Sverige (jfr not 2, s. 78).

Anm. Beräkningarna avspeglar förskjutningarna i andelarna räknade i 1951 års priser.

¹ Bygger på statistik för de tre första kvartalet.

² Inklusive Schweiz.

duktioner, svarar för i runt tal en tredjedel av den totala västeuropeiska produktionen (se tabell 26). Genom den starka expansionen i Västtyskland och den avsevärt långsammare produktionsstegringen i Storbritannien har Storbritanniens försprång framför Västtyskland dock successivt minskat de senaste åren. Storbritannien är även den största exportören. Dess export av verkstadsprodukter, som ungefär tredubblats sedan före kriget, uppgick 1954 till 35—40 procent av hela Västeuropas. Av Storbritanniens export avsattes 25 procent på den västeuropeiska marknaden, medan ca 40 procent gick till det yttre sterlingområdet.

Västtysklands export överskred, liksom dess produktion, 1938 års nivå först 1951. Därefter har den ökat kraftigt och torde 1954 ha varit ungefär dubbelt så stor som 1938. För Västtysklands verkstadsindustri spelar exporten en relativt sett större roll än för Storbritanniens. I Västtyskland exporterades sålunda 1954 omkring 40 procent av produktionen, i Storbritannien knappt 30 procent. Den västtyska exporten av verkstadsprodukter är vidare i högre grad än den brittiska inriktad på den västeuropeiska marknaden, där närmare 60 procent avsattes. Bland de utomeuropeiska marknaderna spelar Sydamerika en förhållandevis betydande roll.

I Frankrike motsvarade exporten av verkstadsprodukter 1954 i runt tal 15 procent av produktionen. Ungefär hälften härav avsattes i de franska kolonierna och en fjärdedel på den västeuropeiska marknaden. Även för den italienska verkstadsindustrin är exporten av förhållandevis underordnad betydelse, medan den för vissa andra mindre producentländer, såsom Sverige, Nederländerna, Belgien och Danmark, spelar en relativt sett väsentligt större roll.

Importen av verkstadsprodukter till de västeuropeiska länderna från marknader utanför Västeuropa är totalt sett tämligen obetydlig. Den motsvarar knappt 5 procent av tillförseln till de västeuropeiska marknaderna, medan det inbördes handelsutbytet är av storleksordningen 15 procent. I de två största producentländerna, Storbritannien och Västtyskland, spelar importen kvantitativt sett en helt underordnad roll. Även i Frankrike och Italien motsvarar importen en ganska liten del av förbrukningen. I vissa av de mindre länderna svarar importen däremot för en betydande del av tillförseln, t. ex. i Sverige för omkring 40 procent, i Nederländerna och Danmark för mer än hälften och i Belgien för nära tre fjärdedelar. Som nämnts, är även exporten från dessa mindre länder relativt sett mera omfattande än för de större producentländerna. Dock föreligger för samtliga här nämnda mindre produktionsländer ett importöverskott av verkstadsprodukter, medan Storbritannien, Västtyskland och Frankrike har exportöverskott.

Konjunkturutvecklingen 1950—1954

Till följd av den starkt ökade efterfrågan på verkstadsprodukter steg orderstockarna inom den västeuropeiska verkstadsindustrin under senare hälften av 1950. Orderstockarna torde i allmänhet ha fortsatt att växa under hela 1951. Nybeställningarna visade dock redan under 1951 tecken till

Tabell I: 27. Värdet av ordergång och orderstock i verkstadsindustrin i vissa västeuropeiska länder 1950—1954

Index: hela perioden = 100

	1950		1951		1952		1953		1954	
	1:a	2:a	1:a	2:a	1:a	2:a	1:a	2:a	1:a	2:a
	halvåret		halvåret		halvåret		halvåret		halvåret	
Västtyskland										
Ordergång	..	..	82	82	109	101	100	105	124	120
Leveranser	..	..	77	85	102	104	107	109	116	121
Belgien										
Ordergång	72	81	133	116	134	91	92	82	99	103
Leveranser	82	87	105	110	109	107	100	104	97	104
Storbritannien	..	..								
Ordergång	..	..	154	115	99	79	74	80	100	131
Leveranser	..	..	78	83	104	123	116	106	108	99
Nederländerna ¹										
Orderstock	..	..		94	94	98	100	107	100	..
Sverige ²										
Orderstock	108	112	116	120	111	100	81	78	76	77
Finland ¹										
Orderstock	..	..	108	104	98	96	99	94	84	..

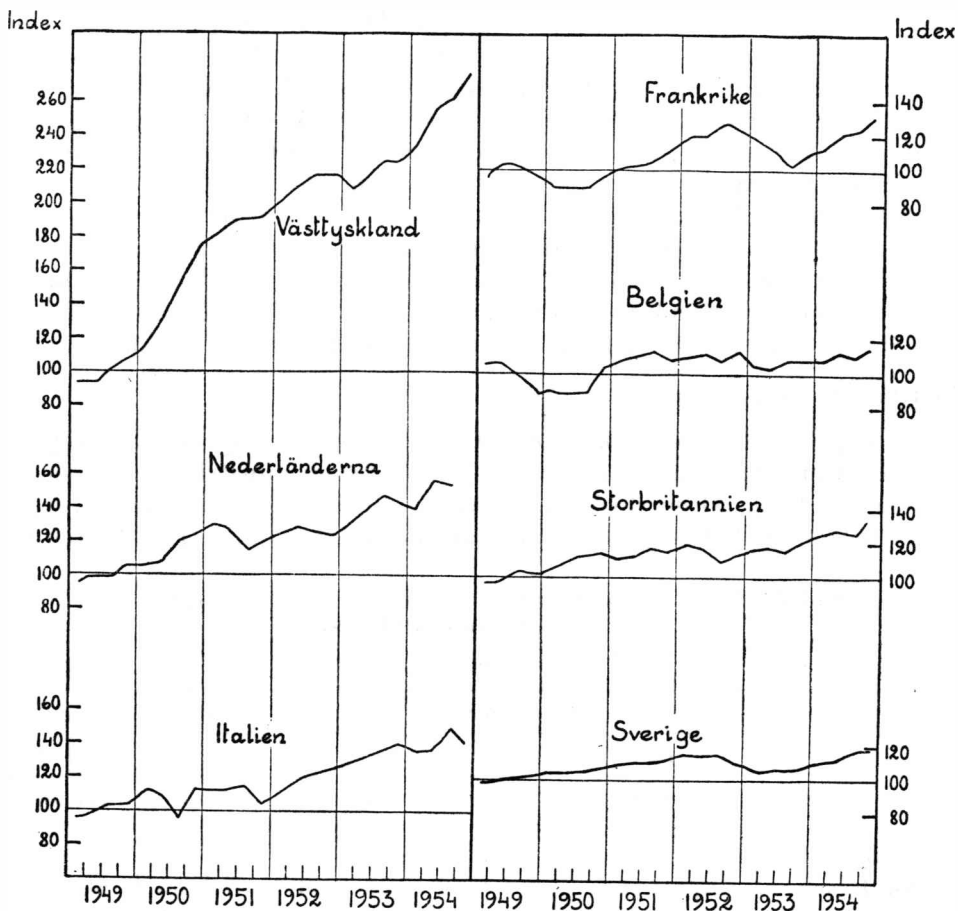
Källa: Europakommissionen, Economic Survey of Europe in 1954.

¹ Avser slutet av perioden.

² Avser mitten av perioden.

Diagram I: 6. Produktionsvolymen inom verkstadsindustrin i vissa Västeuropeiska länder 1949—1954

Index: 1949 = 100

Källa: Europakommissionen, utom för Sverige (jfr not 2, s. 78).

att minska, vilket kan utläsas av i tabell 27 återgivna sporadiska data rörande ordergång, leveranser och orderstockar inom verkstadsindustrin i vissa västeuropeiska länder. Produktionen av verkstadsprodukter steg i praktiskt taget alla västeuropeiska länder från 1950 till 1952. Tack vare de betydande orderstockarna påverkades den inte omedelbart av minskningen i beställningarna. Tämmligen allmänt började produktionen dock visa tecken till att sjunka under 1952. I vissa länder, bl. a. i Sverige, var minskningen till en början förhållandevis långsam men accentuerades mot slutet av året, då orderstockarna började bli otillräckliga. I allmänhet pågick produktionsminskningen under ett år fram till mitten av 1953, då produktionen i de flesta länder åter började stiga.

Såväl nedgången som återhämtningen av verkstadsproduktionen var olika

i olika länder både vad beträffar tidslokalisering och omfattning. Vad Västtyskland beträffar var det knappast fråga om någon nedgång, utan avmattningen visade sig i form av att takten i produktionsökningen var lägre under 1952 och 1953 än tidigare. Inte heller i Nederländerna eller Italien var det fråga om någon nämnvärd produktionsnedgång. I Storbritannien var produktionsminskningen av storleksordningen 5—10 procent och vid återhämtningen uppnåddes den tidigare produktionstoppen redan i början av 1953. I Frankrike däremot föll produktionen mycket markant — närmare 20 procent — från tredje kvartalet 1952 och ett år framåt. Denna produktionsminskning hade inte fullt återhämtats förrän under fjärde kvartalet 1954. I Belgien märktes produktionsnedgången något tidigare än i andra länder — redan under andra halvåret 1951 — och synes ha pågått under en längre tid än i andra länder. Även i Sverige föll produktionen förhållandevis mycket, och återhämtningen har knappast förrän mot slutet av 1954 fört upp den i nivå med den tidigare toppen 1952.

En närmare diskussion av orsakerna till dessa skillnader i utvecklingen i olika västeuropeiska länder förutsätter en belysning såväl av den inhemska efterfrågeutvecklingen som av utrikeshandelns betydelse i förloppet. Vid tolkningen måste dessutom hänsyn tas till olikheter länderna emellan, vad beträffar sådana faktorer som graden av produktionsåterhämtning efter kriget, tillgången på arbetskraft, produktionens inriktning på olika slag av verkstadsprodukter, exportens länderinriktning, den förda ekonomiska politiken, det relativa konkurrensläget m. m. Det är inte här möjligt att systematiskt genomföra en sådan analys, därtill är den tillgängliga statistiken alltför ofullständig och svårtolkad. Följande mera skissartade framställning bygger dock, utom på här redovisade data, även på vissa av Europakommissionen endast i diagramform redovisade uppgifter rörande importens och exportens betydelse 1938, 1948 och 1950—1954 i olika västeuropeiska länder.¹

Såväl hemmamarknadens som exportens inflytande på utvecklingen har varit väsentligt olika i olika länder. I Italien, Storbritannien och Frankrike synes produktionen för hemmamarknaden ha stigit år från år under perioden 1950—1954, i Storbritannien och Frankrike dock med en viss dämpning av utvecklingstakten under 1951—1953. Också i Västtyskland var hemmamarknadsförbrukningen väsentligt större 1954 än 1950, men sjönk temporärt 1953. I samtliga dessa fyra länder spelar importen en förhållandevis liten roll. I Nederländerna synes produktionen för hemmamarknaden ha undergått förhållandevis små variationer; importen har dock stigit markant under 1954. Det är egentligen endast i Belgien och i någon mån i Sverige som produktionen för hemmamarknaden visat en mera betydande nedgång. I Belgien sjönk den sålunda markant från 1950 till 1952 och den senare uppgången har inte kunnat föra upp den till 1950 års nivå. I Sverige sjönk hemmamarknadsproduktionen under 1952 och 1953; under 1954 har emeller-

¹ Economic Survey of Europe Since the War, Genève 1953, och Economic Survey of Europe in 1954, Genève 1955.

Tabell I: 28. Bruttoinvesteringar i maskiner, apparater och transportmedel inom industrin i vissa västeuropeiska länder 1950—1954

Index: 1950 = 100

	1951	1952	1953	1954
Frankrike ¹	110	80	80	*131
Västtyskland	110	115	121	
Italien	111	120	117	
Nederländerna	97	93	101	97
Sverige ²	91	80	75	
Storbritannien	105	100	103	

Källa: Europakommissionen, Economic Survey of Europe in 1954, utom vad beträffar Sverige.

¹ Uppskattad av Europakommissionen.

² Första halvåret.

³ Enligt senast föreliggande investeringsberäkningar.

tid skett en återhämtning. I Belgien synes denna utveckling ha gått hand i hand med en stigande import. I Sverige synes däremot importens andel i den inhemska förbrukningen ha varit i stort sett densamma under hela perioden 1950—1954, möjligtvis med någon ökning under 1954.

Bakgrunden till konjunkturuppsvinget i verkstadsindustrin från 1950 till 1951 är främst att söka i den starka ökning av investeringsviljan som inträffade under denna period. Tabell 28 visar att industrins investeringar i maskiner o. dyl. från 1950 till 1951 steg i samtliga i tabellen medtagna länder utom Sverige och Nederländerna. Under 1952 sjönk dock industrins investeringar i maskiner även i Storbritannien och Frankrike samt 1953 även i Italien. Endast i Västtyskland fortsatte maskininvesteringarna att öka under hela perioden. 1953 kunde en viss återhämtning konstateras i Nederländerna och Storbritannien. Under 1954 inträffade ett allmänt uppsving och i flertalet länder torde industrins investeringar i maskiner ha stigit. I Sverige beräknas de dock ännu ha varit några procent lägre än 1950, räknat i fasta priser.

Dessa data ger en del av förklaringen till olikheterna länderna emellan, exempelvis å ena sidan den starka expansionen av den inhemska efterfrågan i Västtyskland och Italien och å andra sidan stagnationen i Nederländerna (fram till 1953) och i Sverige, liksom till den mellanställning i utvecklingshänseende som Storbritannien intar. Sämst är överensstämmelsen mellan investeringsutvecklingen inom industrin och den totala inhemska efterfrågan för Frankrikes del.

Även om industrins investeringar i verkstadsprodukter föll, i Sverige från 1950, i Frankrike och Storbritannien från 1951 samt i Italien från 1952, steg dock den totala tillförseln i de tre sistnämnda länderna, medan den i Sverige föll endast obetydligt. Detta kan till en del tillskrivas den samtidigt pågående expansionen av rustningsutgifterna. Ökningen av dessa kom

Tabell I: 29. Förändringar i exportvolymen av verkstadsprodukter i vissa västeuropeiska länder 1950—1954

Procent

	Belgien-Luxemburg	Frankrike	Väst-tyskland	Italien	Nederländerna	Sverige	Schweiz	Storbritannien
1950—1951.....	..	+26	+67	..	..	+13	+16	+ 4
1951—1952	..	- 4	+32	..	..	- 2	+ 3	+ 3
1952—1953	-7	-12	+ 8	+ 5	+34	-17	+ 4	- 8
3 första kvartalen								
1953—1954	..	+10	+17	..	..	+13	+ 8	+ 7
1 kv. 1951—1 kv. 1952.		+ 2	+44			+33	+14	+28
2 kv. 1951—2 kv. 1952.		+ 2	+34			± 0	- 5	+ 2
3 kv. 1951—3 kv. 1952.		-12	+22			-17	+ 2	- 8
4 kv. 1951—4 kv. 1952.		- 7	+31			-16	+ 2	- 6
1 kv. 1952—1 kv. 1953.	-8	-13	+ 1	± 0	+24	-29	+ 5	-17
2 kv. 1952—2 kv. 1953.		-13	+13			-29	+ 3	- 7
3 kv. 1952—3 kv. 1953.	-6	-19	+ 8	+10	+43	- 1	+ 6	- 7
4 kv. 1952—4 kv. 1953.		- 4	+ 9			- 5	+ 5	- 3
1 kv. 1953—1 kv. 1954.	±0	+ 3	+21	+18	+27	± 0	+ 3	+11
2 kv. 1953—2 kv. 1954.		+11	+10			+37	+ 8	+ 5
3 kv. 1953—3 kv. 1954.		+17	+21			+ 4	+11	+ 6

Källa: Europakommissionen.

att kompensera nedgången i industriinvesteringarna. Av betydelse inte minst för den ökade efterfrågan på verkstadsprodukter under 1954 har även varit de växande inköpen av konsumtionskapitalvaror, särskilt bilar (se tabell I: 11, s. 30).

Exporten av verkstadsprodukter minskade i många länder från 1952 till 1953. Särskilt markant var, som framgår av tabell 29, minskningen för Sverige och Frankrike. Vad Storbritannien beträffar var exportnedgången mindre omfattande. I Västtyskland och Nederländerna fortsatte exporten att stiga utan avbrott och på de flesta marknader. För Västtyskland innebar detta ett återerövrande av de genom kriget förlorade positionerna på världsmarknaden. Västtysklands framträngande på världsmarknaden medförde givetvis en förstärkning av avmattningstendenserna i övriga länder. I själva verket torde den totala verkstadsproduktionen i Västeuropa aldrig ha sjunkit under 1952—1953; vad som inträffade var att ökningstakten minskade temporärt.

Från första halvåret 1952 till första halvåret 1953 sjönk exporten av verkstadsprodukter från Västeuropa, enligt vad som framgår av tabell 30, på den östeuropeiska och flertalet utomeuropeiska marknader utom den nordamerikanska. Denna utveckling hänger, som framhållits i tidigare avsnitt (se s. 47 f.), intimt samman med variationerna i råvaruländernas betalningssituation. Denna förbättrades från 1950 till 1951 men försämrades

Tabell I: 30. Export av verkstadsprodukter från vissa västeuropeiska länder med fördelning på försäljningsområden 1952–1954

Miljoner dollar

Från \ Till	Nordamerika						Sydamerika					
	1952		1953		1954		1952		1953		1954	
	1:a	2:a	1:a	2:a	1:a	2:a	1:a	2:a	1:a	2:a	1:a	2:a
	halvåret		halvåret		halvåret		halvåret		halvåret		halvåret	
Sverige	9,1	7,6	9,2	7,9	10,3	10,2	30,5	14,0	12,8	21,8	16,8	22,5
Storbritannien	100,7	110,6	150,3	110,4	132,5		104,0	75,6	61,3	61,8	52,1	
Västtyskland	25,2	36,1	33,4	41,0	44,1		98,9	118,0	87,8	116,5	108,8	
Belgien-Luxemburg	5,6	8,9	8,1	6,4	9,6		12,8	10,9	4,7	7,5	6,0	
Frankrike	7,0	6,4	6,5	5,6	8,4		31,1	30,0	37,8	37,2	39,3	
Italien	13,1	13,4	12,9	11,1	9,7		26,5	17,3	22,5	28,3	27,0	
Nederländerna	3,8	4,7	5,5	9,9	7,8		12,3	16,2	20,3	21,8	23,8	
Schweiz	8,1	9,4	12,2	11,5	10,8		16,9	12,5	10,5	12,6	10,9	
Summa	172,6	197,1	238,1	203,8	233,2		333,0	294,5	257,7	307,5	284,7	
Utomeuropeiska sterlingområdet + västeuropeiska besittningar							Östeuropa ¹					
1952		1953		1954			1952		1953		1954	
1:a	2:a	1:a	2:a	1:a	2:a		1:a	2:a	1:a	2:a	1:a	2:a
halvåret		halvåret		halvåret			halvåret		halvåret		halvåret	
Sverige	16,5	14,0	12,6	13,4	15,1	16,3	25,4	23,4	10,6	13,1	8,3	9,1
Storbritannien	834,7	603,8	749,9	729,4	793,5		10,0	7,2	6,4	12,0	7,5	
Västtyskland	73,3	79,4	84,7	120,5	112,4		8,3	10,5	7,0	9,2	11,4	
Belgien-Luxemburg	54,5	46,9	43,1	50,1	54,2		2,6	1,8	3,0	8,3	3,6	
Frankrike	262,7	207,2	203,4	181,4	222,7		6,7	6,3	4,6	3,2	4,4	
Italien	12,6	12,0	13,7	12,7	17,6		11,4	7,9	6,4	7,7	8,3	
Nederländerna	18,3	17,0	19,3	17,1	23,1		1,2	0,7	0,7	0,3	0,3	
Schweiz	11,8	12,2	12,8	14,2	11,4		10,3	6,3	7,4	5,3	3,1	
Summa	1 234,4	992,5	1 139,5	1 138,8	1 250,0		75,9	64,1	46,1	59,1	46,9	

¹ Exklusive Finland och Jugoslavien.

Från \ Till		Västeuropa ¹						Övriga världen					
		1952		1953		1954		1952		1953		1954	
		1:a	2:a	1:a	2:a	1:a	2:a	1:a	2:a	1:a	2:a	1:a	2:a
		halvåret		halvåret		halvåret		halvåret		halvåret		halvåret	
Sverige		66,6	66,2	64,2	68,3	72,6	77,4	30,3	23,6	24,1	23,4	22,6	29,6
Storbritannien		375,3	277,8	375,6	317,6	385,8		152,9	97,9	122,3	114,5	125,1	
Västtyskland		459,4	506,1	502,8	538,0	592,0		103,7	133,9	126,5	143,3	142,0	
Belgien-Luxemburg		64,8	62,2	62,3	62,0	66,8		19,6	19,9	16,7	13,5	12,5	
Frankrike		95,9	89,1	87,2	82,4	102,5		42,9	44,5	41,1	40,8	42,4	
Italien		64,8	67,4	62,3	57,0	64,9		27,4	29,0	29,1	28,4	28,7	
Nederländerna		59,7	62,2	72,3	74,8	84,9		32,1	27,5	26,2	26,7	26,4	
Schweiz		78,7	87,3	84,4	87,6	89,3		10,8	22,9	19,7	21,2	20,5	
Summa		1 265,2	1 218,3	1 311,1	1 287,7	1 458,8		419,7	399,2	405,7	411,8	420,2	
		Totalt											
		1952		1953		1954							
		1:a	2:a	1:a	2:a	1:a	2:a						
		halvåret		halvåret		halvåret							
Sverige		178,4	148,8	133,5	147,8	145,7	165,1						
Storbritannien		1 577,6	1 172,9	1 465,8	1 345,8	1 496,6							
Västtyskland		768,8	883,9	842,2	968,6	1 010,7							
Belgien-Luxemburg		159,8	150,5	137,9	147,9	152,5							
Frankrike		446,4	383,5	380,6	350,6	419,7							
Italien		155,8	147,0	146,8	145,2	156,2							
Nederländerna		127,4	128,2	144,3	150,5	166,3							
Schweiz		136,7	150,8	147,1	152,3	146,0							
Summa		3 550,9	3 165,6	3 398,2	3 408,7	3 693,7							

Källa: OEEC Statistical Bulletins, Foreign Trade, Series II.

Anm. Uppgifterna omfattar följande grupper i Standard International Trade Classification (SITC): 699 Manufactures of metals samt 7 Machinery and transport equipment utom 735 Ships and boats.

¹ Inkl. Finland och Jugoslavien.

Från / Till	Västeuropa				Övriga världen			
	1952	1953	1953 1:a halvåret	1954 1:a halvåret	1952	1953	1953 1:a halvåret	1954 1:a halvåret
Sverige	5,3	5,1	4,9	5,0	6,6	5,8	5,9	5,4
Storbritannien	26,3	26,7	28,6	26,4	30,6	29,0	30,2	29,8
Västtyskland	38,9	40,0	38,3	40,6	29,0	32,9	31,1	33,8
Belgien-Luxemburg	5,1	4,8	4,8	4,6	4,8	3,7	4,1	3,0
Frankrike	7,5	6,5	6,7	7,0	10,7	10,1	10,1	10,0
Italien	5,3	4,6	4,8	4,5	6,9	7,0	7,2	6,8
Nederländerna	4,9	5,7	5,5	5,8	7,3	6,5	6,5	6,3
Schweiz	6,7	6,6	6,4	6,1	4,1	5,0	4,9	4,9
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Totalt								
	1952	1953	1953 1:a halvåret	1954 1:a halvåret				
Sverige	4,9	4,1	3,9	3,9				
Storbritannien	41,0	41,3	43,1	40,5				
Västtyskland	24,6	26,6	24,8	27,4				
Belgien-Luxemburg	4,6	4,2	4,1	4,1				
Frankrike	12,4	10,8	11,2	11,4				
Italien	4,5	4,3	4,3	4,2				
Nederländerna	3,8	4,3	4,3	4,5				
Schweiz	4,2	4,4	4,3	4,0				
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0				

Källa: OEEC, Statistical Bulletins, Foreign Trade, Series II.
 Anm. Beräkningarna bygger på uppgifterna i tabell 30.

Tabell I: 32. Export av verkstadsprodukter från vissa västeuropeiska länder med procentuell fördelning på försäljningsområden 1952

Från \ Till	Nord- amerika	Syd- amerika	Utomeuropeiska sterlingområdet + västeuropeiska besittningar	Öst- europa	Väst- europa	Övriga världen	Totalt
Sverige	5,1	13,6	9,3	14,9	40,6	16,5	100,0
Storbritannien	7,7	6,5	52,3	0,6	23,8	9,1	100,0
Västtyskland	3,7	13,1	9,2	1,2	58,4	14,4	100,0
Belgien-Luxemburg .	4,7	7,6	32,7	1,4	40,9	12,7	100,0
Frankrike	1,6	7,4	56,6	1,6	22,3	10,5	100,0
Italien	8,8	14,5	8,1	6,4	43,6	18,6	100,0
Nederländerna	3,3	11,2	13,8	0,7	47,7	23,3	100,0
Schweiz	6,1	10,3	8,4	5,8	57,8	11,6	100,0
Sammanlagd export från ovanstående länder	5,5	9,3	33,9	2,1	37,0	12,2	100,0

Källa: OEEC, Statistical Bulletins, Foreign Trade, Series II.

Anm. Beräkningarna bygger på uppgifterna i tabell 30.

åter under 1952. På den östeuropeiska marknaden reducerades exporten från 1951 till 1952 med mer än 50 procent. För Storbritannien liksom även för Västtyskland var nedgången mycket markant — för båda länderna i runt tal 70 procent. Detta synes ha varit den enda exportmarknad av betydelse, där den västtyska exporten sjönk från 1951 till 1952. De flesta västeuropeiska länders export till Östeuropa fortsatte att sjunka från 1952 till 1953. För Belgien och Storbritannien noterades dock någon återhämtning.

Även på den sydamerikanska marknaden sjönk exporten för praktiskt taget alla här redovisade länder, utom Västtyskland, redan från 1951 till 1952. Nedgången fortsatte i de flesta fall under första halvåret 1953 då även den tyska exporten synes ha gått tillbaka något. Den under senare år starka utvidgningen av den tyska exporten på denna marknad har underlättats av en omfattande kreditgivning.

På den nordamerikanska marknaden steg exporten från flertalet länder såväl 1951—1952 som 1952—1953. Mot slutet av 1953 och under i varje fall första hälften av 1954 inträffade emellertid en viss nedgång även på denna marknad till följd av konjunkturavmattningen.

För samtliga i tabell 32 redovisade länder utom för Storbritannien och Frankrike spelar den västeuropeiska marknaden den betydelsefullaste rollen. Det inbördes västeuropeiska handelsutbytet med verkstadsprodukter steg allmänt från 1951 till 1952. Även från 1952 till 1953 skedde en viss ökning av detta inbördes handelsutbyte. Från första halvåret 1952 till samma period 1953 var det endast den västtyska, den holländska och den schweiziska exporten som steg. Under andra halvåret 1953 var även den svenska och den brittiska exporten högre än ett år tidigare. Första halvåret 1954 var

Tabell I: 33. Exportpriser för verkstadsprodukter i vissa västeuropeiska länder 1951—1954

Index: 1950 = 100

	Frankrike	Väst- tyskland	Schweiz	Sverige	Stor- britannien
1951 I	104	..	99	102	104
II	109	114	98	105	108
III	115	118	98	115	113
IV	122	122	97	120	115
1952 I	127	125	95	120	119/121 ¹
II	133	128	97	123	125
III	130	135	100	132	126
IV	128	134	97	133	127
1953 I	128	137	99	130	126
II	133	134	98	137	125
III	134	134	98	131	125
IV	131	137	98	129	125
1954 I	134	138	97	130	125
II	134	137	96	119	124
III	130	136	97	132	125
IV				127	126

Källa: Europakommissionen.

¹ Fr. o. m. 1952 ny serie som täcker delvis andra varugrupper; 119 tillhör samma serie som uppgifterna för 1951, 121 den för senare år angivna serien.

den i samtliga i tabell 30 redovisade länder högre än första halvåret 1953.

För Storbritannien spelar handeln med det yttre sterlingområdet och för Frankrike handeln med kolonierna en väsentlig roll. Frankrikes export till dessa områden sjönk successivt under 1952 och 1953, medan Storbritanniens export efter en nedgång från första halvåret 1952 till första halvåret 1953 åter steg från andra halvåret 1953. Under första halvåret 1954 har såväl den brittiska som den franska exporten på dessa marknader stigit.

Den allmänna ökning av exporten som ägt rum från 1953 till 1954 har främst gått till den västeuropeiska marknaden. Även på den sydamerikanska liksom de flesta utomeuropeiska marknader, utom den nordamerikanska, noteras en uppgång till 1954. På den östeuropeiska marknaden är återhämtningen förhållandevis obetydlig. Det allmänna exportuppsvinget under 1954 gäller flertalet här diskuterade länder. Särskilt stark var ökningen för Västtyskland.

De fem senaste årens konjunkturvariationer inom verkstadsindustrin har givetvis även avspeglats i prisutvecklingen. I tabell 33 har sammanställts index över exportmedelpriser för verkstadsprodukter för vissa länder. Dessa index återspeglar priserna på de under varje period faktiskt exporterade varorna, vilka ofta kan ha beställts långt tidigare. Priserna synes enligt

dessa beräkningar inte ha uppnått sin högsta nivå förrän under 1953, då beställningspriserna i allmänhet torde ha varit i sjunkande. På det hela taget var exportpriserna oförändrade ungefär från mitten av 1952 till början av 1954. En viss ehuru förhållandevis obetydlig sänkning av exportpriserna kan spåras under 1954. Prisutvecklingen har i de länder som ingår i tabell 33 med undantag för Schweiz, varit tämligen likartad. I Schweiz steg priserna inte alls i förhållande till 1950, vilket till en del torde få tillskrivas det faktum att Schweiz inte devalverade sin valuta 1949. Vidare kan anmärkas, att prisstegringen från 1950 till 1953 synes ha varit något lägre i Storbritannien än i Sverige, Frankrike och Västtyskland.

Utvecklingen i Sverige

Huvuddragen i konjunkturutvecklingen inom den svenska verkstadsindustrin är desamma som ovan skisserats för Västeuropa i allmänhet. Enligt Europakommissionens beräkningar¹ skulle nedgången dock ha börjat något tidigare i Sverige än i allmänhet i övriga länder. Den skulle också ha varit mera markerad än i flertalet andra länder och återhämtningen långsammare. De i diagram 6 sammanställda uppgifterna ger ett visst belägg för detta. Det måste dock betonas att det statistiska underlaget för dylika jämförelser är av mycket osäker karaktär.² Enligt i tabell 26 återgivna uppskattningar skulle Sveriges andel av verkstadsproduktionen i Västeuropa ha sjunkit från 6,5 procent 1948 till 4,6 procent 1954. Detta kan dock främst uppfattas som resultatet av en återhämtning i andra länder av det försprång som Sverige uppnådde under kriget och de första efterkrigsåren. Ännu 1954 synes den svenska verkstadsproduktionen sedan 1938 ha ökat något mer än genomsnittet för Västeuropa. Av de västeuropeiska länder vilkas verkstadsproduktion är mer omfattande än Sveriges, har endast Storbritanniens (enligt vad som framgår av tabell 25) ökat starkare. Däremot har verkstadsproduktionen i flera av de mindre producentländerna ökat mer än i Sverige sedan 1938. Det är bl. a. fallet i Österrike, Danmark och Nederländerna.

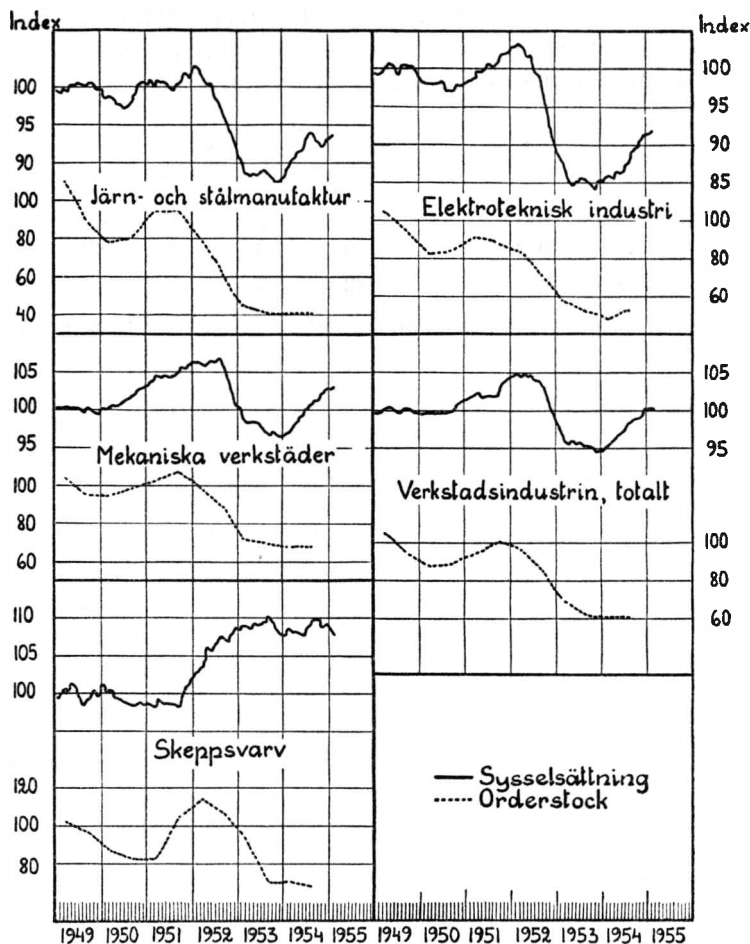
De senaste årens utveckling inom den svenska verkstadsindustrin ter sig i korthet sålunda. Orderstockarna inom verkstadsindustrin, som fyllts på under uppsvinget 1950—1951, undergick från slutet av 1951 eller i början av 1952 en successiv minskning fram till vintern 1953 (se diagram I: 7). Sysselsättningen visade inom vissa branscher tecken till att börja sjunka

¹ Economic Survey of Europe in 1954.

² I diagram 6 och tabellerna 25 och 26 återgives data rörande Sverige som skiljer sig från dem som utnyttjats av Europakommissionen, då riktigheten av kommissionens uppgifter på denna punkt kan ifrågasättas. I denna rapport återgivna uppgifter rörande produktionsutvecklingen inom verkstadsindustrin bygger vad beträffar årsmedeltalen på kommerskollegii volymindexberäkningar och vad beträffar utvecklingen 1953—1954 på uppgifter rörande sysselsättningsutvecklingen och en uppskattning av storleksordningen av produktivitetsutvecklingen. Kvartalsuppdelningen har erhållits med stöd av socialstyrelsens sysselsättningsstatistik. Här använda beräkningar ger en något fördelaktigare bild av den svenska utvecklingen än Europakommissionens statistik.

Diagram I: 7. Sysselsättning och orderstockar inom den svenska verkstadsindustrin 1949—1954

Index: 1949 = 100

Källor: Socialstyrelsens sysselsättningsstatistik; uppgifterna säsongrensade inom konjunkturinstitutet.

Industriens utredningsinstituts orderstatistik.

redan under första halvåret 1952. Först under hösten 1952 och den följande vintern reducerades dock sysselsättningen mera markant. Orderingången synes ha varit som lägst kring årsskiftet 1952/53. Då denna visade tecken att åter stiga, upphörde produktionen i stort sett att falla våren 1953. Från årsskiftet 1953/54 har den under inflytande av en fortsatt ökning av orderingången stigit successivt. Antalet inom verkstadsindustrin sysselsatta arbetare var dock i början av innevarande år fortfarande 4 procent lägre

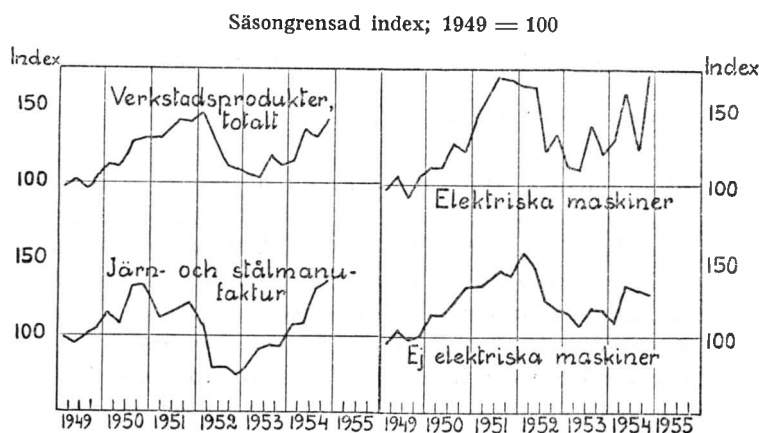
än i början av 1952, medan produktionen till följd av en förbättring av produktiviteten kan beräknas ha passerat den tidigare toppnivån. Produktionsökningen har hållit jämna steg med orderingången och någon nämnvärd förändring av orderstockarnas omfattning har därför totalt sett icke kommit till stånd från hösten 1953, enligt vad som framgår av nedanstående tablå, som bygger på Industriens utredningsinstituts statistik:

	Index: 1951 = 100							
	Sept. 1951	Mars 1952	Sept. 1952	Febr. 1953	Sept. 1953	Febr. 1954	Aug. 1954	Febr. 1955
Orderstock ¹ för								
hemmamarknad	100	94	84	68	66	63	63	59
export	100	82	65	50	42	42	45	51
Totalt	100	91	79	63	60	58	58	57

¹ Omfattar branscherna järn- och metallmanufaktur, mekaniska verkstäder (med gjuterier) och elektriska verkstäder.

Konjunktur nedgången var mera markerad vad beträffar exporten än på hemmamarknaden. Detta framgår såväl av förskjutningarna i orderstocken som av en direkt jämförelse mellan export- och produktionsutveckling. Exportvolymen av verkstadsprodukter (exklusive transportmedel) sjönk med 15 procent från 1952 till 1953, medan produktionsvolymen enligt kommerskollegii beräkningar minskade med endast 6 procent. Återhämtningen av exporten under 1954 har också varit starkt markerad. Exportvolymen av verkstadsprodukter beräknas ha varit närmare 15 procent högre 1954 än 1953, och stocken av exportorder har ökat långsamt. Exportproduktionen synes trots detta ännu i början av innevarande år ha legat sämre till än hemmamarknadsproduktionen i jämförelse med 1952. Enligt Industriens utredningsinstituts beräkningar uppgick exportproduktionens andel (räknad efter sysselsättningens fördelning och exkl. varven) i början av 1955 till 20,6 procent mot 22,4 procent i början av 1952. Exportorderstocken har också

Diagram I: 8. Volymindex för den svenska exporten av verkstadsprodukter 1949–1954

trots återhämtningen under det senaste året fallit mera i förhållande till toppläget än stocken av hemmamarknadsorder.

Den minskade avsättningen och sjunkande produktionen var förknippad med en betydande ökning av lagren inom verkstadsindustrin under 1952 (se tabell II: 12). Under 1953 och 1954 däremot sjönk lagren totalt sett. Nedgången stannade dock vid 2 procent 1953 och 1 1/2 procent 1954 av det totala lagervärdet. I dessa siffror ingår även lagren hos statliga och kommunala verkstadsföretag. Enbart de privata företagens lager sjönk något starkare under 1953 än de totala, eller med närmare 4 procent, medan de under 1954 endast sjönk med knappt 1 procent. Såväl 1953 som 1954 gällde lagernedgången så gott som enbart lagren av råvaror och halvfabrikat medan kvantiteten av varor i arbete ökade. Likaså steg färdigvarulagren under 1953 men var under 1954 ungefär oförändrade, enligt vad som framgår av nedanstående tablå över lager och lagerförändringar inom verkstadsindustrin (inkl. varven)¹:

	Hela verkstadsindustrin		Preliminära ouppräknade tal	
	Lagervärde 31/12 1953	Förändring under 1953	Lagervärde 31/12 1954	Förändring under 1954
Samtliga varor	4 710	— 105	4 440	— 65
därav: Råvaror	1 070	— 158	930	— 63
Halvfabrikat	1 330	— 5	1 200	— 35
Varor i arbete	1 530	+ 37	1 530	+ 34
Färdigvaror	780	+ 21	780	— 1

Minskningen av råvarulagren under 1953 var resultatet av en strävan från företagets sida att förbättra likviditeten och att anpassa lagren till den sänkta produktionen. Under 1954 torde en omsvängning i lagerutvecklingen ha inträffat. Råvarulagren sjönk i början av året. De betraktades dock ännu i mars 1954 av många företag som för stora och synes också ha fortsatt att minska en tid. En i september företagen enkätundersökning visar att företagen då började betrakta råvarulagren som för små. En ökning har där efter sannolikt kommit till stånd och de betraktades i början av april i år allmänt som lagom. — Färdigvarulagren fortsatte sannolikt att stiga en bit in på 1954 för att därefter falla. Även om variationerna kan antagas ha varit förhållandevis små, har dock omsvängningen i marknadsläget och produktionsutvecklingen medfört en förändring av företagets uppfattning om färdigvarulagrens önskvärda storlek. I mars 1954 betraktades de sålunda ännu på många håll som för stora, medan de i september allmänt ansågos vara för små.

Framställningen ovan har gällt den svenska verkstadsindustrin i dess helhet. Utvecklingen inom olika branscher har i stora drag följt ett likartat mönster, med en krympning av orderstockarna följt av en nedgång i sysselsättningen under 1952 och 1953 och en återhämtning under 1954. Vissa

¹ Uppgifterna för 1953 är angivna i 1953 års priser och för 1954 i 1954 års priser. Siffrorna för 1954 är preliminära och icke uppräknade till totalnivå och därför icke direkt jämförbara med siffrorna för 1953.

olikheter mellan branscherna kan dock utläsas ur diagram 7. Särskilt har utvecklingen inom varvsindustrin, vilken i allmänhet icke beaktats i ovanstående framställning, avvikit från utvecklingen inom övriga branscher. Orderingång och orderstock reducerades visserligen även här markant under 1952. Tack vare orderstockens betydande omfattning kunde produktionen dock i stort sett upprätthållas under 1953. Liksom inom verkstadsindustrin i övrigt steg orderingången inom varven under 1954. Från slutet av augusti 1954 till slutet av februari i år har varvens orderstockar ökat med 5 procent. Ökningen ligger helt på exportorderna medan stocken av hemmamarknadsorder minskat sedan i höstas.

Konjunkturbarometern för verkstadsindustrin

Konjunkturinstitutet har vid månadsskiftet mars/april inom verkstadsindustrin företagit en enkätundersökning av typen konjunkturbarometer.¹ Vissa preliminära resultat av denna skall här redovisas med den traditionella uppdelningen på de tre branschgrupperna: järn- och metallmanufaktur, mekaniska verkstäder och elektroteknisk industri.

Produktionsvolymen synes för samtliga dessa branscher ha stigit från sista kvartalet 1954 till första kvartalet 1955. En fortsatt uppgång väntas för andra kvartalet, ehuru möjligtvis av något mindre omfattning. Särskilt är tendensen till förbättring påtaglig vad beträffar den elektrotekniska industrin, mindre markerad är den för järn- och metallmanufaktur och mekaniska verkstäder. Inom sistnämnda branscher räknar omkring 10 procent av företagen t. o. m. med produktionsminskning under andra kvartalet.

Även *orderingången* har under första kvartalet 1955 tämligen allmänt varit högre än under sista kvartalet 1954, räknat efter värde.² Detta gäller såväl hemmamarknaden som exportmarknaden. En viss fortsatt ökning av orderingången väntas visserligen ännu på många håll. Antalet företag, som

¹ I »Konjunkturläget hösten 1954», sid. 99—119 återfinnes en detaljerad redogörelse för konjunkturbarometerns innebörd och utformning. Enkätmetoden har använts för textil- och beklädnadsindustrin sedan hösten 1954. Föreliggande undersökning är den första för verkstadsindustrin. Enkäten avser hela verkstadsindustrin utom skeppsbyggeri och reparationsverkstäder. Uppgifter har inhämtats från ett urval av omkring 350 företag. Undersökningen ger dels en belysning av utvecklingen från sista kvartalet 1954 till första kvartalet 1955 (vad beträffar vissa frågor från den 1 januari till den 1 april 1955), dels en förhandsbedömning av utvecklingen från första till andra kvartalet 1955 (resp. från den 1 april till 1 juni). Företagen ombads att i sina svar bedöma utvecklingen i förhållande till vad som kunde betecknas som normalt för säsongen. En mera utförlig redovisning av enkäten återfinnes i bilaga B, vilken dock inte ingår i föreliggande upplaga av rapporten.

² Enligt resultaten av en av Industriens utredningsinstitut en månad tidigare företagen undersökning skulle orderingången (räknad i arbetstimmar) ha varit lägre under månaderna december 1954—februari 1955 än under månaderna september—november 1954. Skillnaden i resultat mellan de båda undersökningarna får sannolikt främst tillskrivas det faktum, att Industriens utredningsinstituts uppgifter avser den faktiska orderingången medan de till konjunkturbarometern insamlade uppgifterna skall vara korrigerade för säsongsmässiga fluktuationer. Denna skillnad bör ha förstärkts genom att december, med julhelgen, i Industriens utredningsinstituts statistik tillhör den senare jämförelseperioden.

väntar en fortsatt ökning, är dock väsentligt färre än de som redovisar ökningarna från sista kvartalet 1954 till första kvartalet i år.

Utvecklingen av *försäljningspriserna* från sista kvartalet 1954 till första kvartalet 1955 är något oenhetlig. Endast vad beträffar järn- och metallmanufaktur föreligger en klar tendens till förbättring både på export och hemmamarknad. För de mekaniska verkstädernas produkter synes priserna snarast ha fortsatt att falla såväl på hemmamarknaden som på exporten. Inom den elektrotekniska industrin synes försäljningspriserna ha varit i stort sett oförändrade såväl på hemmamarknaden som på exportmarknaderna. För samtliga dessa branscher pekar förväntningarna för andra kvartalet på en viss prisstegring på hemmamarknaden. Vad exportmarknaden beträffar är prisläget svagare. En viss uppgång väntas dock för järn- och metallmanufaktur och en stabilisering vad beträffar elektrotekniska produkter, medan ett fortsatt prisfall väntas för de mekaniska verkstädernas produkter.

Råvarulagren synes under första kvartalet 1955 ha totalt sett undergått endast små förändringar, snarast i stigande riktning. Drygt 90 procent av företagen betraktar råvarulagren som lagom, och någon nämnvärd ändring av dem väntas inte inträffa under andra kvartalet.

Vad beträffar *färdigvarulagren* är tendenserna något annorlunda. Inom den mekaniska verkstadsindustrin synes färdigvarulagren ha ökat under första kvartalet, medan de under samma tid minskat inom järn- och metallmanufaktur och den elektrotekniska industrin. Inom alla tre branscherna betraktas färdigvarulagren ganska allmänt som för små. Trots detta räknar man med en fortsatt minskning under andra kvartalet. Särskilt är detta utpräglat inom de mekaniska verkstäderna, men en liknande tendens föreligger även inom de två andra branscherna.

Slutsatserna av det ovanstående synes vara, att man för den närmaste framtiden kan räkna med en viss fortsatt ökning inom verkstadsindustrin såväl av orderingång som av produktion, ehuru möjligtvis i något långsammare takt än tidigare.¹ Man synes också kunna räkna med någon dragning uppåt av priserna på hemmamarknaden och en tendens till stabilisering på exportmarknaderna. Det faktum att färdigvarulagren av många företag bedömes vara för små, är ett indicium på att produktionsstegringen släpar efter något i förhållande till efterfrågeutvecklingen. På många håll räknar man som följd härav med en ofrivillig lagerminskning. Att spänningen mellan efterfrågestegringen och produktionsstegringen dock inte är betydande, framgår dels av frånvaron av mera markerade prisstegringstendenser, dels av det faktum att orderstockarna inte visat någon nämnvärd tendens att öka. Råvarutillgången synes dessutom vara god och någon önskan att genom lagringsköp trygga den framtida tillförseln synes inte vara för handen. Uppenbart är sålunda, att det inte är fråga om en expansion under starkt efterfrågetryck utan en mera långsamt fortgående utveckling. Om en

¹ Härvid har hänsyn icke kunnat tagas till verkningarna av de under april företagna eller annonserade ekonomisk-politiska åtgärderna.

nedgång i efterfrågan skulle inträffa — några tecken på detta föreligger dock inte — skulle detta, med hänsyn till orderstockens relativt obetydliga omfattning, tämligen omedelbart få konsekvenser för produktions- och selsättningsutvecklingen.

B. Järn- och stålindustrin

Storbritannien och Västtyskland svarar tillsammans för drygt hälften av Västeuropas totala produktion av handelsfärdigt järn och stål. Storbritanniens andel uppgick 1952 till 27 procent och Västtysklands till 24 procent. Produktionen i Västtyskland var emellertid då, som framgår av tabell 34, knappast uppe i nivå med 1937 års produktion och 10 å 15 procent lägre än 1938 års produktion.¹ I Storbritannien däremot var produktionen 1952 i runt tal 40 procent större än 1937. Först mot slutet av 1954 synes den totala produktionen av handelsfärdigt järn och stål i Västtyskland ha överskridit 1938 års nivå. Både Västtysklands och Storbritanniens produktion avsåttes, enligt vad som framgår av tabell 35, till alldeles övervägande delen på hemmamarknaden. Exporten uppgick 1952 i båda dessa länder till i runt tal 15 procent av produktionen. Samtidigt förekommer en viss import av handelsfärdigt järn och stål. Såväl i Västtyskland som i Storbritannien är importen mindre än exporten.

Frankrike är Västeuropas i storleksordning tredje stålproducent och svarade år 1952 för 17 procent av Västeuropas produktion — tillsammans med Saar för 21 procent.² Produktionen i Frankrike var då drygt 40 procent högre än 1937, medan den i Saar ökat endast obetydligt i jämförelse med 1937 och sjunkit i förhållande till 1938. Vad Frankrike beträffar bör dock framhållas att produktionen 1937 ännu var 16 procent lägre än 1929. I Belgien—Luxemburg, som 1952 svarade för 13 procent av den västeuropeiska produktionen av handelsfärdigt järn och stål, låg produktionen detta år ca 30 procent över 1937 års nivå. Även här gäller dock att produktionen 1937 var lägre än 1929 — 7 procent.

För Frankrike, men i synnerhet för Belgien—Luxemburg, spelar exporten en väsentlig roll för järn- och stålindustrin, medan importen är av helt underordnad betydelse (se tabell 35). I Frankrike tillsammans med Saar uppgick exporten 1952 till närmare 25 procent av produktionen, och en kraftig ökning ägde rum till 1953. I Belgien—Luxemburg motsvarade exporten drygt 70 procent av produktionen 1952.

Av de återstående västeuropeiska producenterna är det endast Italien (med

¹ År 1937 har valts som utgångspunkt för en jämförelse med efterkrigstiden, därför att 1937 i de flesta länder var det sista toppåret för järn- och stålproduktionen före kriget. I vissa länder fortsatte produktionen dock att stiga från 1937 till 1938. Så var fallet i Saar, Västtyskland, Italien-Trieste och Nederländerna, vilkas produktion 1938 uppgick till resp. 2 077, 13 500, 1 804 och 40 tusen ton.

² Då Frankrike och Saar inte kan skiljas åt med avseende på den statistiska redovisningen av utrikeshandeln, har de i denna framställning ofta behandlats som en enhet. Motsvarande gäller Belgien och Luxemburg.

Tabell I: 34. Produktionen av handelsfärdigt järn och stål i Västeuropa åren 1937, 1949 och 1952

	1 000 ton			Procentuell förändring		
	1937	1949	1952	1937— 1949	1949— 1952	1937— 1952
Belgien	3 235	3 258	4 126	+ 8	+27	+ 36
Luxemburg	2 063	1 815	2 490	— 12	+37	+ 21
Frankrike	5 774	6 666	8 340	+ 15	+25	+ 44
Saar	1 996	1 233	2 015	— 38	+63	+ 1
Västtyskland	12 500	6 976	12 143	— 44	+74	— 3
Italien-Trieste	1 746	1 732	2 842	— 1	+64	+ 63
Nederländerna	18	325	464	+1 706	+43	+2 477
Summa	27 332	22 005	32 420	— 20	+47	+ 18
Österrike	506	605	843	+ 20	+39	+ 67
Sverige	744	984	1 131	+ 32	+15	+ 52
Storbritannien	9 835	12 209	13 557	+ 24	+11	+ 38
Spanien	171	442	583	+ 159	+32	+ 241
Övriga länder ²	247	383	589	+ 55	+54	+ 139
Summa	38 835	36 628	49 123	— 6	+34	+ 26

Källa: Europakommissionen, Quartely Bulletin of Steel Statistics for Europe.

¹ Se not nederst på sidan.

² Danmark, Finland, Grekland, Norge och Schweiz.

Trieste), Sverige, Österrike och Spanien som 1952 kom upp till en produktion av järn och stål omfattande mer än 1 procent av den sammanlagda västeuropeiska produktionen. I samtliga dessa länder, med undantag för Spanien,¹ har produktionen sedan förkrigstiden stigit mer än i de större producentländerna. Gemensamt för dessa medelstora producenter — fortfarande bortsett från Spanien — är också att importen spelar en förhållandevis betydande roll för den inhemska försörjningen med järn och stål, varierande från 15 procent av förbrukningen i Italien till omkring 40 procent i Sverige. Samtidigt förekommer en export som inte är av helt underordnad betydelse, varierande från 5 procent av produktionen i Italien till 25 procent i Österrike. I Spanien spelar utrikeshandeln en förhållandevis obetydlig roll. Slutligen bör även Nederländerna nämnas i detta sammanhang. Visserligen uppgick 1952 års produktion där inte till fullt en procent av den samlade västeuropeiska, men genom den starka expansionen passerades denna gräns mer än väl under 1953. För Nederländerna spelar importen av järn och stål en mycket väsentlig roll. Den är där större än produktionen och svarade 1952 för drygt 75 procent av tillförseln.

¹ Till följd av det spanska inbördeskriget låg 1937 års produktion långt under förkrigsgenomsnittet. Uppgifterna i tabell 34 är därför inte representativa vad Spanien beträffar.

Tabell I: 35. Produktion, import, export och tillförsel av handelsfärdigt järn och stål i vissa västeuropeiska länder 1949—1954

1 000 ton

	1949	1950	1951	1952	1952		1953		1954	
					1:a halv- året	2:a halv- året	1:a halv- året	2:a halv- året	1:a halv- året	2:a halv- året ¹
Belgien-Luxemburg										
Produktion	5 073	5 141	6 653	6 616	3 405	3 217	2 989	2 726	2 926	
Import	61	104	103	94	47	45	76	139	100	
Export	3 557	3 367	4 884	4 719	2 485	2 234	2 175	2 039	2 096	
Tillförsel	1 577	1 878	1 877	1 991	967	1 028	890	826	930	
Franrike-Saar										
Produktion	7 899	8 007	9 506	10 355	5 154	5 204	5 057	4 425	4 664	
Import	182	110	131	88	(56)	29	56	104	177	
Export	1 835	3 272	3 714	2 533	(1 265)	1 296	1 806	1 576	1 680	
Tillförsel	6 246	4 845	5 923	7 910	3 945	3 937	3 307	2 953	3 161	
Västtyskland										
Produktion	6 976	9 131	10 646	12 143	5 791	6 352	5 928	5 510	5 817	
Import	59	208	123	873	(127)	746	714	489	710	
Export	524	1 768	2 076	1 769	(993)	776	698	1 150	1 186	
Tillförsel	6 511	7 571	8 693	11 247	4 925	6 322	5 944	4 849	5 341	
Italien-Trieste										
Produktion	1 732	2 039	2 552	2 842	1 439	1 398	1 318	1 445	1 608	
Import	314	588	486	499	205	294	304	344	370	
Export	159	121	110	132	61	71	76	86	62	
Tillförsel	1 887	2 506	2 928	3 209	1 583	1 621	1 546	1 703	1 916	
Nederländerna										
Produktion	325	359	445	464	223	242	334	376	389	
Import	909	1 127	1 221	1 038	(558)	480	591	648	695	
Export	81	190	197	152	(88)	64	105	175	179	
Tillförsel	1 153	1 296	1 469	1 350	693	658	820	849	905	
Summa kol- och stålpoolens länder										
Produktion	22 005	24 677	29 807	32 420	16 012	16 413	15 626	14 482	15 404	
Nettoexport	4 631	6 581	8 917	6 713	3 899	2 847	3 119	3 302	3 151	
Summa tillförsel	17 374	18 096	20 890	25 707	12 113	13 566	12 507	11 180	12 253	
Sverige										
Produktion	984	969	1 025	1 131	564	591	591	623	620	
Import	694	587	761	804	504	300	270	312	332	
Export	112	121	169	169	79	88	90	96	77	
Tillförsel	1 566	1 435	1 617	1 766	989	803	771	839	875	
Storbritannien										
Produktion	12 209	12 868	13 141	13 557	6 717	6 935	7 237	6 867	7 595	
Import	899	461	452	1 554	758	798	526	407	228	
Export	1 760	2 399	1 948	1 937	983	955	1 012	1 059	1 078	
Tillförsel	11 348	10 930	11 645	13 174	6 492	6 778	6 751	6 215	6 745	

Källa: Europakommissionen, Quarterly Bulletin of Steel Statistics for Europe.

¹ Uppgifter för andra halvåret 1954 har icke hunnit införas i föreliggande upplaga.

Den europeiska kol- och stålpoolen

Bildandet av den europeiska kol- och stålpoolen har varit av dominerande betydelse för utvecklingen på detta område under de senaste åren. Poolen, som tillkom på franskt initiativ, omfattar Belgien, Luxemburg, Frankrike, Saar, Västtyskland, Italien med Trieste och Nederländerna. Dess — i varje fall på kort sikt — väsentligaste uppgift är att upprätta en för medlemsländerna gemensam marknad för de produkter som faller inom poolens intressesfär. Från och med den 10 februari 1953 infördes en dylik gemensam marknad för kol, järnmalm och skrot samt från den 1 maj samma år för järn och stål av handelskvalitet. Den 1 augusti 1954 utvidgades den senare marknaden till att omfatta även varmvalsat kvalitetsstål.

Den kanske viktigaste innebörden av den gemensamma marknaden är att tullarna mellan medlemsstaterna slopas. För Italien har dock tillsvidare gjorts ett undantag under en övergångsperiod på fem år, under vilken de italienska tullarna skall successivt reduceras. Vidare gäller förbud mot kartellöverenskommelser på den interna marknaden. Överenskommelsen berör inte direkt medlemmarnas export till tredje land. Vid sidan av unionen och i strid med dess anda har järnverken inom unionen dock ingått kartellöverenskommelser, när det gäller exporten.

Poolens länder utgör geografiskt sett ett enda sammanhängande område. De kompletterar varandra i viss utsträckning med avseende på produktion och förbrukning av produkter som faller inom poolens intressesfär. I tabell 36 har sammanställts vissa uppgifter som belyser omfattningen av produktionen samt det inbördes och yttre handelsutbytet med poolens produkter. *Stenkol* exporteras framför allt från Västtyskland, medan Frankrike, Italien och Nederländerna har importöverskott. För *järnmalm* föreligger importöverskott för alla medlemsländerna utom för Frankrike. Frankrikes exportöverskott räcker dock endast i ringa utsträckning till för att täcka underskottet i övriga medlemsländer. Närmare 20 procent (räknat efter malmvikt) av förbrukningen inom poolens länder består av från tredje land importerad malm. Räknat efter järnhalt eller värde spelar importen ännu större roll, då den importerade malmen, speciellt den svenska, har högre järnhalt än den som brytes inom unionen. Av poolens totala järnmalmsimport från tredje land under 1952 kom räknat efter malmkvantitet 65 procent från Sverige.

Vad beträffar *handelsfärdigt järn och stål* föreligger på den interna marknaden importöverskott för Nederländerna, Västtyskland och Italien, medan Frankrike och framför allt Belgien—Luxemburg har betydande exportöverskott. Exporten till tredje land uppgår till omkring 20 procent av produktionen. Importen från tredje land är däremot tämligen obetydlig i förhållande till den totala tillförseln. Det hindrar inte, att poolens länder spelar en väsentlig roll för svensk järn- och stålindustri som marknad för kvalitetsstål.

Genom inrättandet av den gemensamma marknaden har en väsentlig utvidgning av handelsutbytet länderna emellan kommit till stånd. Särskilt har

Tabell I: 36. Produktion, import, export och tillförsel av stenkol, järnmalm och handelsfärdigt järn och stål inom kol- och stålpoolen 1952—1954

Miljoner ton

	1952	1953	1954
<i>Stenkol</i>			
Brytning	238,9	237,0	241,7
Import från 3:e land	22,4	13,9	14,0
Export till » »	9,6	10,2	13,4
Tillförsel	251,7	240,7	242,3
Inbördes handelsutbyte	28,5	31,1	34,4
<i>Järnmalm</i>			
Brytning	61,8	61,1	60,6
Import från 3:e land	13,5	14,2	12,6
Export till » »	0,6	0,6	0,7
Tillförsel	74,7	74,7	72,5
Inbördes handelsutbyte	11,8	12,3	12,3
<i>Järn och stål</i>			
Produktion	29,9	27,0	29,6
Import från 3:e land	0,2	0,4	0,3
Export till » »	5,1	5,2	5,0
Tillförsel	25,0	22,2	24,9
Inbördes handelsutbyte	2,1	2,3	3,0

Källa: Kol- och stålpoolen, Statistisches Bulletin.

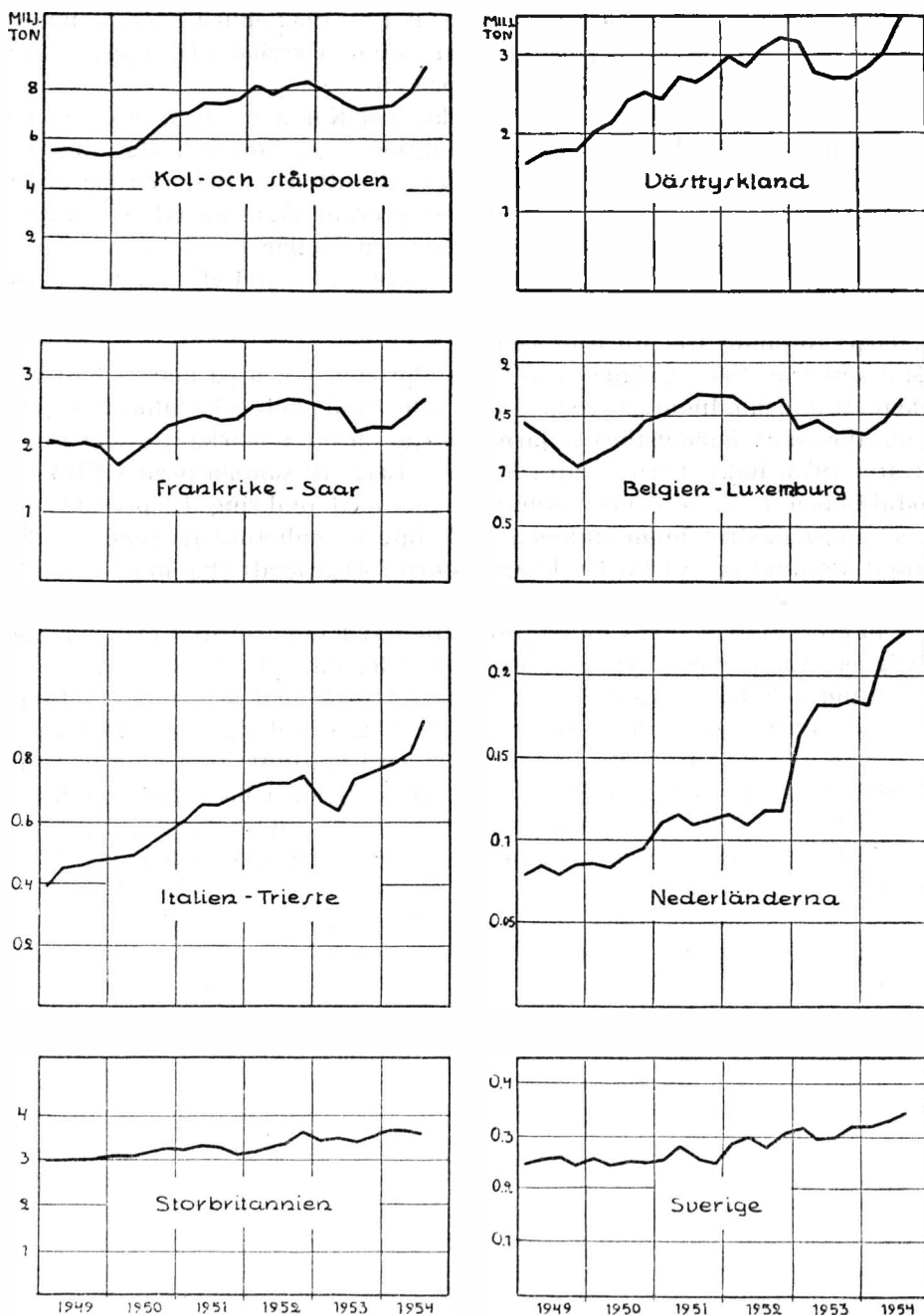
ökningen i handeln med handelsfärdigt järn och stål varit betydande. Den har stigit med omkring 40 procent från 1952 till 1954. Samtliga medlemsländers export av järn och stål på den interna marknaden var större 1954 än 1952. Den relativa ökningen var minst framträdande för Belgien—Luxemburg. Exporten till tredje land har varit i stort sett oförändrad och importen därifrån har stigit något. Vad beträffar stenkol och koks har den inbördes handeln stigit med 20 procent. Samtidigt har exporten till tredje land ökat inte oväsentligt, medan importen därifrån sjunkit. Vad slutligen gäller järnmalm har det inbördes handelsutbytet stigit med endast 5 procent. Importen från tredje land har minskat medan exporten, vilken dock är av helt underordnad betydelse, ökat.

Konjunkturutvecklingen 1950—1954

Efterfrågan på järn och stål ökade mycket starkt under sommaren och hösten 1950, omedelbart efter Koreakrigets utbrott. Vid krigsutbrottet var kapaciteten vid järnverken i Västeuropa i allmänhet inte fullt utnyttjad, särskilt inte i de viktigare stålproducerande länderna på kontinenten. *Produktionen* kunde därför till en början expandera förhållandevis snabbt. Den

Diagram I: 9. Produktion av handelsfärdigt järn och stål i vissa västeuropeiska länder 1949–1954

Miljoner ton. Säsongrensade serier

Källa: Europakommissionen, Quarterly Bulletin of Steel Statistics.

Anm. Skalan för ett visst land är omvänt proportionell mot landets produktion 1949. Kurvorna är därför jämförbara på samma sätt som om de hade redovisats i form av indexserier med 1949 = 100 och med gemensam skala.

sammanlagda produktionen av handelsfärdigt järn och stål i de länder som numera är medlemmar i den europeiska kol- och stålpoolen, var under andra kvartalet 1951 ca 30 procent högre än under samma period ett år tidigare. Produktionsökningen fortsatte fram till slutet av 1952 ehuru i långsammare takt. Räknat från andra kvartalet 1951 till samma period 1952 uppgick den för poolens länder sammantagna till 5 procent.

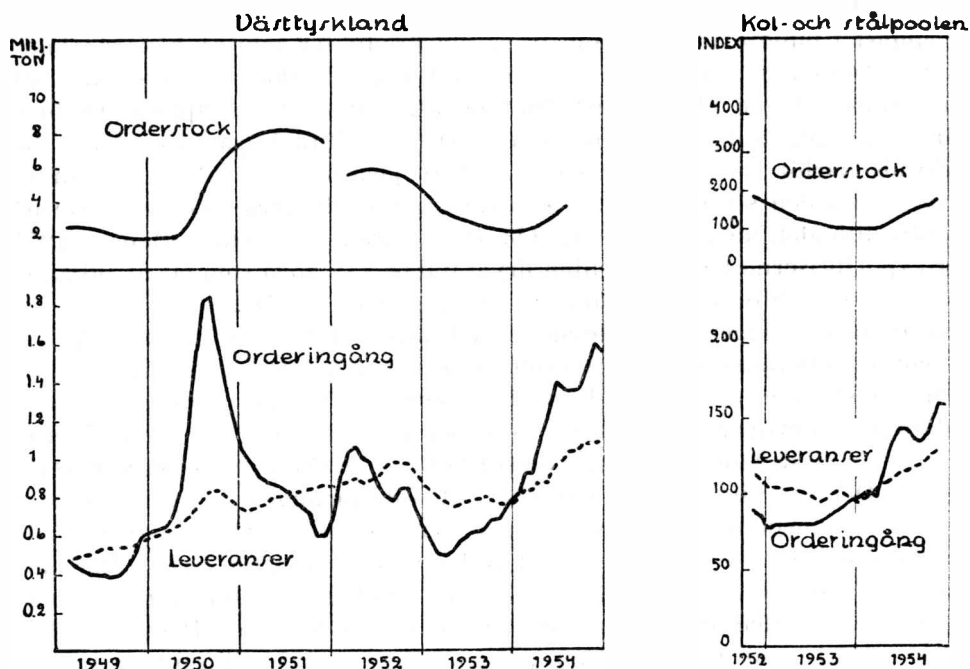
I Storbritannien synes kapaciteten redan vid Koreakrigets utbrott ha varit i det närmaste fullt utnyttjad. Produktionen av järn och stål steg där endast med 7 procent från mitten av 1950 till mitten av 1951 och låg under andra kvartalet 1952 till och med ett par procent lägre än ett år tidigare. Utvecklingen i Sverige utgjorde en mellanform mellan den i kol- och stålpoolens länder och den i Storbritannien. Under första året efter Koreakrigets utbrott uppgick produktionsökningen i Sverige till 15 procent samt under det därpå följande året till 5 procent.

Mot slutet av 1952 började järn- och stålproduktionen på många håll visa tecken att minska. Inom de flesta länder tillhörande kol- och stålpoolen sjönk produktionen av handelsfärdigt järn och stål därefter markant under första halvåret 1953. Räknat från andra halvåret 1952 till samma period 1953 föll produktionen i dessa länder sammantagna med omkring 12 procent. Att utvecklingsmönstret inom unionen dock inte är enhetligt framgår av diagram 9. Produktionen i Västtyskland, vilken fortsatte att öka ända till slutet av 1952, dominerar i hög grad totalsiffrorna. Västtyskland svarade 1952 för nära 40 procent av poolens totala produktion av handelsfärdigt järn och stål. I Belgien—Luxemburg synes produktionen ha nått sin högsta nivå redan under andra halvåret 1951. I Frankrike fortsatte den att stiga till tredje kvartalet och i Italien till fjärde kvartalet 1952. I Nederländerna synes produktionen icke ha påverkats av avmattningen i konjunkturen utan fortsatte att stiga etappvis. Bakslaget inom kol- och stålpoolen blev dock förhållandevis kortvarigt. Allmänt visade produktionen i de länder där den fallit från 1952, tecken till att åter öka i vissa fall redan under 1953 och senast i början av 1954. Från mitten av 1954 blev ökningen mera markerad, och den tidigare högsta produktionsnivån från 1952 passerades i Västtyskland och Frankrike—Saar under tredje kvartalet samt i Belgien—Luxemburg under fjärde kvartalet. I Italien hade denna nivå uppnåtts redan under senare hälften av 1953.

Även i avmattningsskedet visade produktionsutvecklingen i de utanför poolen stående västeuropeiska länderna ett avvikande mönster. Den engelska produktionen av handelsfärdigt järn och stål var sålunda under andra halvåret 1953 ungefär lika hög som under samma period 1952. Den svenska produktionen fortsatte att stiga under denna period med 13 procent. Denna produktionsökning var dock mindre snabb än från 1951 till 1952 och motsvarade inte den samtidigt pågående utbyggnaden. Avmattningen tog sig därför även här uttryck i ett sänkt kapacitetsutnyttjande. Under 1954 har en markant återhämtning ägt rum också i dessa länder.

Variationerna i järn- och stålproduktionen — med amplituder på upp

Diagram I: 10. Orderstock, orderingång och leveranser av handelsfärdigt järn och stål, Västtyskland och kol och stålpoolen

Källa: Kol- och stålpoolen: Kol- och stålpoolen, Statistisches Bulletin. Västtyskland: Das Ifo-Institut für Wirtschaftsforschung, Wirtschaftskonjunktur samt Eisen und Stahl, Nicht-eisen-Metalle.

Anm. Uppgifterna utgör successiva 3-månaders medeltal varigenom tillfälliga fluktuationer från månad till månad har utjämnats.

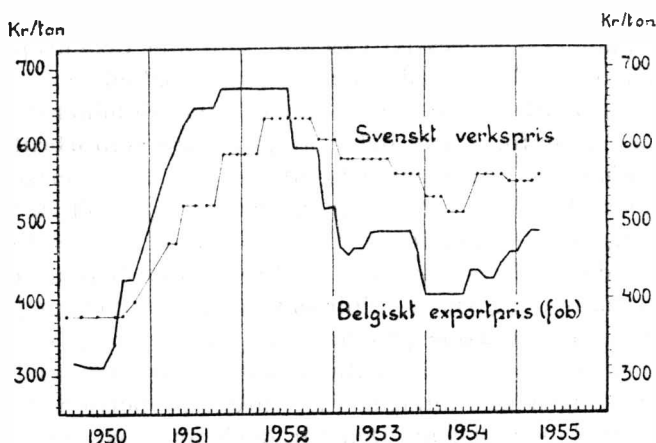
till 15—20 procent — har framkallats av väsentligt större svängningar i efterfrågan. Ökningen av orderingången under 1950 var, att döma av tillgänglig statistik för Västtyskland (diagram 10) och Sverige (diagram 12), starkt koncentrerad till de första månaderna eller halvåret efter Koreakrigets utbrott. Därefter minskade beställningarna åter. I Västtyskland minskade orderstocken från mitten av 1951 till årets slut. Efter en viss tillfällig återhämtning första halvåret 1952 fortsatte orderingången och orderstocken att falla från hösten samma år. Även i Sverige minskade nybeställningarna under andra halvåret 1951. De synes dock fortfarande ha varit större än leveranserna, varför orderstocken ökade svagt. Den tillfälliga förbättringen under första halvåret 1952 återfinnes även i Sverige, men under andra halvåret inträdde en markant nedgång i nybeställningarna. Genom att det dessutom förekom betydande annulleringar sjönk orderstocken snabbt under senare delen av 1952 och under 1953. Vid mitten av 1952 synes orderstocken i Sverige ha motsvarat omkring 10 månaders produktion medan den i Västtyskland endast motsvarade 6 à 8 månaders produktion.

Svängningarna i efterfrågan var väsentligt starkare för järn och stål än för verkstadsprodukter. Detta är fullt naturligt. Beställningarna av verkstadsprodukter måste föregås av mera omfattande planeringsåtgärder. Det är endast i mindre utsträckning fråga om produkter som av köparna hålls i lager. Det ökade behovet av järn och stål under högkonjunkturen var lätt att förutse, liksom att en bristsituation lätt skulle kunna uppstå. Förbrukarna var angelägna att i tid förvissa sig om tillräckliga kvantiteter. De strävade därför efter att öka sina lager av järn och stål liksom av andra råvaror. Då den starkt ökade efterfrågan konfronterades med det avsevärt mindre utbudet, steg priserna snabbt (se diagram 11). Vid mitten av 1951 var exportpriserna på kontinenten drygt dubbelt så höga som ett år tidigare, vid omedelbar leverans inte långt ifrån tre gånger så höga.

Efterfrågeökningen hade dessutom ett mera spekulativt inslag. Till en början stimulerades detta sannolikt av *prisstegringen* som därigenom ytterligare skärptes. Snart nådde dock priserna en så hög nivå, att en spekulativ i ytterligare prisstegring inte tedde sig lönande. Leveranstiderna var nu också så långa att enbart dessa verkade avskräckande på nybeställningar. Det var sålunda helt naturligt att orderingången föll tillbaka efter den första omedelbara rusningen. Tack vare de stora orderstockarna hade järnverken dock vid mitten av 1951 full sysselsättning för i vissa fall närmare ett år framåt. Knappheten på järn och stål bestod, och temporärt fanns därför ingen anledning för järnverken att sänka priserna. Dessa låg därför kvar på toppnivån ungefär ett år från mitten av 1951 till mitten av 1952. Vid denna tidpunkt började emellertid orderstockarna att bli otillräckliga, i första hand på kontinenten. Järnverken tvingades då att sänka sina priser. Detta synes att döma av den västtyska statistiken ha lett till en snabbt övergående ökning av orderingången under hösten 1952. Prisfallet fortsatte dock några månader in på 1953.

I hög grad avgörande för den fortsatta prisutvecklingen var kol- och stålpoolens prispolitik. Upprättandet från den 1 maj 1953 av den gemensamma marknaden för järn och stål av handelskvalitet ledde temporärt till en stabilisering av priserna på den interna marknaden. Till en del var denna stabilisering dock endast skenbar, då försäljningar torde ha ägt rum även till lägre priser än de enligt de publicerade prislisorna officiellt gällande. Ungefär samtidigt med införandet av den gemensamma marknaden upprättades mellan järnverken inom poolen en icke-officiell priskartell. Till en början fastställde denna en prisnivå, som låg något högre än de före kartellöverenskommelsen faktiskt gällande exportpriserna. Överenskommelsen visade sig dock vid den tidpunkten omöjlig att upprätthålla. I realiteten sålde verken på export till priser som låg under de av kartellen fastställda. Poolens statistik över orderingången visar, att beställningarna från länder utanför unionen steg inte oväsentligt under första halvåret 1953. Under hösten infördes ett kartellprissystem i strängare form, varvid man åter försökte höja priserna till den tidigare överenskomna nivån. Detta resulterade dock i en minskning av nybeställningarna från länder utanför poolen, och man fann sig mot slutet av året åter föranlåten att sänka de officiella priserna.

Diagram I: 11. Belgiskt exportpris och svenskt verkpris för balk 1950—1954

Källa: Priskontrollnämnden.

Omkring tre fjärdedelar av produktionen av handelsfärdigt järn och stål inom poolen avsättes inom området. Den temporära ökningen av efterfrågan från tredje land i början av 1953 ledde därför inte till någon uppgång då minskningen i beställningarna inom poolen fortsatte. De totala nybeställningarna började inte stiga förrän vid mitten av 1953. I Västtyskland var orderingången, då den lägsta punkten nåddes på våren eller försommaren 1953, omkring hälften så stor som produktionen vid toppnivån under 1952.

Mot hösten 1953 började den interna efterfrågan inom poolen visa tecken till att öka. Trots minskningen i efterfrågan från tredje land steg därigenom den totala orderingången, vilken under andra halvåret 1953 var 8 procent högre än under första halvåret. Ökningen accentuerades under 1954 då även efterfrågan från tredje land åter steg. Den totala orderingången översteg från våren 1954 leveranserna. Därefter har den sammanlagda orderstocken inom poolen stigit successivt, liksom även produktionen och priserna.

I Storbritannien och Sverige var konjunkturavmattningen inom järn- och stålindustrin, som framgått ovan, mindre stark än i länderna inom kol- och stålpoolen. Orderingången synes i varje fall i Sverige under 1950 och början av 1951 i stora drag ha följt samma mönster som i Västtyskland. Den följande minskningen i orderingången var dock mindre markant i Sverige än i Västtyskland. Som framhållits synes också orderstocken vid mitten av 1952 (räknad i produktionsmånader) ha varit större i Sverige. Produktionen kunde därför vid utbyggnaden av kapaciteten fortsätta att stiga under 1953. Till det bättre utgångsläget i Storbritannien och Sverige bidrog sannolikt det faktum att såväl de brittiska som de svenska priserna under uppgången och fram till mitten av 1953 var lägre än importpriserna.

En väsentlig bakgrund till variationerna i efterfrågan på järn och stål har varit förändringar i *förbrukningen*. Framför allt har givetvis produk-

tionsvariationerna inom verkstadsindustrin varit av betydelse liksom byggnadsverksamhetens utveckling. Den senare har under den period det här är fråga om expanderat successivt i så gott som alla västeuropeiska länder. Produktionen inom verkstadsindustrin med dess påtagliga avmattningstendenser under 1953 och återhämtning under 1954 dominerar dock bilden, genom att den svarar för större delen av järn- och stålförbrukningen.

Lagerförändringarna har emellertid utgjort ett karakteristiskt inslag i utvecklingsbilden. Av allt att döma har de spelat större roll än variationerna i förbrukningen. Lagerstatistiken i olika länder är i allmänhet för ofullständig för att det skall vara möjligt att kvantitativt belysa detta. En jämförelse mellan förändringarna i tillförseln av handelsfärdigt järn och stål och förändringarna i verkstadsproduktionen kan dock ge ett visst underlag för en bedömning av lagerutvecklingens riktning. Järn- och stålförbrukningen kan visserligen inte antagas vara direkt proportionell mot produktionen inom verkstadsindustrin. Den får dock antagas vara starkt korrelerad med denna. Förändringar i relationen mellan produktionsvolymen inom verkstadsindustrin och dess förbrukning av järn och stål kan visserligen rubba de kvantitativa relationerna men inte huvuddragen i den bild som jämförelsen i tabell 37 ger. Den kan inte heller förklaras av byggnadsverksamhetens utveckling vilken skett successivt utan större kastningar.

Uppgifterna i tabell 37 visar inget enhetligt mönster för utvecklingen 1949—1951. I Västtyskland steg produktionsvolymen inom verkstadsindustrin avsevärt snabbare än tillförseln av järn och stål, vilket dominerar bilden för kol- och stålpoolens länder. I Italien och Nederländerna var förhållandet dock det motsatta. I Belgien och Frankrike var utvecklingen olika 1949—1950 och 1950—1951 och gick i motsatt riktning i de båda länderna. Utvecklingen 1951—1952 pekar däremot i samtliga länder (utom i Nederländerna) i samma riktning. Tillförseln av handelsfärdigt järn och stål steg då avsevärt starkare än verkstadsproduktionen. Detta är ett starkt indicium på en lagerökning (eller upphörande lagerminskning) av järn och stål. Under 1953 kastades utvecklingen om. För samtliga redovisade länder (dock fortfarande med undantag för Nederländerna) gäller, att verkstadsproduktionen steg starkare (eller föll mindre starkt) än tillförseln av järn och stål. Mot slutet av 1954 har emellertid åter skett en omsvängning. En jämförelse mellan tredje kvartalet 1953 och 1954 visar för samtliga redovisade länder utom Storbritannien en avsevärt starkare ökning av tillförseln av järn och stål än av verkstadsproduktionen. Den bild av lagerutvecklingen man på så sätt får, stämmer för Sveriges del väl med de uppgifter som återges i tabell 39. Det framgår där att järn- och ställagren i Sverige från att ha stigit 1949 sjönk inte obetydligt under 1950, att de åter steg under 1951 och starkare under 1952 samt att de föll under 1953.

Sammanfattningsvis kan de väsentligaste dragen i de senaste årens konjunkturutveckling inom järn- och stålindustrin i Västeuropa återges sålunda. Den starkt ökade efterfrågan på järn och stål, delvis spekulativt beto-

Tabell I: 37. Förändringar i produktionsvolymen inom verkstadsindustrin och i tillförseln av handelsfärdigt järn och stål 1949—1954

Procent

	Belgien-Luxemburg		Frankrike		Västtyskland		Italien	
	Prod.-volym inom verkstads-ind. ¹	Till-försel av järn och stål	Prod.-volym inom verkstads-ind.	Till-försel av järn och stål	Prod.-volym inom verkstads-ind.	Till-försel av järn och stål	Prod.-volym inom verkstads-ind.	Till-försel av järn och stål
1949—1950	— 5	+19	+ 6	—22	+37	+16	+14	+33
1950—1951	+16	— 1	+11	+22	+33	+15	+ 8	+17
1951—1952	— 2	+ 7	+ 4	+34	+13	+29	+ 7	+10
1952—1953	— 6	—14	— 1	—21	+ 3	— 4	+13	+ 1
1 kv. 1952—1 kv. 1953	— 5	—14	± 0	—11	+ 2	+35	+17	+ 2
2 kv. 1952—2 kv. 1953	— 8	± 0	— 6	—21	+ 3	+ 7	+12	— 7
3 kv. 1952—3 kv. 1953	± 0	—24	—17	—27	+ 4	—18	+13	— 1
4 kv. 1952—4 kv. 1953	— 4	—16	—12	—23	+ 4	—28	+12	+11
1 kv. 1953—1 kv. 1954	+ 4	+ 4	— 4	—12	+13	—24	+ 6	+19
2 kv. 1953—2 kv. 1954	+ 9	+ 5	+ 7	+ 5	+17	+ 7	+ 3	+29
3 kv. 1953—3 kv. 1954	+ 3	+44	+16	+23	+16	+40	+ 9	+22
	Nederländerna		Montanunionen		Sverige		Storbritannien	
	Prod.-volym inom verkstads-ind.	Till-försel av järn och stål	Prod.-volym inom verkstads-ind.	Till-försel av järn och stål	Prod.-volym inom verkstads-ind.	Till-försel av järn och stål	Prod.-volym inom verkstads-ind.	Till-försel av järn och stål
1949—1950	+11	+12	+18	+ 4	+5	— 8	+9	— 4
1950—1951	+ 3	+13	+20	+15	+6	+13	+7	+ 7
1951—1952	+ 6	— 8	+ 8	+23	+2	+ 9	±0	+13
1952—1953	+12	+24	+ 3	— 8	—6	— 9	+3	— 2
1 kv. 1952—1 kv. 1953	+ 3	+15	+ 1	+10	—6	—21	—2	+10
2 kv. 1952—2 kv. 1953	+ 8	+22	+ 1	— 4	—7	—23	+1	— 1
3 kv. 1952—3 kv. 1953	+18	+34	— 1	—16	—6	± 0	+6	— 8
4 kv. 1952—4 kv. 1953	+16	+24	± 0	—19	—3	+ 8	+7	—24
1 kv. 1953—1 kv. 1954	+ 8	+17	+ 7	—11	+2	+10	+8	—13
2 kv. 1953—2 kv. 1954	+15	+ 4	+13	+ 9	+6	+ 8	+9	—18
3 kv. 1953—3 kv. 1954	+ 5	+ 7	+14	+31	+8	+15	+9	— 1

Källa: Europakommissionen, Economic Survey of Europe och Quarterly Bulletin of Steel Statistics for Europe, utom vad beträffar Sverige (jfr not 2, s. 78).

¹ Luxemburg ej medräknad.

nad, som följde på Koreakrigets utbrott, bildade underlaget för ett produktionsuppsving inom järn- och stålindustrin. Orderstockarna kulminerade i allmänhet under 1951, men de var då av den omfattningen att produktionen kunde fortsätta att expandera. Vid mitten av 1952 började orderstockarna dock på många håll te sig otillräckliga. Den samtidigt begynnande avmattningen inom verkstadsindustrin pressade orderingången ytterligare. Till detta bidrog också att lagren av järn och stål stigit och nu på många håll tedde sig alltför stora. Priserna på järn och stål sjönk som följd härav markant från sommaren 1952. Detta synes ha lett till en temporär förbättring av orderingången, och produktionen av järn och stål kunde i allmänhet fortsätta att öka ungefär fram till årsskiftet 1952/53. Till detta kan också ha bidragit att medlemmarna i kol- och stålpoolen önskade inträda på den gemensamma marknaden i februari 1953 med så stor produktion som möjligt. Från början av 1953 minskade emellertid produktionen av järn och stål allmänt på kontinenten. Den sänkta produktionen av järn och stål, den stigande byggnadsverksamheten och den begynnande återhämtningen inom verkstadsindustrin ledde till en successiv avveckling av järn- och stållagren. Då verkstadsproduktionen fortsatte att stiga och priserna på järn och stål stabiliserades, började efterfrågan på järn och stål åter stiga från årsskiftet 1953/54, liksom snart nog även produktionen. Ungefär från våren 1954 synes orderingången inom järn- och stålindustrin i Västeuropa allmänt ha varit större än leveranserna, med en ökning av orderstockarna till följd. Priserna har åter stigit och stegringen av produktionen och förbrukningen av järn och stål har accentuerats. Den ökade efterfrågan är inte enbart en direkt följd av den ökade förbrukningen, därtill torde ha förekommit en strävan att fylla på lagren. Det är dock osäkert om någon nämnvärd ökning av lagren verkligen kommit till stånd. Tillgängliga uppgifter rörande järn- och stållagren i Sverige visar (se tabell 39), att dessa vid utgången av 1954 till och med var något lägre än i början av året.

Utvecklingen i Sverige

Som framhållits ovan, fortsatte den svenska järn- och stålproduktionen i motsats till vad fallet var på kontinenten att stiga även under 1953. Minskningen av tillförseln från 1952 till 1953 synes i Sverige visserligen ha varit mindre än i de av konjunkturavmattningen hårdast drabbade länderna Belgien—Luxemburg och Frankrike—Saar, men den var starkare än exempelvis i Västtyskland. Tabell 35 visar att minskningen av tillförseln från 1952 till 1953 i Sverige nästan helt faller på importen, som från 1952 till 1953 föll med 28 procent. Exporten steg visserligen också något, men detta betyder föga för förändringen av tillförseln.

Att produktionen i Sverige kunde fortsätta att stiga, får som tidigare påpekats, sannolikt delvis ses som ett resultat av att de svenska järnverkens priser fram till mitten av 1952 var lägre än importpriserna. De svenska producenterna hade, då avmattningen på allvar satte in sommaren 1952, en större inneliggande orderstock att falla tillbaka på. Till detta kommer, att

Tabell I: 38. Den svenska järn- och stålproduktionens sammansättning 1950—1954

1 000 ton

	1950	1951	1952	1953	1954
Tackjärn	785	852	1 051	1 001	940
därav: Träkolstackjärn	211	161	171	130	67
Kokstackjärn	566	677	863	856	864
Göt och skrotat stålgjutgods	1 437	1 504	1 666	1 759	1 839
därav: Ordinär produkt	1 073	1 103	1 223	1 381	1 447
Kvalitetsprodukt	364	401	443	377	392
Banmaterial	33	30	39	48	51
Balk	11	16	8	19	35
Armeringsjärn i stänger	75	76	100	137	163
Bandjärn	57	61	72	62	74
Valstråd, rund	115	137	135	115	151
Plåt: minst 5 mm tjock	91	89	108	128	112
mindre än 5 mm	145	148	163	148	154
Rör	108	104	108	119	114
Försålda ämnen	14	8	21	33	42
Övriga handelsfärdiga produkter ..	308	323	341	357	367
Summa handelsfärdiga produkter (inkl. försålda ämnen)	957	992	1 095	1 166	1 263

Källa: Järnverksföreningens produktionsstatistik.

expansionen av den svenska produktionen under de senaste åren är resultatet av en under en längre tid pågående successiv utbyggnad av kapaciteten. Detta kan ha påverkat importörerna till en återhållsam importpolitik. Den kraftiga minskningen av den svenska importen från 1952 till 1953 var dock sannolikt främst ett resultat av att importörerna väntade med inköpen under 1952 i avvaktan på ett prisfall.

Även om den totala svenska produktionen av handelsfärdigt järn och stål fortfarande steg under 1953, sjönk dock kapacitetsutnyttjandet vid verken. Produktionen av vissa produkter sjönk, exempelvis bandjärn, valstråd och tunnplåt (se tabell 38). Samtidigt ökade tillverkningen av andra produkter, särskilt av armeringsjärn och grovplåt. Även produktionen av träkolstackjärn och kvalitetsgöt sjönk från 1952 till 1953. Under 1954 återhämtades produktionen i allmänhet för de handelsfärdiga produkterna, för vilka den minskade under 1953. För flertalet övriga produkter fortsatte expansionen. Undantag härvidlag utgjorde dock produktionen av grovplåt och rör. Produktionen av träkolstackjärn fortsatte att falla under 1954 medan produktionen av kvalitetsgöt åter steg.

Omsvängningen i marknadsläget under 1954 synes ha kommit på sommaren. Under första halvåret var orderingången vid de svenska järnverken fortfarande lägre än leveranserna och orderstocken sjönk. Under sommaren förändrades läget fullständigt och under hösten och vintern översteg efterfrågan leveransmöjligheterna, varför orderstocken hos järnbruken åter väx-

Tabell I: 39. Sveriges produktion, import, export och tillförsel av handelsfärdigt järn och stål 1949—1954

1 000 ton

	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955 prognos ¹
Produktion	954	957	992	1 095	1 166	1 263	1 350
Import	690	583	751	789	576	706	730
Export	108	117	155	154	175	179	195
Tillförsel	1 536	1 428	1 588	1 730	1 567	1 790	1 885
Lagerförändring	¹ (+60)	¹ (-100)	¹ (+35)	¹ (+125)	-35	-30	
Konsumtion . . .	1 476	1 523	1 553	1 605	1 602	1 820	

¹ Bygger på uppskattningar utförda inom handels- och industrikommissionen.

te. Produktionen av handelsfärdigt järn och stål, som under de 8 första månaderna 1954 i genomsnitt låg 5 procent högre än under motsvarande period 1953, var under årets 4 sista månader 12 procent högre än ett år tidigare. Expansionen hämmades ändå något av arbetskraftsbrist. Under första halvåret hade många verk tillämpat nyanställningsstopp och vid försök att åter öka arbetsstyrkan uppstod vissa svårigheter. Av betydelse var bl. a., att i Bergslagen en osedvanligt stor arbetsstyrka fortfarande var bunden vid skogsavverkningsarbete som följd av stormfällningen i januari 1954.

Samtidigt som den svenska produktionen av handelsfärdigt järn och stål steg ökade också importen. Följden blev att tillförseln till den svenska marknaden ökade mycket starkt, som framgår av tabellerna 39 och 40. Totalt blev 1954 års tillförsel 220 tusen ton större än 1953 års. En strävan att öka lagren av järn och stål torde ha förekommit. Trots den starkt ökade tillförseln synes emellertid järn- och stållagren snarast ha varit något lägre vid utgången av 1954 än vid ingången. Detta innebär att en väsentlig ökning av den inhemska förbrukningen måste ha ägt rum under 1954.¹

Tabell I: 40. Tillförsel av handelsfärdigt järn och stål till den svenska marknaden kvartalsvis 1951—1954

1 000 ton

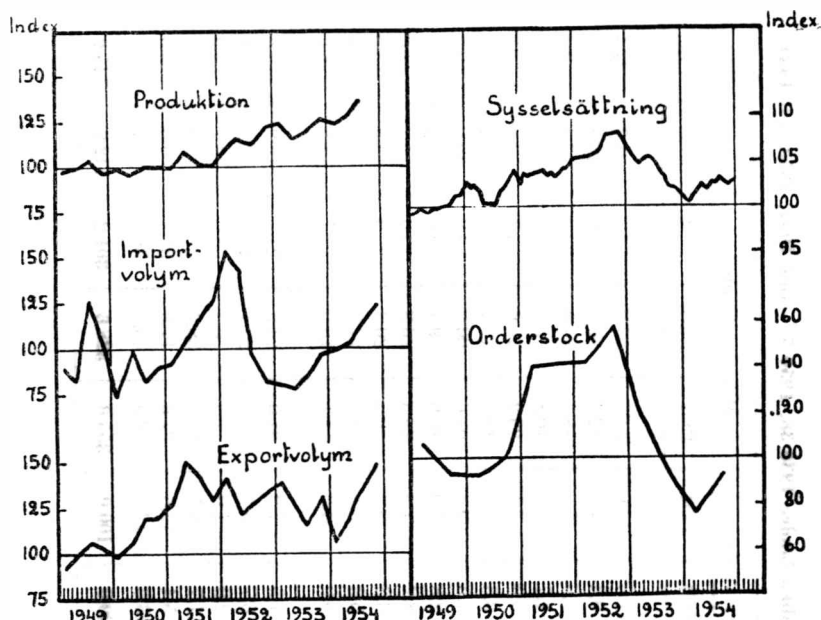
	1951	1952	1953	1954	1955
I kvartalet	370	475	375	425	
II »	400	480	375	430	
III »	375	365	365	415	
IV »	445	410	450	515	
Januari—februari . . .			259	285	353
Hela året	1 590	1 730	1 565	1 785	

Källa: Järnverksföreningen.

¹ En närmare diskussion av detta återfinnes i nationalbudgeten, bihang D, s. 21 f.

Diagram I: 12. De svenska järnverkens sysselsättning samt produktion, orderstockar, import och export av handelsfärdigt järn och stål 1949—1954

Index: 1949 = 100

Källor: Järnverksföreningens produktionsstatistik; Konjunkturinstitutets import- och exportvolymläbäkningar;

Socialstyrelsens sysselsättningsstatistik;

Industriens utredningsinstitutets orderstatistik.

Produktions-, import-, export- och sysselsättningsserierna har säsongrensats inom konjunkturinstitutet.

Anm. Observera att skilda skalor har tillämpats.

Marknadsutvecklingen för kvalitetsstål synes ha varit något annorlunda än för handelsjärn. Efterfrågan på rostfritt och kallvalsat material var tillfredsställande redan under sommaren och har sedan ökat ytterligare. Marknaden för det varmvalsade kvalitetsstålet var betydligt sämre, men även där har ett uppsving ägt rum under de sista månaderna.

Den svenska exporten av handelsfärdigt järn och stål består till helt övervägande del av kvalitetsprodukter. Som framgår av tabell 39 och diagram 12, har den successivt minskat sedan 1951. Under 1954 noteras dock en återhämtning och sista kvartalet 1954 var exporten av järn och stål omkring 15 procent högre än ett år tidigare. Exportminskningen 1952—1953 var, som framgår av tabell 41, värdemässigt särskilt betydande på Västtyskland, Storbritannien, Schweiz, Brasilien—Argentina samt Sovjet och Finland. Däremot ökade exporten framför allt till Norge och Förenta staterna. Från 1953 till 1954 konstateras en fortsatt nedgång av exporten till Sovjet liksom en stark minskning även på Östtyskland. Exporten till Storbritannien och

Tabell I: 41. Exporten av handelsfärdigt järn och stål till olika länder 1936/38, 1950/52 samt 1952, 1953 och 1954

	Procentuell fördelning efter värde					Miljoner kronor			1 000 ton		
	1936/38	1950/52	1952	1953	1954	1952	1953	1954	1952	1953	1954
De nordiska länderna	14,9	14,2	14,5	17,6	17,6	51,6	57,9	53,0	21,7	27,4	27,0
därav: Norge	5,4	6,0	6,3	9,3	7,8	22,4	30,7	23,6	10,8	16,2	15,6
Danmark	4,6	5,1	5,2	6,6	7,0	18,4	21,5	20,9	7,4	9,4	8,6
Finland	4,9	3,1	3,0	1,7	2,8	10,8	5,7	8,5	3,5	1,8	2,8
Sovjet	5,6	6,8	6,5	5,0	2,1	23,2	16,6	6,3	3,7	3,9	1,4
Östtyskland	.	2,5	2,8	3,3	2,3	10,0	10,7	6,9	1,7	1,7	1,3
Kol- och stålpoolens länder	25,8	26,3	28,6	27,5	29,8	101,6	90,5	89,8	49,0	45,4	45,8
därav: Belgien-Luxemburg	2,6	2,8	3,1	2,8	3,0	10,9	9,4	9,0	3,5	3,4	5,6
Frankrike	5,8	6,8	8,0	8,2	7,8	28,5	26,9	23,6	14,7	14,3	13,0
Västtyskland	12,9	6,7	7,5	6,2	9,3	26,5	20,3	27,9	15,5	13,3	15,5
Italien	2,6	5,8	5,5	5,3	5,5	19,6	17,3	16,6	7,5	5,8	5,6
Nederländerna	1,9	4,2	4,5	5,0	4,2	16,1	16,6	12,7	7,8	8,6	6,1
Storbritannien	15,6	9,1	10,4	7,5	7,2	37,0	24,5	21,7	19,9	13,8	13,9
Schweiz	3,2	6,3	7,4	6,7	5,1	26,3	22,1	15,4	7,2	6,1	4,5
Japan	6,6	1,6	2,2	2,0	1,0	7,9	6,5	3,0	3,1	3,9	0,8
Förenta staterna	16,1	9,3	7,7	11,7	9,5	27,3	38,3	28,6	12,9	21,3	14,1
Brasilien och Argentina	0,6	11,0	7,8	5,4	12,6	27,6	17,8	37,9	9,0	5,6	22,3
Övriga länder	11,6	12,9	12,1	13,3	12,8	42,5	43,7	38,6	14,7	16,1	14,6
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	355,0	328,6	301,2	142,9	145,2	145,7

¹ Hela Tyskland.

Schweiz fortsatte att minska och den tidigare exportökningen till Norge och Förenta staterna förbyttes i en minskning. Däremot steg exporten till Väst-tyskland och särskilt Sydamerika.

Det har ovan framhållits, att konjunkturvariationerna inom järn- och stålindustrin i mycket hög grad varit en följd av lageranpassningar. De förbrukningsvariationer, som förekommit, synes ha varit mindre. Dessa har dock givetvis varit av betydelse som underlag för den lagerpolitik som förts av förbrukare och mellanhänder, vare sig denna har varit av spekulativ karaktär eller ej. Lagren i Sverige föll sålunda starkt under 1950 men steg åter något under 1951 och starkare under 1952, varefter under 1953 åter inträdde en viss minskning. Lagerminskningen fortsatte visserligen in på 1954 men förbyttes sannolikt under året i en ökning (jfr s. 81). I varje fall torde en strävan i den riktningen ha förelegat.

Avgörande för den framtida utvecklingen blir förhållandet mellan takten i å ena sidan produktionsutvecklingen för järn och stål och å andra sidan förbrukningsutvecklingen. Kapacitetsmässiga förutsättningar finns för en produktionsökning inom järn- och stålindustrin i förhållande till 1954 på drygt 7 procent, även utan någon ökning av arbetskraften. Importen har efter fallet 1952 och början av 1953 successivt stigit. För hela 1954 var den visserligen ännu 10 procent lägre än under 1952. Under sista kvartalet låg den dock på en nivå som (om hänsyn tas till säsongen) skulle för ett helt år motsvara en import på drygt 850 tusen ton eller 9 procent mer än 1952. Ökningen har fortsatt under januari—mars i år. Järn- och stålpriset på kontinenten har stigit successivt alltsedan sommaren 1954, vilket kan få viss återhållande effekt på den fortsatta importen. Även de svenska järnverken har under det senaste halvåret höjt sina priser, dock i mindre utsträckning än vad som skulle motsvara höjningen av världsmarknadspriserna.

Den svenska förbrukningen av järn och stål kan visserligen beräknas fortsätta att öka under 1955 i förhållande till 1954 — dock knappast i den takt som skett under 1954. Med nuvarande tendenser i tillförselutvecklingen, som kommer till uttryck i prognosen i tabell 39, synes det sannolikt att en lagerökning kommer att ske. En viss ökning av järn- och stållagren kan visserligen vara önskad, men resultaten av den tidigare redovisade enkäten inom verkstadsindustrin tyder inte på att det är fråga om mera betydande kvantiteter (se s. 83). Då lagerökningen emellertid så småningom upphör kan detta väntas medföra en minskning av efterfrågan.

C. Järnmalmsproduktionen

Järnmalmsproduktionen i Västeuropa har sedan förkrigstiden ökat avsevärt mindre än järn- och stålproduktionen. Av tabell 42 framgår, att den sammanlagda brytningen av järnmalm i Västeuropa 1952 var endast 16 procent högre än 1937 — det sista toppåret före kriget. Produktionen av obearbetat stål liksom av handelsfärdigt järn och stål ökade under denna pe-

Tabell I: 42. Produktionen av järnmalm i Västeuropa 1929, 1937, 1949 och 1952

Miljoner ton

	Malmkvantitet				Järnhalt			
	1929	1937	1949	1952	1929	1937	1949	1952
Österrike	1,9	1,9	1,5	2,7	0,60	0,67	0,46	0,84
Luxemburg	7,6	7,8	4,1	7,2	2,3	2,2	1,2	2,2
Frankrike	50,7	37,8	31,4	40,7	16,2	11,5	10,2	13,2
Västtyskland	5,0	7,5	7,2	12,9	1,5	2,3	2,2	3,7
Italien	0,72	1,02	0,58	0,83	0,36	0,50	0,28	0,43
Norge	0,75	0,99	0,28	0,77	0,49	0,72	0,25	0,54
Spanien	6,5	1,3	1,9	2,9	3,1	0,60	0,94	1,44
Sverige	11,5	15,0	13,7	16,9	6,9	9,1	8,4	10,1
Turkiet	—	—	0,22	0,48	—	—	0,14	0,31
Storbritannien	13,4	14,4	13,6	16,5	4,0	4,3	4,1	4,9
Övriga länder	0,41	0,67	0,14	0,46	0,21	0,28	0,05	0,22
Summa	98,5	88,4	74,6	102,3	35,7	32,2	28,2	37,9

Källor: OEEC, Basic Statistics of Industrial Production 1913—1952; Europakommissionen, Quarterly Bulletin of Steel Statistics for Europe och Förenata nationerna, Statistical Yearbook.

riod med drygt 25 procent. Därtill kommer att järnmalmsbrytningen 1937 i vissa fall var lägre än 1929 och till och med lägre än 1913. Så var exempelvis fallet i Frankrike, där 1929 års nivå aldrig senare uppnåtts och produktionen ännu är 15—20 procent lägre än 1929. I Luxemburg har produktionen inte ökat sedan 1913. Brytningen i Spanien är numera endast en tredjedel av vad den var 1913 och mindre än hälften av 1929 års brytning. I Storbritannien har järnmalmsbrytningen visserligen stigit i förhållande till 1937 med omkring 15 procent, men var dock 1952 inte större än 1913. I Västtyskland var brytningen 1952 drygt 70 procent högre än 1937 — i Sverige var motsvarande ökning 13 procent.

Frankrike, som är Västeuropas största järnmalmsproducent, svarar för omkring 40 procent av den totala produktionen (räknat i ton malm), enligt vad som framgår av tabell 42. Sverige är den näst största producenten. Räknat i ton malm motsvarade den svenska produktionen 1952 endast 17 procent av den totala produktionen i Västeuropa. Den svenska järnmalmen har dock en väsentligt högre järnhalt — 61 procent mot genomsnittligt 30—35 procent för övriga Västeuropa. Räknat efter järnhalt motsvarade den svenska brytningen 27 procent och den franska 35 procent av den totala västeuropeiska.

De mest betydande importländerna är Västtyskland, Belgien—Luxemburg och Storbritannien. I Västtyskland motsvarade importen 1952 i ton malm räknat i runt tal 40 procent av tillförseln. Den västtyska järnmalmen har emellertid relativt låg järnhalt, medan en betydande del av importen består av höggradig järnmalm från Sverige. Räknat efter järnhalt motsvarade importen 1952 i runt tal 60 procent av den totala förbrukningen i Västtyskland.

Tabell I: 43. Produktion, import, export och tillförsel av järnmalm i vissa västeuropeiska länder 1949—1954

1 000 ton

		1949	1950	1951	1952	1953	1954 ¹
Belgien-Luxemburg	Produktion ...	4 181	3 893	5 742	7 383	7 269	
	Import	9 070	8 254	10 739	11 000	11 790	
	Export	297	103	203	448	883	
	Tillförsel	12 954	12 044	16 278	17 985	18 176	
Frankrike	Produktion ...	31 410	29 983	35 137	40 699	42 375	
	Import	396	168	320	438	967	
	Export	7 235	7 545	9 838	9 373	9 994	
	Tillförsel	24 571	22 606	25 619	31 764	33 348	
Västtyskland	Produktion ² ...	7 195	9 609	11 162	12 921	10 427	
	Import	4 518	4 870	7 371	9 642	10 049	
	Export	6	52	69	146	195	
	Tillförsel	11 707	14 427	18 464	22 417	20 281	
Italien	Produktion ...	577	499	577	831	972	
	Import	111	198	412	710	734	
	Export	—	9	71	7	4	
	Tillförsel	688	688	918	1 584	1 702	
Nederländerna	Produktion ...	—	—	—	—	—	
	Import	717	812	1 004	1 182	1 267	
	Export	—	—	—	—	—	
	Tillförsel	717	812	1 004	1 182	1 267	
Summa kol- och stålpoolens länder	Produktion ...	43 363	43 984	52 618	61 834	61 043	
	Nettoimport ..	7 274	6 593	9 665	12 998	13 731	
	Tillförsel	50 637	50 577	62 283	74 832	74 774	
Sverige	Produktion ...	13 729	13 611	15 383	16 949	17 109	
	Import	—	—	—	—	5	
	Export	12 784	12 943	14 991	15 665	14 553	
	Tillförsel	945	668	392	1 284	2 561	
Storbritannien	Produktion ...	13 612	13 171	15 014	16 493	16 071	
	Import	8 832	8 548	8 923	9 984	11 169	
	Export	—	1	—	—	1	
	Tillförsel	22 444	21 718	23 937	26 477	27 239	

Källa: Europakommissionen, Quarterly Bulletin of Steel Statistics for Europe.

¹ Uppgifter för 1954 har icke hunnit införas i föreliggande upplaga.² Dessa produktionsuppgifter för Västtyskland är inte oväsentligt lägre (varierande mellan 10 och 30 procent de senaste åren) än de som redovisas i västtyska källor. Då ingen förklaring till skillnaden är känd har de av europakommissionen offentliggjorda siffrorna för likformighetens skull använts här.

I Storbritannien motsvarar importen omkring 40 procent av tillförseln och i Belgien—Luxemburg 60—70 procent räknat efter malmkvantitet. Av den brittiska importen kommer 35—40 procent från Sverige och lika mycket från engelska och franska besittningar medan importen från kontinenten är obetydlig. Av Belgien—Luxemburgs import kommer 75—80 procent från Frankrike och huvudparten av resten från Sverige.

Konjunkturutvecklingen 1950—1954

Liksom efterfrågeutvecklingen för järn och stål under åren 1950—1954 delvis kan härledas ur produktionsutvecklingen för verkstadsprodukter, kan efterfrågeutvecklingen för järnmalm härledas ur järn- och stålproduktionens variationer. Liksom för järn och stål gäller dock även vad beträffar järnmalmen, att lagervariationerna kommer in som ett betydelsefullt mellanled.

Brytningen av järnmalm i Västeuropa har expanderat successivt under hela efterkrigstiden fram till 1952. Under åren 1950—1952 steg den totala brytningen i Västeuropa med omkring 35 procent. Bland de större västeuropeiska producentländerna var produktionsuppgången under denna tid snabbast i Luxemburg där ökningen uppgick till närmare 90 procent. I Frankrike och Västtyskland steg brytningen med i runt tal 35 procent och i Sverige och Storbritannien med 25 procent.

Under intryck av den vikande järn- och stålkonjunkturen minskades produktionen av järnmalm i de flesta länder under 1953. Tidigast märktes nedgången i Västtyskland, där brytningen redan under första kvartalet 1953 var lägre än ett år tidigare. I Storbritannien, Sverige och Luxemburg noteras en nedgång gentemot föregående år först under tredje kvartalet 1953. Även i Frankrike ägde en viss nedgång av produktionen rum vid samma tid. Denna nedgång synes dock ha varit avsevärt mindre än i andra producentländer. Relativt sett mest betydande var produktionsminskningen i Västtyskland och Luxemburg — i båda länderna omkring 35 procent från toppläget under 1952 eller början på 1953 till bottenivån i början på 1954. I Sverige och Storbritannien var denna skillnad omkring 20 procent, respektive 10 procent.

Enligt vad som framgår av tabell 44 höll tillförseln av järnmalm i allmänhet inte takten med förbrukningen i utvecklingen 1949—1950. Från 1950 till 1951 däremot steg såväl den inhemska produktionen som importen i de större importländerna — Västtyskland, Storbritannien och Belgien—Luxemburg — och tillförseln ökade temporärt snabbare än förbrukningen.

I Storbritannien och Belgien—Luxemburg ökade den inhemska brytningen relativt sett mer än importen, i Västtyskland var det tvärtom. I exportländerna var utvecklingen annorlunda. Såväl i Frankrike som Sverige steg produktionen visserligen starkt. Produktionsökningen kunde dock inte hålla takten vare sig med exporten eller den inhemska förbrukningen.

Till 1952 fortsatte järn- och stålproduktionen och därmed förbrukningen av järnmalm i allmänhet att stiga. I Storbritannien och Västtyskland steg tillförseln av järnmalm nu långsammare än förbrukningen. Vad Väst-

Tabell I: 44. Förändring av produktion, import, export, tillförsel och förbrukning av järnmalm i vissa västeuropeiska länder

Procent

	1949—50	1950—51	1951—52	1952—53	1953—54
Belgien-Luxemburg					
Produktion	— 7	+ 47	+ 29	— 2	— 18
Import	— 9	+ 30	+ 2	+ 7	+ 8
Tillförsel ¹	— 7	+ 35	+ 10	+ 1	+ 2
Förbrukning ²	+ 4	+ 31	+ 5	— 3	⁴ — 1
Frankrike-Saar					
Produktion	— 5	+ 17	+ 16	+ 4	+ 3
Export	+ 4	+ 30	— 5	+ 7	+ 11
Tillförsel ¹	— 8	+ 13	+ 24	+ 5	— 1
Förbrukning ²	— 3	+ 26	+ 12	— 9	..
Västtyskland ³					
Produktion	+ 34	+ 16	+ 16	— 19	— 7
Import	+ 8	+ 51	+ 31	+ 4	— 13
Tillförsel ¹	+ 23	+ 28	+ 21	— 9	— 10
Förbrukning ²	+ 30	+ 24	+ 26	— 9	⁴ — 6
Sverige					
Produktion	— 1	+ 13	+ 10	+ 1	— 10
Export	+ 1	+ 16	+ 4	— 7	— 3
Storbritannien					
Produktion	— 3	+ 14	+ 10	— 3	— 2
Import	— 3	+ 4	+ 12	+ 12	+ 6
Tillförsel ¹	— 3	+ 10	+ 11	+ 3	+ 1
Förbrukning ²	± 0	+ 4	+ 13	+ 4	..

Källa: Europakommissionen, Quarterly Bulletin of Steels Statistics for Europe.

¹ Tillförsel = produktion + import — export.² Räknat på summan av obehandlad och sintrad malm.³ Se not 2 till tabell 43.⁴ De tre första kvartalen.

tyskland beträffar, visar de direkta uppgifterna, att lagren föll temporärt. I Belgien—Luxemburg, där avmattningen inom järn- och stålindustrien gav sig till känna tidigare än i de andra länderna, steg förbrukningen av järnmalm endast 5 procent från 1951 till 1952, vilket var väsentligt mindre än i övriga här berörda länder. Tillförseln synes där ha stigit snabbare, framför allt till följd av att brytningen i Luxemburg fortsatte att öka. I Frankrike och Sverige fortsatte brytningen att stiga, medan exporten avstannade.

Från 1952 till 1953 sjönk förbrukningen av järnmalm i Västtyskland, Frankrike och Belgien—Luxemburg, medan tillförseln synes ha fortsatt att öka utom i Västtyskland. Vad Västtyskland beträffar vet man dock att lagren under denna period steg. Lagerökningen synes där ha fortsatt ungefär fram till slutet av året. I Storbritannien fortsatte förbrukningen av järnmalm att stiga till 1953 fastän i långsammare takt än året före. Trots

att importen fortsatte att stiga väsentligt ökade tillförseln dock mindre än förbrukningen till följd av att produktionen reducerades.

Under 1954 konstaterades en tydlig omsvängning i samtliga här diskuterade länder. Tillförseln fortsatte att sjunka under det första halvåret i alla länder utom Storbritannien. Samtidigt visade produktionen av järn och stål en tendens att åter stiga och därmed även förbrukningen av järnmalm. Under andra halvåret torde förbrukningen i allmänhet ha stigit väsentligt. Även tillförseln steg i allmänhet under andra halvåret men den höll sannolikt inte takten med förbrukningsökningen.

Sammanfattningsvis kan konstateras, att produktionsökningen inom järn- och stålindustrin i Västeuropa stimulerade järnmalmsbrytningen, som ökade snabbt under åren 1950—1952. Den därpå följande avmattningen i förbrukningen av järnmalm fick återverkningar på brytningen, som reducerades under 1953 för att sedan åter stiga mot slutet av 1954 i samband med återhämtningen av järn- och stålproduktionen. Denna utveckling var förknippad med betydande lagervariationer. Uppsvinget 1950 ledde till en strävan att bygga upp lagren i förbrukningsländerna och till en lagerminskning i exportländerna. Tillförseln av järnmalm under 1951—1952 kunde dock inte öka i takt med förbrukningen. Under 1953, då förbrukningen av järnmalm sjönk, fortsatte tillförseln i förbrukningsländerna i många fall att öka till följd av den tidigare utlagda stora beställningen, vilket ledde till en höjning av lagren under 1953. Till följd av reduktionen av brytningen under 1954 och den senare tendensen till en ökning av förbrukningen gick lagerutvecklingen under 1954 i motsatt riktning.

Utvecklingen i Sverige

Den ökade förbrukningen av järnmalm under 1951 och strävandena att i förbrukningsländerna fylla på lagren ledde till att den svenska exporten steg kraftigt. Brytningen ökade med 13 procent från 1950 till 1951. Samtidigt steg den inhemska förbrukningen och de svenska lagren reducerades väsentligt. Exporten synes dock, om man bortser från de säsongmässiga variationerna, ha nått en topp redan i början av 1952 för att sedan successivt reduceras fram till mitten av 1954.

Den starka lagerökningen i Västtyskland under 1953 spelade en väsentlig roll för den följande importnedskärningens häftighet och därmed för den svenska järnmalmexportens utveckling. De västtyska järnverken hade för att säkra malmtillförseln under högkonjunkturen lagt ut omfattande beställningar, vilket ledde till en fortsatt ökning av importen under 1953. Då samtidigt förbrukningen sjönk betydde det, som tidigare nämnts en väsentlig ökning av malmlagren. I detta läge begärde de tyska järnverken i stor utsträckning att få leveranserna av tidigare från Sverige beställda kvantiteter uppskjutna. Under första halvåret 1953 var, enligt vad som framgår av tabell 46, den västtyska importen av järnmalm totalt sett inte oväsentligt högre än ett år tidigare, medan importen från Sverige var något lägre än under första halvåret 1952. Särskilt synes importen från vissa

Tabell I: 45. Den svenska järnmalmsexportens länderfördelning 1952—1954

1 000 ton

	1952		1953		1954	
	1:a	2:a	1:a	2:a	1:a	2:a
	halvåret		halvåret		halvåret	
Västtyskland	2 402	3 181	2 231	2 533	1 824	2 931
Belgien-Luxemburg	936	1 269	1 195	1 246	949	1 142
Nederländerna	147	200	165	177	123	343
Frankrike	39	26	58	50	37	69
Italien	22	18	25	25	139	96
Storbritannien	1 785	1 879	1 832	2 084	2 122	2 155
Förenta staterna	1 104	1 043	1 020	1 088	742	833
Polen	425	541	203	562	148	264
Tjeckoslovakien	172	275	5	—	—	—
Övriga länder	107	95	31	23	57	104
Summa	7 139	8 527	6 765	7 788	6 141	7 942

utomeuropeiska länder ha ökat. Den svenska andelen i den tyska järnmalmsexporten sjönk sålunda markant under första halvåret 1953. Då emellertid under andra halvåret importen från andra områden sjönk starkare, steg den svenska andelen åter dock till inte fullt samma nivå som under 1952.

Minskningen i den svenska järnmalmsexporten till Västtyskland från 1952 till 1953 var i runt tal 15 procent. Även exporten till Polen fortsatte, som framgår av tabell 45, att sjunka, vilket sammanhängde med de betalnings-svårigheter som blev en följd av den minskade kolimporten från Polen. Leveranserna till Tjeckoslovakien upphörde helt från februari 1953 och något nytt handelsavtal har icke kunna slutas. Däremot fortsatte järnmalmsexporten till Belgien-Luxemburg och Storbritannien att stiga från 1952 till 1953. Exporten till Förenta staterna var ungefär lika stor 1953 som 1952, vilket dock innebär en minskning av den svenska andelen i Förenta staternas import och förbrukning av järnmalm, vilka båda steg från 1952 till 1953. En ytterligare sänkning av den svenska andelen i Förenta staternas import av järnmalm synes ha ägt rum under 1954.

Från och med andra halvåret 1954 har Sveriges export av järnmalm åter stigit. Ökningen ligger härvid till en betydande del på Västtyskland, dit exporten under andra halvåret 1954 var 16 procent högre än under samma period i fjol. Även exporten till Storbritannien har ökat sedan 1953. Däremot var exporten till Belgien—Luxemburg något lägre under andra halvåret 1954 än under samma period 1953, liksom — som nämnts — även exporten till Förenta staterna. Leveranserna till Polen har under andra halvåret 1954 varit endast omkring hälften så stora som under andra halvåret 1953.

Tabell I: 46. Belgien-Luxemburg, Västtysklands och Storbritanniens import av järnmalm från olika länder 1952—1954

1 000 ton

	1952		1953				1954	
	1:a	2:a	I	II	III	IV	I	II
	halvåret							
<i>Belgien-Luxemburg</i>								
Frankrike-Saar ¹	4 188	4 064	2 120	2 412	2 067	2 477	2 440	2 455
Spanien	24	10	12	4	14	5	3	4
Sverige	909	1 293	452	723	771	485	492	481
Sydamerika	61	26	10	1	0	—		
Västeuropeiska besittningar	123	149	87	35	26	29	19	17
Övriga länder	93	118	45	42	23	22	14	16
Summa	5 398	5 660	2 726	3 217	2 901	3 018	2 968	2 973
<i>Västtyskland</i>								
Belgien-Luxemburg	161	244	107	90	47	22	26	32
Frankrike-Saar	354	297	169	141	114	132	115	122
Italien-Trieste	63	29	8	10	8	17		
Nederländerna	67	65	26	29	30	24	25	30
Summa kol- och stålpoolens länder	645	635	310	270	199	195	166	184
Norge	238	427	219	218	182	191	148	197
Portugal	161	180	141	14	21	7	9	8
Sverige	2 555	3 216	1 058	1 272	1 421	1 109	712	1 197
Nordamerika	35	253	36	88	263	165	—	87
Sydamerika	34	71	109	168	99	79	100	44
Västeuropeiska besittningar	481	585	449	427	174	242	184	145
Övriga länder	823	943	705	470	448	346	238	244
Summa	4 972	6 310	3 027	2 927	2 807	2 334	1 557	2 106
<i>Storbritannien</i>								
Frankrike-Saar	220	227	133	130	85	106	126	113
Västtyskland	8	14	10	14	14	12	23	23
Nederländerna	14	27	1	11	10	7		
Summa kol- och stålpoolens länder	242	268	144	155	109	125	149	136
Spanien	371	303	195	205	166	143	118	146
Sverige	1 772	1 938	705	1 040	1 158	964	1 015	1 114
Nordamerika	235	397	125	272	475	264	143	224
Sydamerika	46	55	61	98	78	75	101	114
Västeuropeiska besittningar	1 685	1 803	766	1 123	1 155	996	1 040	1 166
Övriga länder	330	405	147	138	163	123	186	242
Summa	4 681	5 169	2 143	3 031	3 304	2 690	2 752	3 142

¹ Importen från övriga länder inom kol- och stålpoolen kan försummas.

Källa: OEEC, Statistical Bulletins, Foreign Trade, Series II.

Som följd av den livliga efterfrågan på järnmalm kan den svenska exporten väntas fortsätta att stiga under 1955. Den var under första kvartalet i år 12 procent högre än under samma kvartal 1954. Den stigande exporten har lett till en successiv ökning av brytningen och denna var under januari—februari i år 7 procent högre än under samma månader 1954. Den totala järnmalmsproduktionen för 1955 beräknas komma att uppgå till 17,5 miljoner ton och exporten till 16 miljoner ton.

Avd. II. Den ekonomiska utvecklingen i Sverige

II: 1. Inledning

Den totala produktionen i Sverige (bruttonationalprodukten) räknat i fasta priser steg under perioden 1946—1950 med ungefär 20 procent, d. v. s. med i genomsnitt drygt 4,5 procent per år. Under de båda därpå följande åren stagnerade produktionen. Ökningen i nationalprodukten 1950—1952 uppgick sålunda endast till omkring en procent. Nationalprodukten fortfarande till fasta priser har sedan dess återigen ökat mycket kraftigt. Från 1952 till 1953 ökade nationalprodukten med 4,5 procent och från 1953 till 1954 med drygt 5 procent.

Den starka stegringstakten under de tidigare efterkrigsåren får ses mot bakgrunden av en ökning av efterfrågan inom snart sagt alla områden för att ta igen under kriget eftersatta behov. Speciellt var detta fallet under åren 1946—1948. Efterfrågeökningen var under dessa år av sådan storleksordning att den icke kunde tillgodoses genom den inhemska produktionsuppgången vid given prisnivå. Följden blev stigande priser och importöverskott. En viss uppbromsning av stegringstakten i efterfrågan ägde rum 1948—1949 men den ökade därefter åter för att efter Koreakrigets utbrott i juni 1950 bli av starkt spekulativ karaktär.

Svårigheterna att statistiskt fånga och tidslokalisera de starka prisstegringarna under 1951 och 1952 gör det mycket vanskligt att bedöma volymutvecklingen av försörjningsbalansens poster under dessa båda år var för sig. En nedgång i efterfrågan från de enskilda hushållens sida synes emellertid ha inträffat under 1951. Denna nedgång drabbade speciellt beklädnadsvaror. Den minskade efterfrågan från hushållens sida motverkades under 1951 åtminstone delvis av den goda exportkonjunkturen särskilt för skogsindustrierna. I likhet med tidigare år fortsatte även expansionen av de offentliga utgifterna för konsumtion och investering, vilket också bidrog till att motverka nedgången i hushållens efterfrågan. Under 1952 synes av tillgänglig statistik att döma efterfrågan för privat konsumtion åter ha ökat. Däremot minskade investeringsverksamheten inom den privata sektorn. Vidare medförde avmattningen i den internationella konjunkturen minskad efterfrågan på exportsidan.

I jämförelse med de motstridiga tendenser som rådde under 1951 och 1952 har utvecklingen under åren 1953 och 1954 varit mera entydig. Ökad efterfrågan inom de flesta områden har varit det utmärkande draget. I speciellt hög grad gäller detta för 1954.

Tabell II: 1. Försörjningsbalans 1938/39, 1946—1954 — Balance of resources 1938/39, 1946—1954

Milljoner kronor — Millions of kronor

	1938/ 39	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
Tillgång — Supply										
1. Bruttonationalprodukt till marknadspris — <i>Gross national product at market price</i>	12 710	23 220	24 780	27 890	29 180	31 220	38 370	42 020	43 420	45 360
2. Import av varor, cif — <i>Import of goods c. i. f.</i>	2 260	3 400	5 230	4 950	4 340	6 120	9 190	8 950	8 170	9 200
3. Minskning av lager m. m. — <i>Decrease in stocks etc.</i>	—	—	—	—	—	150	—	—	260	160
4. Summa tillgång — <i>Total supply</i>	14 970	26 620	30 010	32 840	33 520	37 490	47 560	50 970	51 850	54 720
Användning — Use										
5. Privat inhemsk bruttoinvestering — <i>Private domestic gross investment</i>	2 230	4 130	4 920	4 780	4 740	5 470	6 570	6 800	7 420	7 990
6. Offentlig inhemsk bruttoinvestering — <i>Public domestic gross investment</i>	860	1 780	2 080	2 540	2 780	3 060	3 820	5 010	5 620	5 930
7. Ökning av lager m. m. — <i>Increase in stocks etc.</i>	250?	90?	430	330	110	—	950	920	—	—
8. Export av varor, fob, och nettot av tjänster — <i>Export of goods f. o. b. and net services</i>	2 210	3 290	3 780	4 540	4 830	6 290	10 130	9 130	8 500	9 050
9. Privat konsumtion — <i>Private consumption</i>	8 420	15 100	16 350	17 800	18 040	19 480	22 150	24 360	25 170	26 360
10. Offentlig konsumtion — <i>Public consumption</i>	1 000	2 230	2 450	2 850	3 020	3 190	3 940	4 750	5 140	5 390
11. Summa användning — <i>Total use</i>	14 970	26 620	30 010	32 840	33 520	37 490	47 560	50 970	51 850	54 720

Tabell II: 2. Försörjningsbalans 1952—1954 i 1953 års priser

	Miljoner kronor			Förändring i procent	
	1952	1953	1954	1952—1953	1953—1954
<i>Tillgång</i>					
1. Bruttonationalprodukt till marknadspris ..	41 540	43 420	45 640	+ 4,5	+ 5,1
2. Import av varor, cif.	8 180	8 170	9 240	— 0,1	+ 13,1
3. Minskning av lager m. m.	—	260	190	—	—
4. Summa tillgång	49 720	51 850	55 070	+ 4,3	+ 6,2
<i>Användning</i>					
5. Privat inhemsk bruttoinvestering	6 700	7 420	8 190	+ 10,7	+ 10,4
6. Offentlig inhemsk bruttoinvestering	4 940	5 620	6 000	+ 13,8	+ 6,8
7. Ökning av lager m. m.	830	—	—	—	—
8. Export av varor, fob, och nettot av tjänster	7 950	8 500	9 190	+ 6,9	+ 8,1
9. Privat konsumtion	24 460	25 170	26 320	+ 2,9	+ 4,6
10. Offentlig konsumtion	4 840	5 140	5 370	+ 6,2	+ 4,5
11. Summa användning	49 720	51 850	55 070	+ 4,3	+ 6,2

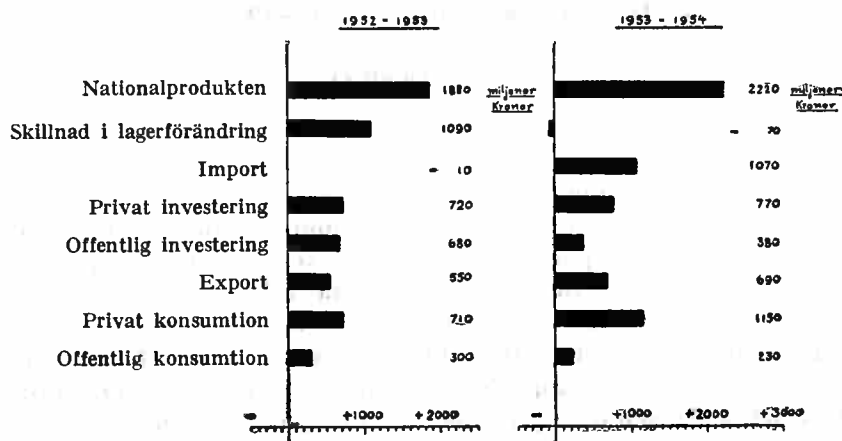
De kraftiga ökningarna i produktionen under perioden 1946—1950 får delvis ses som ett resultat av de efter krigsslutet successivt förbättrade produktionsbetingelserna och i synnerhet av utrikeshandels expansion under dessa år. Produktionsökningen under 1953 och 1954 åter torde till en del ha karaktären av en återhämtning efter stagnationen under de bägge åren dessförinnan. I den mån så är fallet är det knappast troligt att samma höga takt i produktionsökningen skall kunna bli bestående på längre sikt.¹

I tabellerna 1 och 2 redovisas försörjningsbalansen till löpande respektive fasta priser. Förändringarna från 1952 till 1953 och från 1953 till 1954 i fasta priser framgår av diagram 1.

Såsom framgår av diagrammet, ökade posterna på användningssidan räknat till fasta priser betydligt mer än produktionen både från 1952 till 1953 och från 1953 till 1954. En väsentlig skillnad mellan de båda årsjämförelserna föreligger emellertid i de sätt på vilka denna ökning realiserades. För utvecklingen 1952—1953 var det sålunda främst genom att lageruppbbyggnaden under 1952 upphörde och att utöver detta lagren reducerades, som ett tillskott utöver produktionsökningen kom till stånd. Av tillgänglig statistik att döma minskade takten i lagerreduceringen 1953—1954. I stället förekom en kraftig ansvällning av importen för att möta de ökade anspråken från användningssidan. Den ökade importen motsvarades dock till största delen av en uppgång också för exporten.

¹ I den fortsatta framställningen kommer intresset att i första hand koncentreras till utvecklingen under de senaste åren. För en fullständigare redogörelse för tidigare år hänvisas därför till föregående rapporter särskilt till »Konjunkturläget våren 1954».

Diagram II: 1. Förändringar i försörjningsbalansens poster 1952—1953 och 1953—1954

En jämförelse mellan försörjningsbalansen i löpande och i fasta priser visar den samhälls-ekonomiska betydelsen av utvecklingen i bytesförhållandet d. v. s. relationen mellan exportpriser och importpriser. Från 1952 till 1953 föll både import- och exportpriserna väsentligt. Av tabell 1 framgår, att importens nominella värde minskade med 780 miljoner kronor mellan 1952 och 1953 medan värdet räknat till 1953 års genomsnittspriser enligt tabell 2 endast minskade med 10 miljoner kronor. För exporten var pris-fallet ändå mycket större. Fastän värdet räknat till 1953 års priser var 550 miljoner kronor högre än året innan, minskade det nominella värdet med 630 miljoner kronor. Hade 1952 års genomsnittspriser gällt under 1953 skulle exportens nominella värde med andra ord varit 1 180 miljoner kronor större än den i verkligheten blev. Skillnaden mellan 1 180 och 770 utgör ett mått på försämringen i bytesförhållandet. Detta innebär, att av den totala ökningen i nationalprodukten på 1 880 miljoner kronor mellan 1952 och 1953 räknat till 1953 års priser 410 miljoner kronor eller över 20 procent gick åt för att kompensera den ogynnsamma utvecklingen av bytesförhållandet.

Också från 1953 till 1954 föll import- och exportpriserna. Prisfallet var emellertid obetydligt och synes även ha skett ganska parallellt för export och import, varför någon nämnvärd förändring av bytesförhållandet inte ägde rum mellan dessa båda år.

Det är inte bara på utrikeshandelns område priserna varit fallande under de senaste åren, utan detta har även gällt investeringsområdet.

II: 2. Utrikeshandeln 1950—1954

A. Bytesbalansen

Under halvåret närmast före Koreakrigets utbrott var den svenska bytesbalansen gentemot utlandet relativt gynnsam. Importen hade under åren 1948 och 1949 genom importregleringen successivt pressats ned från 1947 års högre nivå samtidigt som exporten tvärtom expanderat. Under första halvåret 1950 fortsatte exporten att stiga, nu även åtföljd av importen som under inflytande av de vidtagna lättnaderna i importregleringen ökade kraftigt. Trots den avsevärt stegrande importen blev dock det sammanlagda värdet av export och nettot från utrikes sjöfart under första halvåret 1950 större än värdet av importen (se tabell 3). Under förutsättning av jämvikt i bytesbalansen över året räknat hade i stället ett negativt saldo av dessa huvudposter varit det normala, eftersom exporten säsongmässigt är mindre under första än under andra halvåret.

Tabell II: 3. Import, export och fraktnetto 1950—1954

	1 9 4 9		1 9 5 0		1 9 5 1	
	2:a halv- året		1:a halv- året	2:a halv- året	1:a halv- året	2:a halv- året
<i>Värde, miljoner kronor</i>						
Import	2 215		2 732	3 370	4 552	4 632
Export	2 319		2 533	3 174	4 001	5 224
Fraktnetto	238		212	271	357	452
Export plus fraktnetto minus import	+342		+13	+75	-194	+1 044
<i>Index: 1949 = 100</i>						
Importvolym	103		116	135	154	143
Exportvolym	112		117	133	126	135
Bytesförhållande	98		93	97	109	122
	1 9 5 2		1 9 5 3		1 9 5 4	
	1:a halv- året	2:a halv- året	1:a halv- året	2:a halv- året	1:a halv- året	2:a halv- året
<i>Värde, miljoner kronor</i>						
Import	4 667	4 280	4 009	4 152	4 388	4 806
Export	4 264	3 869	3 473	4 184	3 804	4 413
Fraktnetto	517	441	353	388	358	379
Export plus fraktnetto minus import	+114	+30	-183	+420	-226	-14
<i>Index: 1949 = 100</i>						
Importvolym	140	134	132	142	148	162
Exportvolym	110	123	113	139	127	147
Bytesförhållande	116	101	103	105	103	103

Från mitten av 1950 stimulerades importen, förutom av liberaliseringen, av lagerinvesteringskonjunkturen i samband med Koreakriget. Importvolymen ökade starkt fram till och med första halvåret 1951, vilket medförde en icke obetydlig försämring av bytesbalansen under denna tid. Även exporten stimulerades genom den ökade importliberaliseringen i Västeuropa och ett flertal utomeuropeiska länder, varigenom potentiell efterfrågan frigjordes samtidigt som högkonjunkturen ytterligare kraftigt ökade denna. Effekten härav blev emellertid, vad beträffar skogsprodukterna, främst en våldsam prisstegring som ledde till en fortlöpande förbättring av bytesförhållandet i Sveriges utrikeshandel. Därigenom förhindrades det stora underskott i bytesbalansen som eljest skulle blivit följderna av den höga importen andra halvåret 1950 och första hälften av 1951. I stället inskränktes underskottet enligt tabell 3 till drygt 190 miljoner kronor under januari—juni 1951 jämfört med ett överskott på 13 miljoner kronor motsvarande period 1950.

Under andra halvåret 1951 minskade importen och nedgången fortsatte under 1952. Nedskärningen av de övernormala lagren av textila färdigvaror och avmattningen inom textilindustrin var de dominerande orsakerna till importavmattningen. Under våren 1952 bröts högkonjunkturen för skogsprodukterna. Genom priset på dessa under 1952 gick den tidigare förbättringen av bytesförhållandet helt förlorad mot slutet av 1952. Bytesbalansen blev dels därför och dels på grund av den även volymmässiga nedgången i exporten åter relativt ogynnsam under andra halvåret 1952 efter att ha visat mycket betydande överskott under andra halvåret 1951 och, i mindre grad, även under första halvåret 1952.

Från utgången av 1952 har exportvolymen visat en tämligen jämn stegringstakt, medan importvolymen åter började stiga först från och med andra halvåret 1953. Bytesbalansen förbättrades därför under 1953. Genom den kraftiga ökningen av importen under 1954 försämrades den emellertid åter och under andra halvåret 1954 var nettot av de tre huvudposterna export, fraktnetto och import negativt, vilket innebar ett försämrat läge även jämfört med det relativt ogynnsamma andra halvåret 1952.

Utvecklingen av den totala bytesbalansen från 1953 till 1954 framgår av tabell 4. Importöverskottet av varor ökade från 513 miljoner kronor 1953 till 980 miljoner kronor 1954. Denna ökning berodde främst på att importvolymen steg med 13 procent medan exportvolymen endast steg med 9 procent från 1953 till 1954. Därjämte sjönk emellertid exportpriserna i genomsnitt något mer än importpriserna. Prisförändringarna var dock helt obetydliga, i det att exportpriserna i genomsnitt sänktes drygt en procent medan importpriserna sänktes med mindre än en procent. Nettointäkterna från den utrikes sjöfarten (fraktnettot) sjönk obetydligt från 1953 till 1954, men genom ökade inkomster från utländska fartygs utgifter i svenska hamnar steg intäkterna från dessa båda poster sammantagna (sjöfartsnettot) med 15 miljoner kronor. Nettot från övriga tjänster (turism, räntor o. dyl.) gav ett större negativt saldo under 1954 än under 1953, och totalt visade bytesbalansen ett underskott på 150 miljoner kronor 1954 mot ett överskott på

Tabell II: 4. Bytesbalansen 1952—1954

Miljoner kronor

	1952	1953	1954
<i>Löpande priser</i>			
Import av varor	8 952	8 172	9 198
Export av varor	8 135	7 659	8 218
Handelsbalansens saldo	-817	-513	-980
Sjöfartsnetto	1 075	860	875
Övriga tjänster m. m., netto	-80	-15	-45
Bytesbalansens saldo	+178	+332	-150
<i>1953 års priser</i>			
Import av varor	8 183	8 172	9 235
Export av varor	7 068	7 659	8 318
Handelsbalansens saldo	-1 115	-513	-917
Sjöfartsnetto	950	860	914
Övriga tjänster m. m., netto	-73	-15	-45
Bytesbalansens saldo	-238	+332	-48

drygt 330 miljoner kronor 1953. Under förutsättning av att den genomsnittliga prisnivån under 1953 varit rådande under 1954 inom utrikeshandel och sjöfart skulle, som framgår av tabell 4, underskottet i bytesbalansen i stället blivit ca 50 miljoner kronor under fjolåret.

De kända kapitaltransaktionerna gav ett positivt netto för år 1954. Under året placerades två svenska statsobligationslån på den schweiziska marknaden på sammanlagt ca 130 miljoner kronor, medan å andra sidan ett norskt obligationslån på 50 miljoner kronor emitterades i Sverige. Totalt gav de kända kapitaltransaktionerna ett överskott på ca 100 miljoner kronor. Bytesbalansen och den kända delen av kapitalbalansen visade således ett sammanlagt underskott på ca 50 miljoner kronor år 1954. Den faktiska minskningen i valutareserven uppgick till 111 miljoner kronor (se tabell S II: 14 i tabellbilagan). Differensen beror huvudsakligen på förskjutningar mellan varu- och betalningsströmmarna.

B. Exportens länderfördelning

Exportens länderinriktning under 1950 och tidigare efterkrigsår karakteriserades av en betydande ökning av exportandelen till Latinamerika och utomeuropeiska sterlingområdet jämfört med förkrigstiden. Denna förskjutning återspeglar den starka ökningen i dessa länders totala import, som 1950 svarade för 25 procent av världsimporten utanför Östeuropa mot 20 procent 1938. Tillväxten i Latinamerikas importförmåga gynnade Sverige också därigenom, att det samtidigt skedde en förskjutning från konsum-

tionsvaror till kapitalvaror i importefterfrågan, som därigenom bättre kom att svara mot strukturen av den svenska exporten.

En annan förskjutning i exportinriktningen var ökningen av exporten till Östeuropa. Denna är anmärkningsvärd så tillvida att den skiljer sig från den allmänna sammankrympningen av öst- och västhandeln efter kriget. Väsentligt bidragande faktorer till den stegrade exporten till Östeuropa synes ha varit den mycket gynnsamma utvecklingen i varuutbytet med Tjeckoslovakien under efterkrigsåren, den svenska kreditgivningen till öststaterna samt Sveriges import av kol från Polen.

Den relativa ökningen i exporten till de transoceana råvaruländerna och Östeuropa svarade mot en relativ nedgång i exporten till Västeuropa och Nordamerika. Västeuropas minskade andel under åren efter kriget förklaras emellertid helt av den låga exporten till Storbritannien och Västtyskland. De övriga västeuropeiska länderna däremot tog en väsentligt större andel av exporten än under de sista förkrigsåren. Nedgången i exporten till Nordamerika sammanhängde främst med de mycket reducerade massaleveranserna till USA efter kriget. Förskjutningarna i exportens länderfördelning från förkrigsåret 1938 till 1950 kan närmare studeras i tabell 5.

Förändringarna i exportens volym och länderfördelning under perioden 1950—1954 kan i stor utsträckning förklaras av de internationella konjunkturrörelserna under dessa år. I samband med Koreakonjunkturen steg exportvärdet kraftigt till de olika länderområdena under 1950 och 1951. Uppgången i exporten till Latinamerika och de utomeuropeiska sterlingländerna var kraftigare än till Västeuropa. Som framgår av tabell II: 5 ökade exportvärdet från första halvåret 1950 till motsvarande period 1951 med ca 55 procent till Västeuropa mot närmare 100 procent till Latinamerika och ca 75 procent till sterlingländerna jämte Västeuropas besittningar. Såsom tidigare visats i kapitel I: 3 steg de transoceana ländernas exportvärde kraftigt under andra halvåret 1950 och första halvåret 1951 genom framför allt den stora prisstegringen på råvaror. Från första halvåret 1951 föll deras export, framför allt värdemässigt, åter tillbaka men deras import fortsatte trots detta att stiga. Deras betalningsbalanser försämrades härigenom med den följderna att importen måste stramas åt under andra halvåret 1952 och första halvåret 1953. Därigenom blev även nedgången, liksom den tidigare uppgången, i den svenska exporten till råvaruländerna kraftigare än till Västeuropa. Exportminskningen till Latinamerika förstörades dessutom av att åtgärder måste vidtagas för att bringa ner det höga svenska fordringsöverskottet på Argentina,¹ vilket medförde ett nära nog fullständigt upphörande av exporten till Argentina under andra halvåret 1952 och första halvåret 1953.

Från andra halvåret 1953 har exporten expanderat kraftigt till Västeuropa, och likaså har utförseln till Latinamerika och de utomeuropeiska sterlingländerna utvecklats gynnsamt. Under andra halvåret 1954 var exporten till Latinamerika dock lägre än motsvarande halvår 1953. Denna nedgång beror

¹ Jfr *Meddelanden från konjunkturinstitutet, Serie A: 21*, s. 80.

Tabell II: 5. Exporten på olika länderområden 1950—1954

I = värde i miljoner kronor. II = procentuell förändring från föregående halvår

		1950		1951		1952		1953		1954		Procentuell fördelning		
		1:a halv- året	2:a halv- året	1:a halv- året	2:a halv- året	1:a halv- året	2:a halv- året	1:a halv- året	2:a halv- året	1:a halv- året	2:a halv- året	1938	1950	1954
Västeuropa ¹	I	1 602	1 978	2 473	3 296	2 603	2 649	2 320	2 784	2 626	3 089	66,7	62,7	69,6
	II			+ 54	+ 67	+ 5	- 20	- 11	+ 5	+ 13	+ 11			
Storbritannien	I	366	446	714	1 038	760	593	664	787	708	818	23,3	14,2	18,6
	II			+ 95	+ 133	+ 6	- 43	- 13	+ 33	+ 7	+ 4			
Västtyskland	I	309	399	370	556	413	549	374	507	434	577	18,1	12,4	12,3
	II			+ 20	+ 39	+ 12	- 1	- 9	- 8	+ 16	+ 14			
Övriga västeuropa	I	927	1 133	1 389	1 702	1 430	1 507	1 282	1 490	1 484	1 694	25,3	36,1	38,7
	II			+ 50	+ 50	+ 3	- 11	- 10	- 1	+ 16	+ 14			
Östeuropa	I	182	230	257	388	319	289	149	197	172	173	6,5	7,2	4,2
	II			+ 41	+ 69	+ 24	- 26	- 53	- 32	+ 15	- 12			
USA och Kanada	I	158	224	306	225	237	268	292	269	224	213	9,5	6,7	5,3
	II			+ 94	± 0	- 23	+ 19	+ 23	± 0	- 23	- 21			
Latinamerika ²	I	225	319	447	581	420	195	218	383	286	352	4,4	9,5	7,8
	II			+ 99	+ 82	- 6	- 66	- 48	+ 96	+ 31	- 8			
Argentina	I	26	82	145	261	101	7	3	34	20	54	1,9	1,9	0,9
	II			+ 458	+ 218	- 30	- 97	- 97	+ 386	+ 567	+ 59			
Brasilien	I	105	126	159	182	174	89	103	169	124	144	0,9	4,0	3,3
	II			+ 51	+ 44	+ 9	- 51	- 41	+ 90	+ 20	- 15			
Övriga Latinamerika	I	94	111	143	138	145	99	112	180	142	154	1,6	3,6	3,6
	II			+ 52	+ 24	+ 1	- 28	- 23	+ 82	+ 27	- 14			
Utomeuropeiska sterlingländer och väst- europeiska besittningar	I	178	229	308	443	357	215	219	250	266	303	4,2	7,1	6,9
	II			+ 73	+ 93	+ 16	- 51	- 39	+ 16	+ 21	+ 21			
Andra länder ³	I	188	194	210	291	328	253	301	275	230	283	8,7	6,7	6,2
	II			+ 12	+ 50	+ 56	- 13	- 16	+ 19	- 15	- 6			
Samtliga länder	I	2 593	3 174	4 001	5 224	4 264	3 869	3 473	4 184	3 804	4 413	100,0	100,0	100,0
	II			+ 58	+ 65	+ 7	- 26	- 19	+ 8	+ 10	+ 5			

¹ Ej Finland, Spanien och Jugoslavien. — ² Central- och Sydamerika. — ³ Inklusivt Finland, Spanien och Jugoslavien. — ⁴ Hela Tyskland.

emellertid till stor del på fartygsleveranser av mer tillfällig art under andra halvåret 1953 och även på extraordinära spannmålsleveranser till Brasilien under samma tid.

Utvecklingen av exporten till Nordamerika har följt ett i det närmaste rakt motsatt mönster i jämförelse med exporten till Västeuropa under 1950—1954 till följd av den skiljaktiga konjunkturutvecklingen, som beträffande 1954 medförde en betydande sänkning av exporten till Nordamerika.

Bortsett från de konjunkturmässigt betingade växlingarna i exportens länderfördelning under 1950—1954 synes exporten åter ha koncentrerats mer till Västeuropa efter den relativa nedgången under första efterkrigstiden. Andelen av exporten till de västeuropeiska länderna har sålunda stigit från ca 63 procent 1950 till närmare 70 procent under 1954 (se tabell 5). Den allmänna ekonomiska expansionen i Västeuropa och den ökade frigörelsen av handeln mellan dessa länder synes ha vidgat den västeuropeiska marknaden relativt till andra marknader sedan 1950. Exporten till Östeuropa däremot har minskat betydligt från 1950 till 1954. Till en del synes denna nedgång ha institutionella orsaker, i det att de svenska kreditleveranserna till Sovjetunionen avslutades under 1952. Vidare har den svenska importen av fasta bränslen visat en nedåtgående trend, vilket sänkt vår import från Polen. I övrigt förklaras nedgången i exporten till Östeuropa av att handelsförbindelserna med Tjeckoslovakien varit avbrutna sedan 1953.

C. Exportutvecklingen för olika varugrupper

Massa, papper och papp. Vid början av 1950 släpptes pris- och konsumtionskontrollen på olika slag av papper i flera europeiska länder, och den svenska exporten av massa och papper steg kraftigt under första hälften av 1950. Den ökade efterfrågan kunde delvis mötas av export från lager, men massapriserna steg trots detta med ca 25 procent från tredje kvartalet 1949 till andra kvartalet 1950, delvis beroende på att priserna i dollar kunde hållas oförändrade på de utomeuropeiska marknaderna efter devalveringen på hösten 1949. Däremot var priserna på papper och papp i stort sett oförändrade under denna tid. När efterfrågan ytterligare kraftigt steg i samband med Koreakonjunkturen blev följden en våldsam prisstegring på massa och papper, eftersom de viktigaste exportländerna redan tidigare nått gränsen för sin leveransförmåga. Under 1951 var sålunda den svenska volymen för massa 5 procent lägre och för papper och papp endast 9 procent högre än under året för Koreakriget (juli 1949—juni 1950). Priserna fortsatte att stiga ända fram till sista kvartalet 1951 (se tabell S II: 21 i tabellbilagan), och prisstegringsperioden varade därigenom betydligt längre än för de flesta andra råvaror för vilka priserna kulminerade redan vid början av 1951. Mot slutet av 1951 torde emellertid lagren av massa och papper ha ökats i avnämarländerna. Den omedelbara orsaken till det följande sammanbrottet av massa- och papperskonjunkturen under 1952 var dock ej en nedgång i efterfrågan från importörerna utan införandet av importrestrik-

tioner i Storbritannien i november 1951, som i början av 1952 följdes av maximipriser på importerad massa och papper i ett flertal europeiska länder. Detta utlöste ett kraftigt prisfall under loppet av 1952, samtidigt med att exporten volymmässigt sjönk till en bottennivå under tredje kvartalet. Exportvolymen återhämtades redan under fjärde kvartalet 1952, medan prisnivån för såväl massa som papper fortsatte att falla fram till tredje kvartalet 1953, då massapriserna låg knappa 30 procent och papperspriserna ca 25 procent över nivån från första halvåret 1950. Under 1953 utvecklades exporten av massa gynnsamt, och exportvolymen nådde en rekordnivå för efterkrigstiden, 4 procent högre än den tidigare högsta nivån från 1950, som framgår av tabell 6. Under 1954 steg exportvolymen ytterligare 2 procent. Massapriserna steg från tredje kvartalet 1953 till tredje kvartalet 1954 med ca 15 procent och har därefter legat ungefär oförändrade. Exporten av papper och papp har likaså expanderat under 1953 och 1954, och exportvolymen var under fjolåret ca 8 procent högre än under 1950. Exportökningen under de sista två åren har framför allt varit koncentrerad till marknaderna i Västeuropa.

Trävaror. Pris- och volymutvecklingen för trävaror har under 1950—1954 varit lugnare än vad gäller massa och papper och papp. Från 1949 till 1950 steg exportvolymen 10 procent genom ökad export till flertalet traditionella avnämarländer utom Storbritannien. Detta land skar under 1950 ner sin trävaruimport kraftigt för att sedan fördubbla importen mellan 1950 och 1951. Då Storbritannien svarar för en betydande del av världens trävaruimport, år 1951 drygt 30 procent, hade detta en kraftigt stegrande effekt på priserna under 1951. Prishöjningarna på trävaror var dock relativt mindre än på massa och papper. Volymmässigt ökade den svenska trävaruexporten ytterligare ca 8 procent från 1950 till 1951. Genom betalningskrisen 1952 tvingades Storbritannien åter skära ned sin trävaruimport detta år, och huvudsakligen som en följd härav sjönk den svenska trävaruexporten ca 14 procent från 1951 till 1952. Då exporten upprätthölls till kontinenten under 1952, utsattes trävarupriserna ej för samma svåra fall som massa- och papperspriserna, och de under andra halvåret 1952 sänkta priserna stannade på en högre nivå i förhållande till prisnivån under första halvåret 1950 än vad fallet var för massa och papper. I november 1952 släpptes importregleringen för trävaror i Storbritannien, och den svenska exporten dit mer än fördubblades från 1952 till 1953. Även exporten till Nederländerna ökade betydligt medan däremot den tidigare stora exporten till Australien minskade ytterligare till en endast oansenlig kvantitet under 1953. Totalt steg exportvolymen från 1952 till 1953 med 24 procent och var 15 procent större än under 1950. 1953 års utförsel av sågade och hyvlade trävaror var den största som förekommit sedan 1930 och möjliggjordes till en del av en minskning av de under 1952 ökade lagren. Vid slutet av 1953 upphävdes även konsumtionsregleringen för trävaror i Storbritannien, och konsumtionen av trävaror steg därigenom närmare 20 procent från 1953 till 1954. Den svenska exporten av trävaror till Storbritannien var dock mindre un-

Tabell II: 6. Exportens värde-, volym- och prisutveckling, indextal 1938 och 1947—1954
 1949 = 100 — *Developments of exports by value, volume, and price, 1938 and 1947—1954. 1949 = 100*

		1938	1947	1948	1950	1951	1952	1953	Prel. 1954
Trävaror — <i>Timber</i>	Värde ¹	35	61	79	117	198	174	194	198
	Volym ²	99	63	77	110	119	102	126	125
	Pris ³	36	96	103	106	166	170	154	158
Massa — <i>Pulp</i>	Värde	42	108	123	138	320	190	160	178
	Volym	98	94	89	111	106	85	115	118
	Pris	43	115	138	125	301	223	139	152
Papper och papp — <i>Paper and cardboard</i>	Värde	25	94	111	121	250	151	136	159
	Volym	69	91	96	122	127	90	115	132
	Pris	36	103	115	99	198	168	118	121
Skogsprodukter — <i>Forest products</i>	Värde	35	90	106	127	264	174	164	179
	Volym	90	85	87	114	115	91	118	122
	Pris	39	106	121	112	230	192	139	146
Järnmalm — <i>Iron ore</i>	Värde	70	53	78	117	166	269	259	222
	Volym	98	67	90	101	118	124	115	111
	Pris	71	80	86	115	141	217	226	199
Oädla metaller och arbeten därav — <i>Base metals and products thereof</i>	Värde	61	76	87	127	175	193	184	188
	Volym	125	82	88	125	146	138	140	151
	Pris	48	92	99	102	120	140	131	125
därav: — <i>of which:</i> Handelsfärdigt järn och stål — <i>Finished iron and steel</i>	Värde	51	72	85	112	164	188	174	160
	Volym	118	77	86	111	137	131	128	128
	Pris	43	94	100	101	119	143	136	125
Maskiner och instrument — <i>Machines and instruments</i>	Värde	30	63	83	126	166	183	162	179
	Volym	64	71	85	121	143	139	118	135
	Pris	47	88	97	105	116	132	138	132
därav: — <i>of which:</i> Maskiner, ej elektriska — <i>Ma-</i> <i>chines, other than electric</i>	Värde	30	62	81	131	164	185	163	174
	Volym	68	72	84	123	138	136	115	125
	Pris	44	86	96	107	119	136	142	138
Maskiner, elektriska — <i>Electric machines</i>	Värde	36	65	87	119	180	190	164	189
	Volym	71	72	88	119	158	146	121	148
	Pris	50	90	98	100	114	130	136	128
Transportmedel — <i>Transport equipment</i>	Värde	24	54	83	134	148	193	150	227
	Volym	57	58	85	137	131	159	108	179
	Pris	42	93	98	98	113	121	139	126
Maskiner, instrument och transport- medel — <i>Machines, instruments,</i> <i>and transport equipment</i>	Värde	28	60	83	129	160	187	158	196
	Volym	62	67	85	126	139	145	114	149
	Pris	46	90	98	102	115	128	138	130
Jordbruksprodukter — <i>Agricultural products</i>	Värde	65	53	62	208	238	183	232	221
	Volym	141	50	56	207	199	149	217	212
	Pris	46	107	109	101	120	123	107	104
Övriga varor — <i>Other goods</i>	Värde	66	86	103	174	215	233	220	239
	Volym	156	95	105	164	151	171	184	204
	Pris	42	90	98	106	142	136	119	117
Totala exporten — <i>Total exports</i>	Värde	43	76	94	134	217	192	180	194
	Volym	96	79	87	125	130	116	126	137
	Pris	45	97	108	107	167	164	143	141
Exkl. maskiner, instrument och trans- portmedel — <i>Excl. machines, in-</i> <i>struments, and transport equipment</i>	Värde	48	81	97	136	234	193	187	193
	Volym	106	82	87	125	128	110	130	135
	Pris	45	99	111	109	182	174	143	143

¹ Value. — ² Volume. — ³ Price.

der 1954 än under 1953, vilket delvis torde bero på stockning i skeppningar-na genom den engelska hamnstrejken under hösten. De svenska trävaru-lagren ökade härigenom svagt under 1954, och totalexporten av trävaror blev under fjolåret ca 1 procent mindre än under 1953. Priserna på trävaror har stigit obetydligt under de två senaste åren, med en genomsnittlig steg-ring på ca 3 procent från 1953 till 1954.

Verkstadsprodukter. Exporten av maskiner och instrument samt järn- och metallmanufaktur ökade vardera drygt 15 procent i volym från 1950 till 1951. Exporten av verkstadsprodukter gynnades under denna tid, för-utom av högkonjunkturen i Västeuropa av den häftiga stegringen i råvaru-ländernas import. Under första halvåret 1952 nådde exporten av maskiner och instrument en toppnivå, då exportvolymen låg drygt 25 procent högre än genomsnittsnivån 1950 medan järn- och metallmanufakturexporten låg ca 10 procent högre. Från första till andra halvåret 1952 sjönk exportvolymen kraftigt, och nedgången fortsatte under första halvåret 1953, då ex-portvolymen för maskiner och instrument var drygt 25 procent och för järn- och metallmanufaktur var ca 22 procent lägre än under första halvåret 1952. Såsom närmare belysts i tabell I: 30 (s. 72), sjönk exportvärdet av verkstadsprodukter framför allt på Östeuropa och de utomeuropeiska rå-varuländerna, medan nedgången på Västeuropa var relativt liten.

Från och med andra halvåret 1953 har exporten av verkstadsprodukter åter varit stigande på flertalet marknader utom Östeuropa. Volymmässigt var totala exporten av maskiner och instrument under andra halvåret 1954 emellertid fortfarande ca 10 procent lägre än första halvåret 1952, medan den för järn- och metallmanufaktur endast var betydligt lägre. Endast på den västeuropeiska marknaden synes exporten av verkstadsprodukter ha va-rit större än under första halvåret 1952. Efter värde räknat var uppgången här ca 15 procent.

Exporten av transportmedel består till övervägande delen av fartyg. De svenska varvens leveranser av fartyg har ökat avsevärt under 1950—1954. Fartygsexporten har emellertid varit av varierande storlek, dels beroende på tillfälliga fluktuationer i leveranserna till svenska rederier och dels ge-nom att exporten av gamla fartyg visat stora växlingar. Utvecklingen 1950—1954 framgår av följande tablå:

	1950	1951	1952	1953	1954
Totalexport av fartyg, milj. kr.	365,8	351,0	457,1	362,8	591,5
» » » , 1000 brutto-					
ton	398	309	361	287	515
Export av äldre fartyg, 1000 bruttoton	95	39	59	75	148
Leveranser till svenska rederier, 1000					
bruttoton	96	136	152	259	206

Från 1950 till 1953 föll fartygsexporten i bruttoton räknat, medan leve-ranserna till de svenska rederierna ökade kraftigt. Från 1953 till 1954 steg däremot exporten väsentligt, vilket sammanhängde med att totalleveranser-na ökade i ovanligt hög grad samtidigt som leveranserna till de inhemska

rederierna minskade. Till den höga fartygsexporten 1954 bidrog även den starka ökningen i de svenska rederiernas försäljning av gammalt tonnage till utlandet.

Även en viss export av bilar förekommer. Den utgör visserligen en förhållandevis liten del av den totala verkstadsexporten men har relativt sett ökat väsentligt under de senaste åren.

Järnmalm. Även exporten av järnmalm synes ha upphört att expandera i början av 1952 för att därefter sjunka, huvudsakligen till följd av lägre export till Västtyskland, men också i samband med totalstoppet i utförseln till Tjeckoslovakien och en kraftig nedgången i exporten till Polen. Exporten till Storbritannien och Belgien-Luxemburg steg däremot från 1952 till 1953, medan exporten till Förenta staterna bibehölls oförändrad. Totala exportvolymen, som 1952 nådde en toppnivå med 24 procent större export än 1950, sjönk med 7 procent från 1952 till 1953. Under första halvåret 1954 sjönk järnmalmsexporten ytterligare genom den kraftiga reduktionen i malmleveranserna till Förenta staterna och fortsatt minskning i exporten till Västtyskland. Under inflytande av den förbättrade järn- och stålkonjunkturen på kontinenten ökade järnmalmsexporten dock åter under andra halvåret 1954, närmast till följd av ökade leveranser till Västtyskland.

Prisutvecklingen på järnmalm under 1950—1954 skiljer sig markant från den för övriga varor. Från 1950 till 1951 höjdes den genomsnittliga årsnivån endast 22 procent för att sedan lyftas upp hela 55 procent från 1951 till 1952. Från senare delen av 1953 har priserna varit svagt fallande. Över hela perioden 1950—1954 har prisstegringen för järnmalm varit väsentligt större än för övriga varor. I detta sammanhang bör dock uppmärksammas att prisstegringen från förkrigsåret 1938 fram till 1954 fortfarande var mindre för järnmalm än för samtliga varor i exporten.

Järn och stål. Exporten av handelsfärdigt järn och stål, som ökade 23 procent i volym från 1950 till 1951, låg endast obetydligt lägre än 1951 under hela år 1952 och första halvåret 1953. Under andra halvåret 1953 och första halvåret 1954 inträffade sedan en avmattning i exporten, som emellertid övervanns under andra halvåret, och exportvolymen under hela fjolåret blev härigenom endast 7 procent lägre än under toppåret 1951.

Jordbruksprodukter. Exportvolymen av jordbruksprodukter har i stort sett legat på oförändrad nivå under åren 1950—1954, med undantag av en nedgång i exporten under 1952. Likaså har prisnivån varit relativt oförändrad. Prisstegringen från 1950 till 1952 på jordbruksprodukter med ca 22 procent gick så gott som helt förlorad under perioden 1952—1954, och under 1954 var priserna i genomsnitt endast ca 3 procent högre än under 1950.

D. Importen

Från 1950 till 1954 har en förskjutning i importens varusammansättning skett i riktning mot ökad andel kapitalutrustning och konsumtionsvaror och minskad andel råvaror och halvfabrikat, vilket framgår av efterföljande tablå över importens procentuella sammansättning:

	1949	1950	1951	1952	1953	1954
Konsumtionsvaror	17	24	19	19	25	27
Råvaror och halvfabrikat	52	46	49	45	40	40
Maskiner och transportmedel	11	11	11	14	15	14
Bränslen och drivmedel	18	17	19	20	17	16
Övrig import	2	2	2	2	3	3

Andelen maskiner och transportmedel¹ har ökat från 11 procent 1950 till 14 procent 1954 och andelen konsumtionsvaror från 24 till 27 procent, medan råvaror och halvfabrikat minskat i andel från 46 till 40 procent. Av tabell 7 framgår den volymmässiga utvecklingen av dessa grupper jämte undergrupper för åren 1949—1953 samt de värdemässiga förändringarna från 1953 till 1954.

Importstegringen från 1949 till 1950 var huvudsakligen koncentrerad till konsumtionsvarusektorn och investeringsvarorna som en följd av liberaliseringen av importen. Från 1950 till 1951 steg importvolymen av konsumtionsvaror ytterligare 7 procent för att sedan åter falla tillbaka till 1950 års nivå under 1952. Åren därefter ökade konsumtionsvaruimporten kraftigt. Volymmässigt steg den 22 procent från 1952 till 1953 och visade sedan en lika stor värdemässig ökning från 1953 till 1954.

En betydande del av konsumtionsvaruimporten består av färdigbearbetade livsmedel (1954 ca 45 procent). I denna grupp har importen av framför allt kött och fläsk samt socker visat betydande variationer till följd av växlingarna i den inhemska produktionen. Däremot har fruktimporten haft en stigande trend med en kvantitativ ökning på drygt 35 procent från 1950 till 1954. Likaså har importen av kaffe ökat betydligt från 1950, dock utan att under 1953 ha mer än ungefär återuppnått importnivån från åren närmast före kriget. Importen av drycker har vidare ökat år från år.

Importen av icke varaktiga konsumtionsvaror utom livsmedel ökade 65 procent i volym från 1950 till 1953 och steg ytterligare 14 procent i värde från 1953 till 1954. Den viktigaste enskilda varugruppen är här de textila färdigvarorna, varav importvolymen steg drygt 45 procent från 1950 till 1951. Genom den häftiga importstegringen även från 1949 till 1950 blev följderna en lagerökning under 1951 och importen föll tillbaka under 1952. Från 1952 till 1953 steg importen åter kraftigt för att sedan bibehållas ungefär oförändrad under 1954. Övriga icke varaktiga konsumtionsvaror, främst bestående av produkter från kemisk-teknisk industri, skodon, hattar och mössor, arbeten av läder och skinn samt olika slag av tryckalster, steg sammanlagt likaså med ca 65 procent i volym från 1950 till 1953. Denna varugrupp fortsatte att stiga under 1954 med en värdemässig stegring på drygt 20 procent från 1953.

Till gruppen varaktiga konsumtionsvaror är i tabell 7 hänfödda huvudsakligen personbilar, instrument, vågar och ur, radioapparater, arbeten av pälsverk och diverse metallarbeten. Importen av denna varugrupp var ej stigande under perioden 1950—1953. Exklusive personbilarna kan dock im-

¹ Ej personbilar (hänförd till konsumtionsvaror) eller bildelar (hänförd till halvfabrikat).

Tabell II: 7. Utvecklingen av importvolymen 1949—1953 samt av importvärdet 1953—1954

	1949	1950	1951	1952	1953	Importvärde miljoner kronor		Procentu- ell föränd- ring från 1953 till 1954
						1953	1954	
<i>Konsumtionsvaror</i>	60	100	107	101	123	2 057	2 504	+22
Ej varaktiga konsumtionsvaror	71	100	106	104	132	1 572	1 751	+11
därav: livsmedel	72	100	93	98	118	1 000	1 099	+10
textilvaror	69	100	146	111	166	228	233	+ 2
Varaktiga konsumtionsvaror ..	33	100	108	93	100	485	753	+55
därav: personbilar	13	100	84	66	87	246	455	+85
<i>Råvaror och halvfabrikat</i>	90	100	116	101	96	3 287	3 721	+13
För produktion av konsumtions- varor	85	100	116	88	94	1 682	1 748	+ 4
För produktion av kapitalvaror	98	100	118	120	94	1 183	1 453	+23
Ej specificerade råvaror och halvfabrikat	91	100	114	99	117	421	521	+24
<i>Maskiner och transportmedel</i> ¹	75	100	139	144	134	1 220	1 270	+ 4
<i>Bränslen och drivmedel</i>	82	100	123	123	113	1 426	1 439	+ 1
<i>Övrig import</i>	79	100	140	131	146	172	261	+52
Totala importen	80	100	118	109	109	8 161	9 194	+13

¹ Ej personbilar (hänförd till varaktiga konsumtionsvaror) och bildelar (hänförd till halvfabrikat för produktion av kapitalvaror).

portvolymen beräknas ha stigit ca 15 procent från 1950 till 1953 medan personbilimporten däremot sjönk tillbaka mer än 10 procent.¹ Från 1953 till 1954 har emellertid importen ökat kraftigt i det att personbilimporten ökat från 44 000 till 85 000 vagnar, innebärande en värdemässig stegring på 85 procent, medan importen av övriga varor i gruppen ökat med 25 procent i värde.

Importen av råvaror och halvfabrikat till konsumtionsvaruproduktionen har varit en stagnerande sektor inom importen under 1950—1954. Bakgrunden härtill är främst den ogynnsamma produktionsutvecklingen inom textil- och konfektionsindustrin samt läder- och skoindustrin sedan 1951. Under 1953 var importvolymen ca 6 procent lägre än 1950 och den värdemässiga ökningen från 1953 till 1954 uppgick endast till 4 procent. Bidragande till den låga importvolymen under de två senaste åren har i viss mån även varit den jämfört med tidigare år låga importen av spannmål. En expanderande grupp inom sektorn har däremot varit importen av bildelar, som under vart och ett av åren 1951—1953 volymmässigt låg ca 60 procent över importen 1950 och som ökade ytterligare nära 30 procent i värde från 1953 till 1954.

¹ Här bör emellertid uppmärksammas, att importen av bildelar ökade kraftigt under 1950—1953. I den mån en överflyttning från utlandet till Sverige av uppmonteringen av bilar äger rum, förskjutes tyngdpunkten i totala bilimporten i riktning från färdiga bilar till sammansättningsdelar, och vice versa.

Importen av råvaror och halvfabrikat till kapitalvaruproduktionen består till största delen av bearbetat och obearbetat järn och stål samt metaller och vidare av olika slags malmer, jämte en rad byggnadsmaterial. Importen härav steg med 20 procent i volym från 1950 till 1952 men sjönk år 1953 under nivån från 1950 som en följd av bl. a. produktionsnedgången inom verkstadsindustrin och den allmänna strävan till lagernedskärningar. Från 1953 till 1954 ökade importen värdemässigt ca 23 procent, vilket innebar en väsentligt högre volymmässig uppgång genom priset på järn, stål och metaller under denna tid. Importutvecklingen inom denna sektor skiljer sig sålunda betydligt från den flacka trenden i importutvecklingen för material till konsumtionsvaruproduktionen under 1950—1954. Likaså har även importen av ej specificerade råvaror och halvfabrikat stigit betydligt från 1950 till 1954. Ledande varor inom denna grupp är olika slag av kemikalier till industrin samt råkautschuk.

Importen av maskiner och transportmedel (exklusive personbilar och bildelar) ökade volymmässigt med ungefär 45 procent från 1950 till 1952. Genom nedgången i framför allt industrins maskininvesteringar under 1953 sjönk importvolymen detta år för att sedan åter stiga under 1954. Verkingarna av den ökade investeringsviljan under 1954 synes dock ej ha hunnit påverka maskinimporten förrän mot slutet av fjolåret.

Den ökade andelen färdiga konsumtionsvaror samt kapitalutrustning i den svenska importen, liksom den relativa minskningen i importen av råvaror och halvfabrikat till konsumtionsvaruproduktionen under 1950-talet har lett fram till en ökad betydelse av Västeuropa som inköpsmarknad. Importandelen från Västeuropa ökade sålunda från 58 procent 1950 till 67 procent 1954. I den mån den ovannämnda förskjutningen i importens sammansättning fortsätter, är det vidare troligt att även USA efter dollarliberaliseringen i oktober förra året kommer att få större betydelse som inköpsland, förutom den effekt i denna riktning som själva liberaliseringen kan väntas få.

I tabell 7 finnes endast den värdemässiga utvecklingen av importen från 1953 till 1954 redovisad. Volym- och prisutvecklingen för de olika varugrupperna enligt handelsstatistikens varugruppindelning kan närmare studeras i tabell 8. Volymökningen i totala importen på 13 procent från 1953 till 1954 hänförde sig till stor del till transportmedlen, varav importvolymen steg med 40 procent beroende helt på ökad införsel av bilar och bildelar. Vidare ökade importen av handelsfärdigt järn och stål med drygt 30 procent, och importen av övriga varor inom gruppen oädla metaller och arbeten därav steg med hela 42 procent i volym.

Importen av icke elektriska maskiner var i fjol praktiskt taget oförändrad i förhållande till 1953, medan däremot importen av elektriska maskiner och apparater samt elektrisk utrustning av olika slag volymmässigt steg med nära 20 procent. Likaså ökade importen inom instrumentgruppen avsevärt.

Textilvaruimporten förändrades obetydligt under fjolåret. En mindre för-

Tabell II: 8. Importens värde-, volym- och prisutveckling, indextal 1938 och 1947—1954

1949=100 — Developments of imports by value, volume, and price, 1938 and 1947—1954. 1949=100

		1938	1947	1948	1950	1951	1952	1953	Prel. 1954
Jordbruksprodukter — <i>Agricultural products</i>	Värde ¹	54	126	116	158	205	210	197	219
	Volym ²	142	124	108	132	143	136	137	136
	Pris ³	38	102	108	120	143	154	143	160
Bränslen och drivmedel — <i>Fuel and power</i>	Värde	40	92	118	134	219	222	181	182
	Volym	93	104	116	122	150	149	137	146
	Pris	43	89	102	110	146	149	132	125
Kemiska produkter — <i>Chemical products</i>	Värde	59	119	119	138	199	169	167	206
	Volym	108	118	111	138	161	129	147	180
	Pris	54	100	107	100	123	131	113	114
Läder och gummivaror — <i>Leather and rubber products</i>	Värde	50	151	111	130	224	148	156	160
	Volym	91	140	111	97	110	93	114	128
	Pris	55	108	100	134	204	160	137	125
Textilvaror — <i>Textiles</i>	Värde	39	141	109	140	207	125	158	154
	Volym	99	156	117	117	130	90	125	123
	Pris	39	90	93	120	160	139	127	125
därav: — <i>of which:</i>	Värde	33	89	102	120	170	111	119	112
Råvaror och garnar — <i>Raw materials and yarn</i>	Volym	92	103	112	98	90	78	93	90
	Pris	36	82	90	123	189	141	128	124
Övrigt — <i>Other</i>	Värde	47	206	118	164	254	144	207	207
	Volym	107	210	123	141	185	105	165	165
	Pris	43	98	96	116	137	138	125	125
Oädla metaller och arbeten därav — <i>Base metals and products thereof</i>	Värde	38	103	95	99	167	218	136	169
	Volym	85	124	101	96	112	120	91	126
	Pris	45	83	94	103	149	182	149	134
därav: — <i>of which:</i>	Värde	22	91	86	82	147	207	121	135
Handelsfärdigt järn och stål — <i>Finished iron and steel</i>	Volym	51	108	92	86	111	120	85	111
	Pris	44	85	94	95	133	174	143	122
Maskiner och instrument — <i>Machines and instruments</i>	Värde	47	116	115	146	210	252	237	256
	Volym	97	137	126	132	177	191	175	186
	Pris	48	84	91	111	119	132	135	138
därav: — <i>of which:</i>	Värde	41	96	110	146	199	246	237	248
Maskiner, ej elektriska — <i>Machines, other than electric</i>	Volym	82	117	122	128	164	180	166	165
	Pris	50	82	91	114	122	137	143	150
Maskiner, elektriska — <i>Electric machines</i>	Värde	53	143	131	122	194	238	208	239
	Volym	108	164	140	116	164	182	165	195
	Pris	49	87	94	105	118	130	126	122
Transportmedel — <i>Transport equipment</i>	Värde	100	198	205	308	443	426	475	656
	Volym	194	195	217	311	383	320	348	486
	Pris	51	101	95	99	116	134	137	135
Maskiner, instrument och transportmedel — <i>Machines, instruments, and transport equipment</i>	Värde	58	133	134	180	260	289	287	341
	Volym	118	149	146	167	218	216	209	246
	Pris	49	89	92	108	119	134	137	138
Övrigt — <i>Other</i>	Värde	70	129	108	141	230	235	218	292
	Volym	160	127	99	132	167	143	148	212
	Pris	43	102	109	107	138	165	147	138
Totala importen — <i>Total imports</i>	Värde	48	121	114	141	212	206	188	212
	Volym	109	130	115	125	148	137	137	155
	Pris	44	93	99	112	143	150	137	137
Exkl. maskiner, instrument och transportmedel — <i>Excl. machines, instruments, and transport equipment</i>	Värde	46	118	111	134	204	192	171	190
	Volym	109	126	110	119	137	124	125	140
	Pris	42	94	100	113	148	155	137	136

¹ Value. — ² Volume. — ³ Price.

skjutning i sammansättningen inträffade dock i det att importen av textila råvaror och halvfabrikat sjönk ca 3 procent, medan importen av textila färdigvaror bibehölls oförändrad.

Importen av bränslen och drivmedel ökade med drygt 6 procent i volym. För kol och kolbriketter sjönk importen, medan koksimporten var oförändrad. Uppgången i totala bränsle- och drivmedelsimporten var därför helt koncentrerad till gruppen mineraloljor. I övrigt märkes en betydande uppgång för importen av kemiska produkter och råkauschuk, medan importen av jordbruksprodukter i stort sett var oförändrad.

Frånsett enstaka varugrupper var prisnivån i importen stabil under 1954. Prisuppgången för jordbruksprodukter under fjolåret motverkades av prisfall på speciellt handelsfärdigt järn och stål, och årsgenomsnittet för importpriserna förblev oförändrat från 1953 till 1954.

E. Sjöfarten

Konjunkturavmattningen inom sjöfarten efter Koreahaussen 1950—1951 blev av betydligt längre varaktighet än inom flertalet övriga näringsgrenar. Från sommaren 1952 till mitten av 1954 rådde sålunda ett relativt depressivt läge inom tramp- och linjefarten, medan samtidigt läget inom tankfarten kunde betecknas som en utpräglad lågkonjunktur med betydande överskott av tonnage och mycket låga fraktsatser för den marginella del av världens totala tanktonnage, som sysselsättes i lösfart.

Återhämtningen i sjöfartskonjunkturen under loppet av 1954 kom först till synes i en nedgång i mängden upplagt tonnage, som sjönk från mellan 3 och 4 procent av den svenska handelsflottans totala tonnage vid slutet av 1953 till mindre än 2 procent under hösten. Trampfrakterna, som alltsedan slutet av 1952 legat i stort sett oförändrade, började sedan stiga från mitten av 1954 och låg vid slutet av året ca 20 procent högre än vid slutet av 1953 enligt kommerskollegii statistik. Ungefär samma bild av utvecklingen under 1954 får man även av såväl engelsk som norsk statistik. Från senare delen av 1954 har vidare linjerederierna livligt efterfrågat tramptonnage för tidsbefraktning till utfyllnad av sitt eget tonnage. Det fram till sommaren 1954 tydliga överskottet av lastrum synes därför till största delen ha försvunnit både inom trampfarten och linjefarten under senare delen av 1954. Härigenom har läget på fraktmarknaden blivit labilt och relativt små förskjutningar i efterfrågan på lastrum kan därför under 1955 förmodas ge stora utslag i fraktsatsnivån för trampfrakter.

Under de sista månaderna i fjol inträffade även en omsvängning på tankmarknaden. Vid månadsskiftet juli/augusti uppgick mängden upplagt tonnage till ca 4 miljoner dödsviktton motsvarande över 10 procent av världens totala tanktonnage. Under september och oktober inträdde en delvis säsongmässig förbättring och det upplagda tonnaget minskade till ca 2,6 miljoner ton vid början av november. Under de följande månaderna steg efterfrågan kraftigt och vid mitten av mars i år hade det upplagda tonnaget sjunkit

ned till endast något över 1 miljon ton. Vid denna tidpunkt hade emellertid marknadsläget åter något försämrats och en del av det tonnage, som tagits ur uppläggning kommer sannolikt åter att bli sysslolöst, särskilt som tillskottet av nybyggt tonnage fortfarande är stort. Däremot synes den djupa depressionen från sommaren 1954 definitivt ha brutits. Av det svenska tanktonnaget har praktiskt taget ingen del varit upplagd i samband med konjunkturavmattningen 1952—1954, vilket främst förklaras av att genomsnittsåldern är mycket låg. Ej mindre än två tredjedelar av fartygsbeståndet vid senaste årsskiftet var sålunda byggt under åren 1951 till 1954 jämfört med endast drygt en tredjedel för totala världstonnaget. Konjunkturförbättringen på tankmarknaden har därför för det svenska tanktonnagets del främst inneburit att utlöpande tidsbefraktningsavtal för närvarande kan förnyas under förmånligare villkor än vad fallet var vid mitten av 1954.

Den förbättrade sjöfartskonjunkturen under loppet av 1954 kom till synes i en ökning av rederiernas nettointäkter från utrikes fart. Dessa hade från sista kvartalet 1952 fram till första kvartalet 1954 genomgående varit lägre än motsvarande kvartal ett år tidigare. Under andra och tredje kvartalen 1954 var de däremot högre än samma kvartal 1953. Under sista kvartalet sjönk åter bruttointäkterna samtidigt som kostnaderna tvärtom steg och följden härav blev en betydande nedgång i fraktnettot från tredje till fjärde kvartalet. Förklaringen härtill torde ligga i verkningarna av den engelska hamnstrejken under hösten 1954, vilken förorsakade rederierna förluster genom ökade utgifter för fartygens hamnuppehåll. Totalt för hela åren 1953 och 1954 visade därför fraktnettot en obetydlig nedgång från 741 till 737 miljoner kronor. Den samlade effekten av höjda fraktsatser, bättre utnyttjandegrad av tonnagets lastkapacitet samt tillväxten i handelsflottan kommer dock sannolikt att medföra en betydande ökning av fraktnettot från 1954 till 1955.

II: 3. Produktion och lager

A. Allmän överblick över produktion och sysselsättning

Det sammanlagda resultatet av olika näringsgrenars produktion under de senaste åren framgår av nedanstående tablå över bruttonationalproduktens utveckling i fasta priser (index: 1951 = 100):

1951	1952	1953	1954
100	102	107	112

Bakom dessa genomsnittstal döljer sig en ganska olikartad utveckling för olika näringsgrenar. Medan en del har haft en tämligen obruten expansion under dessa år, har utvecklingen inom andra områden, framför allt inom industri och skogsbruk, karakteriserats av konjunkturvariationer i produktion och sysselsättning. Den relativa stagnationen i totalproduktionen 1951—

1952 kan således till stor del återföras på en nedgång inom industrin, medan produktionen däremot ökade inom de flesta övriga näringsgrenar. Likaså har den återhämtning i industriproduktionen som började under 1953 och förstärktes under 1954, medverkat till en ökad expansionstakt i totalproduktionen under åren 1952—1954.

Utvecklingen av produktionsvolymen inom jordbruk, industri samt byggnads- och anläggningsverksamhet under perioden 1950—1954 framgår av nedanstående delvis preliminära siffror (index: 1951 = 100):

	1950	1951	1952	1953	1954
Jordbruk	102	100	101	104	104
Industri	96	100	98	99	103
Byggnads- och anläggningsverksamhet	106	100	107	122	132

Som synes har *jordbruksproduktionen* legat på ungefär samma nivå sedan 1950, fränsett smärre variationer uppåt och nedåt under olika år. Jämfört med förkrigstiden (1938/39) har produktionen totalt ökat med ca 10 procent fram till 1954. Såsom framgår av nedanstående tablå över den volymmässiga utvecklingen har ökningen varit störst för vegetabilier med 27 procent mot endast 5 procent för animalier (index: 1938/39 = 100):

	1947	1949	1950	1951	1952	1953	1954 (prel.)	1955 (prognos)
Vegetabilier	78	118	116	105	121	129	127	129
Animalier	94	101	107	106	103	105	105	106
Totalt	90	105	109	106	107	110	110	111

Industrins produktionsvolym visade under åren 1946—1951 en öknings-takt på genomsnittligt drygt 4 procent per år. Denna expansion förbyttes 1952 i en nedgång på genomsnittligt ungefär 2 procent. En viss återhämtning ägde rum under 1953 men först 1954 uppnådde och överskred produktionen 1951 års nivå (se tabell 9).

Utvecklingen inom olika branscher har under de senaste fyra åren varit mycket oenhetlig. De produktionsförändringar som inträffat inom de flesta industrigrupper, har inte sammanfallit i tiden utan haft en viss fasförskjutning i förhållande till varandra. Härigenom har en utjämning skett i den totala industriproduktionen. Denna tidsförskjutning mellan olika branscher, som till stor del följt ett västeuropeiskt mönster av den typ som redovisas i avsnitt I: 2 av denna rapport, kan avläsas i diagram 2 över sysselsättningsutvecklingen kvartalsvis. Vid mitten av 1951 började avmattningen inom textil- och beklädnadsindustrin samt läder- och skoindustrin och något senare på året även inom skogsindustrin. För verkstäder och järnmanufaktur kom produktionsnedgången under senare hälften av 1952 samtidigt som en återhämtning ägde rum för textil-, läder- och skoindustrierna. Under 1953 drabbades först järnverken och något senare järnmalmshuggrorna av en konjunkturförsämring samtidigt som en förbättring inträdde för skogsindustrierna och något senare även för verkstäder och järnmanufaktur. Uppgången i sistnämnda branscher förstärktes under 1954 och medförde en vändning uppåt även för järnverken. Textil- och beklädnadsindustrin samt

Tabell II: 9. Produktionsvolymens utveckling inom industrin, 1950—1954

Index: 1951 = 100

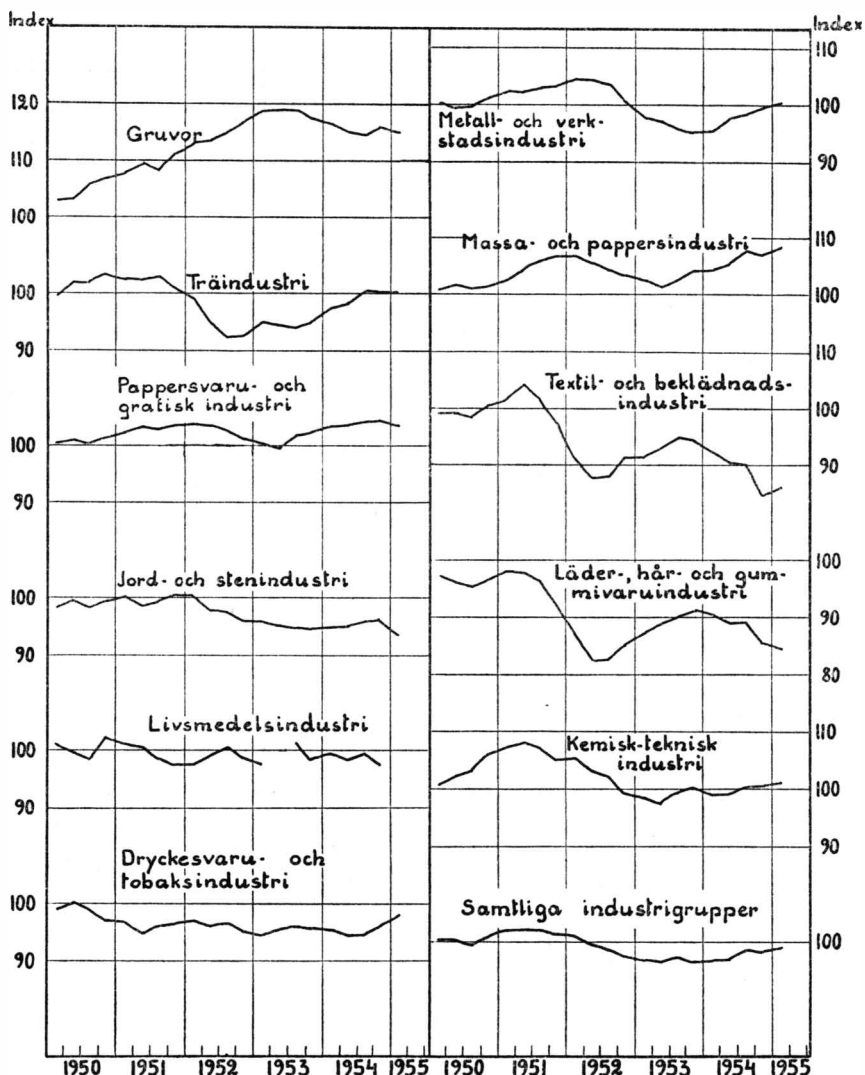
	1950	1952	1953	1954	Procentuell förändring sedan motsvarande period 1953				
					Hela 1954	1 kv. 1954	2 kv. 1954	3 kv. 1954	4 kv. 1954
I. Malmbrytning och metall-industri	94	103	100	105	+ 5	+ 2	+ 4	+ 7	+ 7
därav:									
Järnmalmsgruvor och an-rikningsverk	89	112	113	102	— 10	— 8	— 22	— 8	+ 1
Järn-, stål- och metall- verk	89	112	115	122	+ 6	+ 8	+ 8	+ 7	+ 3
Järn- och metallmanufak- tur, verkstadsindustri och varv	94	102	96	99	+ 4	— 1	+ 3	+ 5	+ 6
II. Jord- och stenindustri ..	95	103	103	..					
därav: Cementfabriker ..	95	104	119	..					
III. Träindustri	99	85	88	98	+ 12	+ 11	+ 9	+ 14	+ 15
därav:									
Sågverk och hyvlerier ..	100	88	97	..					
Snickerier och möbelfabri- ker	101	84	79	..					
IV. Pappers- och grafisk in- dustri	96	92	97	..					
därav:									
Massa-, pappers- och pappfabriker	94	89	95	108	+ 14	+ 19	+ 16	+ 12	+ 7
Grafiska anstalter och boktryckerier	99	96	93	..					
V. Livsmedelsindustri	100	102	106	106	+ 1	— 4	+ 8	+ 3	— 1
VI. Textil- och beklädnadsin- dustri	97	84	93	90	— 4	+ 2	± 0	— 8	— 8
därav:									
Ylleindustri	106	80	96	..					
Bomullsindustri	96	85	94	..					
Trikåfabriker	97	78	91	..					
Sömnadsindustri	95	86	93	..					
VII. Läder-, hår- och gummi- varuindustri	98	95	106	..					
därav:									
Läder- och skoindustri ..	108	86	105	104	— 2	+ 7	— 3	— 9	— 2
VIII. Kemisk-teknisk industri .	95	99	103						
Hela industrin	96	98	99	103	+ 4	+ 4	+ 5	+ 5	+ 3

Källa: Kommerskollegii produktionsindex (1950—1953) samt Industriförbundets produktions-index (1954).

Anm. Uppgifterna för 1953 och 1954 är preliminära. Utvecklingen 1953—1954 avser för gruppen järn- och metallmanufaktur, verkstäder och varv endast sysselsättningen.

Diagram II: 2. Sysselsättningsutvecklingen inom industrin 1949—februari 1955

Säsongrensade serier. Index: 1949=100

Källa. Socialstyrelsens sysselsättningsstatistik.

Anm. Säsongrensningen har utförts inom konjunkturinstitutet. Uppgifterna för februari 1955 är preliminära. Eftersom sysselsättningen inom livsmedelsindustrin under maj 1953 påverkades av den då pågående strejken har uppgiften för denna tidpunkt uteslutits i diagrammet.

läderindustrin fick däremot en ny nedgångsperiod under 1954. Produktionen inom järnmalmsgruvorna var också i genomsnitt väsentligt lägre under 1954 jämfört med 1953 men har sedan hösten 1954 visat tecken på återhämtning.

Byggnads- och anläggningsindustrin har haft en betydande produktions-

Tabell II: 10. Byggnads- och anläggningsverksamhetens utveckling inom olika områden 1951—1954

I 1953 års priser. Indexetal: 1951 = 100

	1952	1953	1954 (prel.)
Bostäder	100	116	129
Industri	87	81	91
Kraft- och belysningsverk	141	157	151
Jordbruk och skogsbruk	104	107	112
Samfärdsl	117	130	124
Vägar	125	148	137
Skolor och sjukhus	120	141	165
Övrigt	112	155	192
Samtliga områden	107	122	132
varav: privata	98	110	121
statliga	127	141	137
kommunala	113	135	151

Källa: Beräkningar utförda inom konjunkturinstitutet.

ökning sedan 1951 (på genomsnittligt ca 10 procent per år). Denna ökning berör, såsom framgår av tabell 10, byggnader och anläggningar inom samtliga viktigare områden av samhällsekonomin utom industrin. Uppgången är störst för den kommunala sektorn och för de byggnadsobjekt som denna sektor representerar, d. v. s. skolor och sjukhus, byggnader för sanitära ändamål (vatten och avlopp m. m.) och allmän förvaltning (tabellens övrigpost).

Utvecklingen av byggnads- och anläggningsverksamheten inom den privata sektorn visar en viss konjunkturvariation med en nedgång 1951—1952 och uppgång 1952—1954. Nedgången 1951—1952 berodde till stor del på en minskning av industrins investeringar i byggnader och anläggningar. Under 1954 ökade åter dessa investeringar kraftigt men låg fortfarande under 1951 års nivå.

Produktionen inom *skogsbruket* under perioden 1950—1954 har varierat med exportkonjunkturerna för skogsprodukter. En uppgång i skogsavverkningarna säsongen 1951/52 följdes av en nedgång under säsongen 1952/53 och därefter av en ökning igen under de två senaste avverkningssäsongerna. Denna ökning har delvis påverkats av stormfällningen i början av 1954. Avverkningarnas storlek under olika år framgår av följande siffror (miljoner m³ fast mått utan bark):

	1950/51	1951/52	1952/53	1953/54	1954/55
Sågtimmer av barrträd	13,7	12,2	14,0	17,0	15,0
Massaved	14,5	19,5	12,2	16,0	16,0
Summa	27,2	31,7	26,2	33,0	31,0

Produktionen inom övriga näringsgrenar har i allmänhet stigit under åren 1951—1954. Detta är sålunda fallet beträffande näringsgrenar som

producerar konsumenttjänster av olika slag samt vidare offentlig administration, bostadsnyttjande o. dyl. Vidare synes produktionen, av tillgänglig statistik att döma, ha ökat även inom samfärdsel och handel som ett resultat av uppgången i de varuproducerande näringsgrenarna och i utrikeshandeln. Inom samfärdseln märks en förskjutning av produktionen mellan olika delområden med en relativ nedgång i järnvägarnas transporter och en motsvarande ökning av biltransporterna.

Sysselsättningsutvecklingen under åren 1951—1954 avspeglar i stort sett produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar. Inom industrin beräknas således sysselsättningen ha minskat med omkring 30 000 arbetare från 1951 till 1953. Större delen av de från industrin friställda arbetarna bereddes dock sysselsättning inom den expanderande byggnads- och anläggningssektorn samt inom samfärdsel, handel och övrig servicebetonad verksamhet. Bortsett från en ökning i säsongarbetslösheten, särskilt inom byggnadsindustrin, var därför uppgången i antalet arbetslösa under denna period relativt måttlig, även jämfört med 1951 års extremt höga sysselsättningsnivå (se tabell 11).

Tabell II: 11. Antal arbetslösa arbetssökande 1951—1954

	Totalt (män och kvinnor)				varav kvinnor			
	1951	1952	1953	1954	1951	1952	1953	1954
Februari	15 400	20 900	45 700	49 400	1 900	3 400	4 300	5 200
April	12 900	18 600	29 700	30 300	1 600	3 000	3 100	4 300
Juni	4 000	9 000	12 600	13 200	700	2 200	2 000	3 100
Augusti	3 300	8 900	11 700	14 900	800	2 100	2 100	5 200
Oktober	7 600	14 000	17 700	15 900	2 100	3 100	4 200	6 300
December	9 600	27 600	27 600	21 700	1 900	2 700	3 600	5 300

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsens snabbstatistik.

Under 1954 har efterfrågan på arbetskraft ökat bl. a. till följd av den stegrade aktiviteten inom industrin. Arbetslöshetstalen såväl totalt som för manlig arbetskraft har också sedan hösten 1954 legat under nivån ett år tidigare. Däremot har arbetslösheten ökat bland kvinnliga arbetare till följd av driftsinskränkningar inom textil- och beklädnadsindustrin, vilken sysselsätter en relativt stor andel kvinnlig arbetskraft.

B. Lagerutvecklingen

Produktionens förändring inom olika områden har påverkats av och i sin tur givit upphov till ganska betydande lagerförändringar. Även om lagerstatistiken på flera punkter är ofullständig (i synnerhet i handelsleden), torde dock tillgängliga uppgifter belysa de stora dragen av utvecklingen. Av tabell 12 framgår dels att ganska betydande lagerförändringar inträffat på de varuområden där konjunkturfluktuationer förekommit, dels att lager-

Tabell II: 12. Lagerförändringar för statistiskt belysta varuområden 1951—1954

Miljoner kronor i genomsnittliga återanskaffningspriser för respektive år; ofullständiga uppgifter

	1951	1952	1953	1954 (delvis prel.)
1. Bränslen	+ 185	+ 110	— 10	— 75
2. Skogsprodukter	+ 30	+ 680	— 300	+ 255
3. Verkstadsindustrins (inkl. varvens) lager ¹	+ 150	+ 470	— 100	— 55
4. Ferrolegeringar, tackjärn, handelsjärn, metaller m. m. (hos järnverk och järngrossister)	+ 15	+ 150	± 0	— 35
5. Hudar, läder, gummi, kemikalier	+ 110	— 10	± 0	± 0
6. Textilvaror och skor	+ 530	— 390	+ 110	+ 25
7. Livsmedel	+ 80	+ 100	— 60	— 130
8. Summa ²	+ 1 100	+ 1 110	— 360	— 15

¹ Förändringarna i varvens råvarulager ingår åren 1951 och 1952 i post 4.² Summan överensstämmer inte med den lagerpost som ingår i bl. a. försörjningsbalansstabellen. — Skillnaden beror på att i ovanstående tabell korrektionsposterna för variationer i uttag ur skog samt för förändringar i kreaturskapitalet utelämnats.

Källa: Jordbruksnämnden (för livsmedel) samt handels- och industrikommissionen.

förändringarna inom olika områden gått i olika riktningar och därför i summa delvis tagit ut varandra. Under 1951 ökade lagren av textila färdigvaror och skor samtidigt som en tämligen allmän uppbyggnad av råvaru- och bränslelagren ägde rum. Följande år skedde en lageruttömning av textilvaror och skor samtidigt som lagren av skogsprodukter samt metall- och verkstadsprodukter ökade. Under 1953 var förhållandet omvänt med en lagerökning inom textil- och skobranscherna och en lageruttömning inom skogs- och verkstadsområdena. Lagerutvecklingen under 1954 slutligen synes ha medfört en fortsatt om också relativt obetydlig ökning ifråga om textilvaror och skor samt en betydande uppgång för vissa skogsprodukter (timmer, sågade och hyvlade trävaror). För metall- och verkstadsområdet märks en fortsatt lageruttömning för vissa råvaror och halvfabrikat (tackjärn, järn och stål), vilken dock varit betydligt mindre än under 1953. Vidare har lagren av bränsle samt livsmedel minskat under 1954.

Lagerförändringarna (så långt dessa kan registreras av tillgänglig statistik) representerar relativt små belopp jämfört med den totala produktionen i landet. Även under de år lagerförändringarna varit störst (1951 och 1952) har deras andel av bruttonationalproduktion uppgått till endast ett par procent. Förändringarna i lagerutvecklingen från ett år till ett annat har däremot vissa år varit ganska betydande jämfört med förändringarna i försörjningsbalansens övriga poster. Speciellt gäller detta för de tillfällen under perioden när en lagerminskning under ett år åtföljts av en lagerökning nästa år (1950—1951) eller när en lageruppbyggnad åtföljts av en lageruttömning (1952—1953). Nedan återges förändringarna (miljoner kronor

i fasta priser) mellan olika år av vissa poster som ingår i försörjningsbalansen:

	1950—1951	1951—1952	1952—1953	1953—1954 (prel.)
Bruttoinvestering	— 30	+ 170	+ 1 400	+ 1 150
Konsumtion (privat och offentlig) ..	— 40	+ 970	+ 1 010	+ 1 380
Export av varor fob samt nettot av tjänster	+ 400	— 800	+ 550	+ 690
Lagerinvestering	+ 920	— 70	— 1 090	+ 70

Såsom framgår av ovanstående tablå, representerar lagerinvesteringarna det område som visade den största förändringen 1950—1951. Vidare synes förändringarna i lagerinvesteringen 1952—1953 ha varit av samma storleksordning som förändringarna i konsumtionen. Däremot har lagerposten varit utvecklingsmässigt av underordnad betydelse åtminstone totalt sett för åren 1951—1952 samt 1953—1954.

För att ytterligare belysa lagerförändringarnas betydelse har för vissa varuslag lagerförändringarna under ett år satts i relation till årets produktion eller tillförsel (produktion + import — export), uttryckt i kvantiteter. Resultatet härav framgår av nedanstående tablå, som återger denna relation, uttryckt i procent:

	1951	1952	1953	1954 (delvis prel.)
Tackjärn	..	..	— 2	— 8
Handelsfärdigt järn och stål	+ 2	+ 7	— 2	— 2
Pappersmassa	+ 2	+ 12	— 8	± 0
Textila färdigvaror	+ 14	— 12	+ 3	± 0
Skodon	+ 18	— 18	+ 4	+ 5

C. Produktionsutvecklingen inom olika industrigrenar

Konjunkturvariationerna inom de olika industrigrenarna har i stor utsträckning förmedlats via utrikeshandeln. Särskilt gäller detta för *skogsindustrierna*, där produktionen till övervägande del bestäms av exportens utveckling. Såsom framgår av tabell 13 har exportvolymen för skogsprodukter varierat betydligt under åren 1950—1953. Jämfört härmed har exportutvecklingen 1953—1954, fränsett säsongmässiga variationer, varit påfallande stabil i synnerhet för trävaror och pappersmassa. För papper och papp märks dock en ökning på genomsnittligt 15 procent.

Några direkta uppgifter över den inhemska förbrukningen av skogsprodukter finns inte tillgängliga. En ungefärlig uppfattning om denna kan man dock få genom indirekta beräkningar på grundval av uppgifter över produktion, lagerförändringar och export. Sådana sammanställningar tyder på att den inhemska förbrukningen av såväl pappersmassa som papp och papper ökat med 15—20 procent under perioden 1951—1954. Förbrukningen av trävaror minskade omkring 15 procent från 1950 till 1951, troligtvis till följd

Tabell II: 13. Produktions- och exportvolymens utveckling för skogsprodukter 1951—1954

Index: 1949 = 100

	Trävaror		Pappersmassa		Papper och papp	
	Export	Produktion	Export	Produktion	Export	Produktion
1951	119	101	106	120	127	118
1952	102	89	85	109	90	100
1953	126	98	115	115	115	113
1954	125	..	118	128	132	131

av den kraftiga prisstegringen samt nedgången i egnahemsbyggandet. Från 1951 till 1953 synes trävaruförbrukningen ha ökat med drygt 10 procent, och sannolikt har denna ökning fortsatt under 1954, bl. a. till följd av produktionsuppgången inom trähusfabriker och snickerier.

Produktionsutvecklingen inom skogsindustrierna avspeglar med en viss eftersläpning förändringarna i efterfrågan på skogsprodukter (för export och inhemsk förbrukning) med en nedgång 1951—1952 och en uppgång 1952—1954. Trots en betydande produktionsökning under 1953 (som för sågverk och hyvlerier uppgick till ca 11 procent, för pappersmassfabriker 5 procent och för pappersbruk och pappfabriker 13 procent jämfört med 1952) medförde exportökningen en lagerförtäring, som för pappersmassa uppgick till ungefär 200 000 ton. Lageruttömningen möjliggjordes i sin tur av den lageruppbbyggnad, som ägde rum året innan. Under 1954 kom produktionen beträffande pappersmassa i nivå med den högre efterfrågan och lagren har därför i stort sett varit oförändrade under 1954. För sågade och hyvlade trävaror har en lagerökning inträffat under 1954, vilken dock till stor del torde bero på förseningen i leveranserna på Storbritannien till följd av den engelska hamnstrejken under hösten 1954. Den höga skogsavverkningen under 1954 har dessutom medfört en ökning i lagren av sågtimmer.

Exportförsäljningarna av trävaror för leverans 1955 kom igång ovanligt tidigt under hösten 1954 och i början av april beräknades ca 75 procent av det uppskattade exportutbudet av sågade och hyvlade trävaror¹ för 1955 ha placerats, vilket innebär betydligt större försäljningar än vid motsvarande tid 1954. Genom produktionsökningen inom sågverk och hyvlerier under 1954 ligger dock produktionen numera över genomsnittet för 1954. Avsättningen under 1955 bör därför överstiga 1954 års om produktionen skall bibehållas med nuvarande nivå utan lagerökningar.

Vid försäljningarna under hösten och vintern har priserna legat högre än ett år tidigare vilket synes bero på ökningarna i de kanadensiska exportpriserna på Storbritannien. Dessa ökningarna kan i sin tur återföras på verkningarna av sågverksstrejken i Förenta staterna under hösten 1954 samt en kraftig stegring i frakterna. Det är givet att denna prisutveckling för de kanaden-

¹ Exkl. sparrar, bjälkar, syllar och lådbräder.

siska varorna utövat ett gynnsamt inflytande på avsättningsmöjligheterna för kvalitativt jämställda europeiska trävaror.

Även för pappersmassa, papp och papper synes avsättningsförhållandena för den närmaste framtiden vara goda. Beträffande pappersmassa har en betydande del av 1955 års avsaluproduktion reserverats av kunderna och pappersbrukens orderingång har hittills under året varit tillfredsställande. Liksom för sågverken fordras dock även för detta område att avsättningen under innevarande år blir större än 1954 års för att motsvara den högre produktionsnivån.

Även inom gruv-, metall- och verkstadsindustrin har produktionen under de senaste åren via utrikeshandeln påverkats av den internationella konjunkturutvecklingen.¹ Särskilt påtagliga är impulserna från utlandet för *järnmalmshandeln*, vilka har en i förhållande till produktionen mycket stor export (omkring 90 procent av produktionen). Produktionsminskningen inom gruvindustrin sedan mitten av 1953 kan därför huvudsakligen återföras på en samtidig nedgång i exporten. Exportminskningen har under senare delen av 1954 förbytts i en uppgång, vilken fortsatt under innevarande år. Järnmalmsexporten låg sålunda under sista kvartalet 1954 15 procent högre än motsvarande kvartal 1953, och för de två första månaderna i år är uppgången 20 procent jämfört med motsvarande månader 1954. Produktionen har därför ökat sedan hösten 1954 och beräknas fortsätta att öka under innevarande år.

Utvecklingen av produktion och export på järnmalmsområdet under perioden 1951—1954 framgår i stora drag av nedanstående indextal:

	1951	1952	1953	1954 (prel.)
Produktionsvolym för järnmalmshandeln och anriktningsverk	100	112	113	102
Exportvolym	100	105	97	94

Efter en obruten expansionsperiod åren 1946—1951 fick *verkstadsindustrin* kännning av en konjunkturavmattning under första hälften av 1952. Minskningen i orderstockarna synes ha upphört redan på våren 1953, medan sysselsättningen fortsatte att minska ännu en tid. Vid slutet av 1953 hade antalet sysselsatta arbetare minskat med närmare 10 procent inom mekaniska verkstäder och med 15—18 procent inom grupperna elektro-teknisk industri samt järn- och stålmanufaktur.² Sedan slutet av 1953 har produktion och sysselsättning stigit inom verkstadsindustrin. Arbetarantalet är dock fortfarande lägre än då nedgången började men då produktiviteten samtidigt ökat torde produktionen numera ha uppnått och inom en del branscher överstigit den tidigare toppnivån under första halvåret 1952.

Eftersom i genomsnitt ungefär tre fjärdedelar av verkstadsindustrins av-

¹ Den internationella konjunkturutvecklingen inom detta område behandlas i avsnitt I: 5, s. 65 ff.

² Sysselsättningsutvecklingen inom olika delbranscher av verkstadsindustrin framgår av diagram I: 4 s. 79.

saluproduktion avsätts på hemmamarknaden påverkas avsättningsförhållandena i hög grad av den inhemska efterfrågan på investeringsvaror och varaktiga konsumtionsvaror. Den ovan skildrade utvecklingen inom verkstadsindustrin kan därför i stor utsträckning återföras på investeringsnedgången 1951—1952 samt den därpå följande uppgången 1952—1954. Den utländska efterfrågan synes dock ha varierat ännu kraftigare än den inhemska. Exporten av maskiner och instrument minskade volymmässigt ca 15 procent från 1952 till 1953 och ökade sedan ungefär lika mycket från 1953 till 1954.¹ Orderstocken för export minskade också betydligt mera än orderstocken för hemmamarknaden under perioden september 1951—september 1953 men har därefter ökat, medan den senare fortsatt att minska.² Totalt har orderstocken varit i det närmaste oförändrad under det senaste året.

Enligt en undersökning, som utförts av konjunkturinstitutet i april innevarande år, synes orderingången under första kvartalet 1955 ha varit större än under sista kvartalet 1954 och denna tendens väntas på en del håll fortsätta även under andra kvartalet. Man kan därför för den närmaste framtiden räkna med en fortsatt produktionsuppgång inom verkstadsindustrin men möjligen i något långsammare takt än tidigare.

Till skillnad från verkstadsindustrin har produktionen inom *varvsindustrin* fortsatt att öka under hela perioden 1951—1954 även om ökningstakten mattades av 1952—1953 jämfört med tidigare år. Den stabilare produktionsutvecklingen inom varvsindustrin berodde på att orderstocken var tillräckligt stor för att överbygga nedgången i denna från våren 1952 till hösten 1953, vilken föranleddes av försämringen i sjöfartskonjunkturen. Under 1954 ökade orderstockarna på nytt och denna tendens har fortsatt in på 1955. Enligt en undersökning hösten 1954 beräknades fartygsleveranserna bli högre under 1955 än under 1954 såväl till svenska som utländska rederier. Produktionen inom varven torde därför komma att öka ytterligare under innevarande år.

Även inom *järn- och stålindustrin* har produktionen ökat under hela efterkrigsperioden. Visserligen medförde konjunkturedgången inom verkstadsindustrin under 1952 minskad efterfrågan på järn- och stålprodukter men eftersom orderstockarna var ganska betydande och minskningen i efterfrågan till stor del gick ut över importen medförde den inte, till skillnad från utvecklingen inom de flesta andra länder i Västeuropa, någon nedgång i produktionen. Däremot synes ökningstakten ha mattats av under 1953 och början av 1954 samtidigt som sysselsättningen minskade något.

Konjunkturuppgången inom verkstadsindustrin sedan slutet av 1953 medförde åter en livligare efterfrågan på järn- och stålprodukter under 1954. Trots en fortsatt uppgång i produktionen och en betydande importökning från 1953 till 1954 var lagren av järn- och stålprodukter lägre vid slutet än vid början av året. Lagernedgången under 1954 har dock varit mindre än under 1953.

¹ Exportutvecklingen på olika länder belyses i tabell I: 30, s. 72.

² Detta belyses av tablån på s. 80.

Eftersom produktionen inom verkstadsindustrin är i stigande kan man räkna med en ökad förbrukning av järn- och stålprodukter och till följd härav en fortsatt produktionsökning inom järn- och stålverken under innevarande år.

Till skillnad från de flesta övriga industrigrupper har produktionen inom *textil- och beklädnadsindustrin* under 1954 legat betydligt under 1951 års nivå. Denna mera strukturbetonade tillbakagång, som är särskilt märkbar för ylle- och trikåbranscherna, får tillskrivas stagnationen i konsumentefterfrågan på textilvaror samt en skärpt importkonkurrens. Medan den totala privata konsumtionen ökat ca 9 procent (i fasta priser) från 1950 till 1954, låg textilkonsumtionen under 1954 på ungefär samma nivå som 1950. Samtidigt har importen av textila färdigvaror ökat med 17 procent.

Vid de kortsiktiga variationerna har lagerutvecklingen spelat en betydande roll. Lagerökningen 1951 åtföljdes av en produktionsnedgång, lagerminskningen 1952 av en uppgång och lagerökningen 1953 av en ny nedgång i produktionen. Konjunkturbedgången inom textil- och beklädnadsindustrin under senare delen av 1953 och under 1954 är således i någon mån en upprepning av utvecklingen 1951—1952. Jämförelsen skiljer sig dock på en väsentlig punkt, nämligen ifråga om importens utveckling. Denna »deltog» i svängningarna 1950—1953 men har däremot inte gått ned från 1953 till 1954. Trots produktionsminskningen har därför lagren av textila färdigvaror totalt blivit i stort sett oförändrade såväl inom industri som handel. Den skildrade utvecklingen framgår i stora drag av nedanstående tablå:

	1950	1951	1952	1953	1954 (prel.)
Produktionsvolym (index: 1950 = 100)	100	103	86	96	93
Importvolym (index: 1950 = 100)	100	131	74	117	117
Lagerförändring (i ton) av textila färdigvaror (inom industri och handel)	+ 2 000	+ 15 800	— 10 500	+ 3 500	— 100

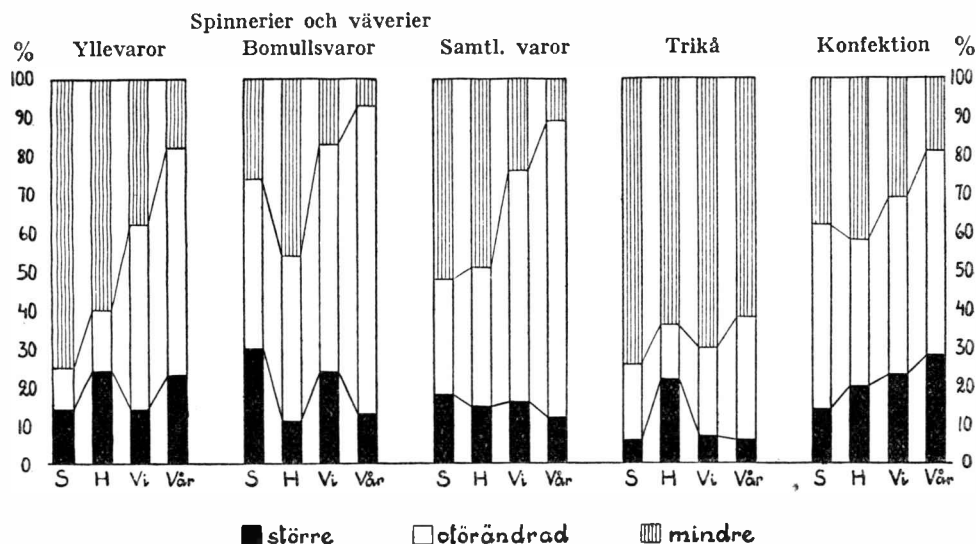
Medan importen av textila färdigvaror varit ungefär lika stor 1954 som 1953 totalt sett, har en viss förskjutning i varusammansättningen inträffat. Den viktigaste förändringen härvidlag är minskningen i strumpimporten och ökningen i importen av trikåvaror, där uppgången i importen av underkläder från Västtyskland är särskilt märkbar. Vidare har sammansättningen av vävnadsimporten förskjutits från yllevävnader mot övriga vävnader.

Produktions- och importutvecklingen (mätt i ton) för vissa textilvaror framgår av nedanstående tablå, som anger den genomsnittliga procentuella förändringen från 1953 till 1954:

	Produktion	Import
Strumpor och trikåvaror	— 8	+ 28
Yllevävnader	— 12	— 6
Bomullsvävnader	+ 3	+ 3
Övriga vävnader	+ 6	+ 9

Diagram II: 3. Faktisk orderingsgång, juni 1954—februari 1955, samt beräknad orderingsgång, mars—maj 1955, inom textil- och beklädnadsindustrin

Jämförelse med motsvarande perioder ett år tidigare. Procentuell fördelning av svaren.

Anm. S = juni—aug. 1954, H = sept.—nov. 1954, Vi = dec. 1954—febr. 1955, Vår = mars—maj 1955.

Källa: Konjunkturbarometern.

Produktionsnedgången inom textil- och sömnadsindustrin sedan hösten 1953 har varit störst för ylle- och trikåindustri. För *ylleindustrins* del finns det för närvarande vissa tecken som tyder på att produktionsnedgången nått botten och att läget håller på att stabiliseras åtminstone på kort sikt. Sysselsättningen har varit ungefär oförändrad under höst- och vintermånaderna och enligt konjunkturinstitutets konjunkturbarometer för läget inom textil- och beklädnadsindustrin i mars förväntas orderingsgången för ylleindustrin under vårmånaderna mars—maj bli ungefär oförändrad jämfört med våren 1954. Denna utveckling mot mera stabila avsättningsförhållanden avspeglas i uppgifterna om orderingsgångens storlek vid olika tidpunkter. Såsom framgår av diagram 3 har andelen företag med lägre orderingsgång än ett år tidigare successivt minskat sedan sommaren 1954 medan andelen företag med oförändrad orderingsgång samtidigt ökat.

Den förväntade förbättringen i ordersituationen under vårmånaderna 1955 synes sammanhänga med att konfektionsföretagen, vilkas lager av yllevävnader minskat under 1954, visat en tendens att minska importandelen och öka inköpen av yllevävnader under våren 1955 jämfört med våren 1954 (se tabellerna 14 och 15).

Inom *trikåindustrin* synes däremot läget fortfarande vara labilt. En viss minskning i lagren av färdigvaror har visserligen inträffat under det senaste året, men fortfarande anser sig en tredjedel av företagen ha för stora lager,

Tabell II: 14. Konfektionsindustrins vävnadsinköp, december 1954—maj 1955

Jämförelse med motsvarande perioder ett år tidigare

Procentuell fördelning av svaren, vägda efter företagets produktion 1953

	Vävnadsinköpen var dec. 1954—febr. 1955			Vävnadsinköpen beräknas bli mars—maj 1955		
	större	oförändrade	mindre	större	oförändrade	mindre
Totalt	17	53	30	25	61	14
varav: Yllevävnader	17	43	40	33	53	14
Bomullsvävnader	6	79	15	7	78	15
Konstfibervävnader ..	10	70	20	3	82	15

Källa: Konjunkturbarometern.

enligt uppgifterna i konjunkturbarometern. Orderingången för trikåfabrikerna har under vintermånaderna varit betydligt lägre än för ett år sedan och samma tendens gör sig gällande även för den förväntade orderingången under vårmånaderna mars—maj.

Bomullsindustrin är den bransch som hittills haft minst kännning av konjunkturedgången och någon produktionsminskning synes inte ha inträffat under 1954. Orderingången, såväl den faktiska under vintermånaderna 1954/55 som den förväntade för våren, synes av enkätresultaten att döma ha varit oförändrad eller något större jämfört med samma perioder ett år tidigare.

Såväl inom väverier som konfektionsindustri har lagren av bomullsvävnader minskat under det senaste året. Konfektionsindustrins inköp av bomullsvävnader och importandelen därav beräknas för vårmånaderna 1955 bli av ungefär samma omfattning som våren 1954 (se tabellerna 14 och 15). Den totalbild av läget inom bomullsbranschen som förmedlas av ovanstående uppgifter uppvisar således övervägande stabila drag, möjligen med en tendens till ökning.

För *konstfibervaror* synes läget under vintern ha varit i stort sett oförändrat jämfört med föregående vinter. I uppgifterna över förväntad orderingång och produktion för våren 1955 spåras dock en viss uppgångstendens.

Tabell II: 15. Importandelen av konfektionsindustrins vävnadsinköp december 1954—maj 1955

Jämförelse med motsvarande perioder ett år tidigare

Procentuell fördelning av svaren, vägda efter företagets produktion 1953

	Importandelen var dec. 1954—febr. 1955			Importandelen beräknas bli mars—maj 1955		
	större	oförändrad	mindre	större	oförändrad	mindre
Totalt	20	55	25	14	66	20
varav: Yllevävnader	15	52	33	14	59	27
Bomullsvävnader	17	78	5	6	85	9
Konstfibervävnader ..	52	46	2	29	68	3

Källa: Konjunkturbarometern.

Tabell II: 16. Utvecklingen av tillförsel, konsumtion och lager av skor 1951—1954

Antal par. Index: 1949 = 100

	Samtliga skor samt tofflor			Läderskor			Gummiskor		
	Tillförsel (produktion + import - export)	Konsumtion	Lager vid årets slut (inom industri och handel)	Tillförsel (produktion + import - export)	Konsumtion	Lager vid årets slut (inom industri och handel)	Tillförsel (produktion + import - export)	Konsumtion	Lager vid årets slut (inom industri och handel)
1951	95	85	119	94	86	112	98	85	176
1952	75	97	100	78	97	99	74	104	144
1953	90	95	105	92	97	105	73	84	149
1954 (prel.) .	98	101	113	94	99	112	84	103	144

Källa: Handels- och industrikommissionen.

Antalet sysselsatta arbetare inom *konfektionsindustrin* har sedan hösten 1953 minskat med ca 5 procent. Produktionsnedgången synes inte ha medfört någon lagerminskning av färdigvaror medan detta däremot varit fallet beträffande vävnader. Orderingången har under vintern varit ungefär oförändrad och förväntas under våren bli något större jämfört med ett år tidigare och som en följd härav beräknas vävnadsinköpen bli något större under vårmånaderna i år än i fjol. Även för denna bransch märks en förbättring i ordersituationen jämfört med hösten 1954 (se diagram 3).

Utvecklingen inom *sko- och läderindustrin* påminner i flera avseenden om textilindustrin. Gemensamt är således de kortsiktiga svängningarna i produktion, konsumtion och lager samt den mera strukturellt betonade stagnationen i produktion och försäljningar. Till denna utveckling har för den egentliga läderindustrins vidkommande bidragit en förskjutning i efterfrågan från läder till plastmaterial, vilket minskat förbrukningen särskilt av läder för reseffekter. Produktionsnedgången inom detta område under 1954 beror också på en nedgång i exporten.

Liksom ifråga om textilvaror ökade skolagren under såväl 1953 som 1954 och var beträffande läderskor vid slutet av året lika stora som vid årsskiftet 1951/52 (se tabell 16). Till följd härav synes produktion och sysselsättning inom skofabrikerna ha minskat under senare delen av 1954 (se diagram 2). Antalet arbetare inom skoindustrin var således i början av innevarande år ca 8 procent lägre än under motsvarande tid 1954.

Medan produktion och sysselsättning inom de flesta industrinbranscher varierat avsevärt under de senaste fyra åren har vissa områden knappast berörts härav. Detta gäller t. ex. för vissa delar av *jord- och stenindustrin*, särskilt cementfabrikerna som gynnats av den livliga byggnadsverksamheten under denna tid samt vidare *dryckesvaru- och tobaksindustri*. Inom den egentliga *livsmedelsindustrin*, som förädlar råvaror från jordbruket, är produktionen intimt förknippad med jordbruksproduktionen och återspeglar variationer i denna. Produktionen inom den *kemisk-tekniska* industrin har totalt sett ökat endast några procent från 1951 till 1953. Ut-

vecklingen i Sverige skiljer sig i detta avseende från övriga västeuropeiska länders, där en betydande expansion ägt rum inom denna bransch. Orsaken härtill torde vara att den svenska kemisk-tekniska industrin har en annan varusammansättning. Så har t. ex. nedgången inom tändsticksfabrikerna till följd av bl. a. minskad export, bidragit till att hålla totalproduktionen nere. Vissa delbranscher, t. ex. färg- och fernissfabrikerna samt krut- och sprängämnesindustrin, har däremot under ovannämnda period haft en betydande produktionsökning (på 20 respektive 33 procent).

D. Jordbruksproduktionen

Jordbrukets produktionsvolym har totalt sett ökat endast obetydligt sedan 1950 (se tabell 17). Beträffande produktionens fördelning på olika livsmedel märks den förskjutning som ägt rum sedan 1950/51 från mjölk och mejeriprodukter till fläsk och spannmål. Denna omläggning föranleddes av den överskottssituation för mejeriprodukter som uppstod vid denna tid. Minskningen i mjölkproduktionen under senare år har resulterat i en nedgång i produktion och export av mejeriprodukter (se tabell 18). En stor del av smörexporten har under det senaste året gått till Östtyskland och Sovjetunionen medan exporten på den västtyska marknaden hindrats av en hög smörtull.

Produktionen av kött låg 1953/54 betydligt under förkrigsnivån men beräknas öka något under innevarande produktionsår. Köttproduktionen är

Tabell II: 17. Jordbrukets produktionsvolym 1952—1955

I 1954/55 års priser

	Miljoner kronor				Index: 1950 = 100			
	1952	1953	1954 (prel.)	1955 (prognos)	1952	1953	1954	1955
Brödsäd	344,4	445,5	430,2	404,5	118	153	148	139
Övrig spannmål	66,1	68,4	44,1	75,3	166	172	111	189
Potatis och sockerbetor ...	304,2	347,6	321,2	339,7	92	105	97	103
Oljeväxter	166,5	78,8	132,5	117,7	95	45	76	67
Spånadsväxter	4,1	3,4	4,2	3,7	102	85	105	92
Köksväxter och tobak	41,7	43,6	41,7	43,7	87	91	87	92
Summa vegetabilier	927,0	987,3	973,9	984,6	105	111	110	111
Mjolk- och mejeriprod. ...	1 541,2	1 542,4	1 501,6	1 493,5	93	93	91	90
Ägg och slaktfjäderfä	218,5	222,8	228,5	237,9	101	103	105	110
Slaktdjur m. m.	1 035,5	1 069,2	1 111,3	1 101,9	103	107	111	110
Summa animalier	2 795,2	2 834,4	2 841,4	2 833,3	97	99	99	98
Totalt	3 722,2	3 821,7	3 815,3	3 817,9	99	102	101	101

Källa: Statens jordbruksnämnd.

Anm. Beräkningarna inkluderar icke producent- och kontantbidrag för mjölk. Under slaktdjur m. m. inkluderas förändringarna i kreaturskapitalet samt export av levande djur m. m.

Tabell II: 18. Produktion, konsumtion, produktionsöverskott eller -underskott samt nettoexport eller -import av vissa jordbruksprodukter 1938/39, 1949/50—1954/55

1 000 ton

	1938/39	1949/50	1950/51	1951/52	1952/53	1953/54	1954/55 prognos
<i>Brödsäd</i>							
Produktion ¹	835	826	701	469	883	996	1 000
Konsumtion	672	711	720	710	690	680	680
Överskott (+) eller underskott (—)	+ 163	+ 115	— 19	— 241	+ 193	+ 316	+ 320
Nettoexport (+) eller nettoimport (—)	— 47	— 120	— 34	— 345	+ 25	+ 481	+ 250
<i>Matnyttiga oljevärter</i>							
Produktion av frö	—	128	178	214	190	93	160
Konsumtion av frö	..	73	75	75	80	91	90
Överskott	..	55	103	139	110	2	70
Nettoexport	..	57	89	101	70	64	80
<i>Socker²</i>							
Produktion	292	290	304	285	234	335	288
Konsumtion	340	372	367	338	315	345	335
Underskott	48	82	63	53	81	10	47
Nettoimport	9	79	84	61	92	19	57
<i>Mjölk- och mejeriprodukter³</i>							
Produktion ⁴	4 326	4 650	4 547	4 323	4 287	4 190	4 117
Förbrukning ⁴	3 691	4 274	4 024	3 951	3 897	3 892	3 847
Överskott	635	376	523	372	390	298	270
Nettoexport	618	344	406	512	280	408	270
<i>Kött</i>							
Produktion	152	131	140	156	141	136	141
Konsumtion	153	151	158	160	151	153	155
Underskott	1	20	18	4	10	17	14
Nettoimport	4	24	20	3	10	16	14
<i>Fläsk</i>							
Produktion	155	170	170	173	187	190	200
Konsumtion	137	174	178	170	180	190	200
Överskott (+) eller underskott (—)	+ 18	— 4	— 8	+ 3	+ 7	± 0	± 0
Nettoexport (+) eller nettoimport (—)	+ 13	— 3	— 6	± 0	+ 9	+ 3	— 3
<i>Ägg</i>							
Produktion	61	83	83	80	81	82	84
Konsumtion	56	72	73	72	73	75	77
Överskott	5	11	10	8	8	7	7
Nettoexport	5	12	10	8	8	7	7

¹ Exkl. utsäde, utfodring, avrens och svinn. — ² Räknat i råsocker. — ³ Räknat i mjölk. —⁴ Exkl. fodermjölk.

Källa: Statens jordbruksnämnd.

inte tillräcklig för det inhemska behovet varför en viss import förekommer, för närvarande huvudsakligen från Danmark och Irland. Produktionen av *fläsk* har ökat rätt väsentligt under de senaste åren, vilket tidvis gett upphov till överskott, som exporterats till Storbritannien och Västtyskland. Konsumtionen av fläsk, som stimulerats av ändrade prisrelationer mellan kött och fläsk, har dock samtidigt ökat. Trots att produktionen av fläsk under 1953/54 låg drygt 10 procent över 1950/51 års nivå, har produktionsökningen absorberats av den ökade konsumtionen. Under innevarande produktionsår beräknas fläskproduktionen öka ytterligare, vilket får tillskrivas de gynnsamma relationerna mellan priserna på fläsk och foderspannmål.

Efter den dåliga skörden 1951 ökade produktionen av *brödsäd* kraftigt under åren 1952 och 1953. En viss minskning inträffade sedan från 1953 till 1954, men produktionen låg under detta år närmare 50 procent över 1950 års nivå. Att denna ökning, som eftersträvades när priserna på brödsäd höjdes i början av 1950-talet, har kunnat bli så pass stor beror bl. a. på att en del av de arealer, som tidigare användes för oljeväxtodling, överfördes till brödsädesodling. Denna utveckling har resulterat i betydande produktionsöverskott, som exporterats till i första hand Västtyskland.

På grund av ogynnsamma väderleksförhållanden under hösten 1954 minskade de för brödsäd besådda arealerna. Även om detta till en del kan kompenseras genom ökad vårsädd kommer brödsädesproduktionen under innevarande år vid normal skörd sannolikt att bli mindre än 1954 års.

Odlingen av *oljeväxter* fick under skördeåren 1950/51—1952/53 en betydande utbredning. Under det följande produktionsåret begränsades oljeväxtarealen, vilket bl. a. sammanhänge med en sänkning i producentpriserna samt en av olämplig växtföljd förorsakad utbredning av växtsjukdomar. Under innevarande produktionsår har oljeväxtodlingen ökat på nytt. Eftersom lagren av fetter och oljor minskat i en del länder torde man kunna påräkna en ökning i efterfrågan för export.

Med undantag för kött och socker är Sverige självförsörjande i fråga om de viktigare jordbruksprodukterna och på flera områden föreligger produktionsöverskott. Detta överskott beräknas för produktionsåret 1954/55 uppgå till ca 8 procent av jordbrukets totala avsaluproduktion (räknat i 1954/55 års priser).

Under 1954 uppgick exporten av vissa viktigare jordbruksprodukter till omkring 360 miljoner kronor med följande fördelning på produkter och exportländer (i procent):

Vete	37	Västtyskland	38
Övrig spannmål	11	Danmark	13
Mejeriprodukter (torrmjök, smör, ost)	25	Östtyskland	11
Ägg	7	Storbritannien	8
Rapsolja, rapsfrö	10	Ungern	6
Fläsk	4	Övriga länder	24
Fodermedel	6	Samtliga länder	100

Summa 100

II: 4. Inhemska bruttoutgifter

De offentliga bruttoutgifterna för varor och tjänster steg i betydligt snabbare takt än de privata under perioden 1950—1954. Av tabell 19 framgår att de offentliga utgifterna stigit successivt under hela perioden. Ökningen för de privata utgifterna däremot är helt koncentrerad till åren 1952—1954. Speciellt gäller detta de privata investeringsutgifterna, vilka efter en tillbakagång 1950—1952, ökat förhållandevis kraftigt både från 1952 till 1953 och från 1953 till 1954. De offentliga bruttoinvesteringarna, som under perioden 1950—1953 steg med inte mindre än 27 procent har från 1953 till 1954 dels stigit långsammare än tidigare dels mindre än de privata investeringarna. Under tiden 1950—1954 har de offentliga investeringarnas andel av de totala investeringarna, mätt i fasta priser, dock stigit från ungefär 35 procent 1950 till över 40 procent 1954, vilket ligger i linje med den i 1950 års långtidsutredning skisserade utvecklingen.

Även de offentliga myndigheternas löpande utgifter för varor och tjänster (den offentliga konsumtionen) har stigit snabbare under perioden 1950—1954 än motsvarande privata utgifter. Ökningen i den privata konsumtionen var tämligen obetydlig under perioden 1950—1952, såsom framgår av tabell 19, medan den offentliga konsumtionen steg med 12 procent. Under perioden 1952—1954 ökade den privata konsumtionen med 7 procent att jämföra med en samtidig ökning av den offentliga konsumtionen med 11 procent. Liksom för investeringsutgifterna gäller emellertid också för konsumtionsutgifterna att den offentliga expansionen från 1953 till 1954 var långsammare än tidigare.

I det följande kommer utvecklingen av de privata och de offentliga utgifterna 1950—1954 att kommenteras något utförligare. Störst utrymme kommer härvid att ägnas perioden 1952—1954.

Tabell II: 19. Bruttoutgifter i 1953 års priser

Index 1950 = 100

	1950	1951	1952	1953	1954
Privata bruttoutgifter	100	99	99	104	110
konsumtion	100	99	102	105	109
bruttoinvestering	100	98	91	101	112
Offentliga bruttoutgifter	100	103	115	127	134
konsumtion	100	105	112	119	124
bruttoinvestering	100	101	118	135	144
Totala bruttoutgifter	100	100	103	109	115

A. Privata bruttoutgifter

Fördelningen av de privata bruttoinvesteringarna på olika ändamål framgår av tabell 20. Räknat i fasta priser var det privata bostadsbyggandet 27 procent större 1954 än 1952. Den speciellt kraftiga ökningen i det privata bostadsbyggandet mellan 1952 och 1953 får delvis ses som en fortsatt återhämtning efter den väsentliga nedgången under 1951. Denna nedgång hade flera orsaker. Bland dessa kan nämnas att bristande tillgång på arbetskraft och brist på viss byggnadsmaterial medförde en förlängning av byggnadstiderna. Nedgången var speciellt kraftig för egnahemsbyggandet. Orsaken till detta torde främst vara de under 1951 starkt stegrade byggnadskostnaderna. Under 1952 stabiliserades byggnadskostnaderna och har sedan dess sjunkit något och tillgången på material och arbetskraft blivit bättre med förkortade byggnadstider som följd. Dessutom synes produktiviteten inom byggnadsbranscherna under de senaste åren ha stigit snabbare än tidigare.

Industrins investeringsverksamhet uppvisade betydande konjunkturvariationer under perioden 1950—1954. Vad speciellt utvecklingen 1952—1953 beträffar, innebar den splittrade konjunkturutvecklingen, med en avmattning inom verkstadsindustrin och en förbättring av läget bl. a. för skogsindustri-

Tabell II: 20. Privata bruttoinvesteringar 1950—1954

Löpande priser

Miljoner kronor

	1950	1951	1952	1953	1954
Bostäder	1 581	1 719	1 840	2 073	2 271
Industri	1 940	2 416	2 320	2 219	2 565
Kraft- och belysningsverk	159	151	148	302	295
Jordbruk	704	825	873	880	895
Transportmedel	913	1 255	1 290	1 630	1 557
Övrigt	175	201	224	314	408
Summa	5 472	6 567	6 795	7 418	7 991
1953 års priser					
	1952	1953	1954	Förändring i procent	
				1952—1953	1953—1954
Bostäder	1 793	2 073	2 285	+15,6	+10,2
Industri	2 276	2 219	2 618	— 2,5	+18,0
Kraft- och belysningsverk	247	302	297	+22,3	— 1,7
Jordbruk	873	880	899	+ 0,8	+ 2,2
Transportmedel	1 287	1 630	1 683	+26,7	+ 3,3
Övrigt	224	314	410	+40,2	+30,6
Summa	6 700	7 418	8 192	+10,7	+10,4

Tabell II: 21. Den egentliga industrins nyinvesteringar 1951—1954 till löpande priser
Miljoner kronor

	1951	1952	1953	1954
1. Järn- och stålverk	239	257	179	133
2. Verkstadsindustri	484	458	391	482
3. Skogsindustri	442	454	370	484
4. Textil- och sömnadsindustri	128	91	78	90
5. Övrig industri	469	474	453	588
6. Summa egentlig industri	1 762	1 734	1 471	1 777

Anm. Tabellen omfattar endast de industrier som ingår i industristatistikens grupper 1—8, dvs. kraft- och belysningsverk, gasverk och vattenverk ingår ej.

erna, för industrin som helhet en viss sänkning av investeringsvolymen. Från 1953 till 1954 ökade industrins investeringsvolym väsentligt, och tyngdpunkten i konjunkturuppsvinget försköts under denna tid i Sverige liksom i utlandet alltmer till kapitalvaruindustrierna. Utvecklingen för olika industrigrenar belyses närmare i tabell 21. De investeringsutgifter som där redovisas är uttryckta i löpande priser och vid bedömningen av dem måste hänsyn tas till att priserna på investeringsvaror i genomsnitt steg 1951 till 1952 för att under åren därefter falla något. Prisstegringen uppskattas för hela industrin till ca 13 procent och prisnedgången till 4 procent.

Nedgången av järn- och stålverkens investeringar under de senaste åren får ses mot bakgrunden av att den omfattande utbyggnad, som ägt rum inom denna bransch under de tidigare efterkrigsåren, nu i stor utsträckning slutförts. För verkstadsindustrin medförde de vikande konjunkturerna mot slutet av 1952 minskade investeringar under 1952 och 1953 i jämförelse med ett år tidigare. Från 1953 till 1954 inträffade här en kraftig återhämtning av investeringsverksamheten. Denna ökning i investeringarna ägde rum samtidigt med att verkstadskonjunkturerna förbättrades genom stegrad efterfrågan både för export och för hemmamarknaden. Av speciell betydelse för verkstadsindustrins förbättrade avsättningsmöjligheter på hemmamarknaden var den allmänna ökningen i industrins investeringsvilja under 1954. Slopandet av investeringsavgiften i början av år 1954 bör även ha bidragit till den ökade investeringsverksamheten.

Även förändringarna i skogsindustriernas investeringar har ett nära samband med konjunkturutvecklingen för denna bransch. Efter den exceptionellt goda konjunkturen under 1950/1951 följde vikande efterfrågan och nedgång av produktionen under 1952. Under 1953 förbättrades åter läget. Återhämtningen kom alltså tidigare än för verkstäderna. Investeringsutvecklingen visar med viss eftersläpning samma variationer. Investeringsvolymen var sålunda i stort sett oförändrad från 1951 till 1952, sjönk väsentligt från 1952 till 1953 och ökade åter kraftigt från 1953 till 1954. För textilindustrin är tendensen till minskade investeringar otvetydig under

perioden 1951—1953. Från 1953 till 1954 inträffade emellertid en viss ökning. Det försämrade läget för denna bransch gör det sannolikt att en betydande del av de investeringar som förekommit varit av rationaliseringskaraktär och att det endast i begränsad utsträckning varit fråga om en utvidgning av verksamheten.

De privata investeringarna i kraft- och belysningsverk synes ha varierat i omvänd riktning mot den egentliga industrins investeringar. Under uppsvingsåren 1951 och 1954 sjönk sålunda investeringarna på detta område, medan de under 1952 och 1953 däremot steg betydligt.

Jordbrukets investeringar utvisar under åren 1952—1954 i summa endast mindre variationer år från år räknat i fasta priser. Investeringarna i ekonomibyggnader har emellertid ökat väsentligt från 1953 till 1954, vilket sannolikt får ses som en återhämtning efter den nedgång, som inträffade i samband med prisstegringarna 1951 och 1952. Investeringarna i traktorer och jordbruksmaskiner har i stort sett varit oförändrade under perioden 1952—1954.

Förändringarna i investeringarna i transportmedel sammanhänger främst med ojämnheten i leveranser av fartyg. Investeringarna i motorfordon, som utgör den näst största posten inom detta område, sjönk något från 1950 till 1952 men har sedan ökat i betydande grad.

De enskilda hushållens utgifter har helt naturligt icke varierat lika starkt som de privata bruttoinvesteringarna (se tabell 22). Till följd av den privata konsumtionens storlek innebär emellertid även små förskjutningar i denna betydande belopp. Enligt tabell 22 minskade konsumtionen räknat i 1953 års priser något från 1950 till 1951. Under de därpå följande åren har ökningen uppskattats till 3 å 4 procent per år. Det bör dock understrykas att de kraftiga prisstegringarna under 1951 och 1952 gör att varje beräkning av de volymmässiga förändringarna för dessa år måste bli mycket osäker.

Vad inriktningen av den privata konsumtionen beträffar, finner man de tendenser, som är naturliga vid stigande realinkomster i ett samhälle med hög konsumtionsstandard. Inköpen av bilar, hushållsmaskiner, och av andra varaktiga varor samt tjänster har sålunda ökat mycket väsentligt. Däremot har ökningen av utgifterna för livsmedel varit lägre. Kaloritillförseln per konsumtionsenhet har i stort sett varit konstant under hela perioden. De ökningsar som förekommit på livsmedelsområdet sammanhänger därför dels med folkökningen och dels med en övergång från billigare till dyrare livsmedel. Konsumtionen av vegetabilier har stigit i betydligt mindre grad än konsumtionen av de dyrare animaliska livsmedlen. Även inom gruppen vegetabilier kan en övergång från billigare till dyrare eller högre förädlade varor observeras. Exempelvis har försäljningen av mjöl minskat medan försäljningen av färdigt bröd stigit. Vidare har konsumtionen av frukt och bär ökat icke oväsentligt under den här betraktade perioden.

Eftersom efterfrågan på bostäder varit större än tillgången är ökningen av bostadsposten under perioden 1950—1954 beroende av tillskottet av nya lägenheter. Ökningen av bostadsnyttjandet har under denna period uppgått till 4 å 5 procent per år.

Tabell II: 22. Den privata konsumtionen 1950—1954

Löpande och fasta priser

	1950	1951	1952	1953	1954
Löpande priser					
Miljoner kronor					
I. Livsmedel	7 554	8 565	9 803	10 146	10 526
II. Bostad	1 697	1 794	1 931	2 096	2 251
III. Bränsle och lyse	806	1 122	1 204	1 129	1 195
IV. Beklädnad m. m.	3 204	3 517	3 690	3 641	3 636
V. Inventarier m. m.	1 529	1 761	1 847	1 836	1 874
VI. Fordon m. m.	862	1 076	1 144	1 352	1 662
VII. Resor	939	998	1 090	1 113	1 123
VIII. Sjukvård, hygien, hemvård etc.	1 144	1 307	1 426	1 496	1 588
IX. Övrigt	1 609	1 868	2 093	2 200	2 327
Summa I—IX	19 344	22 008	24 228	25 009	26 182
+ Försäkringstjänster	191	221	224	248	280
+ Banktjänster	76	80	83	93	100
— Dubbelräkning	130	160	180	180	200
Total privat konsumtion	19 481	22 149	24 355	25 170	26 362
Därav: Varaktiga varor	2 237	2 642	2 730	2 896	3 138
Icke varaktiga varor	12 292	14 023	15 608	15 898	16 425
Tjänster	4 952	5 484	6 017	6 376	6 799
1953 års priser					
Index: 1950 = 100					
I. Livsmedel	100	97	100	102	104
II. Bostad	100	104	108	113	117
III. Bränsle och lyse	100	104	109	110	121
IV. Beklädnad m. m.	100	93	96	97	98
V. Inventarier m. m.	100	101	101	100	101
VI. Fordon m. m.	100	122	121	150	202
VII. Resor	100	98	101	100	100
VIII. Sjukvård, hygien, hemvård etc.	100	97	103	106	111
IX. Övrigt	100	100	103	107	113
Summa I—IX	100	99	102	105	109
+ Försäkringstjänster	100	100	88	97	109
+ Banktjänster	100	99	97	108	116
— Dubbelräkning	100	106	106	106	118
Total privat konsumtion	100	99	102	105	109
Därav: Varaktiga varor	100	105	101	107	119
Icke varaktiga varor	100	97	101	103	106
Tjänster	100	101	105	108	113

Konsumtionen av beklädnadsvaror minskade från 1950 till 1951 räknat till fasta priser. Nedgången får ses mot bakgrunden av de ökade inköp som skedde mot slutet av 1950 inför de prisstegringar, som väntades under 1951. Prishöjningarna utlöste också ett visst köpmotstånd. En ökning av inköpen ägde sedan rum från 1951 till 1952 samtidigt som priserna sjönk. Trots ytterligare prissänkningar synes konsumtionen av beklädnadsvaror under efterföljande år ha stagnerat på den nivå som uppnåddes 1952.

De största konsumtionsökningarna redovisas för varaktiga konsumtionsvaror och vissa tjänster. Ökat innehav hos hushållen av varaktiga varor är ett tecken på höjningen av den materiella standarden. Samtidigt ökas emellertid också utrymmet för variationer i hushållens utgiftsbenägenhet genom möjligheterna till förskjutningar i tiden av nyinköp och ersättningsanskaffning av sådana varor. Konsumenterna får härigenom en mer strategisk roll i konjunkturförloppet än tidigare såsom utvecklingen i t. ex. Förenta staterna klart utvisar (se avsnitt I: 1 i denna rapport, speciellt diagram 1, s. 12).

Värdet av hushållens inköp av varaktiga konsumtionsvaror uppgick år 1954 till 3,1 miljarder kronor eller betydligt mer än värdet av hela industrins bruttoinvesteringar detta år. Nyinköpen av bilar för konsumtion utgör härvid den största posten men även verkstadsprodukter av andra slag såsom cyklar, symaskiner, dammsugare, tvättmaskiner och radioapparater representerar betydande belopp. Under den betraktade fyraårsperioden är det emellertid huvudsakligen variationer i bilinköpen, som ligger bakom förändringarna i utgifter för de varaktiga konsumtionsvarorna räknat i fasta priser.

Ökningen i bilbeståndet under de senaste åren har givetvis även medfört ökade utgifter för drift och underhåll. För posterna resor, sjukvård etc. och övrigt märkes bl. a. en väsentlig uppgång av utgifterna för telefon, nöjen, tidningar, tippning och lotterier samt bussresor räknat i fasta priser. Där emot har utgifterna för järnvägsresor minskat räknat till 1953 års priser, vilket får ses som en återverkan av det ökade innehavet av personbilar. Vidare har förekomsten av arbetshjälp i hemmet fortsatt att sjunka även under perioden 1950—1954.

B. Offentliga bruttoutgifter

Under åren 1950—1952 då priser och inkomster steg kraftigt ökade statens inkomster kassamässigt mycket väsentligt, medan ökningen av de kommunala inkomsterna var tämligen måttlig. Perioden 1952—1954 kännetecknas däremot av en kassamässig minskning i statens inkomster att jämföra med en synnerligen betydande uppgång för kommunerna. Den olikartade utvecklingen för staten å ena sidan och kommunerna å den andra ägde rum samtidigt med att de totala löpande skatteintäkterna ökade till följd av den statliga skatteskalans progressivitet och stegrade kommunala utdebiteringar, och sammanhänger med skattesystemets utformning.

Det källskattesystem, som infördes fr. o. m. år 1947 innebär att staten

Tabell II: 23. Offentliga bruttoutgifter

Löpande och fasta priser

	1950	1951	1952	1953	1954
Löpande priser					
Miljoner kronor					
Kommuner	3 085	3 829	4 648	5 241	5 719
konsumtion	1 756	2 173	2 622	2 913	3 106
investering	1 329	1 656	2 026	2 328	2 613
Staten	3 170	3 933	5 110	5 517	5 595
konsumtion	1 435	1 770	2 125	2 224	2 281
investering	1 735	2 163	2 985	3 293	3 314
Totalsumma	6 255	7 762	9 758	10 758	11 814
1953 års priser					
Index: 1950 = 100					
Kommuner	100	104	112	127	138
konsumtion	100	106	113	124	131
investering	100	101	111	130	148
Staten	100	104	118	127	130
konsumtion	100	105	111	113	116
investering	100	102	124	138	141
Totalt	100	104	115	127	134

preliminärt uppbär all inkomst- och förmögenhetsskatt. Kommunernas andel utbetalas sedan som förskott med ledning av senaste kända taxeringsresultat, vilket i regel avser skatteunderlaget två år tidigare men med tillämpande av de utdebiteringar, som fastställts för det löpande året. I efterhand, d. v. s. när taxeringsresultaten två år senare blir tillgängliga, sker slutavräkning. Eventuella skillnader mellan slutavräkningsbeloppen och de skattebelopp kommunerna tidigare erhållit i förskott korrigeras härvid. Genom skattesystemets utformning kom sålunda det stigande skatteunderlaget under 1951 och 1952 att inverka på kommunernas skatteintäkter först under 1953 respektive 1954. De kraftiga pris- och lönestegringarna 1951 och 1952 fick mötas med inkomster beräknade på 1949 respektive 1950 års avsevärt lägre skatteunderlag, vilket ledde till ökade kommunala utdebiteringar.

Den statliga skatteskalans progressivitet, ökade kommunala utdebiteringar samt det förhållandet att utbetalningarna till kommunerna endast ökade i obetydlig grad, medförde att statens kassamässiga inkomster ökade mycket väsentligt 1950—1951 och 1951—1952. Genom utbetalning av de mycket betydande slutavräkningsbeloppen till kommunerna under 1953 och framför allt under 1954 samt till följd av den av 1952 års riksdag beslutade skattereformen minskade de skatteintäkter, som under dessa år kassamässigt tillföll staten, trots att skatteunderlaget fortsatte att stiga, ehuru i betydligt långsammare tempo än under 1951 och 1952.¹

¹ I en bilaga till detta avsnitt har utvecklingen av de kommunala och statliga intäkterna av inkomst- och förmögenhetsskatt behandlats något utförligare.

Tabell II: 24. Offentliga bruttointvesteringar 1950—1954

Löpande priser. Miljoner kronor.

	1950	1951	1952	1953	1954	Ökning i 1953 års priser. Procent	
						1952—53	1953—54
Statliga							
1. Affärsverk	755	882	1 241	1 364	1 319	+11	— 2
a) Statens Järnvägar	325	405	521	591	552	+ 5	— 6
b) Vattenfallsverket.	156	179	304	318	338	+ 5	+ 8
c) Övriga	274	298	416	455	429	+11	— 3
2. Aktiebolag	125	147	228	146	130	—34	— 9
3. Vägar och gator	222	284	436	519	446	+18	—15
4. Sjukhus	13	17	26	37	41	+48	+14
5. Skolor och kyrkor ..	22	23	22	22	24	+ 5	+ 9
6. Militära investeringar	532	729	927	1 086	1 233	+19	+16
7. Övrigt	66	81	105	119	121	+16	+ 5
8. Summa statliga	1 735	2 163	2 985	3 293	3 314	+12	+ 2
Kommunala							
9. Affärsverk	271	348	574	640	645	+13	+ 3
10. Bostäder	331	437	492	559	632	+17	+13
11. Vägar och gator	107	157	188	226	267	+19	+16
12. Sjukhus	106	109	126	143	195	+17	+38
13. Skolor och kyrkor ..	223	280	379	404	449	+38	+12
14. Övrigt	291	325	267	356	425	+35	+21
15. Summa kommunala	1 329	1 656	2 026	2 328	2 613	+17	+13
16. Summa offentliga	3 064	3 819	5 011	5 621	5 927	+14	+ 7

Den olikartade inkomstutvecklingen för stat och kommuner under perioden 1950—1954 har även, låt vara i betydligt modifierad form, sin motsvarighet i utvecklingen av bruttoutgifterna. För både staten och kommunerna har perioden kännetecknats av kraftigt stegrade bruttoutgifter, varför den skillnad som föreligger hänför sig till takten i utgiftsexpansionen. Som framgår av tabell 23 var ökningen i de statliga utgifterna, räknat till 1953 års priser, större under perioden 1950—1952 än under perioden 1952—1954. Den kommunala utgiftsexpansionen däremot var volymmässigt ungefär dubbelt så stor under den senare perioden som under den förra. Även om ökningen i kommunernas utgifter räknat i oförändrade priser var lägre under åren 1950—1952 än under åren 1952—1954 var den dock i och för sig av betydande storleksordning, vilket i förening med de stigande priserna medförde att ökningen i de nominella utgifterna väsentligt översteg den mycket måttliga inkomstökningen. Vissheten om att svårigheterna under 1951 och 1952 var av övergående karaktär torde dock ha gjort kommunerna mindre obenäpna att finansiera utgiftsökningen lånevägen. Det för kommunernas del väsentligt förbättrade inkomstläget under 1953 och 1954 under-

lättade givetvis expansionen dessa år. För både staten och kommunerna har investeringarna under den här betraktade perioden ökat mer än de löpande utgifterna för varor och tjänster (konsumtion).

De offentliga investeringsutgifternas fördelning på olika ändamål framgår av tabell 24. Av tabellen framgår att de militära investeringarna, som svarar för en betydande del av de statliga investeringsutgifterna, stigit särskilt starkt under perioden 1952—1954. Räknat i fasta priser uppgår ökningen till ca 40 procent, att jämföra med en ökning på ca 15 procent för samtliga statliga bruttoinvesteringar under denna period. De statliga investeringarna exklusive de militära steg med 8 procent från 1952 till 1953 och minskade med 5 procent från 1953 till 1954. Av tabellen framgår vidare bl. a. att de statliga affärsverkens investeringar minskade med 2 procent 1953—1954 efter att ha ökat med 11 procent 1952—1953.

Den statliga konsumtionen har ökat i väsentligt mindre grad än den kommunala under den här betraktade perioden. Skillnaden i expansionstakt har varit mest framträdande under perioden 1952—1954. Ökningen i den statliga konsumtionen uppgick under denna tid till knappt 5 procent att jämföra med en samtidigt ökning av den kommunala konsumtionen på 16 procent. I tabell 25 redovisas de statliga konsumtionsutgifternas fördelning på olika ändamål under de senaste budgetåren. Det framgår att de militära utgifternas andel ökat även här. I övrigt är det svårt att av de måttliga förskjutningar, som ägt rum, utläsa några bestämda tendenser.

De kommunala investeringarna, som under perioden 1950—1952 volymmässigt steg långsammare än de statliga, har ökat mer än de statliga både 1952—1953 och 1953—1954. Ökningen av investeringarna var mindre för de kommunala affärsverken än för övriga områden både 1952—1953 och 1953—1954. För de övriga områden, som redovisas i tabell 24, har investeringsutgifterna genomgående ökat mycket väsentligt under de senaste åren. Särskilt stark har ökningen varit för de områden, som ingår under »övrigt». Under denna rubrik har sammanförts investeringar avseende avlopps- och

Tabell II: 25. Ändamålsuppdelning av den statliga konsumtionen

Löpande priser. Procenttal.

	1950/51	1951/52	1952/53	1953/54
Staten				
1. Försvarsdep.	40	41	42	42
2. Inrikesdep.	14	14	14	14
3. Ecklesiastikdep.	10	10	10	11
4. Civildep.	8	8	8	7
5. Finansdep.	6	5	5	5
6. Kommunikationsdep.	6	5	6	6
7. Socialdep.	4	4	4	4
8. Övriga huvudtitlar	12	13	11	11
9. Summa	100	100	100	100

reningsverk, sociala ändamål, allmän förvaltning, brandväsen, civilförsvar etc. Även investeringarna i skolor samt i sjukhus har ökat mycket väsentligt under perioden 1952—1954. Enligt tabellen uppgick ökningen i investeringarna i gruppen skolor och kyrkor till 38 procent från 1952 till 1953 medan ökningen från 1953 till 1954 stannade vid 12 procent. Beträffande sjukhusinvesteringarna var ökningen i dessa störst 1953—1954, då den uppgick till 38 procent medan ökningen 1952—1953 var 17 procent.

Bilaga till II: 4

**Statens och kommunernas intäkter av inkomst- och förmögenhetsskatt
1950—1954**

Det källskattesystem, som infördes fr. o. m. 1947 innebär att staten preliminärt uppbär all inkomst och förmögenhetsskatt, varefter kommunernas andel utbetalas som förskott med ledning av senast tillgängliga taxeringsresultat och på grundval av de utdebiteringar, som fastställts av de olika kommunerna för det löpande inkomståret. De använda taxeringuppgifterna avser härvid i regel skatteunderlaget två år tidigare. När taxeringsresultaten föreligger d. v. s. två år senare sker slutavräkning varvid eventuella skillnader mellan definitivt uträknad och som förskott utbetald skatt regleras. Gången vid beräkningen av de statliga utbetalningarna av skattemedel till kommunerna belyses i tabell 26.

Tabell II: 26. Gången vid beräkning av kommunernas skatteintäkter inkomståren 1950—1954
Miljoner kronor

	1950	1951	1952	1953	1954
1. Inkomstskatt beräknad på grundval av skatteunderlaget två år tidigare	1 489	1 590	1 866	2 487	2 763
2. Fastighetsskatt beräknad på grundval av senast kända taxering	175	188	191	299	362
3. Tillkommande skatt minus restitutioner och avkortningar	—6	—2	—6	—8	—6
4. Slutavräkningsbelopp	231	180	188	620	947
5. Provisorisk skatteersättning från staten ..	—	—	47	47	47
6. Summa till kommunerna utbetald skatt	1 889	1 956	2 286	3 445	4 118
7. Årlig förändring i procent	—	+4	+17	+52	+19

¹ Preliminära siffror.

Anm. Genom att vissa smärre ändringar i efterhand vidtagits av olika taxeringsmyndigheter, stämmer summan av de i tabellen redovisade beloppen inte exakt överens med de belopp, som av staten utbetalts till kommunerna under de här givna åren.

Tabell II: 27. Taxeringarna till kommunalskatt inkomstären 1950—1953

Där ej annat är angivet avser beloppen miljoner kronor

	1950	1951	1952	1953
1. Taxerad inkomst till kommunal skatt	20 021	24 822	27 575	28 579
2. Utnyttjade ortsavdrag	3 139	3 263	5 281	5 361
3. Beskattningsbar inkomst	16 882	21 559	22 294	23 218
4. Fastighetstaxering	1 936	2 791	2 870	2 370
5. Genomsnittlig utdebitering, kronor	9,97	10,19	12,53	12,72
6. Uträknad skatt	1 824	2 502	3 168	3 255
7. Provisorisk skatteersättning från staten.....	—	—	47	47
8. Summa skatt (rad 6 + rad 7)	1 824	2 508	3 215	3 302
9. Årlig ökning i procent	—	+37	+28	+3

¹ Preliminära siffror.

För de preliminära utbetalningarna av inkomstskatt från staten till kommunerna redovisas en väsentlig stegring från 1951 till 1952. Storleken av de preliminära utbetalningarna för dessa år beräknades på grundval av skatteunderlaget under 1949 respektive 1950. Då ökningen av skatteunderlaget 1949—1950 var relativt måttlig beror ökningen av de preliminära skatteutbetalningarna på höjningen av de genomsnittliga kommunala utdebiteringarna 1952 (jfr tabell 27 rad 5). Till en del motverkades dock de höjda utdebiteringarna av de samtidigt ökade ortsavdragen. Enligt de bestämmelser som utfärdades i samband med genomförandet av omläggningen av ortsavdragen skulle dock kommunerna genom statsbidrag tillfälligt kompenseras för den del av bortfallet som översteg en ökning i utdebiteringen med en krona. Storleken av dessa statsbidrag framgår av rad 5 i tabell 26. De kraftigt ökade förskotten på inkomstskatt 1952—1953 och 1953—1954 avspeglar skatteunderlagets ökning 1950—1951 respektive 1951—1952.

Av tabell 26 framgår att mycket betydande slutavräkningsbelopp utbetalades till kommunerna 1953 och 1954. Den redovisade summan för 1953 hänför sig till slutavräkningen för 1951 under vilket år utbetalningarna till kommunerna grundades på taxeringen avseende inkomståret 1949. På liknande sätt avser avräkningsbeloppen 1954 slutavräkning för 1952, då de preliminära kommunalskatteutbetalningarna skedde efter 1950 års skatteunderlag.

Av i tabell 27 sammanställda uppgifter om taxeringsutfallen framgår att de kommunala inkomstskatterna ökat med närmare 80 procent från 1950 till 1953. Denna stora ökning är i hög grad beroende på de under denna tid höjda utdebiteringarna. Om dessa hållits oförändrade på 1950 års nivå skulle skatteökningen 1950—1953 endast uppgått till omkring 40 procent. I tabellen belyses också tydligt effekten av höjningen av ortsavdragen 1952. Höjningen av ortsavdragen reducerade en del av den ökning av skatteintäkterna, som var en direkt följd av den höjda pris- och inkomstnivån.

En jämförelse mellan tabell 26 och 27 belyser klart effekten av eftersläpningen i taxeringsresultaten. Om det varit möjligt att redan under det löpande inkomståret direkt till kommunerna utbetala dem tillkommande skattemedel skulle kommunernas skatteintäkter ha stigit med 37 procent från 1950 till 1951, medan de faktiskt steg med endast 3 procent. Från 1951 till 1952 skulle skatteinkomsterna enligt taxeringarna ha ökat med 28 procent att jämföra med en verklig ökning på 17 procent. Räknat i absoluta siffror innebär detta, att de faktiskt till kommunerna utbetalade skattemedlen 1950—1952 ökade med knappt 400 miljoner kronor, medan ökningen enligt den definitiva avräkningen uppgick till närmare 1 400 miljoner kronor. Efter att de faktiska utbetalningarna stigit mindre än de taxerade under perioden 1950—1952 skedde en omsvängning 1952—1953. Enligt taxeringsstatistiken ökade den uträknade skatten från 1952 till 1953 med 4 procent medan de faktiskt utbetalade skatterna steg med 51 procent. För utvecklingen 1953—1954 finns ännu inte några uppgifter om de taxerade inkomsternas ökning. Troligen kommer en måttlig ökning av dessa i förening med något sänkta utdebiteringar att resultera i höjningar i de uträknade kommunala skatterna av storleksordningen 6 à 7 procent. Mot detta svarar en ökning i de i verkligheten till kommunerna influtna skattemedlen på 19 procent.

Till följd av inkomststegringarna under 1951 och 1952 ökade de till staten inbetalade skattebeloppen mycket väsentligt. Den av staten kassamässigt behållna delen påverkades givetvis även den av eftersläpningen i utbetalningarna till kommunerna men effekten blev för statens del den motsatta. I tabeln nedan belyses utvecklingen av på grundval av taxeringarna uträknad statlig skatt och faktiskt kassamässigt behållen inkomst- och förmögenhetsskatt för olika inkomstår (i miljoner kronor):

	1950	1951	1952	1953
Uträknad inkomstskatt	2 280	3 212	3 617	3 453
» förmögenhetsskatt	130	144	176	133
Investeringskatt resp.—avgift.....	—	28	115	138
Summa uträknad skatt	2 410	3 384	3 908	3 724
Kassamässigt behållen skatt	1 969	3 385	4 848	3 698

För den uträknade skatten märks en icke oväsentlig nedgång från 1952 till 1953. Detta sammanhänger med den av 1952 års riksdag beslutade skattereformen. Skillnaden mellan uträknad skatt och influten skatt, som är störst för 1952, får dock i första hand ses som en återspeglning av kommunalskatteutbetalningarnas växlingar. Bokföringsmässigt har hänsyn i viss mån tagits till detta genom att för budgetåren 1951/52 och 1952/53 500 miljoner kronor respektive 250 miljoner kronor avsattes till en särskild fond för reglering av utbetalning av skattemedel till kommunerna. Från denna fond har för budgetåret 1953/54 skett en nettoåterföring på 450 miljoner kronor och för budgetåret 1954/55 räknas med en sammanlagd nettoåterföring på 300 miljoner kronor. Det är emellertid inte endast

variationer i utbetalningarna till kommunerna som ligger bakom skillnaderna mellan uträknad och influten skatt. Sålunda har även starka svängningar i kvarskatt och överskjutande preliminärskatt förekommit under den här betraktade perioden. Eftersom kommunerna är garanterade att erhålla dem tillkommande inkomst- och förmögenhetsskatt, står staten vidare all risk för restantier.

II: 5. Inkomster och sparande

De enskilda hushållens totala inkomster beräknas ha stigit med inte mindre än ca 50 procent från 1950 till 1954.¹ Samtidigt har emellertid de sammanlagda direkta skatterna till stat och kommun ungefär fördubblats. Den väsentligt starkare ökningen för skatterna är en följd av den statliga skatteskalans progressivitet och av ökade kommunala utdebiteringar. De efter skatt disponibla inkomsterna har därför stigit i mindre utsträckning än bruttointkomsterna eller med ca 40 procent. Priserna har emellertid stigit avsevärt under perioden — konsumtionspriserna var i genomsnitt närmare 25 procent högre 1954 än 1950. Ökningen av hushållens disponibla inkomstsumma stannar sålunda i oförändrade priser räknat vid 12 procent. Dessutom var folkmängden 3 procent större 1954 än 1950, varför inkomststegringen i oförändrade priser och utslagen per capita uppgår till 9 procent. Med hänsyn till brister i det underliggande statistiska materialet får dessa siffror betraktas endast som ungefärliga. Särskilt gäller detta i nedanstående tablå sammanställda data för belysning av utvecklingen år från år.

Procentuell förändring	1950—1951	1951—1952	1952—1953	1953—1954
1. Bruttointkomster ^a	+ 20	+ 15	+ 3	+ 4
2. Direkta skatter ^a	+ 42	+ 23	+ 8	+ 5
3. Disponibel inkomst	+ 16	+ 14	+ 2	+ 4
4. Konsumtionspriser ^a	+ 15	+ 7	± 0	± 0
5. Folkmängd	+ 0,8	+ 0,7	+ 0,6	+ 0,6

Principiellt kan två olika sorters inkomsttyper urskiljas, nämligen dels sådana inkomster som uppkommer i samband med deltagande i produktionsprocessen och som i sin tur kan uppdelas på löner och företagarinkomster dels inkomstöverföringar. Inkomster av det senare slaget utgöres exempelvis av barnbidrag och folkpensioner. Huvuddelen av inkomstöverföringarna sker i offentlig regi och är av inkomstutjämnande karaktär. Utbetalandet av dessa motverkar för hushållssektorn som helhet effekten av beskattningen. Siffror för belysning av detta ges i följande tablå:

¹ I totalinkomsterna inräknas härvid såväl löner och företagarinkomster som inkomstöverföringar (jfr not 2).

^a Bruttointkomster enligt nationalräkenskapens poster IV: 4 + 12 + 13 + 14 + 15; Direkta skatter post IV: 6.

^a Enligt vad som erhålles ur konsumtionsberäkningarna tabell II: 22.

	Miljoner kronor				
	1950	1951	1952	1953	1954
Av hushållen erlagda direkta skatter	3 118	4 441	5 441	5 852	6 151
Statliga och kommunala inkomst- överföringar till hushållen	1 740	1 922	2 052	2 366	2 585
Nettoeffekt på hushållens disponibla inkomster	1 378	2 519	3 389	3 486	3 566

Av tablan framgår att inkomstöverföringarna till hushållen ökat med ungefär 50 procent från 1950 till 1954. De direkta skatterna har fördubblats under samma tid. Nettoeffekten på hushållens disponibla inkomster av den direkta beskattningen och inkomstöverföringarna till hushållen har härigenom ökat med närmare 160 procent; från en nettoindragning av inkomster på 1,4 miljarder kronor 1950 till 3,6 miljarder 1954.

Fördelningen av de totala nettoinkomsterna inom landet (nationalinkomsten) på löner och företagsinkomster skall belysas med några uppgifter ur nationalräkenskapen (tabell S II: 25). Svagheter i det statistiska materialet gör dock att de i tablan nedan givna siffrorna över lönernas procentuella andel av nationalinkomsten är ytterst osäkra:¹

	1950—1951	1952—1954
Löneandel av nationalinkomsten i procent	60	65

Osäkerheten i det statistiska materialet gäller framförallt löneandelens absoluta storlek. Den utvecklingstendens siffrorna ovan ger uttryck åt torde dock kunna antas vara riktig. Beräkningarna tyder på att lönerna under de tre senaste åren tagit en icke obetydligt större del av nationalinkomsten i anspråk än under perioden 1950—1951. Företagsinkomsterna har härigenom minskat sin andel i motsvarande grad. Här i inbegripes såväl enskilda företagares inkomster som inkomster av kapital och behållen vinst inom företag i aktiebolagsform. Antalet löntagare har endast ökat obetydligt från 1950 till 1954, varför löntagarnas ökade andel av nationalinkomsten även motsvaras av en genomsnittlig ökning per capita.

Hushållens disponibla inkomster kan som tidigare nämnts beräknas ha stigit med ungefär 40 procent från 1950 till 1954. Under samma tid har värdet av de totala konsumtionsutgifterna stigit med ungefär 35 procent. Detta tyder på att en större del av inkomsterna sparades 1954 än 1950. Osäkerheten i beräkningarna både beträffande utvecklingen av inkomsterna och konsumtionen innebär dock att den observerade skillnaden knappast kan betraktas som statistiskt säkerställd. Den siffermässiga preciseringen av hushållens sparande i nationalräkenskapen är givetvis även den behäftad med mycket betydande felmarginaler. Det kan dock nämnas att tillgänglig statistik över utvecklingen av hushållens »synliga sparande» (tillgodoha-

¹ Nationalinkomsten och lönerna har beräknats ur olikartad statistik, varför de inte med säkerhet är fullt jämförbara. Uppskattningen av nationalinkomsten eller nettonationalprodukten bygger sålunda främst på olika slag av förbrukningsstatistik medan lönerna huvudsakligen beräknats på grundval av taxeringsstatistik.

Tabell II: 28. Förändringar i det finansiella sparandet 1950—1954

	1950—51	1951—52	1952—53	1953—54
Hushåll	+ 440	+ 950	— 350	(— 80)
Företag	— 330	—1 800	+1 040	¹ (—530)
Stat	+1 100	+ 310	—1 310	—130
Kommuner	— 450	— 220	+ 770	+260
Utlandets finansiella sparande gentemot Sverige ²	— 760	+ 760	— 150	+480
Summa	± 0	± 0	± 0	± 0

¹ Beräknad som restpost.

² Bytesbalansens saldo med ombytt tecken.

Anm. Uppgifterna för hushållssparandet är hämtade ur nationalräkenskapen (post IV: 19). Användandet av nationalräkenskapens siffror för hushållssparandet innebär, att hushållens »realsparande» i egna hem hänföres till företagssektorn, i vars investeringar egnahemsbyggandet då tänkes ingå. För utvecklingen 1953—1954 kan egnahemsbyggandets ökning spela en icke oväsentlig roll för den registrerade nedgången av företagens finansiella sparande. Det i nationalräkenskapen redovisade sparandet för företag, stat och kommuner är korrigerat för kapitalöverföringar till affärsverken för investeringsändamål samt för kommunernas inköp av fastigheter och mark. Vidare ingår hushållens försäkringssparande i företagssparandet.

vanden på sparkasseräkningar etc.) i stort sett visar god överensstämmelse med utvecklingen av hushållens sparande enligt nationalräkenskapen.

I tabell 28 har förändringarna i det finansiella sparandet inom olika sektorer sammanställts. Med finansiellt sparande förstås härvid inkomstöverskott som kvarstår inom en viss sektor sedan både löpande utgifter och investeringsutgifter (inklusive lagerförändringar) frångästs inkomstsumman. Ett positivt finansiellt sparande markerar sektorns tillskott till kapitalmarknaden i vidaste mening medan ett negativt finansiellt sparande representerar sektorns anspråk på densamma.

Av tabell 28 framgår att en ökning i hushållens finansiella sparande 1950—1951 och 1951—1952 delvis kompenserade nedgången i företagssparandet under samma perioder. Under de båda följande åren utvisade hushållssparandet en nedgång. Företagssparandet ökade först kraftigt 1952—1953 i samband med en omsvängning från lageruppbyggnad till lagerminskning för att under perioden 1953—1954 åter minska. Denna minskning får ses mot bakgrunden av den starka ökningen i investeringsaktiviteten. Saxningen mellan det statliga och det kommunala finansiella sparandet sammanhänger med skattesystemets utformning, vilket närmare diskuterats i bilagan till avsnitt II: 4.

Av tabell 29 framgår att bruttoinvesteringarna (inklusive lagerförändringar) satta i relation till bruttonationalprodukten legat på en högre nivå 1951—1954 än 1950. Den höga bruttoinvesteringsskvoten 1951 och 1952 får främst ses mot bakgrunden av den kraftiga lagerökningen dessa år. De offentliga investeringarnas andel har ökat successivt under perioden 1950—

Tabell II: 29. Investering och sparande, brutto, i procent av bruttonationalprodukten till marknadspris 1938/39 och 1946—1954 — *Percentage share of gross investments and gross savings in the gross national product at market prices, 1938/39 and 1946—1954*

	1938 /39	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
1. Privat inhemsk bruttoinvestering — <i>Private domestic gross investment</i>	17,5	17,8	19,9	17,1	16,2	17,5	17,1	16,2	17,1	17,6
2. Offentlig inhemsk bruttoinvestering — <i>Public domestic gross investment</i>	6,8	7,7	8,4	9,1	9,5	9,8	10,0	11,9	12,9	13,1
3. Lagerförändring — <i>Changes in inventories</i>	2,0	0,4	1,7	1,2	0,4	- 0,5	2,5	2,2	- 0,6	- 0,4
4. Summa inhemsk bruttoinvestering — <i>Total domestic gross investment</i> ..	26,3	25,9	30,0	27,4	26,1	26,8	29,6	30,3	29,4	30,3
5. Bytesbalansens saldo — <i>Balance of current payments</i>	- 0,3	- 0,4	- 5,8	- 1,5	+ 1,7	+ 0,5	+ 2,4	+ 0,4	+ 0,8	- 0,3
6. Summa inhemskt bruttosparande — <i>Total domestic gross savings</i>	26,0	25,5	24,2	25,9	27,8	27,3	32,0	30,7	30,2	30,0
7. Statligt bruttosparande — <i>Central government gross savings</i>	2,2	5,3	7,6	3,6	3,1	2,0	5,2	6,7	4,4	4,0
8. Kommunalt bruttosparande — <i>Local government gross savings</i>	2,7	1,9	1,7	2,1	3,6	2,8	1,7	1,7	4,1	5,0
9. Privat bruttosparande — <i>Private gross savings</i>	21,1	18,3	14,9	20,2	21,1	22,5	25,1	22,3	21,7	21,0

1954, medan de privata investeringarna efter en relativ nedgång 1951 och 1952 först 1954 uppnått samma andel som 1950.

Det inhemska bruttosparandet är definitionsmässigt lika med summa bruttoinvesteringar plus bytesbalansens saldo. Enligt tabell 29 var det inhemska bruttosparandet i procent av bruttonationalprodukten störst 1951 för att under de efterföljande åren minska något. Nedgången i bruttosparandet är helt lokaliserad till den privata sektorn, vars höga sparkvot 1951 får ses i sammanhang med särskilt skogsindustriernas mycket goda exportkonjunktur detta år. Statens och kommunernas bruttosparande visar visserligen starka variationer inbördes, men det sammanlagda offentliga bruttosparandets andel har stigit år från år sedan 1950.

II: 6. Utvecklingen på kreditmarknaden

De förändringar i investeringsverksamheten som inträffade under 1954 motsvaras — och är även delvis betingade av — förändringar i kreditinstitutens in- och utlåning. Affärsbankernas inhemska utlåning ökade sålunda under 1954 med 1 146 miljoner kronor mot 185 miljoner kronor under 1953. Medan inlåningsöverskottet 1953 steg med 1 266 miljoner kronor, sjönk det 1954 med 250 miljoner kronor (jfr tabell II: 30). Förändringen i inlånings-

Tabell II: 30. Riksbankens och affärsbankernas transaktioner 1952—1954 — *Transactions by the Riksbank and the Commercial Banks, 1952—1954*

Miljoner kronor — *Changes in millions of kronor*

	1952	1953	1954
1. Riksbankens nettoköp av statspapper inkl. förändringar på statliga myndigheters checkräkning — <i>Government securities held by the Riksbank</i>	+319	— 297	+567
2. Affärsbankernas nettoköp av statspapper — <i>Government securities held by the commercial banks</i>	—127	+1 511	—255
3. Riksbankens transaktioner med utlandet — <i>Foreign exchange position of the Riksbank</i>	— 71	+ 335	—140
4. Affärsbankernas transaktioner med utlandet — <i>Foreign exchange position of the commercial banks</i>	+387	+ 82	+ 61
5. Riksbanken och affärsbankerna; diverse transaktioner — <i>Other transactions of the Riksbank and the commercial banks</i>	+170	— 100	—239
6. Summa — <i>Total (1—5)</i>	+678	+1 581	— 6
7. Ökning i allmänhetens inlåningsöverskott i affärsbankerna — <i>Surplus of deposits (+) and advances (—) to the Swedish public</i>	+220	+1 266	—250
8. Ökning i allmänhetens sedelinnehav — <i>Notes in circulation</i> ..	+458	+ 265	+244
9. Summa — <i>Total (7—8)</i>	+678	+1 581	— 6

överskottet har samband med de under 1954 ändrade formerna för statens upplåning. Statens totala upplåning var ungefär av samma storlek under de båda åren (1953: 1 142 miljoner kronor och 1954: 1 207¹ miljoner) men medan upplåningen under 1953 var så gott som helt förlagd till banksystemet, uppgick denna del av upplåningen under 1954 till endast 225 miljoner kronor. Ökningen i statens upplåning på kapitalmarknaden motsvaras av en minskning speciellt för kommunerna men också för företagen och mot slutet av året för hypoteksinstitutet.

Stegringen i affärsbankernas utlåning under 1954 har främst gått till byggnadsverksamheten och till gruppen industri, handel och samfärdsl. Ökning-

¹ Här ingår skattkammarväxlar till ett belopp av 200 miljoner kronor, som riksbanken övertog från riksgäldskontoret i samband med avvecklingen av Norrbottens järnverks AB krediter i riksbanken.

en i byggnadskreditiven under året uppgår sålunda till 447 miljoner kronor och bostadskrediterna till ca 125 miljoner d. v. s. sammanlagt ca 575 miljoner att jämföras med en ökning för motsvarande poster 1953 på ca 225 miljoner kronor. Ökningen av kreditiven är en följd både av omläggningen av bostadsbyggandets finansiering sommaren 1953, då bankerna övertog kommunernas kreditgivning, och av den stegrade byggnadsverksamheten. Därtill kommer att avlyftningen av kreditiven, sedan fastigheterna färdigställts, skett i något långsammare takt än normalt. Denna tröghet beror inte bara på att utrymmet på inteckningslånemarknaden varit begränsat utan till en del också på att ökningen av byggnadsvolymen synes ha orsakat dröjsmål med det rent tekniska färdigställandet av länehandlingarna. Svårigheterna på lånemarknaden accentuerades under hösten speciellt efter emissionen av det 4-procentiga statslånet som trängde undan andra låntagare på kapitalmarknaden. Avlyftningar till ett belopp av ca 70 miljoner kronor arrangerades mot slutet av 1954 genom s. k. triangelfaffärer mellan riksbanken, affärsbankerna och hypoteksinstituten. I vilken grad bostadsbyggandet påverkats av kreditsvårigheterna är svårt att avgöra, eftersom byggnadsverksamheten är direkt reglerad genom tillståndsgivningen och är beroende av arbetskraftstillgången. En nedgång i antalet påbörjade lägenheter inträffade under sista kvartalet 1954, och även under januari—februari 1955 var antalet nystartade byggen något lägre än under samma tid i fjol. Denna nedgång är det avsedda resultatet av skärpningen av byggnadsregleringen men det är möjligt att kreditsvårigheterna bidragit något till denna utveckling.

Den andra kategori låntagare som ökat sina bankkrediter under 1954 är, såsom ovan nämnts, gruppen industri, handel och samfärdsel. Utlåningsökningen till denna grupp, här kallad företagssektorn, uppgick under året till omkring 450 miljoner kronor mot 150 miljoner under 1953. Omsvängningen i företagens likviditetsställning är ännu mera markant, när hänsyn också tages till inlåningen. En stor del av inlåningsökningen under 1953 kan antas ha härrört från företagen. Enligt de visserligen ganska osäkra kalkyler som framlades i fjolårets vårrapport,¹ skulle insättningsökningen ha uppgått till ca 700 miljoner kronor. En liknande kalkyl för utvecklingen 1954 ger en inlåningsökning för företagen på 200 miljoner kronor. Medan alltså företagens nettofordringar på bankerna (inlåningsökning minus utlåningsökning) under 1953 steg med 550 miljoner kronor, minskade de under 1954 med 250 miljoner. Dessa uppgifter ger dock en något överdriven bild av förändringen i företagens nettoskuldsättning. Företagens upplåning på kapitalmarknaden synes nämligen ha varit lägre 1954 än 1953, vilket förklarar en del av den ökade bankutlåningen. Det överskottssparande, som företagen under 1953 via bankerna ställde till övriga sektorers förfogande, har alltså försvunnit under 1954, då företagen i stället torde ha tagit andra sektorers sparande i anspråk. Bakgrunden härtill är den tidigare skildrade ökningen i företagens bruttoinvesteringar under 1954 som varit något större än den samtida ökningen i deras bruttosparande (= vinster).

¹ Se Konjunkturläget våren 1954, *Meddelanden från konjunkturinstitutet*, Serie A: 25, s. 120.

För statens del förekom under 1954 inte några större förskjutningar mellan inkomster och utgifter, såsom också framgår av tabell II: 28 i föregående avsnitt (se sid. 161) över förändringarna i det finansiella sparandet inom olika sektorer, beräknat ur nationalbokföringen. Bortfallet av företagens inkomstöverskott synes — vid sidan av en mindre nedgång i valutareserven — främst ha kompenserats av att kommunernas finansiella sparande fortsatt att stiga. Deras insättningar i affärsbankerna, som steg med ca 400 miljoner kronor under 1953, steg i ytterligare ökad takt under 1954. Ökningen av det kommunala inlåningsöverskottet i affärsbankerna under 1953 och 1954 torde, på grund av att bankernas utlåning till kommunerna samtidigt sjunkit, ha uppgått till mellan 500 och 600 miljoner kronor per år. Förbättringen i kommunernas finansiella ställning under 1954 markeras ytterligare av att deras upplåning hos kapitalmarknadsinstituten enligt preliminära beräkningar var omkring 400 miljoner kronor lägre detta år än under 1953. Förbättringen av kommunernas finanser sammanhänger med uppbördssystemet som medför att kommunerna först under 1953 och 1954 kunnat tillgodogöra sig den ökning av skatteintäkterna, som föranletts av skatteunderlagets snabba stegring 1951 och 1952 (se härom närmare avsnitt II: 4, särskilt bilagan sid. 156).

Att den statliga upplåningen under 1954 i större utsträckning än under 1953 placerades på marknaden utanför bankerna berodde dels på att kommunernas lånebehov var mindre och därmed gav ökat utrymme för statlig upplåning dels på det i oktober emitterade 4-procentslånet. Syftet med detta lån var bl. a. att åstadkomma en överflyttning av medel från penningtill kapitalmarknaden. Incitamentet att omfördela placeringar från banktillgodohavanden till statsobligationer förstärktes av att bankernas inlåningsräntor inte höjdes. Betydelsen av denna effekt framgår av att de egentliga kapitalmarknadsinstitutionernas (d. v. s. försäkringsbolag, sparbanker, posten m. fl.) innehav av statspapper under 1954 steg med inte mer än ca 300 miljoner samtidigt som statens totala upplåning utanför affärsbankerna och riksbanken uppgick till omkring 950 miljoner. En del av skillnaden mellan dessa belopp beror på de i Schweiz upptagna lånen och på det i februari emitterade premielånet, tillsammans 280 miljoner kronor, men synbarligen har kommuner, företag, enskilda personer, kassor och stiftelser placerat betydande belopp i statsobligationer under 1954. Förutom genom inlåningsminskningen reducerades bankernas utlåningskapacitet också genom att avlyftningen av byggnadskreditiv och andra krediter till kapitalmarknaden försvårades när den statliga upplåningen absorberade en stor del av placeringsbehovet på denna marknad.

För affärsbankerna medförde utvecklingen under 1954 sålunda en minskning i deras likviditet i första hand på grund av utlåningsexpansionen, men också genom de påfrestningar som inbetalningarna på statens 4-procentiga obligationslån innebar, och genom trögheten i avlyftningen av byggnadskreditiven. Likviditetskvoten för banksystemet i dess helhet (definierad enligt överenskommelsen med riksbanken) sjönk mellan december 1953 och decem-

ber 1954 från 38,0 till 32,6 procent. I början av innevarande år förnyade riksbanken sin rekommendation till kreditinstituten att tillämpa de riktlinjer för kreditpolitiken som uppdragits i tidigare överenskommelser, vilket med hänsyn till bankernas försämrade likviditet innebär en skärpning av kreditrestriktionerna i den mån de uppställda likviditetstalen kommer att uppnås.

Under första kvartalet 1955 har affärsbankernas inhemska utlåning stigit med 290 miljoner kronor mot 541 miljoner kronor under samma tid i fjol. För inlåningen är motsvarande värden 127 respektive 431 miljoner. Affärsbankernas utlåningsöverskott har sålunda varit större i år än 1954 och fjolårets successiva försämring av likviditeten har därmed fortsatt. Delvis sammanhänger detta med statens säsongmässiga inkomstöverskott som under första kvartalet i år uppgått till totalt ca 260 miljoner kronor mot 120 miljoner kronor i fjol. Å andra sidan har minskningen i valutareserven varit avsevärt mindre i år än i fjol. Utlåningsökningen liksom — under mars månad — inlåningsminskningen torde bl. a. ha gått till att finansiera den stegrade importen och den lagerökning som kan antas ha följt med stagnationen av exporten under denna månad. Däremot uppgår ökningen i byggnadskreditiven för hela kvartalet räknat till endast 15 miljoner kronor mot 98 under samma kvartal i fjol.

Beträffande de anspråk som olika sektorer kan väntas komma att ställa på kreditmarknaden under 1955, föreligger först en betydande minskning i det statliga lånebehovet.¹ Å andra sidan kan en viss ökning av den kommunala upplåningen väntas på grund av en rätt väsentlig minskning i kommunernas skatteintäkter beroende på att den under 1955 utbetalade avräkningslikviden avseende 1953 års slutliga skatt är väsentligt mindre än motsvarande utbetalning under 1954. Företagssektorns lånebehov är däremot svårare att prognosticera. Det har ovan framhållits att en försämring av företagets likviditet inträffade under fjolåret. Huruvida denna kommer att fortsätta beror både på den allmänna konjunkturutvecklingen och på de förskjutningar i sparandets sammansättning som kan inträda under året. De höjda lönekostnaderna medför — om någon större höjning av prisnivån icke inträder — en pressning av företagets vinstmarginaler. Minskningen i företagssparandet kommer då att motsvaras av ökat statligt och sannolikt även ökat personligt sparande. Det är såsom närmare utvecklas i denna rapports slutkapitel också möjligt att det föreliggande efterfrågeöverskottet i den svenska ekonomin föranleder en importökning som medför en avtappning av valutareserven. Med sparandeterminologin kan detta beskrivas som att utlandet »tillskjuter» sparande. Den här skisserade utvecklingen innebär en minskning av företagets självfinansieringsförmåga. Upprätthållandet av en oförändrad investeringsvolym förutsätter då en ökning av företagskrediterna. Om en sådan icke kommer till stånd, skulle en minskning av företa-

¹ Enligt finansplanen i årets statsverksproposition beräknas lånemedelsbehovet till c:a 500 miljoner kronor under budgetåret 1955/56, d. v. s. en minskning med närmare 1 200 miljoner i jämförelse med innevarande budgetår.

gens investeringar inträffa under förutsättning att den här antagna förskjutningen i sparandets sammansättning äger rum. Variationer i företagens förmåga till självfinansiering medför att förändringar i kreditvolymen inte står i något enkelt förhållande till förändringar i investeringsvolymen, varför den realekonomiska innebörden av utvecklingen på kreditmarknaden inte kan utläsas ur bankernas balanser.

Under pressläggningen av denna rapport har beslutet att emittera ett statligt obligationslån med 4,5 procents ränta och höjningen av riksbankens diskonto från 2 3/4 till 3 3/4 procent meddelats. Åtgärderna har kommit till som ett led i strävandena att begränsa den efterfrågeökning både för konsumtions- och, trots investeringsavgiften, för investeringsändamål som förutses under 1955. Inbetalningarna på det nya statslånet kommer att medföra en ytterligare nedgång i affärsbankernas likvida tillgångar, vilken inträffar samtidigt som bankerna har sin säsongmässiga likviditetsförsämring genom att staten under årets första hälft har större inkomster än utgifter och genom att en valutaavtappning normalt äger rum vid denna tid. På grund av de förmånliga villkoren torde staten med det nya lånet komma att absorbera en betydande del av kapitalmarknadens placeringsbehov och därmed begränsa bl. a. kommunernas lånemöjligheter på denna marknad. Den minskning av kommunernas inkomster vilken, såsom tidigare nämnts, inträder under 1955, kommer sannolikt att medföra att de kommunala investeringarna i viss utsträckning finansieras genom uttag av de mycket stora kommuninsättningarna i bankerna. Även på denna väg minskas alltså bankernas utlåningskapacitet till näringslivet.

Redan före den senaste skärpningen av kreditpolitiken låg bankernas likviditetskvoter, såsom nämnts ovan, under de i riksbankens rekommendationer uppställda kvottalen. Ett uppfyllande av dessa likviditetstal samtidigt med en minskning av de likvida tillgångarna förutsätter en betydande krympning av bankernas ut- och inlåning. Den kombination av ökade kreditbehov och minskade kreditmöjligheter som för företagens del kunde förutses under 1955 redan innan de senaste penningpolitiska åtgärderna vidtogs, har nu blivit ännu mer markerad och därmed också pressen på företagens investeringsefterfrågan. Någon minskning i företagens efterfrågan på kredit bör också inträda som följd av höjningar av bankernas utlåningsräntor. De förändringar i det allmänna ränteläget som diskontohöjningen och det 4,5 procentiga statslånet kommer att medföra, är emellertid inte kända i skrivande stund.

Även konsumtionsefterfrågan torde komma att påverkas av de vidtagna åtgärderna. I den mån dessa medför en dämpning av konjunkturen, kan stegringstakten i inkomstökningen både vad gäller löneglidning och rörelseinkomster väntas bli lägre. Den aviserade premieringen av det personliga sparandet kan öka sparbenägenheten. En stimulans till ökat sparande föreligger också i den mån stegrade räntekostnader gör snabbare amorteringar eftersträvarsvärda. Den viktigaste effekten på det personliga sparandet i detta sammanhang uppstår dock sannolikt genom den ökade restriktivitet som bankerna kan väntas visa i beviljandet av konsumtionskrediter.

Avd. III. Det aktuella konjunkturläget

Sammanfattande översikt och problemställningar

III: 1. Det internationella uppsvingets balansproblem

Det ekonomiska läget i de västeuropeiska länderna har under 1954 präglats av ett allmänt konjunkturuppsving. I Italien, Nederländerna och Västtyskland började detta redan mot slutet av 1952 för att under loppet av 1953 sprida sig även till övriga länder, sist till Frankrike och Belgien. En anpassningsprocess hade då skett efter de primära konjunktursvängningar som kan ledas tillbaka till Koreakrigets utbrott och den därigenom framkallade spekulationskonjunkturen. I ett tidigare avsnitt har beskrivits, hur konjunktursvängningarna berört olika näringsgrenar och hur 1952 kan karakteriseras som ett stagnationsår för Västeuropas ekonomi. Denna stagnation kan huvudsakligen förklaras av svängningar i lagerpolitiken och en allmän nedgång i exporten. Över huvud taget råder ett ganska nära samband mellan export och industriproduktion i de västeuropeiska länderna med deras stora utrikeshandel. Export och industriproduktion har också utvecklats relativt parallellt i den ännu synbarligen obrutna konjunkturuppgången. Den under de senaste åren ökade frigörelsen av handeln mellan de västeuropeiska länderna har medfört en tendens till snabbare konjunkturspridning inom Västeuropa via utrikeshandeln.

Uppsvinget i Västeuropa från 1953 till 1954 återspeglas tydligast i siffrorna över den stigande produktionen. OEEC-ländernas samlade industriproduktion steg med 9 procent i volym mellan dessa år mot endast 5 procent från 1952 till 1953. Sjunkande arbetslöshet, relativt stabila priser och ökad utrikeshandel med flertalet länderområden är också kännetecknande för den ekonomiska utvecklingen i Västeuropa 1953—1954, även om bilden i dessa tre avseenden icke är fullt enhetlig. Arbetslösheten sjönk sålunda icke i alla länder, exempelvis ej i Frankrike och Italien. En viss stegring i levnadskostnaderna förekom i flera länder. Utrikeshandeln med Nordamerika utvecklades ogynnsamt. Tar man emellertid även hänsyn till att de västeuropeiska ländernas guld- och dollarreserver fortsatte att stiga under fjolåret, måste år 1954 i dess helhet betraktas som sällsynt gynnsamt i västeuropeisk efterkrigsekonomi.

Expansionen i den västeuropeiska ekonomin har under åren 1953—1954 betingats av en ökad efterfrågan såväl för export som från hemmamarknaden. De transoceana råvaruländernas import från Västeuropa ökade starkt andra halvåret 1953, sedan tidigare införda importrestriktioner där hade lättats. Västeuropas export till dessa länder består främst av verkstadsprodukter samt en rad andra manufakturade varor, främst textilier.

Ökad liberalisering av handeln inom Västeuropa bidrog till en stark uppgång även av denna. Inom de västeuropeiska länderna förekom vidare i allmänhet en ökning i bostadsbyggandet, en från slutet av 1953 starkt ökande investeringsverksamhet inom industrin samt ökande privata konsumtionsutgifter främst för varaktiga konsumtionsvaror, bl. a. bilar. Med hänsyn till efterfrågeökningens karaktär är det naturligt, att det främst varit kapitalvaruindustrierna som svarat för ökningen av industrins produktion från 1953 till 1954. De traditionella konsumtionsvaruindustrierna har haft svårare att hävda sig, speciellt mot slutet av fjolåret. Slutligen bör nämnas, att spekulationer i lagerbildning i stort sett torde ha saknats under större delen av 1954 — prisutvecklingen har också varit relativt lugn. Järn och stål utgör dock ett undantag. Det starka uppsvinget och pristsegringarna inom detta varuområde mot slutet av 1954 har sannolikt varit förenat med strävan från förbrukarnas sida att bygga upp lagren för att trygga sin förbrukning av dessa halvfabrikat.

Såsom ovan nämnts, har *handeln med Nordamerika* utgjort en svaghet i Västeuropas ekonomiska utveckling under 1954. Åren 1952 och 1953 stod den internationella handeln under inflytande av goda konjunkturer i Förenta staterna. Dess bytesbalans utvecklades i för de västeuropeiska länderna gynnsam riktning 1951—1953 genom krympande överskott. När konjunkturläget i Förenta staterna och Västeuropa skiftade 1953/1954, ledde den nya konstellationen med Västeuropa som högkonjunktumråde till ett ökat överskott i Förenta staternas utrikeshandel, vars verkningar på de västeuropeiska ländernas valutareserver dock fortfarande neutraliserades av Förenta staternas rustningsutgifter i Europa och ekonomiskt bistånd av olika slag. Någon balans i Västeuropas kommersiella betalningar med Förenta staterna föreligger sålunda ännu icke.

Visserligen har Västeuropas reserver av guld och dollar stigit med 3,7 miljarder dollar genom transaktioner med Förenta staterna under perioden januari 1952—december 1954, men samtidigt har ovannämnda extraordinära tillskott från Förenta staterna till Västeuropa (inkl. västeuropeiska besittningar) utgjort 7,2 miljarder dollar. Även om handeln med Förenta staterna i och för sig spelar en relativt underordnad roll i Västeuropas utrikeshandel, vilket framgår av den olikartade utvecklingen av Västeuropas totala handel och dess handel med dollarområdet under perioden 1951—1954, har den dock en väsentlig betydelse för den »internationella likviditeten». Storbritanniens aktuella betalningsproblem har återspeglats just i sjunkande guld- och dollarreserver, delvis via en försvagning av sterlingområdets bytesbalans med andra länder.

Konjunkturutvecklingen i Förenta staterna har karakteriserats av en påtaglig återhämtning sedan mitten av 1954. Den tidigare avmattningen berodde dels på en minskning av rustningsutgifterna, dels på en nedgång i efterfrågan på varaktiga konsumtionsvaror. Sedan mitten av 1954 har efterfrågan på varaktiga konsumtionsvaror börjat stiga, samtidigt som nedgången i rustningsutgifterna upphört. Liksom fallet var under den tidigare

avmattningen, har även återhämtningen till icke ringa grad varit lokaliserad till bilindustrin samt — delvis därigenom — till järn- och stålindustrin. Dessutom har ökningen i bostadsbyggandet bidragit till återhämtningen. Arbetslösheten är dock alltså ganska betydande i Förenta staterna. Även om den ekonomiska utvecklingen gått mot ökad produktion sedan mitten av 1954, är det alltså svårt att peka på tillräckligt många gynnsamma faktorer på efterfrågesidan för att kunna förutspå en högkonjunktur, där det amerikanska näringslivet arbetar med fullt utnyttjande av anläggningar och arbetskraft. Regeringen i Förenta staterna, vars psykologiska offensiv med upprepade uttalanden av tillförsikt var ett uppmärksammat inslag under avmattningen första halvåret 1954, har nu hävdad, att Förenta staterna snarast befinner sig i ett för snabbt uppsving. Så länge ingen ny konjunkturstimulans tillkommer via den ekonomiska politiken eller från den privata sektorn av samhällsekonomin, synes dock risk föreligga för en icke oväsentlig fortsatt arbetslöshet under året.

Även om återhämtningen av Förenta staternas industriproduktion skulle leda till en ökning av importen, kan man icke med säkerhet räkna med en lika gynnsam kommersiell bytesbalans för Västeuropa gentemot Förenta staterna i år som under 1953, bl. a. på grund av det förändrade relativa konjunkturläget genom konjunkturuppsvinget i Västeuropa. Andra faktorer, bl. a. liberalisering av dollarhandeln i vissa västeuropeiska länder kan också leda till ökad import från Förenta staterna.

En andra svaghet i de västeuropeiska ländernas eljest gynnsamma läge 1954 gäller, även den, utrikeshandeln. Mot slutet av året visade bytesbalanserna tendenser att försämrast. Orsakerna till detta var i vissa länder (t. ex. Storbritannien och Danmark) en försämring i relationen mellan export- och importpriser (bytesförhållandet) samt, mera allmänt, en i förhållande till exporten ökande importvolym som följd av den starka inhemska efterfrågeökningen. Försämringen av *bytesförhållandet* sammanhänger bl. a. med råvaruprisernas utveckling. Dessa nådde en toppnivå första kvartalet 1951 och föll sedan i allmänhet successivt fram till slutet av 1953. Färdigvarupriserna däremot har både vad gäller maskiner och konsumtionsvaror stigit under hela perioden 1950—1953 för att sedan stabiliseras. För länder med större del av färdigvaror i export än i import har detta betytt förbättrade bytesförhållanden under perioden 1951—1953 efter en stark försämring 1950—1951. För västeuropeiska länder med betydande råvaruexport har motsatt utveckling av bytesförhållandet ägt rum med förbättring 1950—1951 och senare en försämring.¹ Givetvis måste ett sådant generellt omdöme modifieras med hänsyn till den typ av råvaror som ingår i export och import. Råvarupriserna har nämligen utvecklats något olikartat för industriråvaror och vissa livsmedel. Den speciella prishaussen för kaffe, te och kakao mot slutet av 1953 verkade exempelvis försämrade

¹ Till den förra gruppen av länder med successivt förbättrade bytesförhållanden 1951—1953 hör Storbritannien, Frankrike, Italien, Schweiz, Danmark och Västtyskland. Till den senare Belgien, Portugal, Norge, Sverige, Finland och Österrike.

på alla västeuropeiska länders bytesförhållande. Från början av 1954 har råvarupriserna på metaller, kautschuk m. m. i stort sett varit stigande. Priserna på kaffe, te och kakao åter har på sista tiden varit fallande. Också andra jordbruksprodukter har under senaste månaderna visat svagare prisutveckling.

Uppsvinget i Västeuropas industriproduktion och återhämtningen i För-
enta staterna har stegrat efterfrågan på industriråvaror, framför allt för kapitalvaruindustrierna. Om produktionsökningen inom industrien och byggnadsverksamheten fortsätter, synes det rimligt att vänta en stigande prisnivå på vissa varuområden. Järn- och stålpriserna har exempelvis höjts kraftigt sedan mitten av 1954. Å andra sidan verkar svaghets-tendenserna inom konsumtionsvaruindustrierna och prisutvecklingen på kaffe, te och kakao i motsatt riktning. Även om man därför icke bör räkna med alltför stora förskjutningar i den genomsnittliga råvaruprisnivån, kan den relativt oenhetliga prisutvecklingen ge icke oväsentliga utslag i vissa länders bytesförhållande. Eftersom den statliga lagringspolitiken i olika länder spelar en viss roll i utvecklingen, försvåras dock en framtidsbedömning.

Farhågor för ytterligare påfrestningar på bytesbalansen har uppstått i flera länder även till följd av den *inhemska utvecklingen*, sedan efterfråge-
ökningen tenderat att ge upphov till en mer utpräglad överkonjunktur. Likartade uttryck för denna oro kan registreras från den ekonomiska debatten i olika länder. De grova dragen i de tankegångar som framförs är följande. En ökad inhemsk efterfrågan vänder sig delvis mot importerade varor. Ju närmare full sysselsättning näringslivet befinner sig, desto större blir den del av efterfrågeökningen som vänder sig mot importen. I en högkonjunktur finns därtill risk för importökning till följd av pris- och lagerspekulationer. Samtidigt tar den ökade inhemska efterfrågan potentiella exportvaror i anspråk. En inhemsk löne- och prisspiral, förlängda leveranstider m. m. kan dessutom försvaga konkurrensläget mot utlandet.

Nuläget är emellertid splittrat. I Storbritannien och de skandinaviska länderna, där arbetslösheten redan förut var låg, har balansstörningarna inträffat tidigast. En skärpt ekonomisk politik har i olika etapper införts i dessa länder med början i Danmark i september 1954. Åtgärderna har fått större omfattning sedan början av år 1955. I Storbritannien har man höjt diskontot i två etapper, vidtagit vissa sannolikt mera symboliska inskränkningar i avbetalningsköpen av varaktiga konsumtionsvaror samt infört stödoperationer för det transferabla pundet. I de skandinaviska länderna har åtgärderna spelat över ett större register med exempelvis indirekt beskattning kombinerad med utdelning av sparobligationer för att hålla tillbaka konsumtionen som i Danmark och penningpolitiska och finanspolitiska åtgärder för att dämpa investeringsverksamheten som i Norge.

I andra västeuropeiska länder har utvecklingen icke ännu lett till fullt kapacitetsutnyttjande. Arbetskraftreserver finns ännu i länder som Belgien, Italien och Västtyskland. Expansionen av det västtyska näringslivet har fortsatt på de flesta områden, även om också här kapitalvaruindustrierna

dominerar utvecklingen. En överbalanserad utrikeshandel har gett Väst-tyskland en hög valuta-reserv. Mot slutet av fjolåret visade dock överskot-ten i utrikeshandeln en tendens att avta i storlek. Denna tendens har för-stärkts under de första månaderna 1955. Frånsett vissa svaghetstecken inom textilindustrin synes uppsvinget inom den västtyska ekonomin ha fortsatt i början av år 1955. Till en del anses det västtyska uppsvinget byg-ga på förväntningar inför en kommande upprustningskonjunktur.

Den ur svensk exportsynpunkt avgjort betydelsefullaste enskilda mark-naden i Västeuropa är den brittiska. Därför är Storbritanniens ekonomiska läge av speciell vikt för Sverige. Detta framgick tydligt exempelvis 1951—1952, då pundkrisen ledde till importrestriktioner i Storbritannien, vilket verksamt bidrog till den svenska exportens nedgång och produktionsminsk-ningen inom svensk skogsindustri under 1952. I Storbritannien har liksom i många andra länder bytesbalansen under 1954 försämrats, bl. a. gentemot Förenta staterna. För hela sterlingområdet visade de löpande betalningarna (inklusive militär hjälp) mot övriga länder ett överskott på endast 7 mil-joner pund 1954 mot 325 miljoner 1953 — för enbart Storbritanniens del förbyttes överskottet 1953 på 44 miljoner i ett underskott på 109 miljoner 1954. För såväl sterlingområdet i dess helhet som Storbritannien faller för-sämringen i de löpande betalningarna gentemot länder utanför sterlingområ-det framför allt på andra halvåret 1954. Det är ännu för tidigt att yttra sig om verkningarna av den räntehöjning som ägt rum i Storbritannien. Viktigt är emellertid, att den ekonomiska politiken i Storbritannien — liksom för öv-rigt även i Danmark och Norge — syftar till en påverkan av bytesbalansen i riktning mot ökad export och relativt minskad import. I den mån nu vid-tagna eller senare skärpta ekonomiskt-politiska åtgärder lyckas uppnå detta mål, kommer det alltså att få ogynnsam inverkan på andra länders bytes-balans. Ur svensk synpunkt är det emellertid värt att notera, att papper och massa som är en stor svensk exportvara i handeln med Storbritannien, torde komma att frilistas under 1955.

Det betalningsproblem vartill ansatser sålunda förefinns i vissa västeuro-peiska länder, är samma typ av problem som varit aktuellt under hela efter-krigstiden — problemet om det balanserade uppsvinget. Förskjutningar i konjunkturläget mellan olika länder skapar lätt tendenser till rubbningar i bytesbalansen. Sådana svårigheter uppkommer givetvis icke bara under ett uppsving utan vid varje typ av konjunkturkonstellation, när relativa för-skjutningar äger rum av konjunkturläget mellan olika länder. De uppkom-mer dock lättare under ett fullt utnyttjande av produktionskapaciteten i vissa länder, eftersom effekten på importen av en förändring i efterfrågan då är hög. Länder med starkare konjunkturuppsving än andra får lätt un-derskott i bytesbalansen och måste dämpa den inhemska konjunkturen. Län-der med svagare konjunkturer får överskott och får valutamässigt utrymme för en kraftigare expansion. Det kan vara svårt att få en växelverkan mel-lan olika länder utan störningar, speciellt om likviditeten i betalningarna gentemot utlandet icke är tillfredsställande. Dessutom föreligger ofta en

ovillighet att just under ett konjunkturuppsving tolerera en nedgång i valutareserverna, vilka då i stället anses böra byggas upp, för att den inhemska konjunkturen skall kunna vidmakthållas under avmattning i andra länder. Det är dock givet att icke alla länder på detta sätt samtidigt kan utöka sina valutareserver. Bland de länder som byggt upp en stark valutaposition under de senaste åren märks framför allt Västtyskland. Skulle efterfrågan inom Västtyskland fortsätta att öka i snabb takt och tillräckligt för att via ökad import eliminera överskottet i den västtyska bytesbalansen, skulle detta i nuvarande läge innebära en gynnsam utveckling ur allmän västeuropeisk synpunkt.

I nuvarande läge, då konvertibilitetssträvandena fortsätter, blir även den valutamässiga beredskap som anses behövas inför en eventuell allmän konvertibilitet i de västeuropeiska länderna, en faktor som gör olika länder lyhörda för försämringar i bytesbalansen. Danmark och Norge är typexempel på detta. Outnyttjade kreditkvoter i EPU och en guld- och dollarreserv gör, att dessa länder i och för sig icke har aktuella likviditetsbekymmer i betalningarna mot utlandet. Möjligheten av en allmän konvertibilitet och en upplösning av EPU med därav följande likvidering av krediterna från EPU inom en icke alltför avlägsen framtid skulle däremot för dessa länder kunna medföra vissa likviditetsproblem.

Mot bakgrunden av vad som sagts i föregående avsnitt av rapporten kan sålunda följande sammanfattande bild tecknas av den sannolika internationella ekonomiska utvecklingen under det närmaste halvåret — under förutsättning att inga väsentliga förändringar inträffar i det politiska läget. Uppsvinget i Västeuropa torde komma att fortsätta ännu någon tid och synes vad industrin beträffar bli alltmer koncentrerat till kapitalvaruindustrierna, där dock en eventuell lagerbildningskonjunktur för järn och stål gör läget ovisst inom denna industrigen. I den mån näringslivet närmar sig fullt kapacitetsutnyttjande i olika länder, har man anledning vänta en avsaknade takt i produktionsökningen. I riktning mot en dämpning av takten i uppsvinget verkar en restriktivare ekonomisk politik i flera länder samt en försvagning av vissa faktorer som på efterfrågesidan spelat en aktiv roll för konjunkturuppgången. Frånsett eventuella kapacitetsgränser kan exportökningen för de västeuropeiska länderna sålunda knappast under hela året väntas fortsätta i samma takt som tidigare med hänsyn till förhållandena på olika avsättningsmarknader. Varken de transoceana sterlingländerna eller Latinamerika synes av valutamässiga skäl erbjuda samma möjlighet till exportökning för Västeuropa under 1955 som under 1954 — redan under andra halvåret 1954 avtog ökningstakten i exporten till dessa områden väsentligt. Därtill kommer de akuta importproblemen i Danmark, Norge och Storbritannien. Ju längre året fortskrider desto större risker synes därför föreligga för ökade störningar på utrikeshandels område. En ökad konkurrens på världsmarknaderna under året torde vara att vänta.

Den enhetlighet i konjunktursvängningarna i de olika västeuropeiska länderna som i viss mån präglade tiden efter Koreakrigets utbrott och framför

allt 1954, synes emellertid komma att förbytas i en mer splittrad konjunktur, vad gäller förändringarnas styrka och riktning. Detta hindrar givetvis icke, att olikheter mellan olika länders relativa konjunkturläge kan komma att utjämnas. Närmast torde ett fortsatt uppsving i Västtyskland med dess större realekonomiska och valutamässiga utrymme och en dämpad takt i konjunkturuppgången i Storbritannien vara att vänta. Den bild av tidigare enhetlighet efter Koreakrigets utbrott och tendensen till större splittring i utvecklingen för närvarande, som sålunda kan konstateras för konjunkturläget i de västeuropeiska länderna, gäller även för råvaruprisområdet. Detta kan komma att leda till återverkningar på bytesförhållandet i motsatta riktningar i olika länder. Storleken av dessa återverkningar kan dock icke nu bedömas. En viss pris- och lönestegring kommer sannolikt att ske under året i flertalet västeuropeiska länder som en följd av det tidigare och ännu pågående uppsvinget. Skulle läget i Förenta staterna vändas i en markerad högkonjunktur med låg arbetslöshet, skulle detta kunna förbättra likviditetsutvecklingen i övriga länder men samtidigt innebära ytterligare inflationsstimulans. Sannolikheten för mer än ett måttligt fortsatt uppsving i Förenta staterna synes emellertid icke särskilt stor.

III: 2. Det ekonomiska läget i Sverige vid årsskiftet 1954/55

A. Konjunkturindikatorer

Konjunkturutvecklingen i Sverige under 1954 gick i tydligt expansiv riktning. Jämviktsstörningar i samhällsekonomin brukar främst kunna avläsas i bytesbalansen, lagerutvecklingen och prisutvecklingen. Endast vad avser bytesbalansen, gav utvecklingen under fjolåret vissa indicier på balansrubbnings genom omslaget från ett överskott i bytesbalansen på ca 330 miljoner kronor under 1953 till ett underskott på ca 150 miljoner kronor under 1954. Den registrerade lagerminskningen stannade vid 160 miljoner kronor mot 260 miljoner 1953, och priserna var i stort sett stabila.

Såväl investeringarna som konsumtionen ökade kraftigt från 1953 till 1954. De privata bruttoinvesteringarna steg sålunda med i runt tal 10 procent volym, medan de offentliga investeringarna ökade med ungefär 7 procent. Den totala konsumtionen steg med 4—5 procent i volym inom både den privata och offentliga sektorn. Den ökade användningen av varor och tjänster inom landet samt den med 8 procent ökade exportvolymen av varor och tjänster motsvarades på tillgångssidan av en femprocentig uppgång i den totala produktionsvolymen jämte en ökning av importvolymen med 13 procent.

Det var dock redan vid utarbetandet av institutets höstrapport 1954 klart, att en fortsatt ökning av efterfrågan i samma takt som under 1952—1954 skulle medföra betydande risk för vissa rubbningar i den samhällsekonomiska balansen. En viss uppfattning om konjunkturutvecklingen under 1954

Diagram III:1. Konjunkturindikatorer 1949—början av 1955

Anm: Mättenheterna för de olika serierna är:

1. Index: 1949 = 100.
2. Procent av medlemsantalet.
3. Procent av medlemsantalet.
4. Antal ansökningar om arbete på 100 lediga platser
5. Miljoner kronor.

6. Miljoner kronor.
7. Index: pari = 100.
8. Index: 1935 = 100.
9. Index: 1935 = 100.
10. Index: 1949 = 100.
11. Index: 1949 = 100.

och konjunkturläget vid årsskiftet 1954/55 kan erhållas från säsongrensade serier i den ekonomiska månads- och kvartalsstatistiken. I institutets rapport »Konjunkturläget våren 1954» presenterades resultatet av ett försök att genom säsongrensning av konjunkturkänsliga serier få fram konjunkturindikatorer över den aktuella konjunkturutvecklingen. Här presenteras nu i diagram 1 i stort sett samma — delvis säsongrensade — serier.¹

Tre serier har visat sig vara speciellt konjunkturkänsliga under efterkrigstiden, nämligen ansökningar om byggnadstillstånd från industrin (5), antal ansökningar om arbete på 100 lediga platser (4) samt aktieindex (7). Utvecklingen för dessa är ej helt entydig. Ansökningar om byggnadstillstånd stagnerade vid mitten av 1954 på en relativt sett hög nivå och har sedan snarast visat en svagt nedåtgående tendens. Vad däremot beträffar ansökningar om lediga platser samt aktieindex pekade dessa oförändrat på en fortlöande konjunkturuppgång hela 1954, och den fortsatte i början av 1955.

Industriproduktionen (8), och främst då kapitalvaruproduktionen (9), steg successivt under 1954. Den senare serien visade en mycket kraftig stegring speciellt andra halvåret 1954. Exportvolymen (11), som började stiga vid slutet av 1952, har expanderat i tämligen jämn takt under 1953 och 1954 dock med en viss stagnation andra halvåret 1954. Importvolymen (12) däremot som ej började stiga förrän vid mitten av 1953, visade en mycket kraftig stegring under senare delen av fjolåret. Det har sålunda förekommit en tydlig tidsförskjutning i uppgången, vad beträffar export och import. Detta är också en naturlig utveckling, när som nu exporten spelat en aktiv roll i konjunkturförbättringen.

Övriga indikatorer i diagram 1 avspeglar likaså konjunkturuppsvinget under 1954. Affärsbankernas utlåning till allmänheten (6) steg sålunda kraftigt under hela 1954. Vad slutligen arbetslösheten beträffar, har konjunkturuppgången under 1954 kommit till synes både i serien över arbetslösheten inom industrin (3) och över arbetslösheten inom byggnadsverksamheten (2). Liksom ansökningarna om arbete var arbetslösheten inom industrin under 1953 ganska konstant. Det var detta som för ett år sedan i vårrapporten 1954 ansågs utgöra ett osäkerhetsmoment vid bedömningen av uppsvingets karaktär och styrka. Över huvud taget synes ännu inte föreligga samma grad av överkonjunktur på arbetsmarknaden som vid tidigare högkonjunkturtoppar under efterkrigstiden. Arbetsmarknadsläget på våren 1955 karakteriseras dock allmänt av hög sysselsättning. Särskilt vad beträffar metall- och verkstadsindustrin rapporteras brist på arbetskraft. Framför allt gäller denna yrkesarbetare men i viss utsträckning även den icke utbildade arbetskraften. Inom textilindustrin synes tidigare förekommande korttidspermitteringar visa en tendens att minska; inom konfektionsindustrin föreligger på många håll brist på arbetskraft. Utvecklingen på byggnadsarbetsmarknaden präglas av säsongförändringen — den vinterarbetslöshet som förekommit är på väg att försvinna. Arbetslösheten inom detta område har i vinter varit,

¹ Nya metoder för säsongrensningen har i ett antal fall lett till något avvikande resultat från tidigare försök, ehuru totalbilden över utvecklingen 1953 är oförändrad.

Tabell III: 1. Det ekonomiska läget kring årsskiftet 1954/1955
Procentuella förändringar från föregående år samma period

	1953	1954	4 kv. 1953	4 kv. 1954	1955	
					%	Antal medtagna månader
<i>Priser</i>						
Partipriser, noteringar	- 6	± 0	- 4	+ 1	+ 2	3
Importpriser, »	- 9	± 0	- 6	+ 2	+ 2	3
Exportpriser, »	-13	- 1	- 1	- 1	+ 1	3
Konsumentpriser	+ 1	+ 1	± 0	+ 1	+ 1	3
Byggnadskostnader	- 2	- 1	- 2	- 1	+ 1	2
Tramprakter	-10	+ 4	+ 3	+ 17	+24	3
<i>Produktion</i>						
Industriproduktionens volym	+ 1	+ 4	+ 4	+ 4	+ 6	2
Industriell förbrukning av el. energi, KWh	+ 7	+ 9	+ 9	+ 7	+ 8	2
Göt och stålgiutgods, kvantitet	+ 6	+ 4	+ 8	- 1	..	
Handelsfärdigt järn och stål, kvantitet	+ 7	+ 8	+ 6	+ 9	..	
Pappersmassa (sulfat och sulfat), kvan- titet	+ 7	+ 12	+ 21	+ 8	+ 4	3
Papper och papp, kvantitet	+12	+ 14	+ 25	+ 9	..	
Vävnader, kvantitet	+10	- 1	+ 11	- 5	..	
Läder och skinn, kvantitet	+ 8	- 13	- 12	- 7	..	
<i>Investering</i>						
Inkomna ansökningar om byggnads- tillstånd från industrin, milj. kr. .	+ 6	+121	+103	+ 77	+ 7	3
Inkomna ansökningar om byggnads- tillstånd från handeln, milj. kr. .	+63	+ 58	+136	+ 36	+ 3	3
Lägenheter i pågående nybyggnader i 53 städer, antal	+16	+ 8	+ 20	+ 1	- 3	2
Beräknad tillförsel av handelsfärdigt järn och stål, kvantitet	- 9	+ 14	+ 10	+ 13	..	
Import av maskiner, milj. kr.	- 6	+ 8	- 4	+ 14	+15	3
Fartyg under byggnad för registrering i Sverige, bruttoton	+ 4	- 15	- 16	± 0	..	
Nyregistrerade lastbilar, antal	+12	+ 16	+ 8	+ 19	+ 3	2
<i>Arbetsmarknaden</i>						
Genomsnittlig timförtjänst för vuxna manliga industriarbetare	+ 4	+ 4	+ 3	+ 5	..	
Antal anställda industriarbetare	- 3	+ 2	- 1	+ 2	..	
Arbetslöshetsprocent i industrifack- förbunden	+27	- 5	+ 29	- 18	..	
Arbetslöshetsprocent i byggnadsfack- föreningar i större städer	+21	- 15	- 41	- 29	-24	3
<i>Konsumtion</i>						
Omsättningen i enskilda detaljhandeln: samtliga branscher, värde	+ 1	+ 3	+ 2	+ 3	..	
skohandeln, värde	+ 3	+ 3	+ 1	+ 7	- 1	3

(forts.)

(Tabell III: 1, forts.)

	1953	1954	4 kv. 1953	4 kv. 1954	1955	
					%	Antal medtagna månader
textilhandeln, värde	- 1	+ 1	+ 2	+ 5	+ 6	3
Omsättningen av tobaksvaror, värde.	+ 7	+ 4	+ 4	+ 5	+ 3	3
Omsättningen av rusdrycker, värde..	+ 4	+ 9	+ 6	+ 12	+ 9	2
Nyregistrerade personbilar, antal	+47	+ 66	+ 4	+142	+ 2	3
<i>Utrikeshandeln</i>						
Import av varor, cif, värde.....	- 9	+ 13	+ 4	+ 14	+20	3
Export av varor, fob, värde	- 6	+ 7	+ 4	+ 6	+16	3
Importvolym	± 0	+ 13	+ 12	+ 13	..	
Exportvolym	+ 8	+ 9	+ 6	+ 7	..	
Medelpriser för import	- 9	± 0	- 7	+ 2	..	
» » export	-13	- 1	- 2	- 0	..	
Exportpriser/importpriser	- 5	- 1	+ 5	- 2	..	
<i>Trafik</i>						
SJ:s godstrafik, tonkilometer	- 6	+ 2	- 1	+ 10	..	
Beställningstrafik med lastbil, tonkilo- meter	+10	+ 14	+ 16	+ 13	+15	2
Bruttointäkter från utrikes sjöfart...	-13	+ 4	± 0	± 0	..	
<i>Penning- och kreditväsen</i>						
84 större sparbanker, insättningsbehåll- ning	+ 6	+ 9	+ 7	+ 7	+ 7	3
Postsparbanken, insättningsbehållning .	+ 8	+ 6	+ 8	+ 6	+ 7	3
Affärsbankernas utestående krediter till näringslivet	-10	+ 7	- 7	+ 10	..	
Riksbankens aktieindex	- 2	+ 16	+ 6	+ 21	+17	3
Antal protesterade växlar	- 1	+ 5	± 0	+ 9	+12	3
Antal konkurser	+ 7	- 4	+ 3	+ 17	+25	3

Källa: Huvudsakligen Konjunkturjournalen.

och är fortfarande i april, inte oväsentligt lägre än ett år tidigare dock inte så låg som 1951 och 1952.

De konjunkturindikatorer som nu behandlats, har i diagram 1 även sammanförts i en enda serie (1), där varje enskild indikator har samma vikt. Det är icke här utrymme att närmare diskutera innebörden av en sådan hopvägd serie som här återgivits närmast som ett kuriosum. Även om konjunkturindikatorer av det slag som presenteras i diagram 1 är behäftade med brister, framgår emellertid konjunkturuppsvinget under 1954 tydligt. I det stora hela pekade konjunkturutvecklingen uppåt även vid årsskiftet 1954/55. Det bör dock understrykas, att exportvolym och främst ansökningar om byggnadstillstånd upphörde att öka åtminstone tillfälligt under

andra halvåret 1954.¹ Det är naturligt om exempelvis exportvolym och produktionsvolym skulle visa tecken till mattad ökningstakt under en senare fas av ett konjunkturuppsving. När den vid uppsvingets början outnyttjade kapaciteten tagits i bruk, bör expansionsstakten i volymutvecklingen avta. En fortsatt konjunkturuppgång kan slå relativt sett mera på prissidan samt givetvis även på importen. Ur denna synpunkt är importökningen värd att notera som en indikator på en stark efterfrågan inom landet.

Som ett komplement till de i diagram 1 återgivna konjunkturindikatorerna presenteras i tabell 1 vissa procenttal över den ekonomiska utvecklingen i Sverige från kvartalen kring föregående årsskifte till kvartalen kring senaste årsskifte. Tabellen visar i stort sett samma bild som diagrammet. Vissa kommentarer för områden som ej är representerade i diagrammet skall dock göras. Priserna visade under fjolåret en svag glidning uppåt, medan de sjönk året före. Någon klar förskjutning i bytesförhållandet gentemot utlandet kan icke avläsas i export- och importprisnoteringarna. Den förbättring i bytesförhållandet som förutses för 1955 (jfr nedan) har i varje fall icke hittills visat sig i noteringarna. En minskad ökningstakt i produktionen av massa och papper och en produktionsnedgång för konsumtionsvaruindustrin återspeglas i de valda serierna. På konsumtionssidan noteras ökade utgifter, speciellt för personbilar² men även för textilvaror. Det kan i detta sammanhang nämnas, att läget inom textil- och beklädnadsindustrin i början av 1955 synes gynnsammare än under hösten med dess sjunkande textilproduktion.

B. Sveriges bytesbalans 1955

I föregående framställning över det internationella ekonomiska läget nämndes, att vissa störningar kunde väntas på den internationella handelsområde under 1955 i jämförelse med 1954. Sålunda förefanns en viss sannolikhet för ökade svårigheter för exporten på vissa länderområden, ökad exportkonkurrens och vissa förändringar i bytesförhållandet för olika länder. Det kan vara av intresse att som inledning till problemställningen för svensk ekonomi 1955 skissera utsikterna för Sveriges export mot bakgrunden av det internationella ekonomiska läget.

Vad beträffar länderfördelningen av vår export under 1955, är det risk för att marknaderna i Latinamerika (av valutamässiga skäl) icke kommer att erbjuda lika goda exportmöjligheter under 1955 som under 1954. Lika-så har exportbetingelserna på Australien försämrats efter de skärpta im-

¹ Vad exporten beträffar bör utvecklingen sista kvartalet 1954 och även första kvartalet 1955 bedömas mot bakgrunden av dockstrejken i Storbritannien hösten 1954 (jfr s. 181).

² Den låga siffran för ökningen i antalet registrerade personbilar första kvartalet 1955 faller helt på mars månad. Det torde vara för tidigt att därav dra slutsatser om verkningarna av den registreringsavgift på bilar som införts i början av året. Sänkta premier för nytecknade bilförsäkringar från den 1 april och dåligt väder i mars kan ha förskjutit registreringen av bilar från mars till senare vårmånader.

portrestriktionerna både hösten 1954 och innevarande vår. På Östeuropa synes den svenska handeln komma att sjunka. Det finns sålunda för närvarande icke något avtal med Sovjetunionen och på övriga östeuropeiska områden är avsättningsmöjligheterna fortfarande ogynnsamma. Utvecklingen i Storbritannien, Danmark och Norge, där en dryg tredjedel av vår export sammanlagt avsattes 1954, har föranlett dessa länder att bl. a. genom en dämpning av den inhemska efterfrågan söka förbättra sin bytesbalans. Allt detta för med sig osäkerhetsmoment för svensk export under senare delen av 1955 och även på något längre sikt.

Å andra sidan synes den svenska exporten ha en relativt gynnsam varusammansättning ur nulägets synpunkt. I slutet av mars beräknades 80 procent av de för export salubjudna kvantiteterna från sågverken vara placerade, vilket är betydligt mer än vid samma tid föregående år. Prisnoteringarna har i allmänhet stigit. Även en stor del av 1955 års produktion av pappersmassa har reserverats av kunderna, och pappersbruken har hittills haft en tillfredsställande orderingång. Den väntade frilistningen av massa och papper i Storbritannien kan även spela en viss roll för den svenska skogsindustrins avsättningsmöjligheter.

Den svenska kapitalvaruexporten gynnas av att uppsvinget i olika länder till stor del bygger på ökad efterfrågan på investeringsvaror och varaktiga konsumtionsvaror. Verkstäderna rapporterar i vår ökade orderstockar för export. I flera länder föreligger knapphet på järn och stål i förhållande till efterfrågan, vilket på kort sikt skapat gynnsamma avsättningsförhållanden och stigande priser på detta varuområde. Järnmalmen synes också under 1955 komma att få bättre avsättningsmöjligheter än under 1954, då export och produktion stagnerade till följd av den tidigare avmattningen inom järn- och stålindustrin och därav betingade lagervariationer.

Endast för livsmedel kan en nedgång beräknas i exporten jämfört med 1954. Livsmedelsexporten var exceptionellt hög 1954 och skedde delvis från lager.

Exportläget för Sveriges del förefaller sålunda relativt gynnsamt under 1955. I den reviderade nationalbudgeten presenteras resultatet av handels- och industrikommissionens värkalkyl över export och import 1955. Med utgångspunkt från det världsmarknadsläge som rådde i mars 1955 räknas i denna med en ökning av exporten på 4 procent i volym och 8 procent i värde från 1954 till 1955, d. v. s. lägre takt i volymutvecklingen än föregående år. Däremot väntas stigande priser. Av stor betydelse för utvecklingen under året blir givetvis förändringen i bytesförhållandet. Eftersom Sverige både beträffande järn och stål och verkstadsprodukter har en betydande såväl export som import, kommer detta att till en stor del bero på priserna för skogsprodukter och malm på exportsidan, livsmedel, bränsle och ett antal råvaror på importsidan. För livsmedel kan man vänta en sjunkande prisnivå, medan priserna för skogsprodukter och bränsle torde komma att stiga icke oväsentligt från 1954 till 1955.

Den nu tillgängliga statistiken över utrikeshandeln för första kvartalet

1955 ger inte mycket ytterligare information. Det är alltid svårt att dra slutsatser från uppgifter om utrikeshandeln i början av året med dess fluktuerande väderleksförhållanden. Handelsbalansen under första kvartalet åren 1953—1955 framgår av nedanstående siffror:¹

	Januari—mars		
	1953	1954	1955
Export	1 599	1 675	1 944
Import	1 962	2 145	2 573
Saldo	— 363	— 470	— 629

Handelsbalansen har sålunda försämrats icke obetydligt i förhållande till föregående år. Denna utveckling kan dock icke avläsas i förändringarna i valutaservisen. Denna sjönk endast med ca 80 miljoner kronor under årets första kvartal jämfört med ca 220 miljoner kronor under första kvartalet 1954 och ca 75 miljoner samma kvartal 1953. Den avvikande utvecklingen för valutaservisen 1955 beror på förskjutningar i betalningar och på diverse kapitalrörelser.

Exporten har under januari-mars 1955 värdemässigt legat 16 procent högre än motsvarande period 1954, medan importen samtidigt stigit 19 procent. Detta innebär en fortsättning av utvecklingen under senare delen av 1954. Exportökningen i början av år 1955 kan till en del återföras på efterverkningarna av den engelska hamnstrejken under hösten 1954. Denna åstadkom en försening av skeppningarna och därmed en överflyttning av leveranserna till år 1955. Detta var bl. a. fallet för trävaror. Å andra sidan kan den kalla väderleken under mars ha medfört ett förhållandevis stort avbräck i exporten under denna månad.

Vad speciellt handeln med dollarområdet beträffar, har försämringen av handelsbalansen gentemot detta fortsatt under 1955, vilket framgår av följande siffror över handeln med dollarområdet i miljoner kronor:

	1953				1954				1955
	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.
Export	172	205	201	199	150	170	147	177	144
Import	257	238	221	208	221	258	249	284	338
Saldo	—85	—33	—20	— 9	—71	—88	—102	—107	—194
Riksbankens guld och US-dollar utanför EPU vid slutet av resp. kvartal	930	992	1 098	1 147	1 226	1 389	1 597	1 760	1 834

¹ Vad beträffar varusammansättningen av utrikeshandeln under årets första tre månader, pekar denna på en väsentlig värdemässig ökning av exporten av trävaror, pappersmassa, papp, papper samt järn och stål. Däremot var spannmålsexporten betydligt mindre än förra året. På importsidan svarar bränsle och drivmedel för den största uppgången men även en importökning för kemiska produkter, järn och stål och metaller samt verkstadsprodukter har ägt rum. Bilimporten (inklusive bildelar) var under årets tre första månader ca 75 procent större än under första kvartalet 1954 i värde räknat.

Trots att handeln med dollarområdet fortsatt att försämrats har icke guld- och dollarreserven sjunkit.

Sammanfattningsvis kan man sålunda tala om i förhållande till de allmänna utsikterna på världsmarknaden relativt väl hävdad svensk export hittills under 1955. Med hänsyn till den ekonomiska utvecklingen inom landet pekar dock kalkylerna för år 1955 mot en försämring i handelsbalansen. Det ökade underskottet i handelsbalansen kommer med ganska stor säkerhet till en del att utjämnas av stigande intäkter från sjöfarten.

III: 3. Det inhemska uppsvingets balansproblem

När de sedvanliga nationalbudgetkalkylerna gjordes upp vid årsskiftet 1954/55, förelåg det påtagliga risker för rubbningar i den samhällsekonomiska balansen under 1955 med hänsyn till då förefintliga investeringsplaner inom olika sektorer och pågående avtalsrörelser. Den samhällsekonomiska debatten har under våren alltmer koncentrerats kring farhågorna för ett efterfrågeöverskott och dess verkningar på samhällsekonomin. I den reviderade nationalbudgeten för år 1955, som presenteras samtidigt med institutets rapport, framlägges en sedvanlig samhällsekonomisk kalkyl över tillgång och efterfrågan på varor och tjänster för år 1955 i försörjningsbalansens termer.¹ Här skall endast fogas några allmänna kommentarer till det inhemska balansproblem som åskådliggöres genom sådana kalkyler.

Vad efterfrågan beträffar, är det främst de privata investeringarna inom industrin samt den privata konsumtionen som för närvarande är av intresse. Enkäterna hösten 1954 rörande industrins utförda investeringar och investeringsplaner visade en vändning i industrins investeringsvilja sedan motsvarande enkät hösten 1953. På grundval av enkäternas uppgifter beräknades de privata investeringarna inom industrin ha stigit med 15 procent från 1953 till 1954. En väsentlig ökning planerades även för 1955 — i nationalbudgeten vid årsskiftet beräknades denna till 7 procent. I början av år 1955 återinfördes investeringsavgiften för att dämpa ökningstakten i investeringsexpansionen. I mars innevarande år utförde kommerskollegium en ny enkät för att utröna om några betydelsefulla förändringar hade skett i investeringsplanerna inom den privata industrin. Såsom redovisas i nationalbudgeten för 1955, tyder denna enkät närmast på en högre investeringsvilja i vår jämfört med i höstas. Ökningen i industrins investeringar från 1954 till 1955 kan på grundval av uppgifterna i den nya enkäten och av byggnadstillståndsgivningen uppskattas till drygt 10 procent. Det är givetvis icke möjligt att avgöra i vilken utsträckning investeringsplanerna, sådana de framgår av enkäten, skulle ha pekat på en ändå högre investeringsnivå, därest investeringsavgiften icke hade införts. — Investeringsutvecklingen

¹ D. v. s.: Bruttonationalprodukt + import + lagerminskning = privat bruttoinvestering + offentlig bruttoinvestering + lagerökning + export + privat konsumtion + offentlig konsumtion.

inom industrin har visat stor konjunktürkänslighet under åren 1950—1954. Den nedgång i industrins investeringar som ägde rum 1951—1953 uppvägdes av starkt ökande offentliga investeringar. Från 1953 till 1954 synes i stället de offentliga investeringarnas ökningstakt ha dämpats. Det är givet, att konjunkturvariationerna i investeringarna — som i sin tur kan vara resultatet av andra konjunktursvängningar — bidrar till en viss instabilitet i läget.

Ökningen i enskilda personers inkomster kan beräknas till 8—10 procent från 1954 till 1955 med alla de osäkerhetsmoment en sådan kalkyl innebär. Även om marginals-katten något reducerar inkomstökningens köpkraft, kommer de disponibla inkomsterna och därmed konsumtionsutgifterna att stiga väsentligt från 1954 till 1955. Från 1952 till 1954 steg den privata konsumtionens volym med i genomsnitt 4 procent per år. Om det produktionsmässiga underlaget funnes för den ur avtalsresultaten härledda konsumtionsökningen, skulle denna under 1955 bli betydligt större än under vartdera av de två närmast föregående åren.

En mycket kraftig ökning av den nominella efterfrågan kan sålunda väntas från 1954 till 1955. Det balansproblem som uppstår genom dess verkningar på samhällsekonomin är mycket komplicerat, även om det ses i den sedvanliga försörjningsbalansens förenklade system. Alla poster i försörjningsbalansen sammanhänger mer eller mindre intimt med varandra. De påverkar varandra ömsesidigt på ett sätt som ofta är svårt att precisera. Inkomstökningen, exempelvis, är delvis beroende av produktionsökningen och denna i sin tur av efterfrågan som slutligen åter beror bl. a. av inkomstutvecklingen och konsumtionsbenägenheten. Speciellt svårt är det att bestämma sambandet mellan produktionsökning och »löneglidning». Den ovan givna inkomstökningen består till en del av en med produktivitetsutvecklingen automatiskt sammanhängande löneglidning. Med hänsyn till den komplicerade verkligheten och omöjligheten att kvantitativt precisera och följa det ekonomiska förlopp som uppstår i ett läge av nuvarande typ, får man därför nöja sig med ett mycket schematiskt resonemang och söka diskutera, hur i efterhand en likhet mellan tillgång och efterfrågan kan tänkas ha uppkommit, när det betraktade året (1955) är gånget.

Som utgångspunkt för en förenklad framställning av problematiken skall här ett mekaniskt resonemang användas, där vi bortser från ovan antydda ömsesidiga samband inom samhällsekonomin. För detta förenklade resonemang väljes som en rimlig utgångspunkt: (1) en ökning av produktionsvolymen med 3,5 procent från 1954 till 1955, d. v. s. det årliga genomsnittet för perioden 1946—1954, (2) oförändrad valuta-reserv, (3) oförändrade lager, (4) oförändrat absolut personligt sparande samt (5) oförändrad pris-nivå. En enkel kalkyl byggd på dessa fem hypoteser skulle med utgångspunkt från nationalbudgetmaterialet ge 1 700 miljoner kronors skillnad mellan ökningen i efterfrågan och ökningen i tillgång från 1954 till 1955. Denna skall reduceras via försörjningsbalansens olika poster om man vill få fram

en tänkbar efterhandskalkyl över försörjningsbalansen 1955.¹ Det finns i första hand fem olika sätt att eliminera denna brist, nämligen genom variation av de grundläggande hypoteserna, d. v. s. genom:

- 1) ökad produktion,
- 2) ökad import i förhållande till exporten,
- 3) lagerminskning,
- 4) ökat personligt sparande (liktydigt med minskad privat konsumtion) samt
- 5) prisstegringar (främst liktydigt med minskad privat konsumtionsvolym).

Förändringar i alla dessa poster påverkar balansen mellan tillgång och efterfrågan. Denna balans kan även uttryckas som en balans mellan sparande och investering. Den redovisade skillnaden mellan efterfrågan och tillgång kan därför också beskrivas som en brist på sparande. De ovan angivna sätten att eliminera skillnaden får då följande innebörd. Löses problemet genom en produktionsökning, förutsättes den mot produktionen svarande inkomstökningen bli sparad, främst inom företagssektorn. Löses problemet genom ökad import, har sparandet »tillskjutits» från utlandet — vi tär på vårt utländska sparande i valutor. Lagerminskning innebär en investeringsminskning och därmed minskade anspråk på sparande. Prisstegringar förutsättes gå till företagen (eller eventuellt till staten om prisstegringen tar formen av indirekt beskattning) och sparas där.

1. Ökningen i den totala produktionsvolymen inom landet (bruttonationalprodukten till fasta priser) har de senaste två åren varit betydligt starkare än genomsnittet för hela efterkrigstiden — ca 4,5 och ca 5 procent mot 3,5 procent. Detta torde bl. a. sammanhånga med en återhämtning av produktionen efter stagnationen 1951—1952. Det synes icke sannolikt, att en så hög genomsnittlig årlig produktionsökning som närmare 5 procent skall fortsätta under någon längre period. Det är dock möjligt, att vid ökat efterfrågetryck ytterligare produktivitetsstegringar och sysselsättningsökningar kan uppnås, vilka ger en ökning av bruttonationalprodukten utöver den genomsnittliga efterkrigstakten,² under förutsättning att efterfrågetrycket icke blir så starkt, att det tenderar att exempelvis desorganisera arbetsmarknaden. Speciellt skulle en sådan fortsatt hög produktionsökningstakt vara möjlig, om efterfrågan riktade sig mot industrier med outnyttjad produktionskapacitet. Det kan gälla industrier där varken arbetskraft eller maskinell utrustning är fullt utnyttjad. Det kan även gälla industrier, där det råder brist på arbetskraft men finns outnyttjad maskinell kapacitet och där förädlingsvärdet per sysselsatt individ är högre än i andra näringsgrenar.

Såsom nämnts i ett tidigare avsnitt, har produktionsvolymen i Sverige

¹ Problemets storleksordning kan belysas med att de 1 700 miljonerna exempelvis motsvarar 3,7 procent av bruttonationalprodukten eller ca 18 procents förbättring av bytesförhållandet.

² Den årliga produktionsökning som uppnåtts efter kriget kan givetvis även den delvis betraktas som en återhämtning — efter krigsåren.

(liksom i hela Västeuropa) under efterkrigstiden varierat i nära anslutning till exportvolymen, men ej givit så starka utslag som denna. De kalkyler som utförts inom handels- och industrikommissionen för Sveriges utrikeshandel 1955 pekar på en fortsatt ökning av exportvolymen — dock icke i samma takt som tidigare år. Det synes därför rimligt att räkna med lägre produktionsökning 1954—1955 än 1953—1954, även om det finns möjlighet till en ytterligare ökning av produktionen utöver genomsnittstakten under efterkrigstiden. Förut diskuterade möjligheter, att exporten särskilt under andra halvåret kan komma att möta en stagnerande efterfrågan i vissa länder, manar dock till en viss försiktighet i bedömningen av produktionsökningen.

2. I många västeuropeiska länder har, såsom tidigare nämnts, ökad inhemsk efterfrågan under 1954 i allt större utsträckning riktat sig mot importen. Detta har medfört tendenser till försämrad bytesbalans. När importen till största delen är liberaliserad, såsom i de västeuropeiska länderna, är det naturligt, att inhemska efterfrågeöverskott i första hand resulterar i en försämrad bytesbalans. Redan 1954 förbyttes det tidigare överskottet i utrikeshandeln för Sveriges del i ett underskott i bytesbalansen, om ock av måttlig storleksordning. Detta är i och för sig ett indicium på det ökade efterfrågetrycket inom landet 1954 i förhållande till 1953. Det är rimligt att räkna med att ett efterfrågeöverskott inom landet kommer att ha en betydande effekt på importen och att det kan leda till påfrestningar på valutareserven även i Sverige.

I den mån bytesförhållandet gentemot utlandet förbättras, erhålles ett större tillskott av varor och tjänster från utlandet vid oförändrad valuta-reserv och vice versa. Exempelvis medförde den starka förbättringen i Sveriges bytesförhållande 1951 med dess rekordhöga massapriser, att den svenska valutareserven kunde förstärkas, medan i detta avseende mindre gynnsamt lottade västeuropeiska länder råkade in i valutakriser. Det finns även innevarande år en viss chans, att det svenska bytesförhållandet åter förbättras.

3. Lagerutvecklingen spelar en strategisk roll i konjunkturutvecklingen. Det är emellertid viktigt att skilja mellan »frivillig» och »ofrivillig» lagerförändring. Om en lagerminskning registreras i försörjningsbalansen, kan detta vara resultatet av två ur konjunktursynpunkt vitt skilda utvecklingstendenser. För det första kan företagen ha strävat efter att bygga upp lager — och därigenom bidragit till efterfrågeökningen inom landet — men ej lyckats med detta. Kundernas efterfrågan på varor kan ha varit starkare än tillförseln, vilket lett till att lagren i själva verket sjunkit. För det andra kan företagen ha planerat en lagerminskning och lyckats genomföra denna, dock kanske ej i önskad utsträckning. Kring dessa två alternativ grupperar sig en mängd andra fall av lagerutveckling. I en konjunkturutveckling av nuvarande typ är det föga sannolikt, att företagen annat än inom vissa områden med relativt svag konjunktur, såsom textilområdet, är benägna att avveckla lager. Snarare är en frivillig lagerupphyggnad tro-

lig, vilket skärper efterfrågetrycket. Lagerpolitiken ändras dock snabbt med det ekonomiska läget, som den i sin tur påverkar. Ett motstånd från företagens sida mot en lageravveckling, som annars skulle kunna bidra till balansen mellan tillgång och efterfrågan, tar sig dock lätt uttryck i ökad importefterfrågan från företagen. Lagerminskningen ersättes med minskning av valutareserven.

Institutets enkät inom verkstadsindustrin i april 1955 visar, att råvarulagren under första kvartalet ändrats obetydligt och nu allmänt anses vara »lagom stora»; några ändringar förutses icke heller för det närmaste kvartalet. Färdigvarulagren anses i stor utsträckning för små; trots detta räknar företagen på många håll med en minskning under andra kvartalet. Inom textil- och beklädnadsindustrin ansågs lagren av råvaror och halvfabrikat vid enkättillfället i början av mars ungefär lagom. Färdigvarulagren ansågs i en del branscher för stora. Någon större lagringskonjunktur synes icke vara rådande inom landet för närvarande.

4. En inkomstökning av den typ som nu diskuteras kan leda till en ökning i det personliga sparandet absolut sett. Det visade sig under perioden 1950—1952, att den inkomst- och prisökning som då ägde rum, var förenad med en ökning i det absoluta personliga sparandet. Ökningen från 1950 till 1951 får — åtminstone delvis — ses mot bakgrund av en minskning från 1949 till 1950 på grund av ökade inköp 1950 inför de väntade stora prisstegringarna. Utvecklingen 1952—1954 pekar däremot snarast på en måttlig nedgång i personligt sparande. Detta torde i stor utsträckning hänga samman med en relativ ökning av inköpen av bilar och andra varaktiga konsumtionsvaror. Både avbetalningsköp och användning av tidigare sparande verkar i anförd riktning. Se tabell II: 28, s. 161.

Det förefaller icke orimligt att räkna med en måttlig ökning av det absoluta personliga sparandet 1955, framför allt om registreringsavgiften för bilar förskjuter planerade köp till ett senare år. Verkan av denna avgift kan dock ännu icke bedömas¹. Avslutningsvis kan konstateras, att sparandet har blivit mera variabelt och konjunkturkänsligt genom konsumtionens allt större inriktning på varaktiga varor och på utgifter av typen utlandsresor. Detta medför i sin tur svårigheter att utan planstatistik på dessa områden bedöma sparandets utveckling år från år.

5. Under tidigare efterkrigsår har vid många tillfällen inflationstrycket tagit sig uttryck i prisstegringar inom landet. Dessa har delvis varit en följd av importprisstegringar, delvis sammanhängt med efterfrågetryck och kostnadsökningar inom landet. Det synes inte vara någon anledning att räkna med några mer betydande prisökningar via importen under innevarande år, även om prisnivån i utrikeshandeln tenderar att stiga och vissa förskjutningar i prisrelationerna mellan olika varor är sannolikt. Detta innebär, att prislefaktorns roll i utjämningen av skillnaden mellan tillgång och efterfrågan inom landet blir mer begränsad. Det bör sålunda finnas ett motstånd mot prisstegringar på de områden, där den utländska konkurrensen håller nere priserna eller där priskontrollen utövar en dämpande verkan.

¹ Se not på s. 179.

Omfattningen av detta motstånd mot en ökning av de inhemska konsumentpriserna via konkurrens från utlandet får dock icke överdrivas. En del av de varor och tjänster som produceras inom landet och för vilka lönestegringarna inneburit kostnadsökningar, går på export och avsättes ej i större utsträckning på konsumtionsvarumarknaderna inom landet, en del är hemmamarknadsvaror utan utländsk konkurrens, t. ex. jordbruksprodukter och flertalet tjänster. Ett varuområde där priskonkurrens utifrån allttjämt kan tänkas göra sig gällande, är textilområdet.

Under första kvartalet innevarande år skedde inga väsentliga prisökningar. Den 1 april höjdes priserna på vissa livsmedel och ytterligare höjningar kan väntas på detta område under årets lopp. Sammanlagt innebär prisstegringarna på jordbruksprodukter en genomsnittlig förskjutning i konsumentprisnivån från 1954 till 1955 med ungefär en halv procent. En prisökning som skulle ha en relativt stor dämpande effekt på hela efterfrågan 1955, måste innebära en ganska stor prisstegring under senare delen av året. Även om konsumentpriserna kan väntas stiga under året torde därför knappast prisseffekten väntas spela den dominerande rollen i utjämningen av skillnaden mellan tillgång och efterfrågan 1955, sådan den definierats som utgångspunkt för nu genomförda resonemang.

Innebörden av den förda diskussionen är i stora drag följande. I den mån en produktionsökning icke kan pressas fram genom det ökade efterfrågetrycket — utan alltför stora därav följande ytterligare löneglidningar än de i kalkylen inräknade — är det rimligt att vänta ökad import och försämrad bytesbalans under året. En förbättring av bytesförhållandet gentemot utlandet skulle kunna underlätta anpassningen inom landet till efterfrågeöverskottet. Några procents prisstegring och en viss ökning i det absoluta personliga sparandet hör också till den sannolika utvecklingen. Det är sålunda möjligt att teckna en bild med mindre justeringar på alla berörda punkter som tillsammans eliminerar den inledningsvis konstaterade skillnaden mellan efterfrågan och en produktionsökning av efterkrigstidens genomsnittliga storlek. Utrikeshandeln synes bli av avgörande betydelse för utvecklingen under året.

I det hittills förda resonemanget har de nominella utgifterna för investering och konsumtion antagits givna (frånsett variationer i konsumtionsutgifterna via variationer i det personliga sparandet). Såsom nämndes inledningsvis, råder emellertid ett samband mellan de olika posterna i försörjningsbalansen. Det gör, att sättet för utjämningen av efterfrågeöverskottet enligt ovanstående fem vägar i viss utsträckning påverkar även själva utgiftsdispositionerna i samhället.

Ju mer utjämningen av efterfrågeöverskottet sker genom underskott i bytesbalansen («sparande» utifrån) och personligt sparande, desto större blir sannolikheten, att den får en dämpande effekt på företagets investeringar. Dels minskar vinsterna genom kostnadsökningar utan helt kompensande pris- och produktivitetsstegringar. Dels kan en åtstramning väntas äga rum på kreditmarknaden via den sjunkande valutareserven. Det

aktuella inhemska balansproblemet skiljer sig i dessa avseenden väsentligt från motsvarande problem under Koreakonjunkturens första år. Löneökningarna neutraliserades då till största delen av en prisökning som till väsentlig del hade sitt ursprung i världsmarknadspriserna. Vinsterna steg kraftigt, främst inom skogsindustrin till följd av de mycket höga exportpriserna på skogsprodukter. Valutareserven steg. Så småningom upphörde lagerspekulationen ute i världen med en stagnation i konjunkturläget som följd. Nuvarande läge liknar mera till sin typ — om ock icke till sin styrka — läget inför 1947 med dess betydande löneökningar och starka efterfrågeöverskott. Då skedde en utjämning genom högre produktion än beräknat, genom prisökningar och genom ett importöverskott. Det förda resonemanget aktualiserar också en bedömning av de enskilda företagarnas konsumtionsvaruefterfrågan 1955. I kalkylerna över inkomstutvecklingen ingår en beräknad icke oväsentlig inkomstökning även för denna kategori inkomstagare. Denna ökning måste givetvis vara ytterst vanskelig att bedöma och sammanhänger med det sätt varpå utjämningen av efterfrågeöverskottet kommer att ske.

Problemet har emellertid även aspekter på längre sikt. I den mån efterfrågetrycket tar sig uttryck i en importökning eller i en lagerminskning, kan man säga att utjämningen icke är »bestående» utan »tillfällig». Det är en typ av utjämning som på längre sikt måste korrigeras genom produktionsstegringar eller förbättringar i bytesförhållandet. En utjämning via prissidan är ur denna speciella synpunkt en mera bestående utjämning. Den kan å andra sidan ge upphov till sekundära reaktioner på olika områden och det är just själva utvecklingsförloppet med primära och sekundära verkningar som är av betydelse i det inhemska uppsvingets balansproblem på något längre sikt. I båda fallen blir den fortsatta löneutvecklingen av stor betydelse. Det är omöjligt att ange och mot varandra väga orsakerna till löneökningarnas storlek innevarande år. Alla de faktorer som påverkar lönebildningen — vinstutveckling, tidigare splittrad löneutveckling, allmänt konjunkturläge, läget på arbetsmarknaden och olika psykologiska faktorer — gör det ganska fruktlöst att med hopp om framgång spekulera om den fortsatta löneutvecklingen. Dess avgörande betydelse för den fortsatta ekonomiska utvecklingen är dock påtaglig.

Ovanstående framställning har icke tagit hänsyn till de eventuella förändringar i den ekonomiska politiken som kan komma att anses påkallade. De samhällsekonomiska balansproblemen och den ekonomiska politiken behandlas närmare i den reviderade nationalbudgeten. Under pressläggningen av denna rapport har penning- och kreditpolitiken skärpts genom höjda räntesatser. Denna åtstramning av kreditmarknaden ökar sannolikheten för en dämpning av planerade utgifter för investeringar och lageruppbyggnad under året. Någon precisering av verkningarna av sådana generella åtgärder är dock icke möjlig (jfr slutet av avsnitt II: 6). Med hänsyn till att investeringarna har väsentligt mindre andel i totala efterfrågan på varor och tjänster än den privata konsumtionen, fordras en avsevärt starkare ned-

gång av dem för att direkt nå en viss efterfrågeminskning. Även om de direkta verkningarna av de företagna åtgärderna på efterfrågan skulle bli relativt måttliga, kan de emellertid i kombination med andra faktorer, som — enligt ovanstående diskussion — eventuellt kommer att verka i samma riktning, få väsentliga sekundära verkningar på något längre sikt.

Bilaga S

Allmän tabellbilaga

Dessa tabeller av standardtyp är avsedda att minst en gång om året återkomma i institutets rapporter antingen i denna bilaga eller i den löpande texten.

I. Internationell statistik

Tabell S I: 1. Förenta staternas bruttonationalprodukt och dess användning 1951—1954 —
Gross national product and its use in the United States, 1951—1954

Denna tabell återfinnes i den löpande texten som tabell I: 3, s. 9.

Tabell S I: 2. Generalindex för industriproduktionen i olika länder 1950—1954 —
General index of industrial production in different countries, 1950—1954

Denna tabell återfinnes i den löpande texten som tabell I: 4, s. 20.

Tabell S I: 3. Utvecklingen av vissa råvarupriser januari 1952—mars 1955 —
Price development of certain raw materials, January 1952—March 1955

Denna tabell återfinnes i den löpande texten som tabell I: 23, s. 58.

**Tabell S I: 4. Resultatet av den europeiska betalningsunionens verksamhet
1 juli 1950—31 mars 1955**

The European Payments Union results for the period July 1, 1950—March 31, 1955

Belopp i miljoner kontoenheter (= U.S.-dollar) — *Millions of units of account (= U.S.-dollars)*

Land Country	Kvot inom EPU ¹ Quota ¹	Kumulativt netto- överskott (+) resp. underskott (—) Cumulative net position	Kumulativt avräk- ningsöverskott (+) resp. underskott (—) Cumulative account- ing position	Avräkningsresultat i procent av kvot Cumulative account- ing position as percentage of quotas
Österrike	84	— 58,4	+ 39,9	+ 47,5
Belgien	403	+ 755,4	+ 318,0	+ 78,9
Danmark	234	— 192,7	— 207,4	— 88,6
Frankrike	624	— 923,3	— 310,0	— 49,7
Tyskland	600	+ 1 299,2	+ 968,6	+ 161,4
Grekland	54	— 325,6	— 56,7	— 105,0
Island	18	— 23,1	— 8,6	— 47,8
Italien.....	246	— 425,2	— 304,5	— 123,8
Nederländerna ...	426	+ 393,8	+ 364,8	+ 85,6
Norge	240	— 252,4	— 214,3	— 89,3
Portugal.....	84	+ 12,3	— 0,4	— 0,5
Sverige	312	+ 59,1	+ 34,0	+ 10,9
Schweiz ²	300	+ 383,2	+ 286,3	+ 95,4
Turkiet	60	— 330,7	— 248,7	— 414,5
Sterlingområdet ..	1 272	— 370,1	— 628,9	— 49,4

¹ Reviderade fr. o. m. den 1 juli 1954 — *Revised as from July 1, 1954.*

² Fr. o. m. den 1 november 1950 — *Fr. o. m. November 1, 1950*

Anm. Skillnaden mellan den kumulativa nettopositionen och den kumulativa avräkningspositionen beror på utnyttjandet av särskilda tillgångar (»existing resources» och »special resources») och av ingående debit/kreditsaldon samt på de särskilda arrangemang som träffades vid unionens förlängning vid mitten av 1952 och 1954, och på de i följd därav hittills verkställda bilaterala amorteringarna. Nettoresultatet av dessa operationer ingår i beräkningen av kumulativa avräkningspositionen, däremot inte i beräkningen av den kumulativa nettopositionen.

Tabell S I: 5. Timförtjänstutvecklingen inom egentlig industri i olika länder —
Trends of hourly earnings in manufacturing for selected countries

Index: 1952 = 100

	I respektive lands valuta <i>In local currencies</i>			I svenska kronor <i>In swedish kronor at current rates of exchange</i>		
	1952	1953	1954	1952	1953	1954
Belgien ^{4, 5}	100	100	¹⁰ 103	100	100	¹⁰ 103
Danmark ^{4, 5, 6}	100	103	.	100	103	.
Finland ³	100	102	⁹ 104	100	102	⁹ 104
Frankrike ¹	100	103	⁸ 108	100	103	⁸ 108
Italien ^{1, 3, 4}	100	103	107	100	103	107
Nederländerna ^{1, 2, 3, 4}	100	102	113	100	102	113
Norge ^{2, 3}	100	105	⁹ 109	100	105	⁹ 109
Schweiz ^{1, 4}	100	100	101	100	100	101
Storbritannien ⁷	100	105	111	100	106	111
Västtyskland ⁴	100	104	107	100	105	107
Kanada	100	105	109	100	105	110
Förenta staterna	100	106	108	100	106	108
Sverige	100	105	¹¹ 109	100	105	¹¹ 109

Källor: — *Sources:* Monthly Bulletin of Statistics, Canadian Statistical Review, Survey of Current Business, Wirtschaft und Statistik, Statistiske Efterretninger, Statistiska översikter och socialstyrelsens lönestatistik.

¹ Lönesatser; ej nödvändigtvis lika med faktiska timförtjänster — *Rates.*

² Endast manliga arbetare — *Men only.*

³ Inkl. gruvbrytning — *Including mining.*

⁴ Inkl. byggnadsverksamhet — *Including construction.*

⁵ Inkl. transportväsen — *Including transport.*

⁶ Inkl. handel och servicenärningar — *Including commerce and services.*

⁷ Årsgenomsnitt hänför sig till medeltalet av april och oktober — *Annual figures relate to the average of April and October.*

⁸ Januari, april, juni och oktober — *January, April, June and October.*

⁹ Tre första kvartalen — *Three first quarters.*

¹⁰ Mars, juni september — *March, June and September.*

¹¹ Februari, maj, augusti och november — *February, May, August and November.*

II. Svensk statistik

Tabell S II: 1. Försörjningsbalans 1938/39, 1946—1954 — *Balance of resources, 1938/39, 1946—1954*

Miljoner kronor — *Millions of kronor*

Denna tabell återfinnes i den löpande texten som tabell II: 1, s. 111.

Tabell S II: 2. Bruttonationalprodukten enligt olika begrepp åren 1938/39 och 1946—1954 — *Conceptual differences between gross national product totals, 1938/39 and 1946—1954*

Miljoner kronor — *Millions of kronor*

	1938/ 39	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
1. Bruttonationalprodukt till marknadspris — <i>Gross national product at market prices</i>	12 710	23 220	24 780	27 890	29 180	31 220	38 370	42 020	43 420	45 360
2. minus: Indirekta skatter — <i>less: Indirect taxes</i>	850	2 030	2 030	2 340	2 420	2 490	2 810	3 070	3 390	3 620
3. plus: Subventioner — <i>plus: Subsidies</i>	80	350	380	370	410	550	440	690	460	440
4. Bruttonationalprodukt till produktionskostnad, alt. I — <i>Gross national product at factor cost, alternative I</i>	11 940	21 540	23 130	25 920	27 170	29 280	36 000	39 640	40 490	42 180
5. minus: Reparationer o. underhåll inom företagssektorn — <i>less: Repair and maintenance by enterprises</i>	830	1 550	1 790	2 090	2 250	2 390	2 950	3 300	3 410	3 450
6. Bruttonationalprodukt till produktionskostnad, alt. II — <i>Gross national product at factor cost, alternative II</i>	11 110	19 990	21 340	23 830	24 920	26 890	33 050	36 340	37 080	38 730

Tabell S II: 3. Investering och sparande, brutto, i procent av bruttonationalprodukten till marknadspris 1938/39 och 1946—1954 — *Percentage share of gross investment and gross savings in the gross national product at market prices, 1938/39 and 1946—1954*

Denna tabell återfinnes i den löpande texten som tabell II: 29, s. 162.

Tabell S II: 4. Investeringar i byggnader och anläggningar (A) och i maskiner, transportmedel m. m. (B) 1950—1954

Gross investments in building and construction (A) and in machinery and equipment (B) 1950—1954

Löpande priser — Current prices

	1950		1951		1952		1953		1954	
	Totalt Total	Underhåll Main- tenance	Totalt Total	Underhåll Main- tenance	Totalt Total	Underhåll Main- tenance	Totalt Total	Underhåll Main- tenance	Totalt Total	Underhåll Main- tenance
A. Investeringar i byggnader och anläggningar — Gross investments in building and construction										
(1) Bostäder — <i>Dwellings</i>	1 921	616	2 167	685	2 344	742	2 645	804	2 913	817
(2) Jordbruk, skogsbruk, fiske — <i>Agriculture, forestry, fishing</i>	365	253	431	307	488	353	490	359	517	361
(3) Egentlig industri — <i>Industry</i>	614	167	830	237	778	204	702	186	783	187
(4) Kraft- och belysningsverk — <i>Power works</i>	350	47	389	49	608	74	676	78	645	78
(5) Handel m. m. — <i>Trade</i>	93	.	115	.	113	.	197	.	288	.
(6) Samfärdse (exkl. vägar) — <i>Communications (excl. roads)</i>	408	197	479	223	632	278	686	280	646	279
(7) Förvaltning, sociala ändamål — <i>Administration, social purposes</i> ..	217	54	238	48	237	55	377	60	445	60
(8) Skolor och kyrkor — <i>Schools and churches</i>	206	82	260	86	352	91	381	97	418	107
(9) Väg- och gatuarbeten — <i>Roads</i> ..	466	171	588	206	810	275	978	273	1 000	265
(10) Militära investeringar — <i>Military investments</i>	66	23	98	26	134	33	172	39	198	41
Summa — <i>Total</i>	4 706	1 610	5 595	1 867	6 546	2 105	7 304	2 176	7 853	2 195
därav: — <i>of which:</i>										
enskilda — <i>private</i>	2 722	1 029	3 125	1 217	3 298	1 283	3 616	1 324	3 976	1 344
statliga — <i>central government</i> ..	855	355	1 065	390	1 509	488	1 658	523	1 607	503
kommunala — <i>local authorities</i>	1 129	226	1 405	260	1 739	334	2 030	329	2 270	348

Tabell S II: 4. (forts.)

	1950		1951		1952		1953		1954	
	Total Total	Underhåll Main- tenance	Total Total	Underhåll Main- tenance	Total Total	Underhåll Main- tenance	Total Total	Underhåll Main- tenance	Total Total	Underhåll Main- tenance
B. Investeringar i maskiner, transportmedel m. m. — <i>Gross investments in machinery and equipment</i>										
(1) Bostäder — <i>Dwellings</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
(2) Jordbruk, skogsbruk, fiske — <i>Agricul- culture, forestry, fishing</i>	434	135	493	151	531	172	540	180	533	185
(3) Egentlig industri — <i>Industry</i>	1 463	427	1 765	606	1 789	668	1 687	721	1 945	722
(4) Kraft- och belysningsverk — <i>Power works</i>	117	26	111	29	174	29	226	35	260	35
(5) Handel m. m. — <i>Trade</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
(6) Samfärdsl (exkl. vägar) — <i>Com- munications (excl. roads)</i>	1 192	482	1 615	620	1 764	714	2 149	709	2 035	713
(7) Förvaltning, sociala ändamål — <i>Administration, social purposes</i> ..	92	25	103	20	129	28	129	28	147	34
(8) Skolor och kyrkor — <i>Schools and churches</i>	38	8	43	9	49	10	44	7	55	11
(9) Väg- och gatuarbeten — <i>Roads</i> ..	37	6	52	10	51	9	65	13	76	15
(10) Militära investeringar — <i>Military investments</i>	456	108	608	143	774	185	895	192	1 014	205
Summa — <i>Total</i>	3 829	1 217	4 790	1 588	5 261	1 815	5 735	1 885	6 065	1 920
därav: — <i>of which:</i>										
enskilda — <i>private</i>	2 750	912	3 442	1 201	3 498	1 336	3 802	1 386	4 015	1 402
statliga — <i>central government</i> ..	880	230	1 098	301	1 476	383	1 635	394	1 707	397
kommunala — <i>local authorities</i>	199	75	250	86	287	96	298	105	343	121

Tabell S. II: 5. Detaljredovisning av investeringsberäkningarna för 1938/39 och 1947—1954

Löpande priser. Miljoner kronor

	1938/39		1947	
	Totalt <i>Total</i>	Därav under- håll <i>Maintenance</i>	Totalt <i>Total</i>	Därav under- håll <i>Maintenance</i>
I. Enskilda bruttoinvesteringar — Private gross investments ..	2 227	703	4 923	1 465
1. Privata bostäder — <i>Private dwellings</i>	922	249	1 866	483
1.1 Samtliga bostäder — <i>All dwellings</i>	935	250	2 021	495
1.2 Avgår: statl. bost. — <i>Less: Central gov. dwellings</i>	— 1	—	— 3	— 1
1.3 Avgår: kommunala bost. — <i>Less: Local auth. dwellings</i>	— 12	— 1	— 152	— 11
2. Enskild industri — <i>Private-owned industry</i>	582	179	1 508	386
2.1 Samtlig industri exkl. personalbost. — <i>Total industry</i> ..	601	184	1 568	400
2.2 Avgår: statl. företag — <i>Less: State-owned enterprises</i>	— 19	— 5	— 58	— 13
2.3 Avgår: kommunala företag — <i>Less: Enterprises owned by local authorities</i>	—	—	— 2	— 1
3. Privata kraft- o. belysningsverk — <i>Private-owned power works</i>	29	6	100	18
4. Jordbruk — <i>Agriculture</i>	228	113	500	254
4.1 Ekonomibyggnader — <i>Offices</i>	109	70	228	155
4.2 Maskiner — <i>Machinery</i>	119	43	272	99
5. Transportmedel — <i>Means of transport</i>	373	147	811	304
5.1 Enskilda järnvägar — <i>Private railways</i>	41	25	46	31
5.2 Motorfordon (inkl. flyg) — <i>Motor vehicles, aircrafts</i>	243	82	473	165
5.3 Handelsflottan — <i>Merchant shipping</i>	83	36	281	100
5.4 Flottleder — <i>Waterways for timber-floating</i>	6	4	11	8
6. Övrigt — <i>Other investments</i>	93	9	138	20
6.1 Handel m. m. (end. byggnader) — <i>Trade (buildings only)</i>	76	—	90	—
6.2 Skogsbruk — <i>Forestry</i>	11	6	22	13
6.3 Fiske — <i>Fishing</i>	4	3	17	7
6.4 Enskilda vägar — <i>Private roads</i>	2	—	9	—
II. Offentliga bruttoinvesteringar — Public gross investments ..	863	258	2 075	612
A. Statliga — <i>Central government</i>	534	173	1 257	413
1. Statl. affärsdrivande verk. — <i>Trading departments</i>	230	92	590	228
1.1 Postverket — <i>Post-office</i>	5	2	7	3
1.2 Televerket — <i>Telegraph and telephone</i>	81	27	176	50
1.3 Statens järnvägar — <i>Railways</i>	98	55	272	155
1.4 Statens vattenfallsverk — <i>Water power</i>	35	5	106	10
1.5 Domänverket (exkl. Statens skogsindustrier) — <i>Forestry</i>	10	3	20	9
1.6 Luftfartsverket — <i>Airlines etc.</i>	1	—	9	1
2. Övriga statl. aktiebolag — <i>Other central gov. corporations</i>	11	3	69	14
3. Vägar — <i>Roads</i>	124	61	130	66
4. Övriga civila investeringar enl. budgetredovisningen — <i>Other non military investments</i>	39	4	66	6
5. Militära investeringar — <i>Military investments</i>	130	13	402	79
B. Kommunala — <i>Local authorities</i>	329	85	818	199
1. Kommuner — <i>Local authorities</i>	302	76	656	167
2. Kommunala bolag och stiftelser — <i>Corporations etc.</i> ..	27	9	162	32
Summa bruttoinvesteringar — <i>Total gross investments</i>	3 090	961	6 998	2 077

— Detailed Swedish estimates of gross investments for 1938/39 and 1947—1954

— Current prices. Millions of kronor

1948		1949		1950		1951		1952		1953		1954	
To- talt Total	Därv- under- håll Maintenance	To- talt Total	Därv- under- håll Maintenance	To- talt Total	Därv- under- håll Maintenance	To- talt Total	Därv- under- håll Maintenance	To- talt Total	Därv- under- håll Maintenance	To- talt Total	Därv- under- håll Maintenance	To- talt Total	Därv- under- håll Maintenance
4 777	1 695	4 785	1 809	5 472	1 941	6 567	2 418	6 796	2 619	7 418	2 710	7 991	2 746
1 372	546	1 433	560	1 581	594	1 719	658	1 840	707	2 073	764	2 270	778
1 626	563	1 736	579	1 921	616	2 167	685	2 344	742	2 645	804	2 913	817
— 5	— 1	— 5	— 1	— 9	— 2	— 11	— 3	— 12	— 3	— 13	— 5	— 11	— 4
—249	— 16	—298	— 18	—331	— 20	—437	— 24	—492	— 32	—559	— 35	—632	— 35
1 670	481	1 734	558	1 940	572	2 416	809	2 320	827	2 219	851	2 565	856
1 749	500	1 832	580	2 077	593	2 596	844	2 567	872	2 390	908	2 727	908
— 77	— 18	— 96	— 21	—135	— 20	—173	— 34	—237	— 44	—165	— 55	—159	— 50
— 2	— 1	— 2	— 1	— 2	— 1	— 7	— 1	— 10	— 1	— 6	— 2	— 3	— 2
126	23	136	23	159	28	151	29	248	32	302	35	295	33
609	291	643	316	705	338	825	405	873	449	880	451	895	456
262	180	271	198	291	210	350	262	357	285	351	278	372	278
347	111	372	118	414	128	475	143	516	164	529	173	523	178
840	328	621	320	913	366	1 255	469	1 289	539	1 629	536	1 557	546
34	28	24	17	23	15	25	14	47	24	49	22	57	21
442	171	394	177	659	246	774	316	819	344	959	363	1 045	393
352	121	189	116	220	96	443	129	403	156	606	139	440	120
12	8	14	10	11	9	13	10	20	15	15	12	15	12
160	26	168	32	174	43	201	48	226	65	315	73	409	77
97	—	90	—	93	—	115	—	113	—	198	—	287	—
30	18	44	24	47	28	53	31	81	47	86	55	89	57
21	8	20	8	20	7	18	8	15	8	11	7	11	8
12	—	14	—	14	8	15	9	17	10	20	11	22	12
2 543	747	2 779	816	3 063	886	3 818	1 037	5 011	1 301	5 621	1 351	5 927	1 369
1 440	488	1 581	533	1 735	585	2 163	691	2 985	871	3 293	917	3 314	900
702	265	746	288	755	301	882	345	1 241	425	1 363	436	1 319	427
9	3	8	2	7	4	14	6	22	7	24	8	23	8
203	52	217	64	233	67	250	73	335	99	370	97	342	99
303	186	319	192	325	200	405	236	521	276	591	279	552	266
151	11	162	14	156	14	179	16	304	21	318	26	338	28
24	12	27	15	28	15	29	14	50	21	53	25	56	25
12	1	13	1	6	1	5	0	9	1	7	1	8	1
89	17	84	19	125	18	146	25	228	44	146	49	130	44
195	118	229	130	222	122	284	129	436	163	519	176	446	158
83	8	88	9	101	11	122	13	153	15	179	18	186	19
371	80	434	87	532	133	729	176	927	224	1 086	238	1 233	252
1 103	259	1 198	283	1 328	301	1 655	346	2 026	430	2 328	434	2 613	469
816	218	890	243	964	259	1 183	295	1 456	374	1 704	367	1 911	400
287	41	308	40	364	42	472	51	570	56	624	67	702	69
7 320	2 442	7 514	2 625	8 535	2 827	10 385	3 455	11 807	3 920	13 039	4 061	13 918	4 115

Tabell S II: 6. Den privata konsumtionen 1938/39 och 1946—1954 — *Private consumption, 1938/39 and 1946—1954*

	1938/39	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
Löpande priser. Miljoner kronor — <i>Current prices. Millions of kronor</i>										
I. Livsmedel — <i>Food and beverages</i>	3 234	6 063	6 458	6 892	7 060	7 554	8 565	9 803	10 146	10 526
II. Bostad — <i>Rents</i>	1 024	1 333	1 433	1 536	1 617	1 697	1 794	1 931	2 096	2 251
III. Bränsle och lyse — <i>Fuel and light</i>	392	655	683	714	713	806	1 122	1 204	1 129	1 195
VI. Beklädnad m. m. — <i>Clothing etc.</i>	1 173	2 560	2 763	3 066	2 992	3 204	3 517	3 690	3 641	3 636
V. Inventarier m. m. — <i>Furniture and other durables</i>	610	1 192	1 364	1 483	1 438	1 529	1 761	1 847	1 836	1 874
VI. Fordon m. m. — <i>Vehicles etc.</i>	380	373	461	509	481	862	1 076	1 144	1 352	1 662
VII. Resor — <i>Fares</i>	379	667	729	870	919	939	998	1 090	1 113	1 123
VIII. Sjukvård, hygien, hemvård etc. — <i>Medical and personal care, domestic services etc.</i>	576	952	1 018	1 102	1 121	1 144	1 307	1 426	1 496	1 588
IX. Övrigt — <i>Other</i>	623	1 203	1 303	1 474	1 549	1 609	1 868	2 093	2 200	2 327
S:a I—IX — Total, I—IX.	8 341	14 998	16 212	17 646	17 890	19 344	22 008	24 228	25 009	26 182
+ Banktjänster — <i>Banking services</i>	44	69	93	83	75	76	80	83	93	100
+ Försäkringstjänster — <i>Insurance services</i>	83	141	158	195	200	191	221	224	248	280
- Dubbelräkning — <i>Double counting against public consumption</i>	50	110	110	120	130	130	160	180	180	200
Total privat konsumtion — Total private con- sumption.	8 418	15 098	16 353	17 804	18 035	19 481	22 149	24 355	25 170	26 362
Därav: — <i>of which:</i>										
varaktiga varor — <i>durable goods</i>	877	1 588	1 795	1 929	1 846	2 237	2 642	2 730	2 896	3 138
icke varaktiga varor — <i>non-durable goods</i>	5 092	9 713	10 411	11 263	11 394	12 292	14 023	15 608	15 898	16 425
tjänster — <i>services</i>	2 449	3 797	4 147	4 612	4 795	4 952	5 484	6 017	6 376	6 799

	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
1953 års priser — 1953 prices Index: 1946 = 100									
I. Livsmedel — <i>Food and beverages</i>	100	102	101	103	108	105	109	111	113
II. Bostad — <i>Rents</i>	100	107	113	119	125	130	135	140	146
III. Bränsle och lyse — <i>Fuel and light</i>	100	97	97	94	101	105	110	111	123
IV. Beklädnad m. m. — <i>Clothing etc.</i>	100	105	114	109	114	106	110	110	112
V. Inventarier m. m. — <i>Furniture and other durables</i>	100	113	117	111	118	119	118	117	119
VI. Fordon m. m. — <i>Vehicles etc.</i>	100	117	123	118	205	250	249	309	415
VII. Resor — <i>Fares</i>	100	105	108	113	115	113	116	115	115
VIII. Sjukvård, hygien, hemvård m. m. — <i>Me- dical and personal care, domestic services etc.</i>	100	102	102	102	104	101	107	111	116
IX. Övrigt — <i>Other</i>	100	106	110	112	115	114	118	123	130
S:a I—IX — Total. I—IX	100	104	106	107	113	112	115	119	124
+ Försäkringstjänster — <i>Insurance services</i>	100	96	119	122	116	116	102	113	127
+ Banktjänster — <i>Banking services</i>	100	126	113	101	102	101	99	111	119
— Dubbelräkning — <i>Double counting against public consumption</i>	100	100	100	106	106	113	113	113	125
Total privat konsumtion — Total private con- sumption	100	104	107	107	113	112	115	119	124
Därav: — <i>of which:</i>									
varaktiga varor — <i>durable goods</i>	100	111	115	108	129	135	130	139	154
icke varaktiga varor — <i>non-durable goods</i>	100	103	104	105	110	107	111	113	116
tjänster — <i>services</i>	100	106	110	113	116	117	121	125	131

Tabell S II: 7. Den privata konsumtionen 1938/39 och 1944—1954 — *Private consumption, 1938/39 and 1944—1954*Löpande priser. Miljoner kronor — *Current prices. Millions of kronor*

	1938/ 39	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
I. Livsmedel — Food and beverages	3 234	5 152	5 293	6 063	6 458	6 892	7 060	7 554	8 565	9 803	10 146	10 526
1. Mjöl, gryn, bröd etc. — <i>Meal, grain, bread etc.</i>	363	532	582	579	635	756	752	721	893	1 027	1 045	1 046
2. Potatis — <i>Potatoes</i>	81	168	172	187	201	186	170	207	253	266	256	276
3. Rotfrukter, grönsaker, frukt och bär — <i>Root vegetables, green vegetables, fruit etc.</i>	307	456	433	761	699	597	684	873	905	1 047	1 069	1 138
4. Specerier — <i>Groceries</i>	399	599	646	772	792	856	826	1 009	1 104	1 352	1 432	1 561
5. Mjök och grädde — <i>Milk and cream for consumption</i>	375	536	542	556	620	649	658	666	715	761	767	771
6. Smör och margarin — <i>Butter and margarine</i>	288	508	506	503	551	560	629	648	741	797	826	804
7. Ost — <i>Cheese</i>	66	74	96	122	138	158	159	154	182	240	249	259
8. Kött och fläsk — <i>Meat and bacon</i>	528	810	750	885	910	965	1 085	1 143	1 370	1 621	1 629	1 701
9. Ägg — <i>Eggs</i>	93	158	186	212	232	272	235	233	265	289	295	292
10. Fisk — <i>Fish</i>	102	184	190	177	242	253	216	200	237	266	289	277
Summa 1—10 — <i>Total, 1—10</i>	2 602	4 025	4 103	4 754	5 020	5 252	5 414	5 854	6 665	7 666	7 857	8 125
11. Spritdrycker och viner — <i>Alcoholic beverages and wines</i>	446	{ 514	531	586	652	745	748	777	867	960	999	1 087
12. Övriga drycker — <i>Other beverages</i>		{ 226	249	258	292	324	338	337	364	399	456	447
13. Tobak — <i>Tobacco</i>	186	387	410	465	494	571	560	586	669	778	834	867
II. Bostad — Rents	1 024	1 175	1 242	1 333	1 433	1 536	1 617	1 697	1 794	1 931	2 096	2 251
III. Bränsle och lyse — Fuel and light	392	564	568	655	683	714	713	806	1 122	1 204	1 129	1 195
1. Bränsle — <i>Fuel</i>	274	411	400	484	503	533	517	582	857	918	806	853
2. Fotogen — <i>Paraffin</i>	7	6	6	6	6	5	4	4	4	3	3	2
3. Kokgas — <i>Gas</i>	17	29	25	26	30	30	30	31	35	37	42	42
4. Elektrisk ström — <i>Electricity</i>	94	118	137	139	144	146	162	189	226	246	278	298

	1938/ 39	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
IV. Beklädnad m. m. — Clothing etc.	1 173	1 627	2 008	2 560	2 763	3 066	2 992	3 204	3 517	3 690	3 641	3 636
1. Konfektion — <i>Ready-made clothing</i>	—	.	.	904	849	1 166	1 186	1 153	1 268	1 612	1 514	1 495
2. Tyger — <i>Fabrics</i>	—	.	.	383	469	394	410	544	634	412	404	441
3. Trikåvaror — <i>Knitted goods</i>	—	.	.	436	495	506	463	474	526	517	600	556
4. Garner — <i>Yarns</i>	—	.	.	77	81	106	85	98	86	85	81	86
5. Hattar och mössor — <i>Hats and caps</i> ..	—	.	.	87	85	88	82	96	95	104	107	105
Summa 1—5 — <i>Total 1—5</i>	825	1 135	1 415	1 887	1 979	2 260	2 226	2 365	2 609	2 730	2 706	2 683
6. Skor — <i>Footwear</i>	186	230	290	294	336	350	349	409	431	462	447	460
7. Handskar, skinnkläder o. paraplyer — <i>Gloves, umbrellas etc.</i>	23	37	39	55	68	70	63	66	82	92	97	100
8. Väskor och reseffekter — <i>Handbags and travel goods</i>	27	55	59	88	100	103	106	104	110	112	105	108
9. Pälsvaror — <i>Furs</i>	27	52	71	100	130	120	89	94	106	105	99	102
Summa 6—9 — <i>Total 6—9</i>	263	374	459	537	634	643	607	673	729	771	748	770
10. Skrädderiarbete — <i>Tailors (value added)</i>	51	80	98	100	115	127	122	131	130	139	138	134
11. Skoreparationer — <i>Repairs to footwear</i> ..	34	38	36	36	35	36	37	35	49	50	49	49
Summa 10—11 — <i>Total, 10—11</i>	85	118	134	136	150	163	159	166	179	189	187	183
V. Inventarier m. m. — Furniture and other durables	610	877	937	1 192	1 364	1 483	1 438	1 529	1 761	1 847	1 836	1 874
1. Möbler — <i>Furniture</i>	144	168	200	234	268	284	266	279	299	296	296	308
2. Bosättningsartiklar — <i>Household equip- ment</i>	78	132	125	151	163	197	196	199	229	240	235	233
3. Järnvaror — <i>Hardware</i>	45	70	75	88	97	99	96	101	125	125	121	129
4. Elektriska artiklar — <i>Electric equipment</i>	69	132	112	166	227	237	215	230	289	289	289	303
5. Symaskiner och dammsugare — <i>Sewing- machines, vacuumcleaners</i>	40	33	25	53	58	61	71	92	104	114	114	120
6. Heminredningstextilier — <i>Household tex- tiles</i>	138	200	240	320	349	399	393	415	469	520	519	510
7. Musikinstrument, konst, antikviteter — <i>Music, art, and antiques</i>	24	33	32	38	43	43	44	45	53	56	55	58

	1938/ 39	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
8. Ur, optik och guldsmedsvaror — <i>Jewellery, clocks and watches</i>	72	109	128	142	159	163	157	168	193	207	207	213
VI. Fordon m. m. — Vehicles etc.	330	147	157	373	461	509	481	862	1 076	1 144	1 352	1 662
1. Bilar och motorcyklar — <i>Motor vehicles</i>												
a) Nyinköp — <i>Purchases</i>	110	2	13	84	113	84	77	364	463	440	562	744
b) Drift och underhåll — <i>Operation</i> ..	139	24	31	119	173	227	244	341	420	504	544	660
2. Cyklar, mopeder och sportartiklar — <i>Bicycles, sports equipment etc.</i>	81	121	113	170	175	193	160	157	193	200	246	258
VII. Resor — Fares	379	595	634	667	729	870	919	939	998	1 090	1 113	1 123
1. Järnvägsresor — <i>Railway fares</i>	113	246	265	265	273	328	331	329	344	371	353	346
2. Spårvägsresor — <i>Tram fares</i>	40	75	82	82	82	87	91	92	92	105	119	120
3. Bussresor — <i>Bus fares</i>	64	77	78	99	132	190	216	234	255	287	297	309
4. Billfärder — <i>Cab fares</i>	136	181	192	167	180	206	211	212	227	249	261	261
5. Båtresor — <i>Ship fares</i>	26	13	17	54	62	59	70	72	80	78	83	87
VIII. Sjukvård, hygien, hemvård etc. — Medical and personal care domestic services etc.	576	859	876	952	1 018	1 102	1 121	1 144	1 307	1 426	1 496	1 588
1. Läkararvode — <i>Doctors</i>	30	48	52	59	64	69	76	81	86	89	90	110
2. Tandvård — <i>Dentists</i>	73	100	104	117	126	135	146	154	182	196	243	268
3. Begravningskostnad — <i>Undertaking</i> ..	18	23	24	28	30	36	36	39	42	47	48	48
4. Medicin — <i>Medicine</i>	43	71	77	83	89	97	110	115	124	146	155	163
5. Färger och sjukvårdsartiklar — <i>Dyes, paints, toilet articles etc.</i>	152	247	241	273	294	320	323	346	339	428	440	450
6. Tvätt och bad — <i>Laundry, baths</i>	30	64	64	60	60	60	60	50	58	58	60	61
7. Frisörarbete — <i>Barbers</i>	82	131	131	142	152	164	160	160	183	183	188	196
8. Arbetshjälp i hemmet — <i>Domestic servants</i>	148	175	183	190	203	221	210	199	243	279	272	292
IX. Övrigt — Other	623	1 052	1 117	1 203	1 303	1 474	1 549	1 609	1 868	2 093	2 200	2 327
1. Nöjen — <i>Entertainment</i>	86	175	184	182	197	221	233	233	248	281	301	300

	1938/ 39	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
2. Radiolicens — <i>Wireless licences</i>	12	18	18	19	19	20	21	21	25	33	34	36
3. Hundskatt — <i>Dog licences</i>	3	3	4	4	5	5	5	6	6	7	7	7
4. Tipping och lotterier — <i>Betting etc.</i> ...	44	60	70	82	89	117	134	142	158	181	205	233
5. Telefon och telegram — <i>Telephone and telegraph</i>	54	99	96	106	112	133	146	153	192	237	259	286
6. Postporto — <i>Postal expenditure</i>	17	26	27	29	29	33	34	34	39	44	45	46
7. Böcker och papper — <i>Books etc.</i>	53	93	107	126	131	151	159	165	195	213	224	233
8. Tidningar — <i>Newspapers and magazines</i>	87	127	144	151	165	196	214	221	280	294	315	339
9. Fotografering och fotoartiklar — <i>Photo- graphy</i>	55	60	60	60	72	80	84	101	128	137	137	145
10. Blommor — <i>Flowers</i>	48	65	63	75	87	86	89	91	106	111	109	116
11. Nettotjänster av hotell- och restaurang- verksamhet — <i>Hotels, restaurants and cafés (value added)</i>	164	326	344	369	397	432	430	442	491	555	564	586
Summa I—IX — Total I—IX	8 341	12 048	12 582	14 998	16 212	17 646	17 890	19 344	22 008	24 228	25 009	26 182
+ Försäkringstjänster — <i>Insurance services</i> ..	83	135	126	141	158	195	200	191	221	224	248	280
+ Banktjänster — <i>Banking services</i>	44	51	62	69	93	83	75	76	80	83	93	100
— Dubbelräkning — <i>Double counting against public consumption</i>	50	90	100	110	110	120	130	130	160	180	180	200
Den totala privata konsumtionen — The total private consumption	8 418	12 144	12 920	15 098	16 353	17 804	18 035	19 481	22 149	24 355	25 170	26 362
därav — <i>of which</i>												
Varaktiga varor — <i>Durable goods</i>	877	1 107	1 181	1 588	1 795	1 929	1 846	2 237	2 642	2 780	2 896	3 138
Icke varaktiga varor — <i>Non-durable goods</i>	5 092	7 702	8 224	9 713	10 411	11 263	11 394	12 292	14 023	15 608	15 898	16 425
Tjänster — <i>Services</i>	2 449	3 335	3 515	3 797	4 147	4 612	4 795	4 952	5 484	6 017	6 376	6 799

Tabell S II: 8. Konsumentprisernas förändring 1949—febr. 1955 — Changes in consumer prices 1949—Febr. 1955

Index: 1949 = 100

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	
						jan.	febr.
Generalindex — General index	101	117	126	128	129	129	129
Livsmedel — Food	102	119	134	137	137	137	137
Mejeriprodukter — Dairy products	99	112	121	125	125	124	124
Margarin — Margarine	94	125	137	144	139	139	139
Ägg — Eggs	100	115	125	122	105	109	103
Kött — Meat	107	121	147	168	164	165	166
Fläsk — Pork	100	122	141	136	144	149	153
Mjöl, bröd och gryn — Meal, bread and grain	100	117	135	142	139	139	139
Kaffe — Coffee	141	203	212	226	280	262	246
Alkoholhaltiga drycker o. tobak — Alcoholic beverages and tobacco	102	116	120	122	129	132	132
Spritdrycker och viner — Spirits and wines	103	116	118	118	134	142	142
Öl — Beer	101	111	118	122	122	121	121
Tobak — Tobacco	100	116	121	125	128	129	129
Bostad, bränsle och lyse — Rents, fuel and light	99	110	117	120	122	122	123
Bostad — Rents	100	102	108	116	120	121	121
Bränsle och lyse — Fuel and light	96	130	139	129	125	125	128
Kläder och skor — Clothing and shoes	102	124	127	123	123	120	119
Kläder — Clothing	102	121	125	121	122	118	117
Skor — Shoes	100	139	140	131	132	131	130
Inventarier och husgeråd — Furniture and household equipment	101	118	127	127	126	126	126
Diverse — Miscellaneous	100	112	121	124	126	126	128

Tabell S II: 9. Jordbrukets produktionsvolym 1952—1955 — Volume of agricultural production, 1952—1955

Denna tabell återfinnes i den löpande texten som tabell II: 17, s. 144.

Tab. S II: 10. Förändring av produktionsvolymen inom industrin 1951—1954 — *Percentage changes in industrial production, 1951—1954*

Procent

Förändring av produktionsvolymen inom — <i>Changes in industrial production in</i>	1951 till 1952	1952 till 1953	1953 till 1954	1 kv. 1952 till 1 kv. 1953	2 kv. 1952 till 2 kv. 1953	3 kv. 1952 till 3 kv. 1953	4 kv. 1952 till 4 kv. 1953	1 kv. 1953 till 1 kv. 1954	2 kv. 1953 till 2 kv. 1954	3 kv. 1953 till 3 kv. 1954	4 kv. 1953 till 4 kv. 1954
Malmbrytning och metallindustri — <i>Ore mining, metal industries, manufacture of metal products</i>	+ 3	— 5	+ 5	— 4	— 5	— 9	— 1	+ 2	+ 4	+ 7	+ 7
därav: — <i>of which:</i>											
Järnmalmgruvor — <i>Iron ore mines</i>	+ 13	— 2	— 10	— 1	+ 11	— 5	— 8	— 8	— 22	— 8	+ 1
Järn- och metallverk — <i>Iron and steel mills, other base metal plants</i>	+ 13	+ 3	+ 6	+ 8	+ 4	— 11	+ 9	+ 8	+ 8	+ 7	+ 3
Sysselsättning i verkstadsindustrin — <i>Employment in engineering industry</i>	+ 1	— 8	+ 4	— 8	— 9	— 10	— 1	— 1	+ 3	+ 5	+ 6
Träindustri — <i>Manufacture of wood</i>	— 15	+ 3	+ 12	— 7	+ 7	+ 6	+ 9	+ 11	+ 9	+ 14	+ 15
Massa- och pappersindustri — <i>Pulp, paper, and cardboard mills</i>	— 11	+ 8	+ 14	— 8	+ 4	+ 24	+ 21	+ 19	+ 16	+ 12	+ 7
Livsmedelsindustri — <i>Food manufacturing industries</i> ..	+ 2	+ 3	+ 1	+ 8	— 2	+ 1	+ 7	— 4	+ 8	+ 3	— 1
Textil- och sömnadsindustri — <i>Manufacture of textiles and apparel</i>	— 16	+ 10	— 4	+ 9	+ 12	+ 14	+ 9	+ 2	± 0	— 8	— 8
Läder- och skoidindustri — <i>Manufacture of leather and shoes</i>	— 14	+ 16	— 2	+ 19	+ 31	+ 13	+ 4	+ 7	— 3	— 9	— 2
Hela industrin — <i>Total mining and manufacturing</i>	— 2	± 0	+ 4	— 1	± 0	— 1	+ 4	+ 4	+ 5	+ 5	+ 3
därav: — <i>of which:</i>											
Kapitalvaruindustri — <i>Capital goods industries</i>	+ 1	— 4	+ 5	— 4	— 3	— 7	± 0	+ 3	+ 5	+ 8	+ 7
Konsumtionsvaruindustri — <i>Consumption goods industries</i>	— 6	+ 6	+ 3	+ 3	+ 4	+ 8	+ 10	+ 4	+ 7	+ 2	— 1

Tabell S II: 11. Förändring i antalet anställda industriarbetare maj 1951—nov. 1954 —

Changes in the number of industrial workers employed, May, 1951—Nov. 1954

Procent

	Maj 1951 —maj 1952	Nov. 1951 —nov. 1952	Maj 1952 —maj 1953	Nov. 1952 —nov. 1953	Maj 1953 —maj 1954	Nov. 1953 —nov. 1954
Gruvindustri — <i>Mining</i>	+ 4,1	+ 5,7	+ 5,0	+ 0,4	— 3,6	— 1,3
Metall- och verkstadsindustri — <i>Metal and engineering industry</i>	+ 2,0	— 2,8	— 7,3	— 5,5	+ 0,7	+ 4,7
därav: — <i>of which</i> :						
Järn, stål och kopparverk — <i>Iron, steel and copper mills</i>	+ 1,8	+ 3,7	— 0,8	— 5,4	— 2,8	+ 0,2
Järn- och stålmanufaktur — <i>Manufacture of hardware</i>	— 0,3	— 7,7	— 11,8	— 7,2	+ 3,5	+ 5,8
Mekaniska verkstäder — <i>Engineering works</i>	+ 2,9	— 2,9	— 7,5	— 5,6	+ 0,6	+ 5,6
Jord- och stenindustri — <i>Nonmetallic quarrying and manufacturing</i>	— 1,0	— 4,1	— 2,8	— 1,4	+ 0,1	+ 1,6
Träindustri — <i>Manufacture of wood</i>	— 7,6	— 8,5	— 0,5	+ 1,7	+ 4,3	+ 6,7
Massafabriker och pappersbruk — <i>Pulp, paper and cardboard mills</i>	+ 0,6	— 3,0	— 4,0	+ 0,4	+ 4,0	+ 2,9
Pappersvaru- och grafisk industri — <i>Manu- facture of paper products, printing and allied industries</i>	+ 0,3	— 2,1	— 4,1	+ 0,9	+ 4,3	+ 2,3
Livsmedelsindustri — <i>Food manufacturing in- dustries</i>	— 0,4	+ 0,7	¹ —42,0	± 0,0	¹ +67,7	— 0,9
Dryckesvaru- och tobaksindustri — <i>Manufac- ture of beverages and tobacco</i>	+ 1,1	— 1,1	— 0,4	+ 0,7	— 1,5	+ 0,2
Textil- och beklädnadsindustri — <i>Manufac- ture of textiles and apparel</i>	— 14,8	— 6,3	+ 5,9	+ 3,6	— 2,9	— 6,7
därav: — <i>of which</i> :						
Ylleindustri — <i>Wool industry</i>	— 18,5	— 3,9	+ 11,9	+ 4,4	— 11,0	— 9,4
Bomullsindustri — <i>Cotton industry</i>	— 14,0	— 12,9	— 1,4	+ 1,8	— 2,4	— 5,9
Läder-, hår- och gummivaruindustri — <i>Manu- facture of leather, furs and rubber products</i> ..	— 16,1	— 7,6	+ 8,1	+ 7,1	+ 0,2	— 2,7
Kemisk-teknisk industri — <i>Manufacture of chemicals and chemical products</i>	— 4,6	— 5,4	— 5,3	+ 0,9	+ 2,0	+ 0,1
Samtliga industrigrupper — <i>Total mining and manufacturing</i>	— 3,0	— 3,7	— 5,2	— 1,3	+ 3,2	+ 1,7
därav män — <i>of which men</i>	— 1,6	— 3,1	— 5,2	— 1,7	..	+ 2,2
» kvinnor — <i>of which women</i>	— 8,7	— 6,1	— 5,1	+ 0,7	..	— 0,5
Samtliga industrigrupper (exkl. livsmedelsin- dustrin) — <i>Total mining and manufacturing (excl. food manufacturing industries)</i>	..	..	— 2,9	..	+ 0,7	..

¹ Konflikt i maj 1953 — *Strike and lockout in May 1953.*

Tabell S II: 12. Lönenivåns förändringar för industriarbetare 1948—1954 — *Changes in the level of wages for workers in mining and manufacturing, 1948—1954*

	Genomsnittlig timförtjänst inkl. övertids- och skifttillägg, semesterlön och andra förmåner, hela riket — <i>Average hourly earnings</i>									
	Vuxna män (inkl. förmän) — <i>Men</i>					Vuxna kvinnor (inkl. förmän) — <i>Women</i>				
	1948 kr./tim.	Index 1948 = 100				1948 kr./tim.	Index 1948 = 100			
		1950	1952	1953	Nov. 1954		1950	1952	1953	Nov. 1954
Gruvindustri — <i>Mining</i>	3,15	111,1	157,1	165,7	175,1	1,51	112,6	166,9	..	..
Metall- och verkstadsindustri — <i>Metal and engineering industry</i>	2,62	108,8	158,0	166,8	175,0	1,83	109,8	161,7	169,9	178,7
därav: — <i>of which:</i>										
Järn-, stål- och kopparverk — <i>Iron, steel, and copper mills</i>	2,51	110,0	163,3	172,9	181,9	..	..	..	..	..
Järn- och stålmanufaktur — <i>Manufacture of hardware</i>	2,55	108,6	157,6	165,5	173,9	1,68	109,5	163,7	172,0	178,9
Mekaniska verkstäder — <i>Engineering works</i>	2,66	108,6	156,0	164,3	172,7	1,86	109,7	165,1	174,7	183,4
Elektroteknisk industri — <i>Manufacture of electrical machinery, apparatus etc</i>	2,66	109,4	154,5	161,7	169,5	1,90	110,0	160,0	167,4	175,3
Jord- och stenindustri — <i>Nonmetallic mining and quarrying and manufacturing</i>	2,35	106,8	152,8	160,0	175,2	1,61	105,6	154,7	160,9	172,8
Träindustri — <i>Manufacture of wood</i>	2,24	107,1	152,7	160,3	173,0	1,70	107,1	151,2	160,0	174,4
Massfabriker och pappersbruk — <i>Pulp, paper, and cardboard mills</i>	2,37	105,9	160,8	166,2	179,2	1,74	105,2	163,8	169,5	181,9
Pappersvaru- och grafisk industri — <i>Manufacture of paper products, printing and allied industries</i>	3,06	103,6	141,2	146,1	150,5	1,94	103,6	153,6	158,2	164,7
Livsmedelsindustri (inkl. dryckesvaru- o. tobaksind.) — <i>Manufacture of food (incl. beverages and tobacco)</i>	2,53	102,8	140,7	148,2	156,9	1,78	105,1	152,2	160,1	168,6
Textil- och beklädnadsindustri — <i>Manufacture of textiles and apparel</i>	2,37	106,8	143,9	149,4	156,7	1,79	107,3	148,0	154,2	161,3
Läder-, hår- och gummivaruindustri — <i>Manufacture of leather, furs, and rubber products</i>	2,58	107,0	143,0	151,2	159,1	1,80	108,9	148,3	155,6	163,4
Kemisk-teknisk industri — <i>Manufacture of chemicals and chemical products</i>	2,59	106,2	149,8	157,5	169,3	1,71	109,9	159,6	167,8	176,5
Samtliga industrigrupper — <i>Total mining and manufacturing</i>	2,54	107,5	154,3	161,8	171,0	1,79	107,3	152,5	158,7	167,0

Tabell S II: 13. Sveriges bytesbalans 1947—1954 — Sweden's current balance of payments, 1947—1954

Miljoner kronor — Millions of kronor

	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
Import, cif — Imports, c.i.f.	— 5 226	— 4 951	— 4 340	— 6 117	— 9 193	— 8 952	— 8 172	— 9 198
Export, fob — Exports, f.o.b.	+ 3 241	+ 3 979	+ 4 250	+ 5 708	+ 9 226	+ 8 135	+ 7 659	+ 8 218
Handelsbalansens saldo — Balance of trade	— 1 985	— 972	— 90	— 409	+ 33	— 817	— 513	— 980
Sjöfartsnetto — Net shipping	+ 600	+ 640	+ 590	+ 600	+ 970	+ 1 075	+ 860	+ 875
Övriga tjänster m. m., netto — Other services etc., net	— 64	— 76	— 15	— 20	— 70	— 80	— 15	— 45
Bytesbalansens saldo — Current balance of payments	— 1 449	— 408	+ 485	+ 171	+ 933	+ 178	+ 332	— 150

Tabell S II: 14. Valutareserven 1951—1954 — Exchange reserves, 1951—1954

	31/12 1951	31/12 1952	31/12 1953	31/3 1954	30/6 1954	30/9 1954	31/12 1954
Riksbankens behållning av guld och valutor: — The Riksbank's holding of gold and foreign exchange:							
Guld och US-dollar — Gold and U. S.-dollars	907	872	1 147	1 226	1 389	1 597	1 760
Guld och US-dollar erhållna under EPU-överenskommelsen — Gold and U. S.-dollars received under the EPU agreement	166	391	419	375	294	334	249
EPU-valutor — EPU-exchange	1 021	973	970	793	761	564	422
Övriga valutor — Other exchange	284	68	85	62	43	74	43
Summa — Total	2 378	2 304	2 621	2 456	2 487	2 569	2 474
Affärsbankernas valutabehållning — The commercial banks' holdings of foreign exchange	— 226	— 20	+ 3	— 54	— 126	+ 18	+ 39
Totalsumma — Total	2 152	2 284	2 624	2 402	2 361	+ 2 587	+ 2 513

Tabell S II: 15. Utrikeshandels fördelning på ursprungs- och förbrukningsländer 1953 och 1954 samt januari—februari 1954 och 1955 — *Distribution of foreign trade by country of origin and destination, 1953 and 1954, and January—February 1954 and 1955*

Miljoner kronor — *Millions of kronor*

	Import				Export			
	1953	1954	Jan.—febr.		1953	1954	Jan.—febr.	
			1954	1955			1954	1955
EPU-länder	6 036	6 941	1 006	1 208	5 631	6 317	818	1 065
Dollarländer	1 057	1 135	161	241	801	684	93	102
Övriga Sydamerika	471	458	70	66	385	431	65	65
Östeuropa	306	364	50	79	345	345	40	48
Övriga länder	302	296	53	53	497	440	59	82
Totalt — Total	8 172	9 194	1 340	1 647	7 659	8 217	1 075	1 362
Storbritannien	1 345	1 464	234	217	1 451	1 526	195	259
Västtyskland	1 492	1 863	236	373	881	1 011	126	149
Frankrike	378	453	61	69	362	390	53	79
Förenta staterna	654	723	107	149	513	390	63	60
Argentina	84	59	9	9	37	74	7	12
Brasilien	291	324	48	43	272	268	42	32

Anm. 1. Importen av mineraloljor har fördelats efter inköpsland. — *Imports of mineral oils are distributed by country of purchase.*

Anm. 2. Införsel och utförsel av obearbetat silver samt mynt andra än guldmynt är inräknade. — *Imports and exports of silver and coins other than goldcoins are included.*

Tabell S II: 16. Exportens sammansättning 1953 och 1954 samt januari—februari 1954 och 1955
 — *Structure of exports, 1953 and 1954 and January—February, 1954 and 1955*

	1953		1954		Januari—februari			
					1954		1955	
	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%
Trävaror — <i>Timber</i>	1 109	14	1 132	14	83	8	135	10
Massa, mekanisk och kemisk — <i>Pulp</i>	1 298	17	1 442	18	219	20	253	19
Papper och papp — <i>Paper and cardboard</i> ..	711	9	833	10	116	11	157	11
Skogsprodukter totalt — <i>Forest products</i>	3 118	40	3 407	42	418	39	545	40
Järnmalm — <i>Iron ore</i>	881	12	746	9	91	8	96	7
Oädla metaller och manufaktur — <i>Base metals and products thereof</i>	963	13	982	12	137	13	178	13
Maskiner och instrument — <i>Machinery and instruments</i>	1 013	13	1 117	14	147	14	187	14
Transportmedel — <i>Transport equipment</i>	494	6	747	9	73	7	126	9
Jordbruksprodukter — <i>Agricultural products</i>	537	7	510	6	100	9	91	7
Övriga varor — <i>Other goods</i>	651	9	708	8	109	10	139	10
Totala exporten — <i>Total exports</i>	7 657	100	8 217	100	1 075	100	1 362	100

Tabell S II: 17. Importens sammansättning 1953 och 1954 samt januari—februari 1954 och 1955
 — *Structure of imports, 1953 and 1954 and January—February, 1954 and 1955*

	1953		1954		Januari—februari			
					1954		1955	
	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%
Jordbruksprodukter — <i>Agricultural products</i>	1 449	18	1 616	17	249	19	277	17
Bränslen och drivmedel — <i>Fuel and power</i> ..	1 426	17	1 439	16	186	14	281	17
Textilvaror — <i>Textiles</i>	1 226	15	1 195	13	216	16	219	13
Oädla metaller och manufaktur — <i>Base metals and products thereof</i>	930	11	1 155	13	172	13	241	15
Maskiner och instrument — <i>Machinery and instruments</i>	1 184	15	1 281	14	187	14	227	14
Transportmedel — <i>Transport equipment</i>	639	8	882	9	98	7	145	9
Övriga varor — <i>Other goods</i>	1 307	16	1 626	18	232	17	257	15
Totala importen — <i>Total imports</i>	8 161	100	9 194	100	1 340	100	1 647	100

Tabell S II: 18. Importens värde-, volym- och prisutveckling, indextal 1938 och 1947—1954 —
Developments of imports by value, volume and price, 1938 and 1947—1954

Denna tabell återfinnes i den löpande texten som tabell II: 8, s. 127.

Tabell S II: 19. Exportens värde-, volym- och prisutveckling, indextal 1938 och 1947—1954 —
Developments of exports by value, volume and price, 1938 and 1947—1954

Denna tabell återfinnes i den löpande texten som tabell II: 6, s. 121.

Kvartalsindextal för import och export — Quarterly indices of imports and exports

Anmärkning till tabellerna S II: 20 och S II: 21:

Kvartals- och årsindextalerna för volym och pris i utrikeshandeln är beräknade ur delvis olika material och enligt olika principer. Kvartalsberäkningarna inriktas på snabb framräkning ur den tidigt föreliggande summariska månadsstatistiken, medan årsberäkningarna görs mera utförligt efter den definitiva och detaljerade årsstatistiken.¹ För att ge direkt jämförbarhet mellan årsuppgifterna i tabellerna S II: 18 och S II: 19 och kvartalsuppgifterna i tabellerna S II: 20 och S II: 21 (liksom mellan olika års kvartal i tab. S II: 20 och S II: 21) har för varje år de beräknade kvartalsvolymindextalerna multiplicerats med en konstant, som gör deras årsgenomsnitt = årets volymindextal. Prisindextalerna har i kvartalstabellerna erhållits som kvoten mellan de angivna värde- och volymindextalerna. För kvartalen 1954 föreligger ännu endast de preliminära kvartalsberäkningarna.

Comments on Tables S II: 20 and S II: 21:

The quarterly and yearly indices showing the development in the price and volume of good handled in foreign trade originate partly from different materials, and from different methods of calculation. The quarterly indices are calculated from the preliminary and comprehensive monthly statistics; with attention paid to speed of calculation; the yearly computations are derived from the definitive and extensive statistics, for the years using more detailed methods of calculation.² In order for the quarterly indices in Tables S II: 20 and S II: 21 to be directly compared with the yearly indices in Tables S II: 18 and S II: 19, the quarterly volume indices have for each year been multiplied by a constant factor which makes their yearly average equal to the volume index for the year. The quarterly price indices are obtained as the ratio between the value indices and the final volume indices. For the quarters of 1954 only the preliminary quarterly calculations are as yet on hand.

¹ En beskrivning av de använda beräkningsmetoderna har givits i *Meddelanden från konjunkturinstitutet, Serie A: 17*, s. 61 f.

² A description of the used methods of calculation is given in *Meddelanden från konjunkturinstitutet, Series A: 17*, p. 61 et seq. (shortly referred to in English on p. 213).

Tabell S II: 20. Importens värde-, volym- och prisutveckling,
 — *Developments of imports by value, volume, and price,*

			1950				1951	
			1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.
Jordbruksprodukter — <i>Agricultural products</i>	Värde ²		132	145	158	197	179	243
	Volym ³		121	122	132	151	134	170
	Pris ⁴		109	119	120	131	133	143
Bränslen och drivmedel — <i>Fuel and power</i>	Värde		135	123	132	144	173	230
	Volym		121	114	125	128	132	155
	Pris		112	108	106	113	131	148
Kemiska produkter — <i>Chemical products</i>	Värde		134	142	127	150	172	220
	Volym		125	142	129	155	153	182
	Pris		107	100	99	97	112	121
Läder- och gummivaror — <i>Leather and rubber products</i>	Värde		111	131	109	166	266	280
	Volym		98	107	82	101	136	125
	Pris		114	123	134	164	196	224
Textilvaror — <i>Textiles</i>	Värde		112	127	141	179	232	252
	Volym		104	108	119	136	164	149
	Pris		108	118	119	132	141	169
därav: — <i>of which:</i>	Värde		98	113	121	149	189	211
Råvaror och garner — <i>Raw materials and yarn</i>	Volym		91	95	99	106	117	102
	Pris		107	119	122	141	162	207
Övrigt — <i>Other</i>	Värde		129	145	165	216	285	302
	Volym		119	123	144	177	226	218
	Pris		108	118	115	122	126	139
Oädla metaller och arbeten därav — <i>Base metals and products thereof</i>	Värde		81	104	101	109	123	158
	Volym		80	104	100	100	101	116
	Pris		102	101	101	109	122	137
därav: — <i>of which:</i>	Värde		72	96	75	84	96	133
Handelsfärdigt järn och stål — <i>Finished iron and steel</i>	Volym		72	101	81	89	91	109
	Pris		99	95	92	94	105	122
Maskiner och instrument — <i>Machines and instruments</i>	Värde		124	144	146	170	181	216
	Volym		107	132	130	158	158	187
	Pris		116	109	112	107	115	115
därav: — <i>of which:</i>	Värde		127	141	148	166	185	210
Maskiner, ej elektriska — <i>Machines other than electric</i>	Volym		108	125	126	152	155	176
	Pris		117	113	118	109	119	119
Maskiner, elektriska — <i>Electric machines</i>	Värde		111	125	120	133	139	188
	Volym		100	121	116	130	125	165
	Pris		112	103	103	102	112	114
Transportmedel — <i>Transport equipment</i>	Värde		129	346	367	392	419	528
	Volym		142	356	371	374	384	463
	Pris		91	97	99	105	109	114
Maskiner, instrument och transportmedel — <i>Machines, instruments, and transport equipment</i>	Värde		125	187	193	217	232	282
	Volym		114	175	177	204	203	243
	Pris		110	106	109	106	114	116
Övriga varor — <i>Other goods</i>	Värde		94	120	167	181	159	212
	Volym		94	119	162	153	135	152
	Pris		100	101	103	119	117	139
Totala importen — <i>Total imports</i>	Värde		117	135	143	168	188	232
	Volym		108	123	129	141	145	162
	Pris		108	110	111	119	129	143
Exkl. maskiner, instrument och transportmedel — <i>Excl. machines, instruments, and transport equipment</i>	Värde		116	126	135	160	180	224
	Volym		108	115	121	132	137	150
	Pris		107	110	111	121	132	149

¹ Se anmärkning s. 213. — *See Comments on p. 213.* — ² Value. — ³ Volume. — ⁴ Price.

kvartalsvis¹ 1950—1954 Index: 1949 = 100quarterly,¹ 1950—1954. 1949 = 100

1951		1952				1953				Prel. 1954			
3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.
195	204	220	218	199	201	185	192	186	224	220	200	181	273
129	140	140	134	128	140	136	129	127	156	151	121	105	169
151	146	157	162	155	144	136	148	147	143	146	165	173	162
249	225	237	190	238	222	172	175	155	220	164	162	187	216
164	149	150	124	166	157	123	133	122	171	125	131	156	173
152	151	158	153	143	142	140	131	127	129	131	124	120	125
206	198	203	188	135	151	154	169	152	194	174	236	195	220
160	151	149	141	104	120	132	146	136	175	150	207	170	195
129	132	136	133	130	125	117	116	111	111	116	114	114	113
198	153	175	137	131	150	176	150	138	160	160	159	137	184
97	83	94	81	86	109	128	105	100	122	124	121	111	156
205	184	186	169	152	138	138	142	137	131	129	131	124	118
205	141	158	111	99	135	172	156	144	159	175	144	142	155
117	88	107	78	73	102	131	125	116	126	137	116	114	125
176	159	148	142	136	131	131	125	124	126	128	124	124	124
164	116	160	103	75	104	137	121	99	119	129	108	98	111
75	65	108	72	55	79	104	95	77	96	104	87	78	91
218	177	148	143	136	133	132	127	128	124	124	124	125	122
258	172	156	121	129	173	216	200	202	210	234	189	197	209
180	116	106	86	96	133	166	163	167	164	179	153	161	167
143	148	147	141	135	130	130	123	121	128	130	124	122	125
173	215	268	259	188	157	135	132	123	153	154	166	166	190
108	124	144	139	104	92	83	87	83	112	112	126	127	140
160	174	186	187	180	171	163	152	149	137	137	132	131	135
168	193	257	265	172	135	121	114	122	124	125	131	135	147
118	124	150	148	96	81	78	80	85	95	97	107	115	124
142	156	171	179	179	166	156	142	145	130	129	122	118	119
217	227	262	255	250	242	239	257	215	236	245	261	250	268
181	183	196	199	185	185	177	189	156	179	180	187	184	192
120	124	134	128	135	131	135	136	138	132	136	140	136	139
203	200	250	249	249	235	246	275	212	216	244	261	247	241
163	161	172	185	183	180	175	194	142	152	165	168	168	158
125	124	145	134	136	131	140	142	149	142	147	155	147	153
210	238	262	244	227	218	210	197	196	236	218	235	230	271
182	186	207	192	162	167	163	151	156	191	177	194	188	220
115	128	126	127	140	131	129	131	126	120	123	121	122	123
395	428	433	365	438	469	371	550	545	434	465	758	784	641
338	348	324	271	321	363	274	396	410	313	341	535	586	481
117	123	134	135	136	129	136	139	133	139	137	138	134	133
255	270	299	279	290	290	267	319	285	278	291	362	363	347
212	215	221	211	211	220	195	230	206	205	211	257	266	250
120	125	135	132	137	132	137	139	138	135	138	141	136	139
282	267	198	212	250	280	169	198	222	281	236	281	283	370
195	184	140	125	148	157	107	132	164	192	159	205	214	271
145	145	142	169	169	179	159	150	135	146	148	137	132	137
218	209	227	204	196	199	181	189	176	207	197	207	205	238
145	140	147	132	131	137	128	136	129	155	145	151	150	174
151	149	154	154	149	145	141	139	136	134	137	138	137	137
212	199	215	191	180	183	166	167	157	196	181	181	178	220
135	129	135	120	118	124	117	120	116	147	134	133	131	163
157	154	159	159	152	148	142	138	135	133	136	136	136	135

Tabell S II: 21. Exportens värde-, volym- och prisutveck-
 — *Developments of exports by value, volume, and price,*

			1950				1951	
			1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.
Trävaror — <i>Timber</i>	Värde ²	63	104	143	157	77	156	
	Volym ³	65	100	135	141	58	99	
	Pris ⁴	97	104	106	111	132	158	
Massa — <i>Pulp</i>	Värde	90	136	124	202	160	429	
	Volym	90	124	103	126	81	142	
	Pris	100	110	121	160	197	302	
Papper och papp — <i>Paper and cardboard</i>	Värde	111	115	110	150	173	261	
	Volym	123	122	110	134	117	137	
	Pris	91	94	100	111	147	191	
Skogsprodukter — <i>Forest products</i>	Värde	88	121	126	174	139	301	
	Volym	91	117	114	133	86	133	
	Pris	96	103	110	131	162	226	
Järnmalm — <i>Iron ore</i>	Värde	66	125	152	123	97	140	
	Volym	61	109	129	106	82	108	
	Pris	108	115	117	115	118	129	
Oädla metaller och arbeten därav — <i>Base metals and products thereof</i>	Värde	110	120	124	155	146	179	
	Volym	107	117	122	153	140	157	
	Pris	103	102	102	101	104	114	
därav: — <i>of which:</i>	Värde	100	109	111	130	133	168	
Handelsfärdigt järn och stål — <i>Finished iron and steel</i>	Volym	100	107	107	130	129	152	
	Pris	100	102	103	100	103	111	
Maskiner och instrument — <i>Machines and instruments</i>	Värde	120	121	119	144	128	165	
	Volym	112	115	115	141	120	150	
	Pris	107	105	103	103	106	110	
därav: — <i>of which:</i>	Värde	124	127	125	150	129	170	
Maskiner, ej elektriska — <i>Ma-</i> <i>chines other than electric</i>	Volym	114	117	115	144	116	149	
	Pris	118	108	108	104	111	114	
Maskiner, elektriska — <i>Electric machines</i>	Värde	116	111	113	137	134	160	
	Volym	109	112	118	136	133	152	
	Pris	106	99	96	101	101	105	
Transportmedel — <i>Transport equip-</i> <i>ment</i>	Värde	153	125	102	157	107	166	
	Volym	131	133	116	167	91	159	
	Pris	116	94	88	94	118	104	
Maskiner, instrument och transport- medel — <i>Machines, instruments,</i> <i>and transport equipment</i>	Värde	131	122	113	149	121	166	
	Volym	119	121	115	149	109	154	
	Pris	111	101	98	100	111	108	
Jordbruksprodukter — <i>Agricultural products</i>	Värde	270	165	215	184	243	206	
	Volym	280	179	213	155	220	185	
	Pris	96	92	101	118	110	111	
Övriga varor — <i>Other goods</i>	Värde	134	164	177	220	207	231	
	Volym	135	168	163	190	159	161	
	Pris	99	98	108	116	131	144	
Totala exporten — <i>Total exports</i>	Värde	112	127	133	165	143	232	
	Volym	110	124	125	141	107	144	
	Pris	101	102	106	117	133	161	
Exkl. maskiner, instrument och trans- portmedel — <i>Excl. machines, in-</i> <i>struments, and transport equipment</i>	Värde	106	128	139	170	149	252	
	Volym	108	125	128	139	106	142	
	Pris	99	103	108	122	140	177	

¹ Se anmärkning på s. 213. — *See Comments on p. 213.* — ² *Value.* — ³ *Volume.* — ⁴ *Price.*

ling, kvartalsvis¹ 1950—1954 Index: 1949 = 100quarterly,¹ 1950—1954. 1949 = 100

1951		1952				1953				Prel. 1954			
3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.
283	279	142	152	205	195	116	205	242	213	82	195	266	248
167	154	73	79	127	128	77	135	156	136	53	124	168	154
169	181	194	193	161	152	150	152	155	156	153	157	158	161
307	382	300	183	98	178	118	163	164	197	137	210	172	194
91	110	89	72	58	122	82	117	122	141	93	139	111	127
337	346	336	255	169	146	144	139	135	140	147	151	154	153
265	301	230	140	98	135	129	133	124	156	145	164	148	179
120	132	110	74	68	107	104	114	107	135	123	135	122	147
220	229	208	190	143	126	124	117	115	115	118	121	121	122
288	329	233	162	131	171	121	167	176	191	123	193	194	206
114	126	90	74	81	119	85	121	129	137	86	133	131	139
252	262	259	220	162	145	141	138	137	139	142	146	148	148
243	183	192	290	334	259	194	292	324	229	175	222	260	229
165	117	92	133	151	118	86	128	143	103	82	111	133	118
148	156	210	217	221	220	226	229	227	223	213	199	196	194
166	209	213	188	170	200	173	186	169	208	164	183	184	221
131	155	155	131	120	145	123	140	132	167	130	146	150	177
127	135	137	143	141	138	141	133	128	124	126	125	122	124
161	195	201	180	166	206	195	173	189	189	136	156	150	199
129	139	144	122	115	145	139	126	104	142	107	120	123	162
124	140	140	147	145	142	140	137	134	133	126	130	123	123
166	204	199	192	157	186	156	156	157	179	158	184	165	207
138	163	158	149	113	134	115	109	115	132	116	148	120	157
121	125	126	129	138	139	136	144	137	135	136	124	138	132
163	194	202	193	160	183	163	158	154	178	148	186	170	191
132	154	156	148	113	128	114	109	109	128	108	136	119	139
124	127	130	130	142	144	143	145	141	139	138	136	143	137
187	238	196	206	157	203	145	157	174	180	175	183	154	243
158	189	161	160	114	151	112	108	129	134	127	157	116	192
118	126	122	128	137	135	129	145	135	134	138	117	132	127
149	170	162	187	158	265	130	124	168	177	187	251	176	295
133	142	134	160	127	216	97	90	119	126	150	183	141	244
112	120	121	117	124	123	134	137	141	140	125	137	124	121
160	192	186	190	157	214	147	145	161	178	168	207	169	237
137	156	150	153	118	160	109	102	116	130	127	161	126	184
117	123	124	124	133	133	135	142	139	137	133	128	133	128
185	318	207	123	186	217	226	177	214	313	269	196	227	192
147	243	158	102	157	179	196	166	201	307	250	192	223	184
126	131	131	121	119	121	115	107	106	102	107	102	102	104
192	232	290	210	207	223	215	195	198	240	233	240	229	254
125	162	193	146	160	183	181	159	169	202	190	202	199	225
153	143	150	143	130	122	119	123	117	119	123	119	115	113
229	265	220	183	166	198	151	177	188	206	158	201	197	220
128	142	116	105	109	137	104	122	132	145	111	142	139	156
179	186	189	175	153	144	145	144	142	141	142	141	141	141
249	285	229	181	168	193	152	186	195	213	155	199	205	214
126	139	109	95	106	131	103	129	137	150	108	139	143	149
198	205	209	190	158	147	147	144	142	142	144	143	143	143

Tabell S II: 22. Riksbankens och affärsbankernas transaktioner 1952—1954 — *Transactions by the Riksbank and the Commercial Banks, 1952—1954*

Denna tabell återfinnes i den löpande texten som tabell II: 30, s. 163.

Tabell S II: 23. Realekonomisk fördelning av den statliga driftbudgetens inkomster och utgifter budgetåren 1938/39 och 1946/47—1953/54 — *Central government working budget rearranged in accordance with the real economic significance of its various items for the fiscal years 1938/39 and 1946/47—1953/54*

Miljoner kronor — *Millions of kronor*

	1938 /39	1946 /47	1947 /48	1948 /49	1949 /50	1950 /51	1951 /52 ¹	1952 /53 ¹	1953 /54 ¹
I. Inkomster å driftbudgeten —									
<i>Total revenue</i>	1 442	3 606	4 438	4 954	4 839	5 821	8 007	8 058	8 085
1. Direkta skatter — <i>Direct taxes</i>	493	1 245	2 156	2 251	2 168	2 890	4 772	4 553	4 259
2. Indirekta skatter — <i>Indirect taxes</i>	716	1 900	1 918	2 283	2 203	2 414	2 681	2 899	3 116
3. Inkomster av kapital o. rörelse — <i>Income of prop- erty and entrepreneurship</i>	187	369	259	328	365	395	432	465	541
a) vinst från affärsverk — <i>profit from trading de- partments</i>	132	237	107	169	172	194	217	195	260
b) övriga — <i>other</i>	55	132	152	159	193	201	215	270	281
4. Avgifter och bidrag — <i>Fees and other contribu- tions</i>	43	83	83	85	90	95	111	131	155
5. Övriga inkomster — <i>Other incomes</i>	3	9	22	7	13	27	11	10	14
II. Utgifter å driftbudgeten —									
<i>Total expenditure</i>	1 349	3 155	3 971	4 643	5 002	5 449	6 423	7 647	8 130
1. Konsumtion — <i>Consump- tion</i>	413	981	1 251	1 324	1 378	1 578	1 931	2 180	2 224
a) löner och pensioner — <i>wages and salaries (incl. pensions)</i>	277	702	889	906	938	1 076	1 285	1 487	1 521
b) hyror och arrenden — <i>rents</i>	14	55	63	70	78	82	94	107	119
c) övriga omkostnader — <i>other expenditure</i>	122	224	299	348	362	420	552	586	584
2. Bruttoinvestering — <i>Gross investment</i>	144	514	445	570	653	818	1 055	1 397	1 454
a) löner — <i>wages and salaries</i>	144	514	88	79	80	74	96	120	118
b) övriga omkostnader — <i>other expenditure</i>				357	491	573	744	959	1 336
3. Bidrag till internationell verksamhet — <i>Contribu- tions to international or- ganizations</i>	1	28	15	19	10	33	20	21	27
4. Direkta transfereringar — <i>Direct transfers</i>	681	1 199	1 722	2 285	2 303	2 426	2 752	3 109	3 499
a) till enskilda personer — <i>to individuals</i>	181	442	859	1 315	1 335	1 404	1 540	1 713	1 977

	1938 /39	1946 /47	1947 /48	1948 /49	1949 /50	1950 /51	1951 /52 ¹	1952 /53 ¹	1953 /54 ¹
b) till privata organisa- tioner etc. — <i>to private organizations, etc.</i>	41	55	57	68	77	84	97	110	119
c) till kommuner för in- vestering — <i>to local authorities for invest- ment purposes</i>	71	41	53	69	80	88	105	165	190
d) till kommuner för andra ändamål — <i>to local authorities for other purposes</i>	212	322	407	480	464	482	621	775	823
e) till statliga fonder — <i>to State funds</i>	83	24	22	17	18	18	22	25	26
f) till statliga bolag o. affärsverk — <i>to State corporations and trad- ing departments</i>	2	4	14	15	10	14	19	20	23
g) statsskuldränta — <i>in- terest on the public debt</i>	91	311	310	321	319	336	348	301	341
5. Indirekta transfereringar — <i>Indirect transfers (sub- sidies)</i>	77	311	415	321	508	449	449	600	454
a) för konsumtion — <i>for consumption purposes.</i>	61	276	376	295	460	406	405	541	379
b) för investering — <i>for investment purposes</i> . .	16	35	39	26	48	43	44	59	75
6. Avskrivningar — <i>Depre- ciation</i>	33	122	123	124	150	145	216	340	472
a) på realkapital — <i>on real estate</i>	22	27	45	50	40	48	91	119	190
b) övriga — <i>other</i>	11	95	78	74	110	97	125	221	282
III. Utfallet av driftbudgeten — <i>The outcome of the Work- ing Budget</i>	+ 93	+451	+467	+311	-163	+372	+ 1 584	+411	- 45

¹ Enligt budgetredovisningen uppgick inkomsterna på driftbudgeten 1951/52 till 7 507 miljoner kronor. Skillnaden mellan denna siffra och den här givna över de kassamässiga inkomsterna beror på att i budgetredovisningen 500 miljoner kronor frändragits inkomsterna för avsättning till en fond för reglering av utbetalning av skattemedel till kommunerna. Av samma orsak är också budgetöverskotten här 500 miljoner kronor större än i budgetredovisningen.

För 1952/53 har 250 miljoner kronor avsatts till den nämnda fonden varigenom budgetredo- visningens inkomstsiffra blivit i motsvarande mån lägre. För budgetåret 1953/54 understiger däremot de här redovisade inkomsterna de i budgetredovisningen upptagna med 450 miljoner kronor. Skillnaden beror på att tillägg här icke gjorts för återföring från den nämnda fonden.

According to the Budget out-turn the revenue in the Current Budget 1951/52 amounted to 7 507 million kronor. The difference between this figure and that given above for cash revenue is due to the fact that in the Budget account 500 million kronor have been deducted from the revenue figure and placed into a fund for regulating the payment of tax-revenue to local authorities. Consequently the budget surplus is similarly 500 million kronor higher than in the Budget statement.

For 1952/53 a similar net deposit of 250 million kronor has been made. Hence the figures for the outcome of the Budget are correspondingly lower. For 1953/54 the figures for the outcome of the Budget are 450 million kronor higher. The difference is the result of a net outflow from the fund.

Tabell S II: 24. Realekonomisk fördelning av kommunernas inkomster och utgifter 1938/39 och 1946—1953. (Exklusive kommunala affärsföretag)

— *Local authorities' finances arranged according to their real economic significance (excl. trading departments) 1938/39 and 1946—1953*

Miljoner kronor — *Millions of kronor*

	1938/ 39	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953 ¹
I. Inkomster (exkl. särskilda inkomster för kommunala affärsföretag) — <i>Total revenue</i>									
1. Direkta skatter — <i>Direct taxes</i>	418	856	1 046	1 297	1 816	1 707	1 752	1 945	3 045
2. Indirekta skatter — <i>Indirect taxes</i>	122	183	179	195	205	222	228	332	392
3. Statsbidrag — <i>Contributions from central government</i>	232	334	391	461	479	501	599	761	846
4. Övriga inkomster — <i>Other</i>	202	420	443	475	490	553	642	768	929
Summa — <i>Total</i>	974	1 793	2 059	2 428	2 990	2 983	3 221	3 806	5 212
II. Utgifter — <i>Total expenditure</i>									
1. Konsumtion — <i>Consumption</i>	600	1 162	1 373	1 579	1 704	1 812	2 227	2 676	2 993
a) löner och pensioner — <i>wages and salaries (incl. pensions)</i>	379	718	891	1 019	1 083	1 141	1 404	1 753	1 893
b) inköp av varor och främmande tjänster — <i>purchases of goods and other services</i>	221	444	482	560	621	671	823	923	1 100
2. Direkta transfereringar — <i>Direct transfers</i>	183	255	280	284	324	347	387	420	522
a) till enskilda personer — <i>to individuals</i>	88	141	156	140	163	181	196	214	290
b) till privata organisationer etc. — <i>to private organizations, etc.</i> ...	24	32	36	41	47	49	55	42	62
c) räntekostnader — <i>interest on the public dept</i>	62	67	71	81	86	91	104	129	141
d) till staten — <i>to central government</i>	9	15	17	22	28	26	32	35	29
3. Indirekta transfereringar — <i>Indirect transfers (subsidies)</i>	4	3	5	8	10	6	6	38	48
4. Bruttoinvesteringar o. fastighetsköp — <i>Gross investments and purchases of real estate</i>	255	462	569	694	733	759	937	1 179	1 373
a) underhåll och reparationer — <i>repairs and maintenance</i>	57	118	137	167	185	210	228	298	..
b) nyinvesteringar o. fastighetsköp — <i>new investments and purchases of real estate</i>	198	344	432	527	548	549	709	881	..
5. Aktieteckning, utlåning — <i>Subscription of shares, lending</i>	3	26	18	21	23	89	87	89	..
Summa — <i>Total</i>	1 045	1 908	2 245	2 586	2 794	3 013	3 644	4 402	..
III. Saldo (I minus II) — <i>Balance (I less II)</i>	— 71	— 115	— 186	— 158	+ 196	— 30	— 423	— 596	..
IV. Inkomstöverskott för kommunala affärsföretag — <i>Transferred surplus of trading departments</i>	+ 38	+ 43	+ 23	— 39	— 21	— 32	— 81	— 135	— 145
V. Totalt saldo (III + IV) — <i>Total balance (III plus IV)</i>	— 33	— 72	— 163	— 197	+ 175	— 62	— 504	— 731	..

¹ Preliminära siffror — *Preliminary figures.*

Tabell S II: 25. Nationalräkenskap åren 1938/39 och 1947—1954 — National Accounts 1938/39 and 1947—1954

Löpande priser. Miljoner kronor¹ — Current prices. Millions of kronor¹

	1938/39	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
I. Företag med privatekonomiskt funktionssätt — <i>Private and Public Enterprises</i>									
a) Produktion — <i>Production</i>									
Debet — <i>Debit</i>									
1. Löner (deklarerade) — <i>Wages and salaries (assessed)</i>									
IV 4	4 840	10 790	12 010	12 430	13 050	15 800	18 450	19 010	19 820
2. Import, cif — <i>Import cif V 4</i>	2 256	5 226	4 951	4 340	6 117	9 193	8 952	8 172	9 198
3. Kostnad för reparation och underhåll — <i>Costs for repair and maintenance VI 9, VI 10</i>	729	1 572	1 843	1 978	2 102	2 616	2 931	3 022	3 050
4. Avskrivningar — <i>Depreciation VI 8</i>	640 $\pm$ y	1 240 $\pm$ y	1 390 $\pm$ y	1 460 $\pm$ y	1 560 $\pm$ y	1 920 $\pm$ y	2 100 $\pm$ y	2 170 $\pm$ y	2 270 $\pm$ y
5. Saldo — <i>Balance I 23</i>	5 393 $\mp$ y	8 985 $\mp$ y	10 178 $\mp$ y	10 693 $\mp$ y	11 819 $\mp$ y	14 759 $\mp$ y	14 534 $\mp$ y	14 960 $\mp$ y	..
Summa	18 858	27 813	30 872	30 901	34 648	44 288	46 967	47 334	..
Kredit — <i>Credit</i>									
Försäljning av varor och tjänster för förbrukning i:									
— <i>Sales of goods and services for current use to:</i>									
6. hushåll — <i>households IV 1; IV 17</i>	7 734	15 379	16 756	16 979	18 424	20 974	23 084	23 815	24 889
7. statliga myndigheter — <i>central government II 2</i>	242	699	816	950	1 055	1 395	1 766	1 996	2 063
8. kommunala ¹ myndigheter (netto) — <i>local authorities III 2 minus III 8</i>	455	787	940	1 024	1 119	1 390	1 643	1 956	2 204
9. Export, fob, av varor — <i>Export fob of goods V 1</i>	1 875	3 241	3 979	4 250	5 708	9 226	8 135	7 659	8 218
10. Export av tjänster (netto) — <i>Export of net services V 2</i>	338	536	564	575	580	900	995	845	830
11. Värdet av företagssektorns investeringsproduktion — <i>Value of investment production VI 1</i>	2 603	6 013	6 191	6 248	7 121	8 592	9 487	10 348	10 977
12. Lagerförändring m. m. ² — <i>Changes in inventories and others² VI 2</i>	250 [?]	430	330	110	—145	950	920	—260	—160
13. Inkomst från intern konsumtion — <i>Income from internal consumption I 26</i>	361	728	796	765	786	861	937	975	..
Summa	13 858	27 813	30 372	30 901	34 648	44 288	46 967	47 334	..
b) Inkomstomfördelning — <i>Income Redistribution</i>									
Debet — <i>Debit</i>									
14. Enskilda företagares inkomster (deklarerade m. m.) — <i>Income of private entrepreneurs (assessed) IV 12</i>	1 510	3 140	3 420	3 660	4 040	4 740	5 200	5 110	5 110

15. Regelbunden restpost ³ — <i>Regular residual</i> ³ IV 13	681千z	1 471千z	1 697千z	1 768千z	1 871千z	2 238千z	2 582千z	2 671千z	..
16. Räntor och utdelningar (netto) ⁴ — <i>Interest and dividends (net)</i> ⁴	211	147	146	152	178	269	389	463	..
17. Affärsverkens inlevererade vinst — <i>Transferred surplus of public enterprises</i> II 13; III 14	206	288	217	339	315	341	322	432	484
18. Direkta bolagsskatter — <i>Direct corporate taxes</i> II 14; III 15	224	563	600	845	830	1 057	1 706	1 301	1 596
19. Indirekta skatter — <i>Indirect taxes</i> II 15; III 16..	813	1 976	2 286	2 360	2 429	2 724	2 959	3 269	3 495
20. Avgifter — <i>Fees</i> II 16	23	50	49	47	48	53	59	68	74
21. Utfallna försäkringar — <i>Insurance claims</i> IV 16..	202	372	398	446	508	534	575	658	..
22. Disponibelt — <i>Disposale</i> I 28	1 985±x	2 189±x	2 599±x	2 442±x	3 207±x	4 480±x	2 843±x	3 094±x	..
Summa	5 854千y	10 196千y	11 412千y	12 059千y	13 426千y	16 436千y	16 635千y	17 066千y	..
Kredit — <i>Credit</i>									
23. Saldo från produktion — <i>Balance from the production account</i> I 5	5 393千y	8 985千y	10 178千y	10 693千y	11 819千y	14 759千y	14 534千y	14 960千y	..
24. Subventioner — <i>Subsidies</i> II 10; III 11	82	380	372	405	554	438	693	463	444
25. Försäkringspremier — <i>Insurance premiums</i> IV 8..	379	831	862	961	1 053	1 239	1 408	1 643	..
Summa	5 854千y	10 196千y	11 412千y	12 059千y	13 426千y	16 436千y	16 635千y	17 066千y	..
c) Konsumtion — <i>Consumption</i>									
Debet — <i>Debit</i>									
26. Konsumtion: — <i>Consumption: I 13</i>	361	728	796	765	786	861	937	975	..
a) produktionsbefrämjande — a) <i>intermediate</i> ..	234	477	518	490	519	560	631	634	..
b) konsumtionsbefrämjande — b) <i>final</i>	127	251	278	275	267	301	306	341	380
27. Sparande: — <i>Savings: VI 4</i>	1 624±x	1 461±x	1 803±x	1 677±x	2 421±x	3 619±x	1 906±x	2 119±x	..
a) försäkringssparande — a) <i>insurance savings</i> ..	189	470	443	499	540	685	836	994	..
b) övrigt — b) <i>other</i>	1 435±x	991±x	1 360±x	1 178±x	1 526	2 761	1 340	1 383	..
c) oregelbunden del av restposten — c) <i>irregular part of the residual</i>					355±x	173±x	— 270±x	— 258±x	..
Summa	1 985±x	2 189±x	2 599±x	2 442±x	3 207±x	4 480±x	2 843±x	3 094±x	..
Kredit — <i>Credit</i>									
28. Disponibelt — <i>Disposale</i> I 22	1 985±x	2 189±x	2 599±x	2 442±x	3 207±x	4 480±x	2 843±x	3 094±x	..

¹ Presentationen i miljoner kronor utgör icke något mått på posternas noggrannhet. Detta gäller framför allt restposterna som framkommer ur beräkningar med poster av varierande halt. Det har visat sig praktiskt ogenomförbart att ange alla poster till en gemensam osäkerhetsmässigt motiverad avrundad nivå utan att en stor del av räkenskapens upplysningsvärde skulle gå förlorat. — *The presentation in millions of kronor must not be considered as an indication of the reliability of the separate items. This applies in particular to the residuals.* — ² Vari ingår korrektion för variation i uttag ur skogen. — *Including correction for variations in timber-cutting.* — ³ z = x + y. — ⁴ I 16 + II 7 + III 3 + III 9 = II 12 + III 13 + IV 14.

	1938/39	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
II. Statliga myndigheter — <i>Central Government</i>									
a) Produktion — <i>Production</i> Debet — <i>Debit</i>									
1. Löner — <i>Wages and salaries IV 4</i>	316	910	1 011	1 031	1 082	1 299	1 608	1 683	1 720
2. Inköp av varor och tjänster — <i>Purchases of goods and other services I 7</i>	242	699	816	950	1 055	1 335	1 766	1 996	2 063
3. Kostnad för reparation och underhåll — <i>Costs for repair and maintenance VI 11</i>	11	150	182	195	230	272	347	367	363
4. Avskrivningar av investeringar — <i>Depreciation VI 8</i>	133	326	333	421	472	652	902	1 088	1 139
Summa	702	2 085	2 342	2 597	2 839	3 618	4 623	5 134	5 285
Kredit — <i>Credit</i>									
5. Inkomst från intern konsumtion — <i>Income from internal consumption II 17</i>	558	1 609	1 827	1 981	2 137	2 694	3 374	3 679	3 783
6. Inkomst från intern investering — <i>Income from internal investment VI 1</i>	144	476	515	616	702	924	1 249	1 455	1 502
Summa	702	2 085	2 342	2 597	2 839	3 618	4 623	5 134	5 285
b) Inkomstomfördelning — <i>Income Redistribution</i> Debet — <i>Debit</i>									
7. Räntor ¹ — <i>Interest</i> ¹	91	311	316	320	328	342	324	321	366
Övriga direkta inkomstöverföringar: — <i>Other direct transfers:</i>									
8. till hushåll m. m. — <i>to households IV 15</i>	243	493	1 378	1 407	1 484	1 639	1 761	1 985	2 135
9. till kommunala myndigheter — <i>to local authorities III 18</i>	340	427	507	530	555	672	849	926	1 011
10. Subventioner — <i>Subsidies I 24</i>	78	375	364	393	541	428	655	415	394
11. Disponibelt — <i>Disposable II 19</i>	690	3 015	2 315	2 260	2 070	3 775	4 936	4 120	4 087
Summa	1 442	4 621	4 880	4 910	4 981	6 856	8 525	7 767	7 993

Kredit — Credit									
12. Räntor och utdelningar ¹ — <i>Interest and dividends</i> ¹	45	114	125	143	147	160	198	221	235
13. Affärsverkens inlevererade vinst — <i>Transferred surplus of public enterprises I 17</i>	142	194	149	225	214	251	251	282	295
14. Direkta skatter — <i>Direct taxes I 18; IV 6</i>	493	2 368	2 364	2 232	2 241	3 746	5 202	4 108	3 999
15. Indirekta skatter — <i>Indirect taxes I 19; IV 7</i>	716	1 847	2 144	2 211	2 271	2 581	2 742	3 001	3 291
16. Avgifter — <i>Fees I 20; IV 9</i>	46	98	98	99	108	118	132	155	173
Summa	1 442	4 621	4 880	4 910	4 981	6 856	8 525	7 707	7 908
c) Konsumtion — Consumption									
Debet — Debit									
17. Konsumtion: — <i>Consumption: II 5</i>									
a) produktionsbefrämjande — <i>a) intermediate</i> ..	558	1 609	1 827	1 981	2 137	2 694	3 374	3 679	3 783
b) konsumtionsbefrämjande — <i>b) final</i>									
18. Sparande — <i>Savings VI 5</i>	132	1 406	488	279	— 67	1 081	1 562	441	304
Summa	690	3 015	2 315	2 260	2 070	3 775	4 936	4 120	4 087
Kredit — Credit									
19. Disponibelt — <i>Disposible II 11</i>	690	3 015	2 315	2 260	2 070	3 775	4 936	4 120	4 087
III. Kommunala myndigheter —									
Local Authorities									
a) Produktion — Production									
Debet — Debit									
1. Löner — <i>Wages and salaries IV 4</i>	457	997	1 151	1 227	1 294	1 597	1 989	2 128	2 276
2. Inköp av varor och tjänster — <i>Purchases of goods and other services I 8</i>	507	921	1 088	1 178	1 284	1 572	1 844	2 181	2 429
3. Beräknad ränta på uthyrda fastigheter ¹ — <i>Imputed interest on rented real estate</i> ¹	15	40	45	50	55	55	60	65	65
4. Kostnad för reparation och underhåll — <i>Costs for repair and maintenance VI 11</i>	118	137	167	185	211	229	275	280	307
5. Avskrivningar av investeringar — <i>Depreciation VI 8</i>	225	372	447	465	501	640	795	956	1 132
Summa	1 322	2 467	2 898	3 105	3 345	4 093	4 963	5 610	6 209

¹ Se not 4 å s. 223. — Cf. note 4 p. 223.

	1938/39	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
Kredit — Credit									
6. Inkomst från intern konsumtion — <i>Income from internal consumption III 19</i>	927	1 824	2 136	2 301	2 468	3 042	3 692	4 149	4 545
7. Inkomst från intern investering — <i>Income from internal investment VI 1</i>	343	509	614	650	712	869	1 070	1 236	1 439
8. Försäljning av varor och tjänster — <i>Sales of goods and services I 8</i>	52	134	148	154	165	182	201	225	225
Summa	1 322	2 467	2 898	3 105	3 345	4 093	4 963	5 610	6 209
b) Inkomstomfördelning — Income Redistribution									
Debet — Debit									
9. Räntor ¹ — <i>Interest¹</i>	65	71	81	86	91	104	129	141	147
10. Övriga direkta inkomstöverföringar — <i>Other direct transfers IV 15</i>	120	209	203	238	256	283	291	381	450
11. Subventioner — <i>Subsidies I 24</i>	4	5	8	12	10	10	38	48	50
12. Disponibelt — <i>Disposable III 21</i>	929	1 780	2 120	2 689	2 644	2 830	3 334	4 682	5 371
Summa	1 118	2 065	2 412	3 025	3 001	3 227	3 792	5 252	6 018
Kredit — Credit									
13. Räntor och utdelningar ¹ — <i>Interest and dividends¹</i>	44	100	110	113	149	179	239	279	280
14. Affärsverkens inlevererade vinst — <i>Transferred surplus of public enterprises I 17</i>	64	94	68	114	101	90	71	150	189
15. Direkta skatter — <i>Direct taxes I 18; IV 6</i>	439	1 046	1 297	1 816	1 707	1 752	1 945	3 045	3 748
16. Indirekta skatter — <i>Indirect taxes I 19; IV 7</i>	133	179	195	205	222	228	332	392	325
17. Avgifter — <i>Fees IV 9</i>	98	219	235	247	267	306	356	460	465
18. Statsbidrag — <i>Transfers from central government II 9</i>	340	427	507	530	555	672	849	926	1 011
Summa	1 118	2 065	2 412	3 025	3 001	3 227	3 792	5 252	6 018
c) Konsumtion — Consumption									
Debet — Debit									
19. Konsumtion: — <i>Consumption: III 6</i>									
a) produktionsbefrämjande — <i>a) intermediate ..</i>	927	1 824	2 136	2 301	2 468	3 042	3 692	4 149	4 545
b) konsumtionsbefrämjande — <i>b) final</i>									
20. Sparande — <i>Savings VI 6</i>	2	—44	—16	388	176	—212	—358	533	826
Summa	929	1 780	2 120	2 689	2 644	2 830	3 334	4 682	5 371

Kredit — Credit									
21. Disponibelt — <i>Disposable</i> III 12	929	1 780	2 120	2 689	2 644	2 830	3 334	4 682	5 371
IV. Hushåll m. m. — Households etc.									
a) Produktion — <i>Production</i>									
Debet — <i>Debit</i>									
1. Inköp av varor och tjänster — <i>Purchases of goods and other services</i> I 6; IV 4	296	395	465	471	558	665	780	816	948
2. Kostnad för reparation och underhåll samt avskrivningar — <i>Costs for repair and maintenance and depreciation</i> VI 8; VI 9	200	340	380	400	420	480	520	560	580
3. Saldo — <i>Balance</i> IV 11	5 970	13 080	14 562	15 069	15 796	19 090	22 491	23 275	24 329
Summa	6 466	13 815	15 407	15 940	16 774	20 235	23 791	24 651	25 852
Kredit — <i>Credit</i>									
4. Löner — <i>Wages and salaries</i> I 1; II 1; III 1; IV 1	5 761	12 900	14 393	14 898	15 625	18 939	22 326	23 093	24 108
5. Inkomster från intern konsumtion — <i>Income from internal consumption</i> IV 18.....	705	915	1 014	1 042	1 149	1 296	1 465	1 558	1 744
Summa	6 466	13 815	15 407	15 940	16 774	20 235	23 791	24 651	25 852
b) Inkomstomfördelning — <i>Income Redistribution</i>									
Debet — <i>Debit</i>									
6. Direkta skatter — <i>Direct taxes</i> II 14; III 15	708	2 851	3 061	3 203	3 118	4 441	5 441	5 852	6 151
7. Indirekta skatter — <i>Indirect taxes</i> II 15; III 16..	36	50	53	56	64	85	115	124	121
8. Försäkringspremier — <i>Insurance premiums</i> I 25..	379	831	862	961	1 053	1 239	1 408	1 643	..
9. Avgifter — <i>Fees</i> II 16; III 17	122	267	284	299	327	371	429	547	564
10. Disponibelt — <i>Disposable</i> IV 20	7 774+z	15 121+z	17 751+z	18 421+z	19 749+z	22 819+z	25 972+z	26 404+z	..
Summa	9 019+z	19 120+z	22 011+z	22 940+z	24 311+z	28 955+z	33 365+z	34 570+z	..
Kredit — <i>Credit</i>									
11. Saldo från produktionskontot — <i>Balance from the production account</i> IV 3	5 970	13 080	14 562	15 069	15 796	19 090	22 491	23 275	24 329
12. Enskilda företagens inkomster — <i>Income of private entrepreneurs</i> I 14	1 510	3 140	3 420	3 660	4 040	4 740	5 200	5 110	5 110
13. Restpost från företag ² — <i>Residual from the enterprise income redistribution account</i> ² I 15a	681+z	1 471+z	1 697+z	1 768+z	1 871+z	2 238+z	2 582+z	2 671+z	..
14. Räntor och utdelningar netto ¹ — <i>Interest and dividends net</i> ¹	293	355	353	352	356	431	465	490	..

¹ Se not 4 å s. 223. — Cf. note 4 p. 223. — ² z = x + y.

	1938/39	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
15. Övriga direkta inkomstöverföringar — <i>Other direct transfers II 8; III 10</i>	363	702	1 581	1 645	1 740	1 922	2 052	2 366	2 585
16. Utfallna försäkringar — <i>Insurance claims I 21</i> ...	202	372	398	446	508	534	575	658	..
Summa	9 019千z	19 120千z	22 011千z	22 940千z	24 311千z	28 955千z	33 365千z	34 570千z	..
c) Konsumtion — <i>Consumption</i>									
Debet — <i>Debit</i>									
Konsumtion: — <i>Consumption:</i>									
17. inköp från företag — <i>purchases from enterprises I 6</i>	7 586	15 187	16 512	16 718	16 065	20 552	22 583	23 271	24 238
18. av egen produktion — <i>own production IV 5</i> ...	705	915	1 014	1 042	1 149	1 296	1 465	1 558	1 744
19. Sparande — <i>Savings VI 7</i>	— 517千z	— 991千z	225千z	661千z	535千z	971千z	1 924千z	1 575千z	..
Summa	7 774千z	15 121千z	17 751千z	18 421千z	19 749千z	22 819千z	25 972千z	26 404千z	..
Kredit — <i>Credit</i>									
20. Disponibelt — <i>Disposabale IV 10</i>	7 774千z	15 121千z	17 751千z	18 421千z	19 749千z	22 819千z	25 972千z	26 404千z	..
V. Bytesbalans — <i>Current Balance of Payments</i>									
Debet — <i>Debit</i>									
1. Export av varor, fob — <i>Export of goods fob I 9</i>	1 875	3 241	3 979	4 250	5 708	9 226	8 135	7 659	8 218
2. Export av tjänster (netto) — <i>Export of net services I 10</i>	338	536	564	575	580	900	995	845	830
3. Minskning av fordringar på utlandet — <i>Net borrowing from abroad VI 12</i>	43	1 449	408	—	—	—	—	—	150
Summa	2 256	5 226	4 951	4 825	6 288	10 126	9 130	8 504	9 198
Kredit — <i>Credit</i>									
4. Import av varor, cif — <i>Import of goods cif I 2</i> ..	2 256	5 226	4 951	4 340	6 117	9 193	8 952	8 172	9 198
5. Ökning av fordringar på utlandet — <i>Net lending to abroad VI 3</i>	—	—	—	485	171	933	178	332	—
Summa	2 256	5 226	4 951	4 825	6 288	10 126	9 130	8 504	9 198

VI. Sparande och investering —

Savings and Investment

Debet — Debit

1. Bruttoinvestering: — <i>Gross investment: I 11; II 6; III 7</i>	3 090	6 998	7 320	7 514	8 535	10 385	11 806	13 039	13 918
a) privat — <i>a) private</i>	2 227	4 928	4 777	4 735	5 472	6 567	6 795	7 418	7 991
b) offentliga affärsverk — <i>b) public enterprises</i>	876	1 090	1 414	1 513	1 649	2 025	2 692	2 930	2 986
c) övrig offentlig — <i>c) other public</i>	487	985	1 129	1 266	1 414	1 793	2 319	2 691	2 941
2. Lagerförändring mm ¹ — <i>Changes in inventories and others¹ I 12</i>	250 ?	430	330	110	—145	950	920	—260	—160
3. Ökning i fordringar på utlandet — <i>Net lending to abroad V 5</i>	—	—	—	485	171	933	178	332	—
Summa	3 840	7 428	7 650	8 109	8 561	12 268	12 904	13 111	13 758
Kredit — Credit									
4. Företagssparande inkl. oregelbunden del av restposten — <i>Savings by enterprises incl. the irregular part of the residual I 27</i>	1 624 ± x	1 461 ± x	1 803 ± x	1 677 ± x	2 421 ± x	3 619 ± x	1 906 ± x	2 119 ± x	..
5. Statligt sparande — <i>Savings by central government II 18</i>	132	1 406	488	279	—67	1 081	1 562	441	304
6. Kommunalt sparande — <i>Savings by local authorities III 20</i>	2	—44	—16	388	176	—212	—358	533	826
7. Hushållens sparande — <i>Savings by households IV 19</i>	—517 ± z	—981 ± z	225 ± z	661 ± z	535 ± z	971 ± z	1 924 ± z	1 575 ± z	..
8. Avskrivningar — <i>Depreciation I 4; II 4; III 5; IV 2</i>	1 095 ± y	2 060 ± y	2 300 ± y	2 479 ± y	2 669 ± y	3 354 ± y	3 950 ± y	4 882 ± y	4 726 ± y
Kostnad för reparation och underhåll: — <i>Costs for repair and maintenance:</i>									
9. privata — <i>private I 3; IV 2</i>	703	1 465	1 695	1 809	1 941	2 418	2 619	2 710	2 746
10. offentliga företag — <i>public enterprises I 3</i>	129	325	398	436	445	536	679	704	699
11. övrig offentlig — <i>other public II 3; III 4</i>	129	287	349	330	441	501	622	647	670
12. Minskning i fordringar på utlandet — <i>Net borrowing from abroad V 3</i>	43	1 449	408	—	—	—	—	—	150
Summa	3 340	7 428	7 650	8 109	8 561	12 268	12 904	13 111	13 758

¹ Vari ingår korrektion för variation i uttag ur skogen — *Including correction for variations in timber-cutting.*

Innehåll till Bihang C

<i>Förord</i>	3
<i>I. Den internationella ekonomiska utvecklingen</i>	5
1. Konjunkturläget i Förenta staterna	5
2. Konjunkturuppsvinget i Västeuropa	15
A. Allmän överblick	15
B. Uppsvingets styrka och länderfördelning	18
C. Uppsvingets komponenter på efterfrågesidan	25
D. Nuläget	34
3. Världshandeln och de internationella betalningarna	45
A. Handeln	45
B. Betalningarna	49
4. Den internationella prisutvecklingen	56
5. Kapitalvaruindustrin i Västeuropa	65
A. Verkstadsindustrin	65
B. Järn- och stålindustrin	84
C. Järnmalmproduktionen	101
<i>II. Den ekonomiska utvecklingen i Sverige</i>	110
1. Inledning	110
2. Utrikeshandeln 1950—1954	114
A. Bytesbalansen	114
B. Exportens länderfördelning	116
C. Exportutvecklingen för olika varugrupper	119
D. Importen	123
E. Sjöfarten	128
3. Produktion och lager	129
A. Allmän överblick över produktion och sysselsättning	129
B. Lagerutvecklingen	134
C. Produktionsutvecklingen inom olika industrigrenar	136
D. Jordbruksproduktionen	144
4. Inhemska bruttoutgifter	147
A. Privata bruttoutgifter	148
B. Offentliga bruttoutgifter	152
Bilaga till II: 4. Statens och kommunernas intäkter av inkomst- och förmögenhetsskatt 1950—1954	156
5. Inkomster och sparande	159
6. Utvecklingen på kreditmarknaden	163
<i>III. Det aktuella konjunkturläget. — Sammanfattande översikt och problem- ställningar</i>	168
1. Det internationella uppsvingets balansproblem	168
2. Det ekonomiska läget i Sverige vid årsskiftet 1954/55	174
A. Konjunkturindikatorer	174
B. Sveriges bytesbalans 1955	179
3. Det inhemska uppsvingets balansproblem	182
<i>Bilaga S. Allmän tabellbilaga</i>	191

*Bihang D***Reviderad nationalbudget för år 1955****I. Inledning**

Beräkningarna i den nationalbudget för år 1955, som framlades i anslutning till statsverkspropositionen, angavs såsom i vissa avseenden hypotetiska. I avvaktan på resultatet av de förestående avtalsförhandlingarna byggdes kalkylerna på det genomsnittliga löneläget vid 1954 års utgång och konsekvenserna av en avvikelse härifrån analyserades i jämförelsevis allmänna termer. Mot bakgrunden härav framstår en revidering av beräkningarna som påkallad, sedan resultatet av årets avtalsrörelse numera i huvudsak kan bedömas. Härvid blir det tillfälle att beakta efter nationalbudgetens framläggande tillkommet statistiskt material rörande den ekonomiska utvecklingen under fjolåret och början av innevarande år med de förskjutningar i konjunkturläget inom och utom landet, som detta material tyder på. Hänsyn tas också till vidtagna och planerade åtgärder av ekonomisk-politisk art.

Den i nationalbudgeten lämnade allmänna karakteristiken såväl av konjunkturläget i vårt land som av läget i de för vår utrikeshandel viktigaste främmande länderna äger alltså sin riktighet. Den internationella konjunkturutvecklingen är fortfarande uppåtgående. I Västeuropa har några länder med full sysselsättning vidtagit åtgärder för att hindra högkonjunkturen att få inflationistiska verkningar. I andra länder finns ett outnyttjat utrymme för fortsatt uppgång, även om upprustningen i Västtyskland kan väntas medföra en viss press på resurserna där. Priserörelserna håller sig alltså inom mycket måttliga gränser. I Förenta staterna har återhämtningen fortsatt; diskussionen mellan ekonomiska bedömare rör mindre risken för bakslag och mera frågan om uppsvinget kan väntas gå tillräckligt långt för att skapa full sysselsättning. I vissa råvaruproducerande länder har ånyo betalningsbalanssvårigheter framträtt och rubbningar i betalningsläget kan på sina håll föranleda störningar i handelsutbytet. Då den ekonomiska utvecklingen i utlandet närmare analyserats i konjunkturinstitutets undersökning, torde det här få räcka med en hänvisning till denna. Som bakgrund till bedömningen av den ekonomiska utvecklingen i vårt land räknas liksom i nationalbudgeten med en i stort sett fortsatt gynnsam konjunktur i de för vår utrikeshandel viktigaste länderna.

I nationalbudgeten förklarades den stigande tendensen hos efterfrågan sannolikt komma att vara det utmärkande draget i den ekonomiska utvecklingen i vårt land också för det kommande året. Även detta äger alltså sin riktighet. Förutom av den gynnsamma exportutvecklingen är den allmänna konjunkturbilden i Sverige i hög grad bestämd av ökningen av

efterfrågan såväl för investerings- som för konsumtionsändamål. Som redan angivits utgör numera föreliggande möjligheter att säkrare bedöma efterfrågeutvecklingen innevarande år den viktigaste anledningen till en revidering av nationalbudgetens kalkyler. Med hänsyn härtill disponeras den följande framställningen på det sättet, att början göres med efterfrågesidan. I det närmaste kapitlet behandlas sålunda resultatet av årets avtalsrörelse och beräknas de verkningar detta kan få för den privata konsumtionsefterfrågan. Därpå följer en bedömning av investeringsviljan sådan den kommer till synes i de nya undersökningar, som företagits, och i övrigt kan bedömas med ledning av numera kända omständigheter. Den möjliga utvecklingen av produktion och utrikeshandel analyseras mot bakgrunden av den konstaterade efterfrågans styrka och sannolika inriktning. Slutligen behandlas den allmänna samhällsekonomiska balansen och de vägar, på vilka inom ekonomin föreliggande spänningar kan väntas ta sig utlopp jämte verkningarna av de nyligen vidtagna eller föreslagna åtgärderna av ekonomisk-politisk art. Något hänsynstagande till dessa åtgärder har där emot inte skett i de olika delkapitlen.

II. Konsumtionen

a. Den privata konsumtionen

Den ojämförligt största delen av den inhemska efterfrågan på varor och tjänster är den, som avser de enskilda medborgarnas löpande förbrukning. Härför användes inemot 60 procent av landets resurser. Konsumtionsefterfrågan sammanhänger främst med inkomstutvecklingen. Men medborgarna använder inte hela sin inkomst för konsumtion; en del av den betalas i skatt till stat och kommun och ytterligare en del sparas. Vad medborgaren får för sina konsumtionsutgifter beror vidare på prisernas höjd. I det följande skall sålunda i tur och ordning behandlas utvecklingen av inkomster, skatter, sparande och priser.

Inkomstutvecklingen. Eftersom det vid årsskiftet knappast var möjligt att ange något sannolikt tal för den procentuella inkomstökningen mellan 1954 och 1955, gjordes i nationalbudgeten för år 1955 det rent hypotetiska antagandet, att löneläget vid 1954 års utgång skulle bli bestående under hela 1955. Hänsyn togs sålunda inte till de förändringar, som kunde bli en följd av avtalsförhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter, och inte heller beaktades en eventuell fortsatt löneglidning under innevarande år. Däremot medräknades effekten på den totala lönesumman av en mindre ökning av arbetskraftstillgångarna och sysselsättningen ävensom av en viss överflyttning från lägre till högre betalda verksamhetsområden.

Sedan numera kollektivavtal eller motsvarande överenskommelser slutits för större delen av arbetsmarknaden och dessutom totalkalkyler uppgjorts för inkomstutvecklingen inom jordbruket, finns bättre möjligheter än vid årsskiftet att uppskatta inkomstförändringarna och deras innebörd för konsumtionsefterfrågans gestaltning under innevarande år. I fråga om andra slag av inkomster än löner och jordbruksinkomster måste det likväl i brist på någorlunda tillförlitligt material fortfarande i hög grad bli fråga om antaganden. Enligt taxeringsstatistiken utgjorde emellertid inkomst av tjänst under inkomståret 1953 82 procent av fysiska personers inkomster. Inkomst av jord- och skogsbruk utgjorde 7 procent av den privata inkomstsumman, medan inkomst av annan fastighet, av rörelse och av kapital tillsammans svarade för resten eller 11 procent.

Såsom bas för en bedömning av inkomstförändringarnas storlek och betydelse under 1955 har använts i efterföljande överslagskalkyl redovisade inkomstsumma för fysiska personer under 1954. Utgångspunkt för kalkylen har varit taxeringsresultatet inkomståret 1953, vartill för 1954 gjorts preliminära uppskattningar av utvecklingen för de viktigaste inkomstkategorierna (belopp i miljarder kronor).

Inkomst av:

Tjänst m. m.	24,3
Jord- och skogsbruk (exkl. anställdas löner)	1,9
Rörelse, kapital m. m.	3,3
	29,5

Ovanstående sammanställning bygger på uppskattningen att lönesumman mellan 1953 och 1954 ökat för löntagare med 5 å 6 procent och inkomsterna för samtliga fysiska personer med cirka 5 procent. Då den ovan redovisade beräkningen baseras på taxeringsstatistiken och denna med säkerhet underskattar det verkliga inkomstläget, blir dock inkomstsummans absoluta höjd för låg.

Ännu föreligger blott preliminära uppgifter om den inkomststegring, som årets avtalsrörelser kan komma att medföra. Sammanställningar avseende uppgörelser fram till mitten av april visar för industriarbetare en avtalsmässig löneökning på cirka 5 procent. Vid en beräkning av upplyftningen av lönenivån för industriarbetare mellan 1954 och 1955 får hänsyn också tas till att lönenivån vid utgången av 1954 torde ha legat ett par procent högre än genomsnittsnivån för 1954 på grund av löneglidningen under året. För att räkna fram den genomsnittliga löneförändringen mellan 1954 och 1955 skall till dessa uppskattningar sedan ytterligare läggas hälften av den eventuella löneglidningen under 1955. Om även hänsyn tas till den väntade sysselsättningsökningen under 1955 liksom till den överflyttning av arbetskraft från lägre till högre avlönade yrken och näringsgrenar, som kan beräknas äga rum även 1955, får man en total ökning av industriarbetarnas lönesumma mellan 1954 och 1955 på 8—10 procent.

För andra löntagargrupper än industriarbetare — dessa senare svarar för ungefär en tredjedel av den totala lönesumman — synes den genomsnittliga lönestegringen mellan 1954 och 1955 huvudsakligen komma att bero på den avtalsmässiga höjningen och endast i obetydlig utsträckning på löneglidning m. m. under föregående och innevarande år. Ett undantag härifrån torde dock byggnadsarbetarna utgöra. De avtalsmässiga löneförbättringar för byggnadsarbetare, som hittills är kända, visar på en höjning av lönerna med ett par procent. Vid framräklandet av lönenivåns förskjutning mellan 1954 och 1955 får också i detta fall hänsyn tas till att lönenivån vid utgången av 1954 på grund av löneglidningen under året låg högre än års-genomsnittet och till eventuell fortsatt löneglidning under innevarande år. Beträffande övriga löntagargrupper, för vilka avtalsuppgörelse föreligger, kan nämnas, att lönehöjningen för lantarbetarna enligt riksavtalet uppgår till cirka 11 procent. För skogsarbetarna har den avtalsmässiga löneökningen blivit något mindre. Resultatet vid hittills träffade avtalsuppgörelser för anställda inom handeln synes ha blivit en genomsnittlig höjning av lönerna med omkring 12 procent. Av samfärdselns anställda sysselsättes flertalet vid de statliga kommunikationsverken. Dessa löntagargrupper har liksom den statsanställda förvaltningspersonalen och övrig personal i statens tjänst

avtalat om en löneförbättring på 8—10 procent. För privatanställda tjänstemän och personal anställd i kommunal tjänst föreligger ännu endast ett fåtal avtalsuppgörelser.

Med hänsyn till hittills föreliggande uppgifter synes den genomsnittliga procentuella ökningen i lönesumman mellan 1954 och 1955 för andra löntagargrupper än industriarbetare bli ungefär lika stor som för industriarbetare. Den genomsnittliga ökningen av samtliga löneinkomster mellan 1954 och 1955 synes följaktligen preliminärt kunna beräknas till 8—10 procent. Vid de fortsatta beräkningarna har för enkelhets skull räknats med en ökning på 9 procent.

Med utgångspunkt från att den totala lönesumman uppgår till cirka 25 miljarder kronor skulle, enligt här gjorda beräkningar av lönestegringen, ökningen av lönesumman mellan 1954 och 1955 bli cirka 2 250 miljoner kronor.

Utvecklingen av fysiska personers inkomster av andra förvärvskällor än tjänst — dessa svarar som tidigare nämnts för cirka en femtedel av den totala inkomstsumman — synes bli något varierande. Om de i jordbrukskalkylen för respektive skördeår redovisade jordbruksinkomsterna uppdelas på kalenderår, synes jordbrukets totala inkomster kunna uppskattas bli i stort sett oförändrade mellan 1954 och 1955. De i jordbrukskalkylen ej upptagna skogsinkomsterna torde däremot komma att stiga till följd av höjda virkespriser.

I fråga om kapital- och rörelseinkomsternas utveckling har det antagandet gjorts, att en viss ökning kommer att ske som en följd av den gynnsamma konjunkturen. Sannolikt blir stegringen av fysiska personers inkomster av andra förvärvskällor än tjänst i genomsnitt lägre än stegringen av inkomsterna av tjänst.

Den totala inkomstsumman för fysiska personer kan med utgångspunkt från nu kända inkomstförändringar och vid här gjorda antagande beräknas stiga mellan 1954 och 1955 med drygt 2 500 miljoner kronor. Om hänsyn också tas till att inkomstöverföringarna från stat och kommun beräknas stiga med cirka 250 miljoner kronor uppgår den sammanlagda ökningen av den nominella köpkraften i samhället till cirka 2 800 miljoner kronor. Hur mycket av detta belopp, som representerar en ökning av den reala konsumtionsefterfrågan i samhället, bestäms av beskattningen, sparandet och konsumtionsprisnivåns förskjutning gentemot fjolårsnivån.

Beskattningen. Den här angivna inkomstökningen kommer till en del att neutraliseras genom beskattningen. Man kan för löntagarna räkna med att den på inkomstökningen belöpande direkta skatten utgör i genomsnitt drygt 30 procent.

För jordbrukare, rörelseidkare och övriga fysiska personer, vilka erlägger preliminärskatt i form av B-skatt, skall normalt den sammanlagda påförda skatten enligt 1954 års taxering ligga till grund för debitering av preliminärskatt under 1955. För dessa inkomsttagare har den under 1955 aktuella inkomstnivån inget annat inflytande på preliminärskattebetalningarna, än att

den kan föranleda sådan skattskyldig, vars inkomstförhållande förändrats väsentligt sedan 1953, att preliminärdeklarera och på så sätt få preliminärskatten sänkt eller höjd i förhållande till vad som »normalt» skulle ha erlagts. En förhandsberäkning av preliminärskattebetalningarna blir av dessa skäl ganska osäker. I nationalbudgeten för 1955 beräknades i stort sett oförändrade preliminärskattebetalningar för dessa kategorier under 1955 i jämförelse med 1954. Numera synes man kunna antaga, att en mindre ökning mellan 1954 och 1955 kommer att ske i preliminärskattebetalningarna.

Vid en bedömning av löntagarnas utgifter i form av preliminärskatt under 1955 får hänsyn också tas till att den kommunala utdebiteringen för 1955 enligt preliminära uppgifter ligger i genomsnitt något lägre än under 1954. Å andra sidan kommer sjukförsäkringsavgifterna, som uppförs som källskatt, att öka preliminärskatteuppbörden med uppskattningsvis 350 miljoner kronor. Häremot får dock direkt ställas statens utbetalningar till sjukkassorna av förskott på sjukförsäkringsavgifterna, som liksom statsbidraget till sjukkassorna bör medräknas bland hushållens transfereringsinkomster. Dessa förskott kan för 1955 uppskattas till cirka 400 miljoner kronor.

Slutligen måste hänsyn också tas till att kvarskattebetalningarna för fysiska personer under våren 1955 kan beräknas bli omkring 250 miljoner kronor lägre än under våren 1954 och att utbetalningarna av överskjutande skatt möjligen kan bli något större omkring årsskiftet 1955/56 än 1954/55.

Det nyss kalkylerade beloppet för inkomstökningen skulle, om hänsyn tas till nettoeffekten av marginals-katten, de minskade kvarskattebetalningarna m. m., reduceras med cirka 500 miljoner kronor. I ökad disponibel köpkraft under 1955 i förhållande till 1954 skulle följaktligen återstå omkring 2 300 miljoner kronor.

Sparande. Utvecklingen av det personliga sparandet under fjolåret synes enligt inom konjunkturinstitutet utförda beräkningar ha inneburit en mindre nedgång i förhållande till 1953.

För utvecklingen av det personliga sparandet under 1955 är det ytterst vanskligt att göra en prognos. Anledningen härtill är att förväntningarna spelar en så stor roll på detta område. Sålunda orsakar väntade kraftigare prisstegringar en tendens att öka inköpen på bekostnad av sparandet, medan motsatt tendens uppkommer vid förväntningar om mer betydande prissänkningar. Under innevarande år synes, som framgår av beräkningarna i denna nationalbudget, endast en mindre uppjustering av prisnivån vara att förvänta i förhållande till 1954. Sparandet beror emellertid också av den allmänna ekonomiska balansen och av de åtgärder, som vidtas för att upprätthålla denna. Man synes i varje fall kunna räkna med oförändrat absolut sparande, varvid den förut angivna summan på 2 300 miljoner kronor skulle utgöra ett mått på ökningen av den totala privata konsumtionsefterfrågan. I övrigt återupptas diskussioner rörande sparandet i den avslutande sammanfattande analysen.

Konsumtionsprisnivån. Slutligen gäller att undersöka, vad det kalkylerade tillskottet till den nominella köpkraften innebär med avseende på ökningen i den reala efterfrågan på konsumtionsvaror. För att denna kalkyl skall kunna göras fordras en beräkning av konsumtionsprisnivåns genomsnittliga förskjutning mellan 1954 och 1955.

Prisstegringar kan inträda av flera olika orsaker. Här gäller det närmast att skilja mellan å ena sidan sådana prisstegringar, som redan nu framstår som ofrånkomliga och därför bör beaktas i dessa kalkyler, och å andra sidan sådana prisstegringar, som uppkommer på grund av en alltför stor efterfrågan. Det senare slaget prisstegringar kan anses utgöra verkningar av en brist på balans inom samhällsekonomin. Det måste därför anstå till den sammanfattande analysen att bedöma i vilken utsträckning sådana prisstegringar måste förutses för det kommande året.

Till följd av den prisstabilitet som rått under fjolåret och under början av innevarande år har konsumtionsprisnivån under första kvartalet varit identisk med genomsnittet för 1954. De prisstegringar under innevarande års lopp, som här skall beaktas, är främst sådana som beror av kostnadsstegringar till följd av lönehöjningar. Den höjning av vissa livsmedelspriser, som innefattas i överenskommelserna om prissättningen på jordbruksprodukter för regleringsåren 1954/55 och 1955/56, måste därvid givetvis beaktas.

De beslutade höjningarna av livsmedelspriserna innebär i konsumentledet bland annat en prisstegring på mjölk från den 1 april i år med 5 öre per liter och från den 1 september med ytterligare 3 öre per liter. Prisstegringen på mjölk från den 1 april kan beräknas medföra en uppgång i konsumentprisindex med cirka 0,4 procent. Vidare har priserna på kött och fläsk förutsatts stiga under återstoden av innevarande produktionsår så att den för regleringsåret 1955/56 beräknade genomsnittsprisnivån, som innebär en höjning av kött- och fläskpriserna i förhållande till prisnivån i början på innevarande år med cirka 16 öre per kg, uppnås redan i sommar. I allt kommer detta att innebära en uppgång av konsumentprisindex med 0,9 procent i förhållande till början av innevarande år. Sammanlagt innebär prisstegringarna på jordbruksprodukter en genomsnittlig förskjutning i konsumentprisnivån från 1954 till 1955 med cirka en halv procent.

De betydande lönestegringarna under innevarande år torde på vissa områden komma att få en tämligen omedelbar effekt på priserna. Det gäller här särskilt för sådana delar av hemmamarknaden, där konkurrensen utifrån är obetydlig, där arbetskostnaderna spelar en jämförelsevis stor roll och där vinstmarginalerna måhända är rätt pressade. Å andra sidan måste hänsyn tas till motverkande faktorer av samma art som gjort sig gällande under de senaste åren. En fortsatt produktivitetstegring kan sålunda antagas ske mellan 1954 och 1955. På en del områden torde vidare förefintliga vinstmarginaler göra det möjligt för företagen att bära en viss ökning av arbetskostnaderna utan kompensation i form av prisstegringar. På områden, där en betydande konkurrens utifrån föreligger, begränsar denna

också företagens möjligheter att skaffa sig täckning för eventuella löncstegringar.

Slutligen har man att avvakta överväganden angående erforderliga hyreshöjningar till följd av stegringar i driftskostnaderna, vilka dock i huvudsak inte torde bli aktuella förrän från och med den 1 oktober i år.

På grundval av de kostnadsstegringar, som för dagen är kända eller kan förutses och vilka uppskattningsvis kan tänkas medföra en prisstegring av storleksordningen 4 procent från slutet av 1954 till slutet av 1955, antages den genomsnittliga konsumtionsprisnivån under 1955 komma att ligga omkring 2 procent över 1954 års nivå. Med hänsyn till denna genomsnittliga prisstegring skulle den framräknade nominella köpkraftsökningen få reduceras med en summa som motsvarar cirka 2 procent av det totala privata konsumtionsvärdet. Under fjolåret uppgick den privata konsumtionen till drygt 26 miljarder kronor. Detta innebär, att den nominella efterfrågeökningen får reduceras med ett belopp av omkring 500 miljoner kronor. Kvar står därefter såsom en real stegring av konsumtionsefterfrågan 1 800 miljoner kronor, vilket motsvarar en real uppgång av konsumtionen med knappt 7 procent. Ökningen av den reala konsumtionsefterfrågan mellan 1954 och 1955 i miljoner kronor framgår av nedanstående tablå.

Inkomstökning för fysiska personer	+ 2 800
Beskattning	— 500
Sparande	± 0
Prisstegring	— 500
Summa	+ 1 800

b. Den offentliga konsumtionen

Staten och kommunerna tar för sin löpande förbrukning i anspråk omkring en tiondel av de totala resurserna. I denna den offentliga konsumtionen inräknas därvid endast vad som representerar efterfrågan på varor och tjänster men inte de offentliga utgifter som endast innebär inkomstöverföringar, såsom folkpensioner, barnbidrag etc. Dessa transfereringar påverkar i stället den privata konsumtionens omfattning och inriktning.

En företagen realekonomisk gruppering av utgifterna å den statliga driftbudgeten visar, att det inte finns anledning att ändra de antaganden beträffande den statliga konsumtionens utveckling mellan 1954 och 1955, som redovisades i den nationalbudget som framlades vid årsskiftet. För den kommunala sektorn finns inte något nytt material tillgängligt. Någon revidering är därför inte möjlig beträffande den kommunala konsumtionen. Under dessa omständigheter kan i den reviderade nationalbudgeten oförändrat uppföras en ökning av den statliga konsumtionsvolymen med omkring 2 procent mellan 1954 och 1955. Den kommunala konsumtionsvolymen kan — likaledes oförändrat i förhållande till den ursprungliga budgeten — uppskattas växa med minst 5 procent. I enlighet härmed skulle den totala offentliga konsumtionsvolymen öka med drygt 4 procent. År 1954

uppgick värdet av den totala offentliga konsumtionen till 5 390 miljoner kronor i löpande priser. Ökningen under 1955 skulle följaktligen bli omkring 220 miljoner kronor i 1954 års priser. Härav faller 50 miljoner kronor på den statliga sektorn och 170 miljoner kronor på den kommunala sektorn.

Den beräknade utvecklingen av den statliga och kommunala konsumtionen under kalenderåren 1954—1955 framgår av nedanstående tablå (belopp i miljoner kronor i 1954 års priser).

	1954	1955
Statlig konsumtion	2 280	2 330
Kommunal konsumtion	3 110	3 280
Summa offentlig konsumtion	5 390	5 610

III. Investeringarna

Investeringarna tar i runt tal 30 procent av resurserna i anspråk. Härav svarar bostadsbyggandet för en femtedel och övriga privata respektive offentliga investeringar för omkring två femtedelar vardera. Även om investeringarna totalt är mindre omfattande än konsumtionen, spelar förändringarna i investeringsviljan ofta en avgörande roll för konjunkturutvecklingen. Betydande sådana förändringar, särskilt i fråga om de privata företagen, inträffar emellanåt med kort varsel. Ett gott exempel på detta förhållande utgör utvecklingen under fjolåret, då ett omslag främst i fråga om industrins investeringsköp måste tillskrivas en stor roll för skärpningen av högkonjunkturen. Enligt nu föreliggande reviderade beräkningar var uppgången i de privata investeringarna till och med större än tidigare antagits.

En revidering av investeringsprognosen i den preliminära nationalbudgeten är motiverad med hänsyn dels till att sedan början av året vissa förändringar inträffat i de ekonomiska förutsättningarna, dels till att nytt statistiskt material nu föreligger på vissa punkter. Utöver de ekonomisk-politiska åtgärder, som företogs under senare delen av 1954, har tillkommit en investeringsavgift samt en bilaccis.¹ Vidare har avtalsförhandlingarna i stort sett slutförts och det primära resultatet av dem kan nu överblickas. Betydelsen av dessa förändringar i läget liksom den inverkan den allmänna konjunkturutvecklingen kan ha haft på företagens investeringsplaner har gjort det nödvändigt att företaga en ny undersökning av investeringsplanerna inom industrin. Även på vissa andra punkter har ett förbättrat underlag för en bedömning av investeringsutvecklingen framkommit. Sålunda har konjunkturinstitutets beräkningar över investeringarnas omfattning 1954 reviderats. Vidare föreligger nya uppgifter om den sannolika utvecklingen av investeringarna inom de statliga affärsdrivande verken och försvaret. Vid dessa nya beräkningar har hänsyn i viss mån kunnat tas till inverkan av det statliga beställningsstoppet. Vad beträffar den tillståndsberoende byggnadsverksamheten föreligger ingen ny realbudgetberäkning. Inte heller har någon ny undersökning företagits för belysning av den kommunala investeringsverksamhetens utveckling. Med hänsyn till nu föreliggande uppgifter om igångsättning av tillståndsberoende byggen under sista kvartalet 1954 och beviljade byggnadstillstånd under de första månaderna innevarande år har dock vissa justeringar företagits även av dessa beräkningar.

Konjunkturinstitutets reviderade beräkningar rörande *investeringsverksamhetens omfattning 1954* ger i allt väsentligt samma bild av utvecklingen 1953—1954 som de vid årsskiftet framlagda beräkningarna. Ökningen av de privata investeringarna, vilken tidigare uppskattades till knappt 9 procent, har dock uppjusterats till drygt 10 procent. Detta har främst för-
anletts av att ökningen under 1954 av det privata bostadsbyggandet och av

¹ Vid utarbetandet av föreliggande avsnitt har de ekonomisk-politiska åtgärder som nyligen vidtagits eller föreslagits inte beaktats. En justering av investeringsprognosen med hänsyn till dessa åtgärder diskuteras i slutkapitlet.

industrins maskininvesteringar synes ha varit starkare än man tidigare räknade med. I stället har vissa nedjusteringar företagits i beräkningarna av de offentliga investeringarna. Dessa uppskattades tidigare ha stigit med 10 procent men enligt de nya beräkningarna var ökningen från 1953 till 1954 endast omkring 7 procent. Dessa nedjusteringar gäller helt den statliga sektorn — för den kommunala sektorn saknas nya uppgifter. Det är framför allt de affärsdrivande verkens och försvarets investeringar, som enligt nu föreliggande beräkningar visat sig ha varit lägre än vad som tidigare antogs.

I den tidigare nationalbudgeten förutsattes *bostadsbyggandet 1955* bli av samma omfattning som 1954. Någon ändring i detta antagande har inte ansetts befogat. Nuvarande planer beträffande beviljande av igångsättnings-tillstånd för flerfamiljshus liksom den fastställda ramen för den statliga egnahemslånegivningen innebär visserligen att antalet lägenheter i påbörjade byggen kommer att bli något lägre i år än föregående år. Å andra sidan var stocken vid årsskiftet 1954/55 av pågående byggen något större än ett år tidigare. Ökningen låg härvid på en- och tvåfamiljshusen. Under förutsättning att ingen förlängning av byggnadstiderna inträffar skulle inverkan härav på bostadsbyggandets omfattning ungefär uppväga den minskade igångsättningen. Detta gäller de under året nedlagda kostnaderna räknade i oförändrade priser. Antalet färdigställda lägenheter däremot kan väntas öka något i förhållande till 1954, då det färdigställdes cirka 58 000 lägenheter.

För belysning av *de aktuella investeringsplanerna inom industrin* har kommerskollegium i mars företagit en ny enkät. Denna är av samma omfattning som oktoberundersökningen, vilken utgjorde den viktigaste utgångspunkten för den prognos rörande industrins investeringar 1955 som framlades i den preliminära nationalbudgeten. Resultatet av den nya undersökningen redovisas tillsammans med motsvarande data från oktoberundersökningen i tabell 1. Den nya undersökningen ger också en bild av investeringarnas omfattning 1954. Den föranleder ingen nämnvärd ändring av tidigare beräkningar av industrins investeringar i byggnader och anläggningar under 1954. Siffran för 1954 års investeringar i maskiner, apparater och transportmedel har däremot uppjusterats med omkring 10 procent.

Undersökningen visar, för den egentliga industrin, en planerad ökning under 1955 av investeringarna i byggnader och anläggningar med 40 procent i förhållande till 1954 (motsvarande siffra i höstenkäten var 48 procent). Av det beräknade investeringsbeloppet 1955 på 809 miljoner kronor uppges 249 miljoner kronor vara beroende av ytterligare byggnadstillstånd. Med hänsyn till nu tillämpade restriktiva tillståndsgivning, som bl. a. innebär att endast en fjärdedel av 1955 års kvoter för den tillståndsberoende byggnadsverksamheten kommer att tas i anspråk under första halvåret, kommer endast en del av dessa planerade investeringar för vilka tillstånd ännu inte beviljats att kunna utföras. Den preliminära nationalbudgetens prognos för industrins byggnads- och anläggningsinvesteringar utgick i första hand från den realbudgetberäkning som gjorts i samband med fastställandet av tillståndsbudgeten för 1955. Igångsättningen av industribyggen under sista

Tabell 1. Investeringsplaner för år 1955 inom industrin
 Ny- och ombyggnadsverksamhet respektive ny- och ersättningsanskaffning
 Miljoner kronor

	Byggnader och anläggningar						Investeringar i maskiner och apparater ¹			
	Enligt höstenkäten			Enligt vårenkäten			Enligt höst-enkäten		Enligt vår-enkäten	
	Beräk-nade kost-nader 1954	Plane-rade utgifter 1955	Därav bero-ende av yt-terligare byggnads-tillstånd	Beräk-nade kost-nader 1954	Plane-rade utgifter 1955	Därav bero-ende av yt-terligare byggnads-tillstånd	Beräk-nade kost-nader 1954	Plane-rade utgifter 1955	Beräk-nade kost-nader 1954	Plane-rade utgifter 1955
1. Gruvindustri	65	73	11	61	72	7	56	56	52	63
2. Metall- och verkstadsindustri	246	338	138	240	329	97	350	348	374	408
3. Jord- och stenindustri	32	47	26	33	41	20	59	56	67	64
4. Träindustri	38	46	25	40	45	18	51	40	59	53
5—6. Massa-, pappers- o. grafisk industri	79	133	51	76	130	38	239	233	261	284
7. Livsmedelsindustri	43	88	56	47	74	29	55	50	68	51
8. Dryckesvaru- och tobaksindustri ...	5	21	13	5	23	11	13	18	14	21
9. Textil- och sömnadsindustri	17	21	7	23	22	7	48	43	58	53
10. Läder-, hår- och gummiindustri	10	13	7	10	9	3	20	21	20	21
11. Kemisk-teknisk industri	38	67	31	41	64	19	70	107	69	132
Summa	573	847	365	576	809	249	961	972	1 042	1 150
12. El-, gas- och vattenverk	634	636	41	607	614	23	170	161	184	176
Totalt	1 207	1 483	406	1 183	1 423	272	1 131	1 133	1 226	1 326

¹ Omfattar inte investeringar i bilar.

kvartalet 1954 synes ha varit större än man i det sammanhanget räknade med. Detta skulle motivera en viss uppjustering av den tidigare prognosen, som innebar en ökning på 100 miljoner kronor eller med drygt 15 procent av nybyggnadsverksamheten. Å andra sidan synes det med utgångspunkt från uppgifterna i kommerskollegii marsundersökning knappast sannolikt att ökningen skulle bli större. Redan den ökning på 100 miljoner kronor, som införts även i den nya prognosen, innebär ett antagande om att närmare hälften av de investeringar som uppges vara beroende av ytterligare tillstånd skulle komma till utförande.

Industrins investeringar i maskiner och apparater 1955 väntas enligt resultatet av den nya enkäten bli omkring 10 procent¹ större än 1954. Motsvarande siffra i oktoberenkäten var 1 procent. Detta bedömdes redan i den tidigare nationalbudgeten vara en underskattning och i prognosen upptogs ett ökningsbelopp på 75 miljoner kronor motsvarande drygt 6 procent av ifrågavarande nyinvesteringar. Denna uppskrivning motiverades för det första med att investeringsplanerna på maskinområdet ofta är av förhållandevis kortsiktig natur och därför inte kan överblickas ett helt år framåt. För det andra ansågs den genom byggnadsregleringen nödvungna nedskärningen av byggnadsplanerna samtidigt medföra möjligheter att finansiera större maskininvesteringar. Båda dessa argument har fortfarande viss relevans. Under förutsättning av fortsatta goda konjunkturer får industrins investeringar i maskiner och apparater därför sannolikt antas öka mer än de 110 miljoner kronor som kommerskollegii undersökning visar. Uppskattningsvis har en ökning på 200 miljoner kronor införts i prognosen. Detta antagande innebär dock endast att industrins investeringar i maskiner och apparater 1955 skulle komma att bli 50 miljoner kronor eller 3,5 procent högre än under det tidigare toppåret 1950, räknat efter nu gällande priser.

De förändringar av uppskattningarna rörande investeringsutvecklingen 1954—1955, vilka inträffat från oktober till mars, sammanhänger med ett flertal faktorer. En stor del av förklaringen ligger sannolikt i att man i mars givetvis med större säkerhet kunnat bedöma utvecklingen under 1955 än fallet var i oktober. Att detta när det gäller maskininvesteringarna föranleder en uppjustering är en erfarenhet som gjorts tidigare. Nedjusteringen av planerna för byggnadsverksamheten förklaras säkerligen också till stor del av att man nu har en klarare bild av vad som är praktiskt möjligt att genomföra med hänsyn framför allt till den restriktiva tillståndsgivningen. Förändringar i konjunkturläget kan givetvis också ha föranlett revideringar av investeringsplanerna, sannolikt har dessa då i allmänhet gått i stigande riktning. I varje fall synes detta sannolikt vad beträffar metall- och verkstadsindustrin där investeringarna i maskiner enligt marsenkäten väntas öka med 9 procent att jämföra med en minskning med någon procent enligt oktoberundersökningen. Utom gruppen metall- och verkstadsindustri gäller de nu planerade ökningarna av maskininvesteringarna främst grupperna gruvindustri (+ 20 %), massa-, pappers- och grafisk industri (+ 8 %) och

¹ Härvid har billinvesteringarna icke medräknats, då erhållna uppgifter om dessa synes uppenbart orälistiska.

kemisk-teknisk industri (+ 90 %). Det är omöjligt att med utgångspunkt från de två undersökningarna rörande investeringsplanerna för 1955 avgöra vilken betydelse investeringsavgiften har. Den dämpande inverkan den kan ha skymmes helt av de uppjusteringar av planerna som av olika skäl företagits.

Utvecklingen av investeringarna i kraft- och gasverk (grupp 12 i tabell 1) antogs i den preliminära budgeten komma att minska med 20 miljoner kronor. Med hänsyn till resultatet av marsenkäten har den tidigare minskningen antagits inskränka sig till 10 miljoner kronor. Härvid har hänsyn tagits till en ökning av statens vattenfallsverks investeringar med drygt 10 miljoner kronor.

Nya uppskattningar av *den statliga investeringsverksamheten* har under mars utförts vad beträffar de affärsdrivande verken och försvaret. Härvid har så långt möjligt hänsyn tagits till inverkan av det beställningsstopp som infördes i mitten av december och som i något modifierad form fortfarande

Tabell 2. Provisorisk prognos för investeringsutvecklingen mellan åren 1954 och 1955¹

Bruttoinvesteringar
Miljoner kronor i 1954 års priser

	1954			Förändring 1954—1955		
	Byggnader och anläggningar	Övrigt	Summa	Byggnader och anläggningar	Övrigt	Summa
<i>Bostäder</i>	2 914	—	2 914	—	—	—
<i>Jordbruk, skogsbruk, fiske</i>	517	533	1 050	+ 10	+ 5	+ 15
<i>Egentlig industri</i>	783	1 945	2 727	+ 100	+ 200	+ 300
<i>Kraft- och belysningsverk, gasverk</i> ..	645	260	905	—	— 10	— 10
<i>Handel m. m. (endast byggn.)</i>	288	—	288	+ 20	—	+ 20
<i>Samfärdse</i> l (exklusive vägar)	647	2 035	2 681	+ 35	+ 155	+ 190
enskild: handelsflottan	—	440	440	—	+ 100	+ 100
motorfordon	—	1 035	1 035	—	+ 50	+ 50
övrigt	36	46	82	+ 5	— 5	—
statlig	496	420	916	+ 30	+ 15	+ 45
kommunal	115	94	209	—	— 5	— 5
<i>Förvaltning, sociala ändamål</i>	445	147	592	+ 30	+ 5	+ 35
sjuk- och hälsov., soc.ändamål ..	244	66	310	+ 20	+ 5	+ 25
förvaltn. och div. ändamål	201	81	282	+ 10	—	+ 10
<i>Skolor och kyrkor</i>	418	55	472	+ 50	—	+ 50
<i>Väg- och gatuarbeten etc.</i>	1 000	76	1 077	+ 10	—	+ 10
<i>Militära investeringar</i>	198	1 014	1 213	—	+ 50	+ 50
Summa	7 855	6 065	13 919	+ 255	+ 405	+ 660
därav: enskilda	3 976	4 015	7 992	+ 120	+ 340	+ 460
statliga	1 608	1 707	3 314	+ 35	+ 65	+ 100
kommunala	2 271	343	2 613	+ 100	—	+ 100

¹ Investeringsprognosen har uppgjorts utan beaktande av nyligen vidtagna eller föreslagna ekonomisk-politiska åtgärder.

är i kraft. Detta synes framför allt ha en återhållande verkan på försvarets investeringar. En ökning av försvarets investeringar i vapen och materiel i förhållande till 1954 synes dock ännu sannolik ehuru den nedjusterats från 110 miljoner kronor i den preliminära budgeten till 50 miljoner kronor. Även för de affärsdrivande verken har beställningsstoppet haft en viss betydelse för 1955 års investeringar. De belopp för 1955 som nu uppges av verken är sålunda något lägre än vad som antogs i den preliminära budgeten. Då emellertid investeringsbeloppen för 1954 nedjusterats mera än beloppen för 1955, har den under statlig samfärdsel redovisade förändringen från 1954 till 1955 ändrats från en tidigare angiven minskning på 15 miljoner kronor till en ökning på 45 miljoner kronor. De statliga investeringarna i vägar, vilka i den preliminära prognosen antogs öka med 20 miljoner kronor, synes enligt senaste beräkningar snarast komma att minska något. En minskning på 5 miljoner kronor har antagits.

Några nya uppgifter om *kommunernas investeringsplaner* föreligger inte. Med hänsyn till att igångsättningen av tillståndsberoende kommunala byggen under sista kvartalet 1954 synes ha varit större än man räknade med i samband med den preliminära prognosen har det dock ansetts befogat med vissa uppjusteringar. Den antagna ökningen av kommunernas investeringar i byggnader och anläggningar om 100 miljoner kronor som införts i den nya prognosen motsvarar dock mindre än en tredjedel av ökningen enligt kommunernas i november uppgivna planer.

På liknande grunder har en viss uppjustering av posten för *handelns investeringar* i byggnader företagits.

Slutligen skall tilläggas att underlag saknas för en revidering av tidigare antaganden vad beträffar posterna *jordbruk*, *skogsbruk* och *fiske* samt *enskild samfärdsel*, vilka därför bibehållits oförändrade.

IV. Produktionen

a. Den allmänna produktionsutvecklingen

Enligt konjunkturinstitutets beräkningar steg produktionen under 1954 med 2 220 miljoner kronor eller cirka 5 procent, räknat i 1953 års priser.

Avgörande för i vilken utsträckning den väntade ökningen av investeringar och konsumtionsefterfrågan kan mötas av stegrad produktion under innevarande år är tillgången på arbetskraft, råvaror, bränsle och elektrisk kraft samt möjligheterna till ökad produktivitet.

Någon brist på produktionsfaktorerna råvaror, bränslen och kraft synes man för närvarande inte behöva räkna med. Däremot framstår den begränsade tillgången på arbetskraft som en dämpande faktor för produktionsökningen.

Arbetsmarknaden karakteriserades 1954 av en tilltagande spänning mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft. Några säkra statistiska uppgifter om bristen på arbetskraft finns ej att tillgå. Ett flertal storföretag, framförallt inom järnindustrin, har emellertid meddelat att bristen på arbetare under andra halvåret har medfört att produktionskapaciteten inte kunde utnyttjas i den utsträckning som ordertillgången medgav. Bristen var mest påtaglig beträffande yrkesutbildad arbetskraft.

Enligt arbetsmarknadsstyrelsens senaste rapport om arbetsmarknadsläget, marsrapporten, var antalet ledigförklarade platser vid arbetsförmedlingarna betydligt större i mars 1955 än i mars 1954 medan däremot antalet arbetssökande personer var mindre. Det största antalet lediga platser fanns inom metall- och träindustrin samt samfärdseln. Den höga aktiviteten inom industri och byggnadsverksamhet har medfört en stor ej tillgodosedd efterfrågan på tekniker av alla slag. Vid det senaste rapporttillfället, i mars, efterfrågades drygt 1 100 tekniker, vilket utgör den största hittills förekommande vakanssiffran.

Vid en bedömning av möjligheten att täcka ett ökat behov av arbetskraft kan det först konstateras att den demografiska situationen karakteriseras av att befolkningsökningen i de produktiva åldrarna stagnerat. Man kan räkna med att ett antal av ungefär 7 500 personer 1955 kommer att tillföras arbetsmarknaden genom befolkningstillväxten. Förutom genom detta tillskott har de expanderande näringsgrenarna, på grund av att arbetslösheten är låg, inte möjlighet att täcka sitt behov av ytterligare arbetskraft på annat sätt än från utlandet och från näringsgrenar där arbetskraft kan friställas samt med hjälp av vissa nedan nämnda outnyttjade arbetskraftsresurser.

Erfarenheten visar att in- och utvandringen från våra nordiska grannländer är ganska konjunkturkänslig. En livlig efterfrågan på arbetskraft under 1955 kan väntas medföra en ökad tillgång på utländska arbetare. Utflyttningen från jordbruket är starkt beroende av stadsnäringarnas ef-

terfrågan på arbetskraft och den kan under innevarande år antas bli av minst samma omfattning som under fjolåret.

I den tidigare nationalbudgeten påpekades, att den minskning i den totala sysselsättningen, som inträffade under 1952 och 1953, endast till en del återhämtades under 1954 och att följaktligen vissa outnyttjade arbetskraftsresurser utöver den naturliga befolkningstillväxten skulle finnas tillgängliga för 1955. Det framhölls också, att flertalet av dem, som under 1952 och 1953 lämnade produktionslivet utan att under 1954 återinträda på arbetsmarknaden, torde ha varit överårig arbetskraft eller gifta kvinnor, som återgått till hemarbete, och att det skulle fordras en mycket stark allmän efterfrågan på arbetskraft för att dessa kategoriers yrkesverksamhet skulle höjas mera nämnvärt. I dagens läge torde man ha att räkna med en sådan stark allmän efterfrågan och det är inte osannolikt, att en viss höjning av sysselsättningsgraden kan komma till stånd.

Den tillgängliga statistiken om arbetsförmedling, sysselsättning och arbetslöshet tyder på att den säsongmässiga nedgången i näringslivets aktivitet denna vinter är betydligt mindre än föregående år. Sålunda utvisar socialstyrelsens statistik hög sysselsättning inom industrin och fackförbunden rapporterar låg arbetslöshet under hösten. Det största antalet arbetslösa, ungefär hälften av hela antalet, förekommer bland byggnadsarbetarna. Från byggnadsfackförbunden föreligger rapporter om arbetslösheten under årets första månader, och dessa tyder på en arbetslöshet som betydligt understiger den för motsvarande månader under de senaste åren.

Den spänning mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft, och då framförallt beträffande yrkesutbildad sådan, som i slutet på 1954 och i början av 1955 gett sig till känna inom ett flertal branscher, torde skärpas under året. Detta förhållande och en eventuellt därav följande ökad rörlighet kan verka bromsande på produktionsstegringen.

Den produktivitetsstegring, som är en följd av att produktionsapparaten utbyggs och moderniseras, kan väntas komma att fortsätta och bli minst lika stor som under 1954.

Avgörande för produktionens omfattning är också efterfrågans inriktning mot olika områden. I den mån den ökade efterfrågan inriktas mot områden, där outnyttjade produktionsresurser finns, blir möjligheterna till produktionsökning större. Med hänsyn till storleken av den beräknade ökningen i den samlade efterfrågan, torde detta i viss utsträckning bli fallet. Det är framför allt detta förhållande, som gjort det möjligt att i föreliggande beräkningar kalkylera med något större produktionsökning än i den preliminära nationalbudgeten.

I det följande lämnas en redogörelse för den tänkbara produktionsutvecklingen inom näringslivets olika grenar.

De aktuella tendenserna för produktionsutvecklingen inom *den egentliga industrin* belyses i detalj i det efterföljande avsnittet, som sammanställts

på grundval av handels- och industrikommissionens undersökningar. Till följd av ökad efterfrågan från såväl export- som hemmamarknaden väntas järnmalsproduktionen stiga med cirka 13 procent. För järn och stålindustrin beräknas en produktionsökning på nära 7 procent komma till stånd under 1955 utan ökning av arbetskraften. Inom verkstadsindustrin beräknas produktionsvolymen öka med omkring 6 procent, förutsatt att sysselsättningen under året kommer att ligga på samma nivå som i januari—februari. Fortsatt ökning väntas också för produktionen av cement och lättbetong inom byggnadsämnesindustrin. På grund av den stora efterfrågan på skogsprodukter förutses en fortsatt ökning av skogsindustriernas produktion, även om ökningen inte väntas bli av samma omfattning som under 1954.

Med utgångspunkt från ovan redovisade beräkningar uppskattas den egentliga industrins bidrag till bruttonationalprodukten under 1955 komma att öka med omkring 4 1/2 procent eller inemot 800 miljoner kronor i 1954 års priser. I den preliminära nationalbudgeten var motsvarande siffror 3 1/2 procent och 600 miljoner kronor.

Byggnads- och anläggningsindustrins bidrag beräknas liksom i nationalbudgeten öka med 100 miljoner kronor eller drygt 2 procent. Även för *kraft- och belysningsverken* äger de i nationalbudgeten redovisade beräkningarna fortsatt giltighet. Förutsättningen är, att vattentillgången blir normal. Kapacitetsutbyggnaden under 1955 beräknas bli något mindre än under 1954. Produktionsbidraget väntas stiga med cirka 60 miljoner kronor eller omkring 6 procent.

Jordbruksnämnden beräknar att *jordbrukets* produktionsvolym vid normalskörd kommer att ligga på i stort sett samma nivå som under 1954. Minskningar i produktionen av brödsäd (—6 procent) och oljeväxter (—11 procent) mer än kompenseras av beräknade produktionsökningar för övrig spannmål (+ 71 procent) samt potatis och sockerbeter (+ 6 procent). Beträffande animalieproduktionen beräknas en mindre nedgång i produktionen av kött och fläsk samt mjölk- och mejeriprodukter (—1 procent) bli balanserad av ökad ägg- och slaktfjäderfäproduktion. På grund av ökat behov av förnödenheter beräknas jordbrukets produktionsbidrag minska med knappt 1 procent eller omkring 20 miljoner kronor. I nationalbudgeten förutsågs bidraget minska med cirka 50 miljoner kronor räknat i 1954/55 års priser. *Skogsbruket* beräknas liksom i nationalbudgeten ge ett oförändrat produktionsbidrag.

Statens och kommunernas verksamhet kan väntas höja bruttonationalprodukten med omkring 165 miljoner kronor, vilket motsvarar en stegring med mellan 4 och 5 procent och är av samma storleksordning som ökningen mellan 1953 och 1954. I nationalbudgeten beräknades ökningen till 150 miljoner kronor. — *Bostadsutnyttjandet* kan som följd av nyproduktionen av bostäder beräknas stiga med omkring 100 miljoner kronor motsvarande 4 1/2 procent. Bidraget väntas alltså bli cirka 10 miljoner större än vad som

tidigare beräknades, detta med hänsyn till det beräknade ökade antalet färdigställda lägenheter. — Övriga konsumenttjänster kan beräknas fortsätta att stiga i minst samma takt som den totala privata konsumtionen; en uppgång med omkring 7 procent motsvarar i 1954 års priser inemot 120 miljoner kronor. Som följd av de hypotetiska antagandena upptogs denna post i nationalbudgeten till 50 miljoner kronor motsvarande 3 procents ökning.

Med anledning av de nu väntade ökningarna i produktion och omsättning av varor har det ansetts realistiskt att inte oväsentligt höja det belopp om 500 miljoner kronor, som i den preliminära nationalbudgeten insattes för att ge ett uttryck för *handels och samfärdsels* produktionsökning. Dessa näringars bidragsökningar till bruttonationalprodukten illustreras i föreliggande beräkningar med beloppet 675 miljoner kronor, vilket skulle motsvara en ökning på cirka 7 procent. Det bör dock liksom i nationalbudgeten understrykas att kalkylunderlaget för handels och samfärdsels del är mycket bristfälligt.

I nedanstående tablå sammanfattas de antagna förskjutningarna (miljoner kronor i 1954 års priser) i produktionen mellan 1954 och 1955.

Egentlig industri	+	800
Byggnads- och anläggningsindustri	+	100
Kraft- och belysningsverk	+	60
Jordbruk	—	20
Skogsbruk	±	0
Statens och kommunernas bidrag	+	165
Bostadsutnyttjande	+	100
Konsumenttjänster m. m.	+	120
Handel och samfärdsel	+	675
		+ 2 000

Den framräknade ökningen av den totala produktionens volym med 2 000 miljoner kronor i 1954 års priser svarar mot en ökning av bruttonationalprodukten från 1954 till 1955 med knappt 4 1/2 procent. Ökningen är 500 miljoner större än den som framräknades i den hypotetiska nationalbudgeten men något mindre än förändringen mellan 1953 och 1954.

Den större ökningen i förhållande till de tidigare kalkylerna beror framför allt på två omständigheter. Nyare uppgifter visar på en inte oväsentligt större produktionsstegring under föregående år än tidigare antagits. Till en del kan detta sammanhånga med att en viss tidigare inte fullt utnyttjad produktionskapacitet tagits i anspråk under fjolåret. I den mån detta är fallet, kan möjligheterna för en fortsatt produktionsökning i år anses vara mera begränsade, eftersom ett motsvarande utrymme nu inte längre föreligger. Men till en del synes produktionsökningen förra året bero på en snabbare takt i produktivitetstegringen än man tidigare vågat räkna med. Vissa uppgifter tyder på att denna utveckling fortsatt under de första månaderna i år. Tillsammans taget synes detta motivera att man räknar med en större uppgång av produktionen under 1955 än tidigare även om ökningen

försiktigtvis inte bör antagas bli fullt ut lika stor som under föregående år.

Vidare var den preliminära nationalbudgetens kalkyl knuten till det hypotetiska antagandet om oförändrad lönenivå och därav följande starkt begränsad ökning av konsumtionsefterfrågan. Det angavs uttryckligen, att en ökad efterfrågan skulle kunna föranleda en större produktion och en ytterligare ökning av storleksordningen en halv miljard kronor sades därvid vara möjlig. Till frågan om vad detta innebär för den samhällsekonomiska balansen återkommer framställningen i den sammanfattande analysen i slutkapitlet.

b. Produktion och försörjningsläge inom viktigare industrivaruområden under åren 1954 och 1955

Järnmalm. Produktionen av järnmalm minskade under 1954 med omkring 9 procent. Den totala produktionen av styckemalm och slig, som under 1953 uppgick till 17,0 miljoner ton, utgjorde sålunda 15,4 miljoner ton för 1954. Exporten sjönk under samma tid från 14,6 till 14,1 miljoner ton. Till följd av en nedgång i tackjärnsproduktionen under 1954 kan konsumtionen av järnmalm beräknas ha minskat med 0,1 miljon ton till cirka 1,7 miljoner ton.

Järnmalmsexporten har för 1955 beräknats stiga till 16,0 miljoner ton samtidigt som den svenska järnindustrins malmbehov antagits komma att öka. Med anledning härav torde man kunna vänta en stegring i järnmalmproduktionen på cirka 13 procent.

Järn och stål. Den under sista krigsåren och åren närmast efter kriget planerade utbyggnaden av den svenska järnindustrin kan nu betraktas som fullföljd, ehuru den tillgängliga kapaciteten för närvarande inte kunnat utnyttjas i högre grad än till cirka 80 procent. Produktionskapaciteten för valsade och smidda produkter beräknas nämligen under 1954 ha nått 1,5 å 1,6 miljoner ton, under det att den faktiska produktionen stannade vid 1,26 miljoner ton för samma år, vilket dock innebär en ökning med 97 000 ton i förhållande till 1953.

Råvaruläget har under 1954 inte undergått några större förändringar. Skrotinsamlingen har legat på i det närmaste samma höga nivå som under de gynnsamma åren 1952 och 1953. Importen av skrot har ökat något under 1954, bland annat till följd av import från U.S.A., och uppgick till 45 000 ton. Produktionen av tackjärn, som minskade under 1954 med 60 000 ton bland annat till följd av ett stillestånd för reparation under cirka 4 månader vid ett av järnverken, utgjorde 940 000 ton. Produktionsbortfallet har kompensats av lagerminskning, ökning av importen samt minskning av exporten. För legeringsmetallerna är svårigheterna numera övervunna med undantag för nickel, varav bristen ännu är besvärande. Den förbättrade konjunkturen för rostfritt stål har bidragit till att konservera bristläget. Nickelimporten har dock i förhållande till 1953 ökat med cirka 500 ton till drygt 3 400 ton för 1954.

Importen av handelsfärdigt järn och stål har fortfarande legat vid en hög nivå och uppgick under 1954 till 671 000 ton, vilket innebär en ökning i förhållande till 1953 med 125 000 ton.

Exporten av handelsfärdigt järn och stål inklusive ämnen, som i början av 1954 visade en nedgång, har återhämtats under senare delen av året och utgjorde 179 000 ton (varav 37 000 ton ämnen).

På grund av otillräcklig lagerstatistik har under tidigare år endast relativt grova uppskattningar av järnkonsumtionen kunnat göras. Under 1954 företogs emellertid en provundersökning av lagerställningen inom verkstadsindustrin vid årsskiftet 1953/54 och lagerutvecklingen under 1953. Till följd härav har en försörjningsbalans med relativt hög grad av tillförlitlighet kunnat upprättas för 1953, vilken lämnas i nedanstående tabell. I uppgiften över lagerförändring ingår jämväl lagerförändringar hos järnverk och järngrossister. Däremot saknas kännedom om lagerutvecklingen inom byggnadsindustrin och järnhandeln. För dessa senare kategorier torde dock de årliga lagerförändringarna vara av relativt liten storleksordning.

Tabell 3. Försörjningsbalans för handelsfärdigt järn och stål (exklusive bleckplåt)

Tusental ton

År	Produktion ¹	Import	Export ²	Tillförsel	Lagerändring	Konsumtion
1953	1 166	552	176	1 542	— 35	1 577
1954	1 263	676	179	1 760	..	..
1955 (ber.)	1 350	700	195	1 855		

¹ Inkl. varmvalsade ämnen, försålda till andra än svenska järnverk.

² Inkl. ämnen.

I tabellen har insatts den faktiska tillförseln under 1954 samt den beräknade tillförseln under 1955. Den kraftigt ökade tillförseln under 1954 — 218 000 ton — synes vid första anblicken indikera att en inte oväsentlig lagerökning ägt rum under året. Så torde emellertid inte vara fallet. Inom statens handels- och industrikommission pågår för närvarande en undersökning av lagerutvecklingen inom verkstadsindustrin under 1954, i huvudsak efter samma riktlinjer som föregående års undersökning. Enligt hittills framräknat material synes en fortsatt lagerminskning inom verkstadsindustrin ha ägt rum. Lagren hos järnverk och järngrossister har emellertid ökat något under 1954. Då den ökade tillförseln under 1954 till övervägande delen utgjorts av plåt samt valstråd synes det inte sannolikt att byggnadsindustrins lager skulle ha kunnat uppbyggas i någon omfattning av betydelse under året. Den livligare byggnadsverksamheten torde även ha minskat möjligheterna för en lagerökning. Om de totala lagren av handelsfärdigt järn och stål under 1954 antages ha legat vid en oförändrad nivå, skulle således konsumtionen ha ökat från 1 577 000 ton 1953 till 1 760 000 ton 1954 eller med närmare 12 procent.

En produktionsökning inom verkstadsindustrin under 1954 beräknad med stöd av registrerade sysselsättningsförändringar (uppgång på cirka 4 procent) och justerad med en produktivitetsförbättring av traditionell storlek synes inte ha varit tillräcklig för att ge förklaring till den ökade järnförbrukningen. Denna ger snarast en antydning om att produktivitetsförbättringen kan ha varit inte oväsentligt större än vad man tidigare kunnat räkna med. Detta stödes också av att den lagerminskning man tidigare räknat med som sannolik i verkstadsindustrins färdigvarulager enligt nu tillgängliga uppgifter inte kommit till stånd. En bidragande orsak till järnförbrukningens uppgång kan härtill vara att finna i en materialökning i produktionsprocessen, huvudsakligen i form av halvfabrikat. Som jämförelse kan nämnas att för flertalet viktigare metaller, för vilka en lagerstatistik föreligger, anmärkningsvärt stora konsumtionsökningar inträffade under 1954. Sålunda ökade konsumtionen av koppar, zink och aluminium med respektive 24, 28 och 30 procent.

För 1955 har produktionen beräknats öka till 1 350 000 ton. Kvantiteten har framräknats med hänsyn till aktuell produktionsvolym och nuvarande orderläge och bedömes kunna uppnås utan ytterligare anspråk på arbetskraft. Importen, som beräknats till cirka 700 000 ton, väntas till större delen inkomma under första halvåret 1955. Exporten bedömes öka med nära 10 procent till cirka 195 000 ton.

Verkstadsområdet. För verkstadsindustrin innebar 1954 en tydligt märkbar konjunkturumsvängning till det bättre. Den under 1953 sjunkande ordergången stabiliserades. Orderstocken inom industrin (exkl. varven) var totalt sett oförändrad med en beräknad genomsnittlig längd av 10 månader såväl i september 1953 som i september 1954. Under 1954 års sista månader ökade ordergången inom vissa verkstäder med följd att orderstocken svällde något, vilket på sina håll medförde förlängda leveranstider. Senast tillgängliga uppgifter om orderstocken visar endast obetydliga förändringar. Exportandelen synes dock ha stigit. De faktiska exportleveranserna ökade även ganska avsevärt, särskilt under fjärde kvartalet. Totalt för hela året låg exporten av verkstadsprodukter volymmässigt omkring 15 procent högre än 1953.

Den svenska marknadens behov av verkstadsprodukter blev under 1954 i ökad utsträckning tillgodosett genom import. Exklusive fartyg och bilar uppgick importökningen volymmässigt sett till drygt 7 procent. Medräknas bilar blev ökningen avsevärt kraftigare. Det kan vidare nämnas att den under 1954 vidtagna liberaliseringen av dollarimporten, som omfattade så gott som hela verkstadsområdet med undantag för bilar, inte hann sätta några märkbara spår i importstatistiken.

Den inhemska marknaden karakteriserades även av en livligare efterfrågan på verkstadsprodukter än under 1953. Härtill torde dels de ökade maskininvesteringarna inom industrin, dels allmänhetens ökade köp av varaktiga konsumtionsvaror, särskilt bilar, kraftigt ha medverkat.

Den ökade efterfrågan medförde en uppgång i sysselsättningen. Denna låg

i arbetstimmar räknat mellan 3 och 4 procent högre än under 1953, vilket dock inte betyder att den höga nivån från 1952 uppnåddes. Skulle produktivitetsökningen under året uppgått till omkring 2 procent, d. v. s. i stort sett den ökning, varmed man de senaste åren kunnat räkna, skulle man kunnat vänta en volymmässig produktionsuppgång under året med mellan 5 och 6 procent.

Överslagsmässiga beräkningar synes ge vid handen att vid en sådan produktion inte obetydliga lagerminskningar borde ha ägt rum. Preliminära uppgifter från den nu genomförda lagerundersökningen inom verkstadsindustrin ger emellertid vid handen att lagren av färdigvaror varit i stort sett oförändrade. Detta skulle snarast tyda på att produktivitetsutvecklingen varit betydligt gynnsammare än vad som anges av nämnda 2 procent. Den betydande ökningen i konsumtionen av järn- och metallhalvfabrikat stöder uppfattningen att produktionen inom verkstadsindustrin kraftigt ökat under 1954.

Man torde i detta sammanhang kunna räkna med att verkstadsindustrin under loppet av 1954 ökade sin arbetsstyrka med 8 000—10 000 man. Sedan mitten av året synes emellertid, trots den successiva utökningen av arbetsstyrkan, ha förelegat en efterfrågan på 4 000—5 000 man, vilket var dubbelt så mycket som i början av 1954. Framför allt efterfrågade man yrkesskicklig arbetskraft.

Läget inom varvsindustrin karakteriserades under första delen av 1954 av en mindre tillfredsställande orderingång. Sålunda ersattes endast omkring hälften av det levererade tonnaget under första halvåret med nya kontrakt. Under senare delen av året ljusnade dock situationen under intryck av bland annat den förbättrade sjöfartskonjunkturen. Ordertillströmningen ökade, särskilt för torrlastfartyg. De totala leveranserna under året översteg 1953 års resultat med cirka 10 procent och den totala orderstocken var vid det senaste årsskiftet ungefär oförändrad jämfört med läget ett år tidigare. Av de under 1954 levererade fartygen var cirka 66 procent avsedda för export, motsvarande ett värde av drygt en halv miljard kronor, vilket var avsevärt mera än under året förut. Inklusive försäljningarna till utlandet av second-hand tonnage låg fartygsexporten under 1954 värdemässigt mer än 60 procent högre än under 1953.

Exportökningen under 1954 föll i huvudsak på EPU-området samt i någon mån på dollarområdet, medan exporten till vissa av de s. k. bilaterala marknaderna gick tillbaka något.

Vid beräkningarna av verkstadsexporten under innevarande år har man med stöd bland annat av den mot slutet av 1954 ökade orderingången utgått från en fortsatt hög efterfrågan utomlands på svenska verkstadsprodukter. En genomgång ländervis av de bilaterala marknaderna synes dock ge vid handen att vissa exportminskningar kan förväntas beträffande de östeuropeiska länderna. Beträffande exporten till Sydamerika synes det inte

heller uteslutet att en viss nedgång kan inträffa liksom även beträffande Spanien, Jugoslavien och Japan.

Totalbilden för 1955 ger dock fortfarande intryck av en fortsatt volymmässig frammarsch för verkstadsexporten om än kanske i ett något mera dämpat tempo än från 1953 till 1954. I vad mån den införda investeringsavgiften kommer att verka dämpande på investeringslusten torde det vara för tidigt att för närvarande yttra sig om. Preliminära uppgifter från den av kommerskollegium genomförda vårenkäten rörande industrins kapitalinvesteringar tyder på en uppgång i maskininvesteringarna på cirka 10 procent jämfört med 1954, sålunda en något minskad takt jämfört med uppgången under 1954. I detta sammanhang kan även framhållas att försäljningen av verktygsmaskiner under januari i år var dubbelt så stor som i januari 1954 och mer än 50 procent större än genomsnittet per månad sistförflutna år. De affärsdrivande verkens maskininvesteringar under budgetåret 1955/1956 väntas inte undergå några större förändringar jämfört med innevarande budgetår.

I vilken utsträckning bilaccisens införande kommer att verka återhållande på bilköpen under 1955 är ännu för tidigt att yttra sig om. Skäl kan finnas för antagandet att de inte kommer att stiga så mycket som man tidigare räknat med i den vid årsskiftet framlagda preliminära nationalbudgeten. Uteslutet är det dock inte att registreringsrekordet under 1954 kan komma att överskridas. I avsnittet rörande utrikeshandeln har också räknats med en något ökad import samtidigt som det torde vara antagligt att även en uppgång av svensktillverkade bilar kommer till stånd. Beträffande övriga varaktiga konsumtionsvaror torde det inte vara uteslutet att man kan vänta en stegrad efterfrågan från allmänhetens sida till följd av under året inträffade inkomstförbättringar.

Förutsätter man att sysselsättningen inom verkstadsindustrin under 1955 kommer att i fortsättningen under året ligga vid ungefär samma höjd som i januari—februari, innebär detta att årets nivå blir omkring 5 procent högre än föregående års. Vid en förbättring av produktiviteten under året med en eller annan procent, skulle resultatet bli en volymmässig produktionsökning med omkring 6 procent. Exporten av verkstadsprodukter har i avsnittet rörande utrikeshandeln beräknats öka volymmässigt med omkring 8 procent under 1955 och importen något mera. En summering av ovanstående ger till resultat att tillförseln av verkstadsprodukter till den inhemska marknaden under 1955, därest inga mera betydande förändringar äger rum i färdigvarulagren, bör kunna totalt öka med såg 5 procent.

Den livliga investeringsverksamheten under fjolåret medförde en stegrad import av investeringsmaskiner. Utvecklingen under 1953 och 1954 kvartal för kvartal samt första kvartalet 1955 belyses närmare av följande siffror (miljoner kronor) för import av sådana maskiner och apparater som i handelsstatistiken kan godtagbart urskiljas som hänförliga till industrins investeringsvaror.

1953				1954				1955
1:a	2:a	3:e	4:e	1:a	2:a	3:e	4:e	1:a
167	177	133	152	170	155	159	206	183

Maskininvesteringarna låg under 1953 omkring 12 procent lägre än under 1954 men trots detta var importen av investeringsmaskiner under första halvåret 1953 väl så hög som under motsvarande period 1954. Man synes sålunda kunna konstatera en viss eftersläpning av importen i förhållande till investeringarna. Med hänsyn härtill samt till den livliga investeringsverksamheten under 1954 förefaller det troligt att man särskilt under första halvåret 1955 bör räkna med en hög import av maskiner för investeringsändamål, vilket även i någon mån bestyrkes av de höga siffrorna för importen under första kvartalet av ifrågavarande utrustning.

Varven räknar med att under 1955 ytterligare öka sina utlandsleveranser. Dessutom torde leveranserna till svenska redare öka avsevärt under året.

Byggnadsmaterialområdet. Cementproduktionen har under 1954 fortsatt att stiga och utgjorde, mätt i cementklinker, 2,4 miljoner ton, mot 2,2 miljoner ton 1953. Tillverkningen av E-cement utgjorde för 1954 endast 65 000 ton mot 375 000 ton 1953 och beräknas under 1955 praktiskt taget helt komma att upphöra. Exporten av cement, som under såväl 1952 som 1953 uppgick till närmare 400 000 ton, sjönk under 1954 till 235 000 ton. Detta beror närmast på ett bortfall av vissa exportförsäljningar av tillfällig karaktär till Latinamerika. Produktionskapaciteten kan beräknas till cirka 2,5 miljoner ton för 1955. Under mitten och slutet av 1955 väntas ett par nya ugnar tillkomma, varigenom kapaciteten ytterligare kommer att öka under 1956.

Produktionen av lättbetong ökade under 1954 med 10 procent och utgjorde cirka 800 000 m³, motsvarande en kvantitet om 320 miljoner murtegel. Till följd av under året fullbordade utbyggnader beräknas kapaciteten för 1955 överstiga 1 miljon m³.

Produktionen av murtegel har under 1954 legat vid en oförändrad nivå och utgjorde cirka 375 miljoner tegel. Produktionen vid de tegelbruk, som även vintertid tillverkar murtegel, har till följd av rationaliseringar dock ökat något, vilken ökning emellertid skett på de s. k. sommarbrukens bekostnad. Konkurrensläget i förhållande till lättbetong torde på längre sikt medföra en tillbakagång i produktionen av murtegel.

Trävaror. Utvecklingen på trävaruområdet under 1953 kom att kännetecknas av en mycket betydande uppgång i exporten. Mot en utförsel under 1952 om endast något över 700 000 standards sågade och hyvlade trävaror, inklusive lådbräder, bjälkar, sparrar och syllar, nåddes en rekordexport för efterkrigsåren om 965 000 standards. Även om större förändringar i den inhemska konsumtionen inte torde ha ägt rum och en relativt betydande lagerminskning skedde, förde den stora exportefterfrågan till en betydande uppgång i produktionen, som nådde 1951 års höga nivå.

Även under 1954 har den internationella efterfrågan på trävaror varit

god och de svenska försäljningarna legal på en hög nivå, även om rekordnivån året före inte uppnåddes. Exporten under 1954 uppgick till nära 950 000 standards mot 965 000 standards 1953. Skeppningssvårigheter till följd av hamnstrejken i de viktigaste importhamnarna i Storbritannien mot slutet av året ledde till en viss förskjutning i leveranserna till innevarande år. Detta bidrog till att förstärka den lageruppgång som skedde under 1954.

Den fortsatta goda efterfrågan på trävaror, som sålunda rått under 1954, tillsammans med en övergång till lageruppsyggnad från 1953 års lagerförtäring, ledde till en inte obetydlig uppgång i produktionen under 1954. Några exakta uppgifter är ännu inte tillgängliga men det synes inte orimligt att antaga, att uppgången legat vid cirka 10 procent över 1953 års produktion, som enligt den nu genomförda sågverksinventeringen beräknats till 1 540 000 standards.

Försäljningen för innevarande år synes hittills ha utvecklat sig gynnsamt och kan i slutet av mars beräknas ligga nära 125 000 standards över fjolårsförsäljningen vid motsvarande tid. I avsnittet rörande utrikeshandeln har exporten för 1955 beräknats kunna överstiga fjolårsexporten på trävaruområdet och uppgå till 1953 års toppsiffra för efterkrigsåren. Mot bakgrunden av den lageruppsyggnad, som skedde under föregående år, och av att någon större förändring i den inhemska konsumtionen inte torde vara att förutse, synes man inte ha att räkna med någon större förändring i produktionen jämfört med 1954 som följd av den nu angivna mindre exportuppgången.

Kemisk och mekanisk massa. Exporten av kemisk massa uppgick till 1,87 miljoner ton under 1954 och överskred därmed något 1953 års exportkvantitet om 1,85 miljoner ton. Till följd av en betydande ökning av pappersproduktionen under 1954 har förbrukningen av massa på hemmamarknaden stigit inte oväsentligt. Under 1953 ägde en betydande lagernedgång rum, varigenom de tidigare stora lagren nedbragtes till en mera normal nivå. Under 1954 skedde endast en relativt måttlig nedjustering av lagren. Redan som en följd härav hade en ökning av produktionen måst ske för att oförändrade leveranser skulle hållas. Härtill kom den i förhållande till 1953 ökade efterfrågan på såväl exportmarknaden som framför allt på hemmamarknaden. Enligt nu tillgängliga uppgifter har produktionen under 1954 uppgått till drygt 2,8 miljoner ton mot nära 2,5 miljoner ton året förut, en ökning motsvarande nära 14 procent. Man har med en sådan produktion betydligt överskridit 1951 års produktionssiffra, som hittills markerat en toppproduktion för efterkrigsåren, liksom även toppproduktionen under 1930-talet.

I avsnittet rörande utrikeshandeln har, som följd av en fortsatt god efterfrågan på skogsindustriprodukterna, kunnat räknas med något ökade exportleveranser utöver 1954 års nivå. För 1955 har sålunda insatts en siffra om 1,95 miljoner ton. Ökade anspråk torde därjämte kunna förutses från hemmaförbrukningen av massa. En produktionsökning på drygt 100 000 ton motsvarande 3—4 procent torde få anses som uppnåelig under 1955.

Även produktionen av *mekanisk massa* kunde öka under 1954 och passerade såväl 1951 års efterkrigsrekord som toppproduktionen under 1930-talet. Ökningen beräknas ha uppgått till 10 procent över 1953 års produktion. En ytterligare ökning torde kunna väntas för 1955.

Papp och papper. En betydande uppgång i exporten av papp och papper har ägt rum under 1954. Med undantag för tidningspapper, där exporten kan beräknas ha minskat något till följd av ökade leveranser till hemmamarknaden, kan exportuppgången sägas ha varit genomgående, med koncentration till papp och kraftpapperet. Sammanlagt uppgick exporten av papp och papper under 1954 till 772 000 ton mot 715 000 ton 1953. Som jämförelse kan nämnas, att den tidigare toppsiffran för pappersexporten, som nåddes 1951, utgjorde 743 000 ton. Ökade leveranser till hemmamarknaden även för andra kvaliteter än tidningspapper har ägt rum under 1954. Produktionen har som en följd av den ökade efterfrågan enligt nu tillgängliga siffror stigit med drygt 165 000 ton eller med cirka 13 procent utöver 1953 års produktion. Någon uppgång i tidningspappersproduktionen har emellertid inte skett, varför de ökade leveranserna till hemmamarknaden inneburit en minskad export på detta område.

Med de nu rådande goda exportkonjunkturerna på pappersområdet har kapacitetsutnyttjandet inom den under de senaste åren utbyggda pappersindustrin kunnat avsevärt förbättras. Om nuvarande goda efterfrågan på såväl utlandet som på hemmamarknaden består, synes man kunna räkna med någon ytterligare ökning av produktionen under innevarande år. Med hänsyn till det höga kapacitetsutnyttjande, som nu nåtts, och ökade svårigheter att erhålla yrkesutbildat folk får man dock vänta att en sådan ökning blir avsevärt lägre än den som ägt rum under 1954.

Gummivaruområdet. De ökade anspråk, som den kraftigt expanderande motorfordonsparken ställt på tillförseln av gummidäck, speciellt personbilsringar, har kunnat fyllas genom en avsevärd produktionsökning inom den svenska gummiindustrin. Produktionen av personbilsringar, som för vartdera av åren 1951 och 1952 uppgick till cirka 400 000 stycken, har fördubblats och utgjorde under 1954 800 000 stycken. 1953 års produktion var 617 000 stycken. Importen har under samma tid ökat från cirka 100 000 till 155 000 ringar under det att exporten visat en ökning från cirka 25 000 till 86 000 stycken. Av övriga däck uppvisar endast cykeldäcken någon mera anmärkningsvärd produktionsökning eller från 2,0 miljoner stycken 1953 till 2,8 miljoner 1954, vilket sammanhänger med den stora ökningen i antalet mopeder.

Några svårigheter på råvarusidan föreligger inte numera inom gummiindustrin. Den under de senaste åren tillkomna produktionen av rayoncord har ökat och beräknas nu täcka landets behov.

Sko- och läderområdet. Tillverkningen av skodon, alla slag, steg under 1954 till 17,29 miljoner par. Fördelningen av produktionen på läderskodon och övriga skodon framgår av följande tabell.

Tabell 4. Produktionen inom skoindustrin

Miljoner par

	1953	1954
Läderskor	9,51	9,77
Gummiskor, tygskor, tofflor m. m.	6,86	7,52
Samtliga skor	16,37	17,29

Importen ökade under 1954 och utgjorde 1,75 miljoner par mot 1,29 miljoner par 1953. Ökningen faller helt på andra skodon än läderskodon. Importen av läderskodon har utgjort 0,69 miljoner par och har varit oförändrad i förhållande till 1953. Exporten av skodon sjönk under 1954 med 0,11 miljoner par till 0,46 miljoner par.

Försäljningarna av skodon, alla slag, som de närmast tidigare åren uppvisat synnerligen små förändringar, beräknas under 1954 ha stigit med 1,21 miljoner par. Lagren, som ökade under 1953 med 0,7 miljoner par och som redan vid ingången av 1954 från branschhåll betecknades som alltför stora, ökade ytterligare under 1954 med närmare 1 miljon par.

Mot denna bakgrund kan det vara tveksamt huruvida någon ökning i skoproduktionen skall komma till stånd under 1955. Den uppgång i försäljningarna som måhända i viss utsträckning kan bli följd av en uppgång i inkomstnivån, kan antagas bli balanserad av en strävan att nedbringa lagren. En ytterligare ökning i importen är dessutom inte osannolik.

För berett läder och skinn har produktionen minskat avsevärt under 1954. För såväl sulläder som ovanläder uppgick produktionsminskningen till cirka 15 procent. Importen har varit i stort sett oförändrad under det att exporten av lättare skinn betydligt nedgått. Exporten, som främst varit inriktad på andra beredda hudar och skinn än sul- och bindsulläder, har under 1954 minskat med 350 ton till knappa 400 ton. Produktionsminskningen under 1954 var dock avsevärt större än exportnedgången. Då produktionen av läderskor samtidigt visat en stegring med cirka 3 procent, torde produktionsbortfallet främst få förklaras av en förändring i produktionsinriktningen, vilken torde tagit sig uttryck i exempelvis en ökad övergång till skodon med gummisulor, vilket den ökade tillförseln av gummisulor även tyder på. Vidare torde skodon av lättare typ ha producerats i ökad omfattning.

Textilområdet. För hela 1954 minskade produktionen inom den egentliga textilindustrin i förhållande till 1953 med nära 2 procent för garner, vävnader och trikåvaror.

Som framgår av följande tabell är det främst för ylle- och trikåvaror som utvecklingen under 1954 varit ogynnsam, medan produktionen av bomulls- och rayonullvaror respektive silkevävnader ökat något.

För både ullgarn och yllevävnader var produktionsnivån under andra halvåret betydligt lägre än under det första. Å andra sidan synes bottenläget vara passerat och tendenser finns till en stabilisering i fortsättningen. För

Tabell 5. Produktionen av vissa textilvaror

Tusental ton

	1953	1954	1954 i procent av 1953
Bomulls- och rayonullgarn	28,5	29,3	103
Ullgarn, alla slag	15,8	14,6	93
Bomulls- och rayonullvävnader	24,3	25,1	103
Yllevävnader, alla slag	13,4	11,8	88
Silkevävnader, alla slag	5,3	5,6	106
Trikåvaror	8,1	7,5	92

bomulls- och rayonullgarn samt för motsvarande vävnader, där en produktionsuppgång föreligger för hela året, har utvecklingen även varit något ogynnsammare under andra än första halvåret. För garner kan någon nedgång även fortsättningsvis väntas till följd av minskad avsättning på trikågarn, varjämte viss minskning är att förutse för vävnaderna på grund av nedläggning av vissa produktionsenheter. För silkevävnader redovisas totalt en ökning på 6 procent för 1954. Utvecklingen inom gruppen, som även innefattar silkecord, har varit oenhetlig med en uppgång för corden på närmare 35 procent, medan övriga varor minskat med cirka 9 procent. Av trikåvarorna har silketrikå fortsatt att öka, medan utvecklingen för bomulls- och ylletrikå varit ogynnsam. Särskilt för bomullstrikåvaror, som har att kämpa med hård utländsk priskonkurrens, torde under 1955 en ytterligare minskning i produktionen vara att vänta.

Vad beträffar konfektionsindustrin beräknas en produktionsminskning på cirka 5 procent ha ägt rum under 1954 i förhållande till 1953.

Preliminära beräkningar över den totala tillförseln (produktion + import — export) av textilvaror för beklädnadsändamål under 1954 ger som resultat en obetydligt minskad tillförsel. Mot en något ökad import och export står en något minskad produktion. Hur stora förändringarna i allmänhetens textilköp har varit under året är svårt att mera exakt fastställa. Enligt nu tillgängliga preliminära uppgifter har lagerförändringarna under 1954 varit obetydliga.

Totalbilden för produktion, utrikeshandel, förbrukning och lagerförändringar under 1954 ger intryck av en viss stabilitet inom textilområdet. Variationerna inom olika sektorer är dock i några fall rätt avsevärda. Upp- och nedgångstendenserna, såsom de framträtt i den senaste tidens utveckling, synes emellertid i stort sett balansera varandra. Vid beräkningarna rörande utrikeshandeln har för 1955 antagits, att textilimporten skall få något ökad omfattning mot under 1954.

Elektrisk kraft. Produktionen av elektrisk kraft inom landet 1954 ökade jämfört med 1953 med 6 procent. 1953 var ökningen 9 procent i förhållande till föregående år. Konsumtionsökningen var däremot starkare 1954 än 1953. Om den överskottskraft som avsattes till elektriska ångpannor eller som ex-

porterades samt överföringsförlusterna räknas bort, var den totala kraftkonsumtionen under 1954 19 180 miljoner kWh mot 17 760 miljoner kWh under 1953, vilket innebär en ökning med 8 procent. 1953 var motsvarande ökning 6,5 procent.

Av denna kraftkonsumtion gick 64 procent till industrin, som under 1954 ökade sin kraftförbrukning med 9 procent. De elektrifierade järnvägarna samt spårvägarna tog under året 8 procent av den totala konsumtionen och ökade sin förbrukning med 5 procent. Detaljkonsumtionen, som omfattar bl. a. förbrukningen i bostäder, butiker, kontor, hantverk, småindustri och lantbruk, tog 28 procent under 1954 och ökade förbrukningen med 8 procent.

Under 1955 kan man räkna med en belastningsökning på i genomsnitt 6 å 7 procent. Avgörande för denna ökning är kraftbehovet inom industri och för detaljkonsumtion samt tillrinningen i de kraftproducerande älvarna.

Utsikterna för att årets vårflod skall bli av minst normal storlek kan för närvarande betraktas som goda. Landets sjömagasin har en för årstiden mycket tillfredsställande fyllnadsgrad, 37 procent (den 15 mars), och väntas vid normal tillrinning räcka för en tillfredsställande kraftproduktion fram till vårfloden. Hur kraftsituationen kommer att gestalta sig under resten av 1955 blir i hög grad beroende av nederbördssituationen och av den av denna avhängiga tillrinningen under året i de kraftproducerande älvarna. Skulle belastningstillväxten bli avsevärt mycket större än vad som beräknats, kan emellertid vissa svårigheter uppstå då marginalen mellan utbyggd vattenkraft och belastning även i fortsättningen kommer att vara liten.

Den sammanlagda installerade maskineffekten i landets vattenkraftanläggningar har under 1954 genom tillkomsten av nya kraftstationer samt om- och tillbyggnader av äldre anläggningar ökat med 385 000 kW. Under 1955 beräknas motsvarande tillskott bli 285 000 kW.

Tabell 6. Krafttillgång och kraftproduktion åren 1952—1955

Miljoner kWh

År	Vattenkraft-tillgång under normalår	Verklig produktion (= konsumtion inkl. förluster)		
		Vattenkraft	Värmekraft	Totalt
1952	19 300	19 470	1 075	20 545
1953	21 000	21 280	1 155	22 435
1954	22 700	¹ 22 390	¹ 1 330	¹ 23 720
1955	24 000	—	—	—

¹ Preliminärt värde.

V. Utrikeshandeln

a. Utrikeshandeln under år 1954

Utrikeshandeln under 1954 visade en avsevärd stegring i förhållande till 1953. Preliminärt uppgick exporten till 8 218 miljoner kronor och importen till 9 198 miljoner kronor, mot 7 657 miljoner kronor respektive 8 161 miljoner kronor närmast föregående år. Importöverskottet kom härigenom att öka med cirka 475 miljoner kronor eller från 504 miljoner kronor till 980 miljoner kronor. Årsgenomsnittet för exportpriserna under 1954 låg 1 procent under 1953 års nivå, medan genomsnittet för importpriserna var oförändrat. De i allmänhet relativt obetydliga prisförändringar som inträffat mellan 1953 och 1954 har sålunda i stort sett tagit ut varandra. Den värdemässiga stegringen i utrikeshandeln berodde därför på en volymökning, vilken uppgick till 9 procent för exporten och 13 procent för importen.

Exporten. Ökningen av exportvolymen från 1953 till 1954 hänförde sig främst till utförseln av fartyg, verkstadsprodukter samt papper och papp. Sålunda steg värdet av fartygsexporten med närmare 60 procent eller 216 miljoner kronor. För maskiner, apparater och instrument liksom för papper och papp var uppgången i exportvolymen cirka 15 procent. Trävaruexporten låg obetydligt under 1953 års nivå, medan utförseln av massa ökade något. För såväl trävaror som massa verkade hamnarbetarstrejken i England i någon mån hämmande på utförseln. Prismässigt visade skogsindustriprodukterna, särskilt massa, en uppåtgående tendens under 1954. Den värdemässiga ökningen av utförseln inom detta varuområde uppgick till 290 miljoner kronor.

Exporten av handelsfärdigt järn och stål var under första halvåret 1954 lägre än under samma tid 1953 men förbättrades under andra halvåret så att exportvolymen för hela 1954 kom att bli av samma storlek som under 1953. Priserna visade en fallande tendens.

Utförseln av järnmalm sjönk under 1954 med 470 000 ton, dock med en återhämtning mot slutet av året. Värdemässigt blev resultatet för 1954 en minskning med 15 procent eller 135 miljoner kronor.

Inom livsmedelsområdet minskade utförseln för ett flertal varuslag, men genom den kraftigt ökade exporten av råg och vete stannade den volymmässiga nedgången vid ett par procent.

Importen. Den starkaste ökningen i importvolymen från 1953 till 1954 föll på bilar samt på varugruppen oädla metaller och arbeten därav. Importen av bilar och sammansättningsdelar ökade med cirka 65 procent. Bilimporten kom att visa en avsevärd ökning under andra halvåret, delvis till följd av att importrestriktionerna för bilar från Västtyskland i praktiken upphävdes i början av juli. Resultatet blev en fördubbling av tillförseln av västtyska bilar från första till andra halvåret. Värdemässigt uppgick ökningen av bilimporten mellan 1953 och 1954 till 260 miljoner kronor.

Importvolymen av handelsfärdigt järn och stål ökade med 30 procent från 1953 till 1954 och visade en uppåtgående tendens under hela året, sammanhängande med en betydande uppgång i förbrukningen av järn- och metallhalvfabrikat inom verkstadsindustrin. Priserna var fallande fram till tredje kvartalet, varefter en mindre stegring inträffade under fjärde kvartalet. För samtliga varor inom gruppen oädla metaller och arbeten därav uppgick ökningen av importvolymen till nära 40 procent. Värdemässigt ökade importen med 225 miljoner kronor.

För gruppen maskiner, apparater, elektrisk materiel och instrument steg importvolymen med cirka 5 procent.

Under året skedde en fortsatt övergång från fasta till flytande bränslen, samtidigt som den totala bränsleimporten ökade med 6 procent. Den lagerminskning av kol och koks, som genomfördes under 1954, drabbade uteslutande importen under första halvåret, medan andra halvårets importnivå var ungefär oförändrad i förhållande till samma tid 1953.

Importen av textilvaror visade endast mindre förändringar i förhållande till 1953, medan införseln av kemikalier ökade med drygt 20 procent. Livsmedelsimporten var volymmässigt lika stor 1954 som 1953 men prisnivån låg 12 procent över 1953 års nivå.

Den ökade takten i importstegringen framgår av att importvärdet ökade med 9 procent under första halvåret 1954 jämfört med samma tid 1953 men med 16 procent från andra halvåret 1953 till andra halvåret 1954. Speciella orsaker torde dock ha bidragit till att tendensen i importökningen från första till andra halvåret blir något överdriven vid ett studium av det statistiska materialet. Här kan nämnas att den stora införseln av bilar från Västtyskland genom ovan nämnda förändringar i importpolitiken på detta område blev kraftigt förskjuten till andra halvåret. En av lagerjusteringar orsakad ovanligt låg kol- och koksimport under första halvåret 1954 har också bidragit till en förskjutning. Vidare medförde stegringen av kaffepriset, att värdet av kaffeimporten ökade med 27 procent från andra halvåret 1953 till andra halvåret 1954, trots att den importerade kvantiteten minskade med 6 procent. Om man bortser från införseln av de nu nämnda varuslagen blir ökningen av importvärdet 11 procent från första halvåret 1953 till första halvåret 1954 och 14 procent från andra halvåret 1953 till samma tid 1954. För en bedömning av de aktuella importtendenserna är det givetvis angeläget att ha dylika drag i utvecklingen i minnet.

Betalningsbalansen. Bytesbalansen gav 1954 ett underskott på 150 miljoner kronor, medan kända kapitaltransaktioner resulterade i ett överskott om 102 miljoner kronor. Som följd härav borde valutareserven ha minskat med 48 miljoner kronor, men det faktiska resultatet blev en minskning med 111 miljoner kronor. Differensen beror huvudsakligen på förskjutningar mellan varu- och betalningsströmmarna. Sålunda var valutaintäkterna för fartygsexporten cirka 55 miljoner kronor lägre än de faktiska leveranserna.

Behållningen av olika valutor framgår av följande tabell.

Tabell 7. Valutareseven

Miljoner kronor

	31/12 1952	31/12 1953	31/3 1954	30/6 1954	30/9 1954	31/12 1954	31/3 1955
1. Den centrala valutareseven:							
Guld och dollar <i>utom</i> EPU- överenskommelsen	+ 872	+ 1 147	+ 1 226	+ 1 389	+ 1 597	+ 1 760	+ 1 834
Guld och dollar <i>under</i> EPU- överenskommelsen	+ 391	+ 419	+ 375	+ 294	+ 334	+ 249	+ 111
EPU-valutor	+ 973	+ 970	+ 793	+ 761	+ 564	+ 422	+ 322
Övriga valutor	+ 68	+ 85	+ 62	+ 43	+ 74	+ 43	+ 26
Summa	+ 2 304	+ 2 621	+ 2 456	+ 2 487	+ 2 569	+ 2 474	+ 2 293
2. Affärsbankernas valutabehåll- ning	— 20	+ 3	— 54	— 126	+ 18	+ 39	+ 137
Summa totalt	+ 2 284	+ 2 624	+ 2 402	+ 2 361	+ 2 587	+ 2 513	+ 2 430

b. Utrikeshandeln under år 1955

Allmänna synpunkter och förutsättningar

Föreliggande kalkyler över utrikeshandelns omfattning under 1955 bygger på beräkningar utförda av handels- och industrikommissionen. Kommissionen grundar sina beräkningar på export- och importutvecklingen under föregående år och på tillgänglig produktions-, försäljnings-, förbruknings- och lagerstatistik. Den inhämtar också upplysningar från olika branschorganisationer och från enskilda större importörer och exportörer. I de fall så är möjligt uppställs med ledning av denna analys kvantitativa försörjningsbalanser. Kommissionens beräkningar utgår vidare i princip från ett i förhållande till utredningstillfället oförändrat prisläge. Vid importberäkningarna tas endast hänsyn till det löpande varubehovet och någon import för lagerökningar inräknas i allmänhet inte i kalkylerna. Någon justering med hänsyn till förväntade investerings- och konsumtionsstegringar av det — genom ovan angivna analys — erhållna beräkningsresultatet, görs inte. — En del av dessa förväntningar kan givetvis ha fångats upp bland annat genom kontakten med branschorganisationerna.

Kalkylen över utrikeshandeln intar alltså en självständig ställning i föreliggande nationalbudgetberäkningar. Exporten torde i dagens läge i huvudsak vara oberoende av interna ekonomiska förhållanden och för dess vidare utveckling erfordras ingen justering av de här presenterade beräkningarna. Importen torde däremot i rådande ekonomiska klimat vara direkt beroende av utvecklingen av efterfrågan för investering och konsumtion. En viss justering av de här redovisade importberäkningarna kan alltså visa sig erforderlig och de får tills vidare betraktas som preliminära. Först efter den analys av den samhällsekonomiska balansen, som görs i slutkapitlet, kan — liksom fallet är med kalkylerna över konsumtion och investeringar — en avstämning av importberäkningarna äga rum.

Reviderade beräkningar för export och import år 1955

Föreliggande kalkyler över utrikeshandelns omfattning under 1955 uppvisar inte oväsentliga avvikelser från de beräkningar, som presenterades i nationalbudgeten för 1955. Främst bör de prisförändringar, som inträffat mellan de båda utredningstillfällena, uppmärksammas. I de tidigare beräkningarna antogs att både export- och importpriser under 1955 i genomsnitt skulle komma att ligga på 1954 års nivå. Med utgångspunkt från prisläget i februari — mars kan man nu räkna med att export- och importpriserna under innevarande år kommer att överstiga 1954 års genomsnittliga nivå med drygt 3 respektive knappt 2 procent. Detta innebär, att våra bytesförhållanden gentemot utlandet kommer att förbättras med 2 procent jämfört med fjolåret. Förbättringen motsvarar en vinst för landet på nära 200 miljoner kronor och möjliggör en motsvarande ökning av importen utan att valutareserven behöver belastas. Det är framför allt det gynnsamma prisläget för våra skogsindustriprodukter, som bidragit till denna förbättring. Priserna för trävaror, massa, papp och papper beräknas nu komma att ligga i genomsnitt 5 procent högre än under 1954. Tidigare räknade man med en ökning på endast 2 procent. I nationalbudgeten räknade man också med en lägre prisnivå under 1955 för exporten av oädla metaller och arbeten därav. Det prisläge, som de nya beräkningarna utgår från, ligger för dessa varor cirka 5 procent över fjolårets genomsnitt. På importsidan är det prishöjningar på bränslen samt oädla metaller och arbeten därav, som i första hand bidragit till den höjda prisnivån. För dessa grupper beräknas priserna komma att ligga drygt 5 respektive 10 procent över fjolårets. Prisläget vid föregående utredningstillfälle visade på en ökning av bränslepriserna med endast 3 procent medan priserna inom metallgruppen visade på en jämfört med 1954 oförändrad prisnivå.

Även volymmässigt visar de nya beräkningarna avvikelser från de tidigare kalkylerna. Totalt räknas nu med en volymökning på 4 respektive 6 procent för exporten och importen mot tidigare 2 respektive 3 procent. Det bör då ihågkommas, att man vid beräkningen av importvolymen i nationalbudgeten utgick från ett hypotetiskt antagande beträffande konsumtionsutvecklingen. — Exporten av järnmalm har under 1955 antagits öka med 14 procent mot tidigare beräknat 7 procent. Volymökningen för exporten av maskiner, transportmedel och instrument, som tidigare uppskattades till 5 procent, har nu antagits komma att uppgå till 9 procent. Det är i huvudsak den gynnsamma utvecklingen av exportutsikterna för dessa varor, som bidragit till den ytterligare ökning av exportvolymen, som nu förutses. På importsidan är det framför allt den till 5 procent beräknade ökningen i importen av oädla metaller och arbeten därav, som bidragit till den totala volymökningen. För denna grupp förutsågs tidigare en minskning av importen med cirka 4 procent.

Värdemässigt innebär de nya beräkningarna, att exporten och importen höjts med 450 respektive 500 miljoner kronor jämfört med de tidigare

framlagda beräkningarna. Tack vare den ovan nämnda förbättringen av bytesförhållandena visar alltså handelsbalansen trots den starkare volymmässiga ökningen av importen ett — jämfört med tidigare beräkningar — endast med 50 miljoner kronor ökat minussaldo.

Sjöfartsnettot beräknas till samma belopp som i den preliminära nationalbudgeten medan övriga osynliga betalningar och kapitaltransaktioner antagits ge ett något större underskott än tidigare beräknats. Man kan därför för närvarande emotse en minskning av valutareserven under 1955 på mellan 150 och 200 miljoner kronor mot tidigare beräknat 100 miljoner kronor.

En närmare redovisning av de nya beräkningarna beträffande utrikeshandeln lämnas i de efterföljande avsnitten.

Exporten år 1955. Enligt beräkningarna skulle den totala exportvolymen 1955 bli cirka 4 procent större än 1954, medan genomsnittspriserna beräknas öka med 3 procent. Det totala exportvärdet skulle uppgå till cirka 8 850 miljoner kronor eller knappt 650 miljoner kronor mer än 1954. Den beräknade sammansättningen av exporten framgår av nedanstående tabell.

Tabell 8. Exporten åren 1952—1955

Miljoner kronor

Varuslag	1952		1953		1954		1955 beräknad	
	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%
Livsmedel m. m.	423	5,2	537	7,0	510	6,2	455	5,2
Trävaror	993	12,2	1 108	14,5	1 132	13,8	1 230	13,9
Massa, papper etc.	2 328	28,6	2 009	26,2	2 275	27,7	2 490	28,1
Järnmalm, järn och stål m. m.	1 920	23,6	1 844	24,1	1 729	21,0	1 905	21,5
Maskiner, instrument och transportmedel	1 781	21,9	1 507	19,7	1 865	22,7	2 035	23,0
Övrigt	689	8,5	652	8,5	707	8,6	735	8,3
Summa	8 134	100,0	7 657	100,0	8 218	100,0	8 850	100,0
därav: skogsindustriprodukter .	3 321	40,8	3 117	40,7	3 407	41,5	3 720	42,0
verkstadsprodukter ¹	2 313	28,4	1 973	25,8	2 349	28,6	2 570	29,0

¹ Ur grupp XV: Stat. nr 1346—1362, 1395—1396, 1399—1400, 1403—1404: 1, 1433—1554, 1556—1570: 3, 1626—1663: 2 samt grupperna XVI—XIX.

För sågade och hyvlade trävaror — exkl. bjälkar, sparrar, syllar och lådbärare — har exporten beräknats stiga från 889 000 standards 1954 till 900 000 standards innevarande år. Priserna är fasta, och genomsnittspriset för 1955 beräknas ligga cirka 5 procent över 1954 års genomsnitt.

Exporten av kemisk massa har beräknats komma att uppgå till 1 950 000 ton mot 1 871 000 ton 1954. Priserna beräknas komma att ligga cirka 5 procent över genomsnittspriserna för 1954.

Utförseln av wallboard har beräknats till 240 000 ton, innebärande en

volymökning med 13 procent. För tidningspapper har kalkylerats med något minskad export i förhållande till 1954, medan utförseln av annat papp och papper antagits komma att öka något. Priserna för hela varugruppen papp och papper har beräknats komma att ligga 5 procent över 1954 års genomsnittsnivå.

Beträffande verkstadsprodukter har kalkylerats med en ökning av maskinexporten exkl. fartyg om cirka 8 procent. Prisnivån har antagits förbli oförändrad jämfört med 1954. Fartygsleveranserna beräknas komma att uppgå till 650 miljoner kronor, vari ingår beräknade försäljningar av second-hand fartyg med 30 miljoner kronor.

Exporten av järnmalm har antagits komma att öka med 2 miljoner ton. För livsmedel förutses en med 15 procent minskad exportvolym, till genomsnittspriser som ligger något över 1954 års priser. Såväl volym- som prisförändringen hänför sig huvudsakligen till exporten av råg och vete; utförseln härav väntas minska från 495 000 ton till 260 000 ton.

Importen år 1955. För 1955 förutses i förevarande beräkningar en ökning av importvolymen med 6 procent och en uppgång av importpriserna med knappt 2 procent. Totalvärdet av importen skulle bli cirka 9 900 miljoner kronor eller omkring 700 miljoner kronor högre än 1954. Importens beräknade sammansättning framgår av nedanstående tabell.

Tabell 9. Importen åren 1952—1955

Miljoner kronor

Varuslag	1952		1953		1954		1955 beräknad	
	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%
Livsmedel m. m.	1 545	17,3	1 449	17,8	1 616	17,6	1 570	15,9
Mineraliska och fossila ämnen	1 920	21,5	1 572	19,3	1 590	17,3	1 845	18,6
Kemiska produkter, färger m. m.	479	5,4	473	5,8	585	6,3	620	6,3
Hudar, skinn, pälsverk, kautschuk	237	2,6	249	3,0	256	2,8	325	3,3
Spånadsämnen samt arbeten därav	944	10,5	1 181	14,5	1 151	12,5	1 170	11,8
Oädla metaller och arbeten därav	1 492	16,7	929	11,4	1 156	12,6	1 325	13,4
Maskiner, instrument och transportmedel	1 836	20,5	1 823	22,3	2 165	23,5	2 350	23,7
Övrigt	494	5,5	485	5,9	679	7,4	695	7,0
Summa	8 947	100,0	8 161	100,0	9 198	100,0	9 900	100,0

För varugruppen livsmedel m. m. beräknas importvolymen öka något, medan priserna har antagits falla cirka 5 procent. Införseln av fasta bränslen beräknas till 5,1 miljoner ton eller obetydligt lägre kvantitet än 1954, medan importen av flytande bränslen kalkyleras till 7,4 miljoner ton 1955 mot 6,4 miljoner ton 1954. Genomsnittspriset för bränslen har beräknats ligga drygt 5 procent över 1954 års nivå som följd av ökning i såväl fobpriser som frakter. För kemiska produkter, färger m. m. förutses en importökning på 5 procent. Inom gruppen textilvaror har införseln av färdigtextilier beräknats stiga något som följd av en antagen ökning av konsumtionen. Importen av handelsfärdigt järn och stål exkl. bleckplåt har trots

ökad inhemsk produktion beräknats komma att uppgå till 700 000 ton mot 671 000 ton 1954. Stegringen av införseln torde måhända resultera i någon lagerökning. För koppar räknas med en importminskning från 59 000 ton till 55 000 ton. Det bör i samband härmed framhållas, att en lageruppgång ägde rum under 1954. Till följd av kalkylerade prisstegringar ökar dock importvärdet med cirka 20 procent. Införseln av bilar och sammansättningsdelar har antagits stiga från 670 miljoner kronor 1954 till 700 miljoner kronor 1955. Jämte ökad svensk produktion skulle härigenom erhållas en tillförsel av cirka 135 000 personbilar mot cirka 127 000 under 1954. För maskiner, apparater och instrument har importvolymen beräknats öka med 10 procent, medan priserna antas bli oförändrade i förhållande till 1954.

Prisutvecklingen i utrikeshandeln. Den ovan redovisade förändringen i den genomsnittliga export- och importprisinivån från 1954 till 1955 medför, att bytesrelationerna, beräknade som förhållandet mellan export- och importpriser, kommer att förbättras med 2 procent under 1955.

Om förhållandet mellan export- och importpriser 1949 sätts lika med 100, kan bytesförhållandena belysas genom följande sammanställning.

	Årsgenomsnitt		1950	1951	1952	1953	1954	1955 beräknat
1948	1949							
Exportprisindex	109	100	96	117	109	104	103	105
Importprisindex								

Bytesbalansen. Enligt riksbankens beräkningar kommer *sjöfartsnettot* under 1955 att uppgå till omkring 950 miljoner kronor medan *övriga osynliga betalningar* antas ge ett nettounderskott på 50 miljoner kronor.

Sammanställes de ovan diskuterade posterna kan nedanstående bytesbalans uppställas för 1955 (belopp i miljoner kronor).

Import, cif	9 900
Export, fob	8 850
Handelsbalansens saldo	— 1 050
Sjöfartsnetto	+ 950
Övriga osynliga poster, netto	— 50
Bytesbalansens saldo	— 150

Valutareserven. Då transaktioner av kapitalnatur enligt riksbankens beräkningar under 1955 kommer att ge ett underskott på 20 miljoner kronor, skulle man enligt dessa beräkningar ha att emotse en minskning av valutareserven på 170 miljoner kronor. Detta under förutsättning att det inte inträffar några förskjutningar i betalningsströmmarna.

VI. Den samhällsekonomiska balansen

I de föregående kapitlen har utvecklingstendenserna på olika områden redovisats. Stegrade nominella inkomster medför en betydande ökning av den privata konsumtionsefterfrågan. Den redan förut stora investeringsviljan synes närmast ytterligare ha ökat. Den samlade efterfrågan är därför större än tidigare antagits.

Även på tillgångssidan har ökningarna kunnat redovisas. Produktionen har under det senaste året stigit kraftigt och den uppgången kan väntas fortsätta i kanske nära nog samma takt. Utrikeshandeln befinner sig i snabb tillväxt såväl vad export som vad import beträffar. Gynnsamma förhållanden mellan priserna på export- och importvaror kan väntas tillföra folkhushållet en vinst.

Den fråga som uppstår är i vad mån expansionen på de olika områdena sker på sådant sätt att en balans mellan efterfrågan och tillgång i stort kan upprätthållas. Denna fråga kan inte besvaras annat än i kvantitativa termer. Även om alla beräkningar härvidlag måste vara behäftade med en betydande grad av osäkerhet, är en preciserad uppskattning av förändringarna i efterfrågan och tillgång i detta sammanhang ofrånkomlig. I vart och ett av de föregående avsnitten har en sådan precisering försökts. En utgångspunkt för preciseringen har härvid varit ett antagande om att den ekonomiska politiken fullföljes i enlighet med under första kvartalet i år föreliggande planer och tillämpade riktlinjer. De modifikationer av den ekonomiska politiken, som nyligen genomförts, beaktas först i ett senare skede av analysen.

På grundval av de preciserade kalkyler, som gjorts i föregående avsnitt, har i tabell 10 sammanställts beräkningar över tillgång och efterfrågan på varor och tjänster 1955. Utgångspunkten har därvid varit konjunkturinstitutets reviderade beräkningar över försörjningsbalansens olika poster 1954. Till jämförelse med de nya kalkylerna över dessas förändringar mellan 1954 och 1955 anges motsvarande uppskattningar enligt den tidigare, hypotetiska nationalbudgeten för 1955. Den närmast följande framställningen kommenterar tabellen post för post.

På efterfrågesidan visas den största såväl absoluta som relativa förändringen för *den privata konsumtionen*. Detta gäller både om jämförelse sker med konsumtionen föregående år eller om den avser den tidigare hypotetiska kalkylen. Detta är i själva verket endast naturligt. Den preliminära nationalbudgeten utgick ju från den medvetet orealistiska förutsättningen, att det genomsnittliga löneläget vid 1954 års utgång skulle bestå under 1955. Årets avtalsrörelse har emellertid resulterat i en uppjustering av lönenivån, som tillsammans med vissa andra faktorer medfört en ökning av den totala lönesumman i samhället med 8—10 procent. Härtill har lagts en uppskattad, något mindre ökning av inkomsterna för andra grupper än löntagarna. På sätt som skildrats i kapitel II har inkomstsumman därefter ökats med den

uppskattade uppgången i inkomstöverföringar såsom folkpensioner, sjukförsäkringsbidrag m. m. samt minskats med förändringen i de direkta skattebetalningarna. Resultatet av kalkylerna utvisar en ökning av medborgarnas disponibla inkomst efter skatt med omkring 2 300 miljoner kronor.

Svårare ställer sig bedömningen av de båda ytterligare faktorer, som bestämmer i vilken utsträckning ökningen av de disponibla, nominella inkomsterna resulterar i en ökning av den reala privata konsumtionen, nämligen sparandet och prisutvecklingen. Båda dessa faktorer sammanhänger också intimt med förskjutningar i den allmänna samhällsekonomiska balansen och måste diskuteras i detta sammanhang. Den beräkning, som gjorts i kapitel II och som ingår i posten 1 (privat konsumtion) i tabell 10, innefattar ett antagande om att det personliga sparandet blir oförändrat till sin absoluta storlek i förhållande till föregående år. Detta antagande har närmast gjorts som en första utgångspunkt i avsaknad av hållpunkter för en bedömning av eventuella förändringar av sparandet. I viss mån får det betraktas som ett minimiantagande. Med den inte obetydliga såväl nominella som sannolikt även reella inkomstförbättring, som rätt stora löntagargrupper erhållit i år, skulle det måhända ligga närmare till hands att räkna med en viss ökning av sparandet. Tidigare erfarenhet tyder på att konsumtionen först med någon eftersläpning anpassar sig efter en förändrad inkomststandard, när denna undergår en hastig utveckling. Om man med hänsyn härtill antager, att inkomsttagarna under 1955 kommer att spara en lika stor andel av sina inkomster som under föregående år, skulle ökningen i den nominella konsumtionsefterfrågan bli 200—250 miljoner kronor mindre än vad man räknat med i kapitel II och tabell 10. Ett sådant antagande om en oförändrad sparkvot framstår i och för sig inte som orimligt. Å andra sidan påverkas sparandet av prisutvecklingen och särskilt av förväntningar rörande den fortsatta prisrörelsen. I den mån de prisstegringar, som kan förutses för innevarande år, mera allmänt väntas få en fortsättning, måste detta verka återhållande på sparviljan. Redan osäkerheten härvidlag kan spela en stor roll. I vad mån slutligen sparandet kan påverkas genom särskilda ekonomisk-politiska åtgärder skall diskuteras nedan.

I nästan än högre grad än i fråga om sparandet gäller i fråga om prisutvecklingen, att den är beroende av den allmänna balansen i samhälls ekonomin. Här har emellertid gjorts en distinktion mellan å ena sidan en viss redan nu påräknelig prisstegring och å andra sidan den ytterligare uppgång av priserna, som kan sammanhänga med efterfrågans storlek. Endast den förra prisstegringen har i detta stadium av analysen medräknats. I den samma ingår redan avtalade prishöjningar för jordbrukets produkter. Vidare har beaktats de verkningar som lönehöjningar och andra kostnadsstegringar inom handel, transportverksamhet och vissa hemmamarknadsindustrier kan väntas få på priserna. Sammanlagt har de ofrånkomliga prisstegringarna beräknats medföra en uppjustering av den genomsnittliga pris-

nivån mellan 1954 och 1955 med 2 procent. Detta förutsätter, att konsumentpriserna under senare delen av innevarande år ligger omkring 4 procent högre än vid årets början. I vad mån priserna kan komma att stiga ytterligare diskuteras nedan.

Tages hänsyn till den sålunda antagna prisuppgången reduceras den beräknade ökningen av den nominella efterfrågan av 2 300 miljoner kronor med omkring 500 miljoner kronor till 1 800 miljoner kronor. Det är detta belopp, som insatts i tabell 10. Det motsvarar en uppgång av konsumtionen jämfört med fjolåret med inte fullt 7 procent.

Beträffande *den offentliga konsumtionen* har i stort sett inlet nytt material framkommit. För denna beräknas liksom i den tidigare kalkylen en ökning med 4 procent eller 220 miljoner kronor.

Beträffande *investeringarna* räknas på de grunder som redovisats i kapitel III med en större uppgång än som tidigare antagits. De privata investeringarna väntas sålunda stiga med 460 miljoner kronor mot i tidigare kalkyl 300 miljoner kronor. Det är härvidlag framförallt industrins maskinanskaffningar som räknats upp. I kalkylen har hänsyn tagits till ekonomisk-politiska åtgärder som vidtagits till och med första kvartalet i år, innefattande bland annat investeringsavgiften och kreditrestriktioner av dåvarande hårdhetsgrad. Det är ett uttryck för den fortsatta konjunkturförbättringen, att investeringsplanerna justerats uppåt trots den skärpning av de investeringsdämpande åtgärderna, som vidtagits sedan den tidigare kalkylen gjordes upp.

För de offentliga investeringarna räknas med samma ökning som i tidigare kalkyl, nämligen med 200 miljoner kronor. Det förutsättes härvid alltså att särskilt kommunernas investeringsönskemål hämmas av byggnadsregleringen.

För *exporten* har i enlighet med handels- och industrikommissionens beräkningar införts en volymmässig ökning jämfört med föregående år på 4 procent. Det innebär en efterfrågeökning i 1954 års priser med 360 miljoner kronor.

Slutligen har i tabellen införts ett belopp för *eftersträvad lagerökning*. Beloppets storlek, 200 miljoner kronor, får närmast anses ha symbolisk karaktär. Bakom postens införande ligger överväganden av följande art. Företagens lagerpolitik bestämmes av många olika faktorer och det saknas möjligheter att med någon större grad av tillförlitlighet bedöma förefintliga planer och intentioner på detta område, planer som för övrigt undan för undan modifieras vid förskjutningar i det allmänna läget. Vissa omständigheter tyder på att man närmast borde ha anledning att räkna med en viss strävan från företagets sida att innevarande år öka sina lager. Med den starka fortsatta ökning av produktion och omsättning, som kalkylerna innebär, bör normalt följa en ökning av mängden varor under arbete, transport och distribution. Enbart den så att säga tekniskt motiverade ökningen av lagerhållningen i detta sammanhang bör ha en inte obetydlig storlek. Därtill kommer att förväntningar om vissa prishöjningar kan föranleda en

Tabell 10. Beräkningar över efterfrågan och tillgång år 1955

Miljoner kronor i 1954 års priser

	1954	Förändring mellan 1954 och 1955			
		Enligt tidigare hypotes		Enligt ny beräkning	
		Absolut ¹	Procent	Absolut	Procent
<i>Efterfrågan</i>					
1. Privat konsumtion	26 360	+ 500	+ 2	+ 1 800	+ 7
2. Offentlig konsumtion	5 390	+ 200	+ 4	+ 220	+ 4
3. Privata investeringar	7 990	+ 300	+ 4	+ 460	+ 6
4. Offentliga investeringar	5 930	+ 200	+ 3	+ 200	+ 3
5. Export av varor och tjänster	9 050	+ 200	+ 2	+ 360	+ 4
6. Eftersträvad lagerökning	—	—		+ 200	
7. Summa efterfrågan	54 720	+ 1 400		+ 3 240	
<i>Tillgång</i>					
8. Produktion	45 360	+ 1 500	+ 3 ¹ / ₃	+ 2 000	+ 4 ¹ / ₂
9. Import	9 200	+ 300	+ 3	+ 400	+ 4
10. Lagerminskning.....	160	— 400		— 160	
11. Summa tillgång	54 720	+ 1 400		+ 2 240	
<i>Efterfrågeöverskott</i>					
12. Skillnad enl. ovan (rad 11—rad 7).....				1 000	

¹ Siffrorna i denna kolumn har avrundats till jämna hundratal miljoner kronor.

mera spekulativt betonad strävan efter ökade lager. Känt är också att lagren på vissa områden betraktas som rätt små, t. ex. i fråga om handelsjärn. Om man trots dessa omständigheter inte räknar med någon total lagerökning eller en sådan ökning av nämnvärd storlek, så måste detta innebära, att andra faktorer väntas vara verksamma i motsatt riktning. Närmast har man här att ta hänsyn till effekten av kreditpolitiken, som kan ha stor betydelse just för företagens möjligheter att hålla lager. Här till återkommer framställningen nedan.

Sammanräknas de sålunda gjorda beräkningarna erhålles en total efterfrågeökning på 3 240 miljoner kronor. Detta är mer än dubbelt så mycket som i den tidigare nationalbudgetkalkylen med dess medvetet realistiska utgångspunkt.

Även på tillgångssidan har en uppjustering av de tidigare beräkningarna bedömts som befogad. Den största förändringen föreligger här i fråga om det totala produktionsresultatet. I den tidigare kalkylen räknades med en ökning på 1 500 miljoner kronor eller 3 1/3 procent, medan i tabell 10 insatts en uppgång med 2 000 miljoner kronor eller 4 1/2 procent. Grundvalarna för denna beräkning har redovisats i kapitel IV. Främsta anledningen till förändringen är ett hänsynstagande till den större efterfrågan. Den tidigare uppskattningen var nära förbunden med anlagandet om en oförändrad lönenivå och därav följande mycket måttliga ökning av konsumtions-

efterfrågan. I den tidigare nationalbudgeten angavs, att den där antagna produktionsökningen inte utgjorde något maximum för vad som skulle kunna åstadkommas. En större efterfrågan borde kunna framkalla ökad produktion och en ytterligare ökning av storleksordningen 500 miljoner kronor nämndes som möjlig. Därjämte har en uppjustering av den under föregående år uppnådda produktionsstegringen framkommit vid konjunkturinstitutets revision av beräkningarna för 1954 och detta gynnsamma resultat ger i viss mån grund för en något mera optimistisk syn på möjligheterna till fortsatt produktivitetsstegring.

Vad här efter angår *importen* har man att räkna med att denna rätt snabbt anpassar sig efter det inom landet rådande efterfrågetrycket. Det skulle med hänsyn härtill rentav vara möjligt att betrakta importen som en restpost i dessa beräkningar. Vill man i en överslagskalkyl undersöka i vad mån efterfrågan hotar att bli för stor i förhållande till resurserna måste emellertid en annan utgångspunkt väljas. Närmast till hands ligger därvid att till en början räkna med en import av den storlek, som den antagna exporten kan väntas tillåta utan att underskott i bytesbalansen uppstår. Om ett sådant underskott uppkommer under en tid av god efterfrågan på våra exportprodukter och förbättrade prisrelationer i utrikeshandeln, måste detta uppfattas som ett uttryck för en alltför kraftig ansvällning av efterfrågan inom landet, varav en del kommer att rikta sig mot importvaror. Ville man uppställa den målsättningen, att vår valuta-reserv under en sådan tid borde förstärkas, t. ex. med ett belopp som svarade mot förbättringen av prisrelationerna, borde man införa en import av den storlek, som beräknades vara förenlig med ett uppfyllande av denna målsättning. Så långt har man dock inte gått här.

Som nyss nämnts och som närmare utvecklats i kapitel V väntas exportpriserna i år visa en något större uppgång jämfört med fjolåret än vad fallet är med importpriserna. Bytesrelationerna i utrikeshandeln skulle sålunda förbättras med omkring 2 procent eller 200 miljoner kronor. Tack vare detta förhållande skulle importvolymen kunna stiga något mera än exportvolymen utan att bytesbalansen behöver försämras. Med nyss angiven utgångspunkt för importberäkningen i tabellen har dock huvuddelen av vinsten på de förbättrade bytesrelationerna använts för att fylla det underskott i bytesbalansen, som förelåg förra året.

Enligt konjunkturinstitutets nationalräkenskaper ökade det svenska folkhushållet under föregående år de disponerade resurserna genom att i viss utsträckning ta *lager* i anspråk. Enligt tidigare uppskattning skulle under 1954 ha skett en minskning av de totala varulagren med 400 miljoner kronor. Enligt reviderade uppskattningar anses minskningen ha stannat vid 160 miljoner kronor och i huvudsak ha bestått i ökade uttag ur skogarna och en minskning av kreaturskapitalet. Som ovan angivits har man för innevarande år räknat med en tendens till lagerökning. På grund av kalkylernas uppbyggnad måste en justering för fjolårets lagerminskning företas på tillgångssidan (rad 10).

Efter denna justering erhålles som framgår av tabellen *en total tillgångsökning* för 1955 jämfört med 1954 på 2 240 miljoner kronor.

En jämförelse med den förut framräknade efterfrågeökningen visar att stegringen av de tillgängliga resurserna inte räcker till. Det skulle kalkylmässigt föreligga ett efterfrågeöverskott på omkring en miljard kronor. Denna siffra utgör ett mått på den brist på balans som sålunda skulle prägla den svenska ekonomin. Den kräver emellertid vissa kompletterande kvalifikationer. Som understrukits bland annat på tal om investeringarna, förutsätter hela kalkylen en stram ekonomisk politik. Till den i kalkylen redovisade balansbristen kommer de spänningsmoment, som redan förutsätts mötta av åtgärder sådana som kreditrestriktioner, byggnadsreglering m. m., anordningar som utsätts för betydande påfrestningar.

Slutligen bör uppmärksammas, att även om åtgärderna skulle hålla för sådana påfrestningar och även om de skulle vara så effektiva, att det kalkylmässiga resultatet visade en formell balans, så innebär denna inte några garantier för att jämvikten på längre sikt skulle kunna bevaras. En balans vid en så hög sysselsättning och så starkt forcerad produktionstakt innebär alltid risker för pris- och inkomststegringar på olika punkter, som kan bilda utgångspunkt för en utveckling som rubbar jämvikten. Här nämnda omständigheter måste hållas i minnet vid en bedömning av innebörden av kalkyler rörande förekomsten av ett eventuellt efterfrågeöverskott och dettas möjliga storlek.

Den allmänna slutsats, som ett studium av utvecklingstendenserna på olika områden leder till och som bestyrks av de här gjorda kalkylerna, är att efterfrågeexpansionen inom den svenska ekonomin tenderat att ske i en snabbare takt än vad våra resurser tillåter med betydande risker för rubbningar av den samhällsekonomiska balansen.

Det kan här vara motiverat att antyda de konsekvenser som balansbristen kunnat få, därest ytterligare motåtgärder inte vidtagits. Vid rådande frihet för utrikeshandeln skulle överskottsefterfrågan sannolikt härvid i första hand ta sig utlopp i en kraftig ansvällning av importen, vilket skulle medföra ett stort underskott i betalningarna och en betydande avtappning av valutareserven. På olika punkter skulle vidare efterfrågetrycket kunna framkalla prisstegringar utöver de kostnadsmässigt betingade. Prisstegringarna och därmed förbundna vinstökningar skulle leda till krav på höjda löner. Den alltför stora efterfrågan skulle även framträda på arbetsmarknaden och där föranleda löneglidningar, vilka skulle ytterligare förstora den nominella inkomstökning som ingår i de föregående beräkningarna. Svårigheter skulle även uppkomma för produktionen.

Den alltför stora efterfrågan, som framträder i de föregående beräkningarna såväl beträffande konsumtionen som beträffande investeringarna, har föranlett ytterligare motåtgärder utöver dem som tidigare vidtagits och beaktats i dessa beräkningar. Här kan inte ifrågakomma någon närmare redogörelse för dessa nya åtgärder; i korthet nämnt omfattar de:

1) en väsentlig skärpning av den restriktiva kreditpolitiken med en allmän räntehöjning enligt beslut av fullmäktige i riksbanken den 18 april 1955 understödd av den av riksgäldsfullmäktige samma dag beslutade statliga upplåningen;

2) en höjning av företagsbeskattningen enligt av regeringen framlagt förslag;

3) en särskild anordning för premiering av enskilt sparande enligt av regeringen framlagt förslag; samt

4) en bibehållen stram byggnadsreglering inom ramen för fastställda kvoter. Extra tillstånd, s. k. sysselsättningstillstånd, ges endast med största återhållsamhet, vilket innebär en mindre igångsättning än under 1954.

Betydande svårigheter föreligger att bedöma effekten av dessa åtgärder, t. ex. att avgöra i vilken omfattning sparandet kan väntas öka på grund av den föreslagna premieringen eller hur den höjda beskattningen påverkar företagens utgifter för olika ändamål. Inte mindre stora är svårigheterna att kvantitativt uppskatta effekten av den hårdare penningpolitiken, vilken även får förutsättas variera i styrka allt efter lägets växlingar. Med dessa reservationer synes man dock kunna med följande kalkyler illustrera de verkningar av den ekonomiska politiken, som kan väntas uppkomma på grund av vidtagna åtgärder respektive kan betraktas som rimliga att eftersträva under den fortsatta anpassningen.

Vad först den privata konsumtionsefterfrågan beträffar, beror denna till viss del av det enskilda sparandets utveckling. Vid en bedömning av detta har man inte endast den föreslagna stimuleringsanordningen att beakta. Som ovan angivits måste det förut göras antagandet om ett oförändrat absolut sparande betraktas som en mycket försiktig utgångskalkyl. Det angavs, att man lika gärna skulle ha kunnat räkna med en oförändrad sparkvot och att om detta skett den angivna konsumtionsefterfrågan skulle ha varit 200—250 miljoner kronor mindre. I vad mån ett sparande av sådan omfattning framkommer, måste i hög grad anses bero av psykologiska omständigheter, bl. a. förtroendet till en inflationsförhindrande politik. Att energiska åtgärder i detta syfte nu vidtagits eller föreslagits kan härvidlag i och för sig utöva en gynnsam effekt på sparandets omfattning.

Vidare kan den skärpta penningpolitiken på olika sätt utöva ett inflytande på konsumtionsefterfrågan. Räntehöjningen och svårigheter att få låna kan i vissa fall föranleda ett sparande, som eljest inte skulle ha ägt rum. I den mån penningpolitiken och beskattningen bidrar till en nedgång av aktiers och kapitalföremåls värde, kan åtminstone en del personers utgiftsbenägenhet påverkas härav.

Det nysparande, som kan bli följden av den föreslagna stimulansen, kan svårigen bedömas. Också här gäller för övrigt, att själva stimulansen kan ha en vidare psykologisk effekt även genom att demonstrera en positiv inställning till sparandet från statsmakternas sida.

Utan att närmare precisera betydelsen av var och en av de sålunda angivna omständigheterna synes det inte orimligt att under gynnsamma för-

hållanden räkna med inte endast oförändrad sparkvot mellan 1954 och 1955 utan kanske med ett ändå något större sparande. Ett antagande om att sparandet ökar mellan dessa år med 300 miljoner kronor framstår snarast som försiktigt. I så fall skulle ökningen av den privata konsumtions- efterfrågan sådan den angivits i tabell 10 stanna vid 1 500 miljoner kronor i stället för 1 800 miljoner kronor. Detta motsvarar en ökning av den reala konsumtionen med knappt 6 procent.

Kreditpolitiken måste i första hand utöva sin verkan på företagens utgifter och härvidlag samverka med effekten av den föreslagna höjda beskattningen och med byggnadstillståndsgivningen. Det är väl närmast här som man får ange en viss effekt inte endast som sannolik på grund av vidtagna åtgärder utan som rimlig att eftersträva med hjälp av eventuellt behövliga fortsatta modifikationer. Betraktat på detta sätt synes det möjligt att räkna med att ökningen av investeringarna skall kunna hållas inom den ram som angavs i den hypotetiska nationalbudgetens kalkyler. Ökningen jämfört med föregående år skulle i så fall begränsas till 300 miljoner kronor eller omkring 4 procent i stället för den uppgång med 460 miljoner kronor som upptagits i tabell 10. Det har dock inte kunnat preciseras på vilka områden en begränsning av ökningen av de privata investeringarna kommer att ske.

En hårdare kreditpolitik har givetvis också betydelse för företagens möjligheter att hålla sina lager oförändrade eller att öka dem. Det är särskilt på detta område som penningpolitiken kan få omedelbara verkningar. Räntehöjningen och en stark kreditåstramning bör effektivt kunna motverka en ökning av de totala lagren och kanske medföra en viss total lagerminskning. Med samma betraktelsesätt som i fråga om investeringarna skulle man kanske för att markera en möjlig utveckling kunna räkna med en minskning av de totala lagren med omkring 200 miljoner kronor i stället för med en sådan ökning som tidigare antytts.

Med de sålunda angivna utgångspunkterna finns det förutsättningar för en formell balans med de beräkningar rörande utrikeshandeln, som återgivits i föregående kapitel. De där redovisade beräkningarna för importen synes även i övrigt inte oförenliga med de justerade uppskattningarna av konsumtion och investering. Det saknas därför anledning att revidera beräkningarna för utrikeshandeln sådana de där presenterats.

De här förda resonemangen kan sammanfattas i de resultat som anges i följande tabell, som sålunda kan betecknas som nationalbudget för år 1955.

Tabellens sifferuppgifter bygger på de antaganden som gjorts i den föregående framställningen. De innefattar sålunda en bedömning av verkningarna av den ekonomiska politik, som där redovisats.

Till belysning av innebörden i den siffermässiga balans, som tabellen anger, må ett par omständigheter ånyo framhåvas. De däri ingående kalkylerna för utrikeshandeln innefattar ett mindre underskott i bytesbalansen, vilket i och för sig inte är önskvärt under rådande förhållanden. Vidare räknas med någon minskning av den totala lagerhållningen i landet, medan

Tabell 11. Nationalbudget för år 1955

Miljoner kronor i 1954 års priser

	1954	1955	Förändring 1954—1955	
			Absolut	Procentuell
<i>Tillgång</i>				
Bruttonationalprodukt till marknadspris	45 360	47 360	+ 2 000	+ 4 ¹ / ₂
Import	9 200	9 750	+ 550	+ 6
Lagerminskning	160	190	+ 30	
Summa tillgång	54 720	57 300	+ 2 580	
<i>Användning</i>				
Privat inhemsk bruttoinvestering	7 990	8 290	+ 300	+ 4
Offentlig inhemsk bruttoinvestering	5 930	6 130	+ 200	+ 3
Export av varor och tjänster	9 050	9 410	+ 360	+ 4
Privat konsumtion	26 360	27 860	+ 1 500	+ 6
Offentlig konsumtion	5 390	5 610	+ 220	+ 4
Summa användning	54 720	57 300	+ 2 580	

produktions- och omsättningsökningen eljest närmast skulle kunna väntas motsvaras av en viss ökning av mängden varor under produktion och distribution. I båda dessa avseenden skulle man kunna tala om ett utnyttjande som går något utöver de löpande tillgångarna. Slutligen ingår i kalkylerna en prisstegring på 2 procent mellan 1954 och 1955, vilken betecknats som ofrånkomlig.

Över huvud representerar kalkylen en balans på en mycket hög nivå av sysselsättning och ett hårt utnyttjande av alla resurser. Endast under denna förutsättning är det möjligt att räkna med en produktionsökning av den i tabellen angivna storleksordningen. En sådan full sysselsättning och stark produktionsökning ingår i målsättningen för den ekonomiska politiken. Det måste dock understrykas, att en balans under dessa förutsättningar alltid innebär risker för rubbningar av olika slag. Den fulla sysselsättningen kräver ständig vaksamhet mot uppkommande störningar såväl av depressiv som av inflationistisk art.

Innehållsförteckning till Bihang D

I. Inledning	1
II. Konsumtionen	3
a. Den privata konsumtionen	3
b. Den offentliga konsumtionen	8
III. Investeringsarna	10
IV. Produktionen	16
a. Den allmänna produktionsutvecklingen	16
b. Produktion och försörjningsläge	20
V. Utrikeshandeln	31
a. Utrikeshandeln under år 1954	31
b. Utrikeshandeln under år 1955	33
VI. Den samhällsekonomiska balansen	38

Anm. Den reviderade nationalbudgeten för 1955 har utarbetats inom finansdepartementet under ledning av byråchefen Gustav Cederwall med biträde av amanuenserna Reidar Thilert, Valfrid Paulsson och Rune Beckman. Den bygger på vanligt sätt delvis på material som sammanställts av olika ämbetsverk.

Investeringsprognosen för 1955 (kap. III) har utförts av t. f. forskningssekreteraren Lennart Fastbom. Avsnittet om viktigare industriella varuområden — med undantag för stycket om kraftförsörjningen — i kap. IV (produktionen) har, liksom kap. V (utrikeshandeln), sammanställts med ledning av material från handels- och industrikommissionen.

Under nationalbudgetens utarbetande har det den 1 augusti 1954 tillsatta utredningsrådet hörts; detta innebär dock inte att rådets ledamöter bär något ansvar för nationalbudgetens utformning. Uppläggningsen av nationalbudgeten har jämväl behandlats av stabiliseringsnämnden och nationalbudgeten har slutligen godkänts av samarbetsdelegationen.

BILAGA

Driftbudgeten för

Inkomster

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Egentliga statsinkomster:</i>			
I. Skatter	8 493,5	+ 417,0	8 910,5
II. Uppbörd i statens verksamhet.....	170,3	+ 3,0	173,3
III. Diverse inkomster	242,0	+ 20,0	262,0
Säger	8 905,8	+ 440,0	9 345,8
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	290,0	— 39,0	251,0
II. Riksbanksfonden	15,0	—	15,0
III. Statens allmänna fastighetsfond	17,6	—	17,6
IV. Försvarets fonder	25,8	—	25,8
V. Statens utlåningsfonder.....	80,6	—	80,6
VI. Fonden för låneunderstöd	24,0	—	24,0
VII. Fonden för statens aktier.....	60,0	—	60,0
VIII. Statens pensionsfonder	39,4	—	39,4
IX. Diverse kapitalfonder	47,5	+ 2,2	49,7
Säger	599,9	— 36,8	563,1
Säger för inkomster å driftbudgeten	9 505,7	+ 403,2	9 908,9
Summa	9 505,7		9 908,9

budgetåret 1955/56

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Egentliga statsutgifter:</i>			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	3,6	—	3,6
II. Justitiedepartementet	72,0	+ 0,4	72,4
III. Utrikesdepartementet	49,4	— 0,4	49,0
IV. Försvarsdepartementet	2 018,6	— 1,1	2 017,5
V. Socialdepartementet	2 518,9	+ 4,6	2 523,5
VI. Kommunikationsdepartementet	858,5	+ 2,3	860,8
VII. Finansdepartementet	183,3	—	183,3
VIII. Ecklesiastikdepartementet	1 064,7	+ 0,8	1 065,5
IX. Jordbruksdepartementet	454,1	— 49,1	405,0
X. Handelsdepartementet	134,4	+ 4,1	138,5
XI. Inrikesdepartementet	533,4	+ 2,0	535,4
XII. Civildepartementet	285,7	+ 165,0	450,7
XIII. Oförutsedda utgifter	1,0	—	1,0
XIV. Riksdagen och dess verk m. m.	15,7	—	15,7
Säger	8 193,3	+ 128,5	8 321,8
<i>B. Utgifter för statens kapitalfonder:</i>			
I. Luftfartsfonden	8,2	—	8,2
II. Riksgäldsfonden	410,0	—	410,0
III. Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	265,8	— 0,4	265,4
IV. Avskrivning av oreglerade kapitalme- delsförluster	228,5	—	228,5
Säger	912,5	— 0,4	912,1
Summa utgifter å driftbudgeten	9 105,8	+ 128,1	9 233,9
<i>Avsättning till budgetutjämningsfonden av kom- munalskattemedel</i>			
	350,0	+ 50,0	400,0
<i>Avsättning till särskilt konto i riksbanken av tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade in- komster</i>			
	—		275,0
Beräknat överskott	49,9		0,0
Summa	9 505,7		9 908,9